Svenska Forskningsinstitutet i Istanbul Meddelanden 10/1985

Svenska Forskningsinstitutet
i Istanbul
Meddelanden
10/1985

På omslagets framsida: Utsikt över Konstantinopel från Büyükdere,
på dess baksida: Motiv från Galata-området, Konstantinopel.
Akvareller av August Malmborg ca 1825

Svenska Forskningsinstitutet i Istanbul Meddelanden

10/1985

Under redaktion av
Gunnar Jarring och Ulla Ehrensvärd

ISSN 0347—8068

Distribution: Kungl. biblioteket, Förvärvsavd., Box 5039, 102 41 Stockholm.
Institutets postgirokonto 2 90 27-0.

Innehåll

PER BESKOW
Guds Moders lov i Bysans 5
The Cult of the Blessed Virgin in Byzantium 12

PER-ARNE BODIN
Akathistoshymnen i Ryssland 13
The Akathistos Hymn in Russia 25

LARS JOHANSON
Isfahan — Moskva — Uppsala. Kring några medelaserbeidjanska handskrifter och stationerna på deras väg 26
Isfahan — Moscow — Upsala. On some Middle Azeri manuscripts and the stations on their itinerary 44

SIDNEY W. HAGE
Ilahier 45
Ilahi 58

CHRISTOPHER TOLL
August Malmborg i Konstantinopel 1824—1826 59
August Malmborg in Constantinople in 1824—1826 83

TÜRKER SOUKKAN
Ett tatariskt lokalsamhälle i Sverige. En minoritetsgrupp i ett brett tidsperspektiv 84
A Tatar Local Community in Sweden. A minority group in a broad perspective of time 117

INGVAR SVANBERG
Turkiska invandrare i Sverige 120
Turkish Immigrants in Sweden 130

Istanbul-institutets styrelse, hedersledamöter, stödjande ledamot, årsberättelse, resultat- och balansräkning 1984/85 131

Svenska forskningsinstitutets i Istanbul medlemsförteckning 138

Tio-årsregister till *Meddelanden* 1/1976 — 10/1985 151

Författare

Per Beskow
docent i patristik, Lunds universitet. Norra Promenaden 3 D,
222 40 Lund.

Per-Arne Bodin
fil.dr i slaviska språk. Folkskolegatan 8, 117 35 Stockholm.

Sidney W. Hage
apotekare. Forellgatan 16, 2 tr., 133 00 Saltsjöbaden.

Lars Johanson
professor i turkologi vid Johannes Gutenberg-universitetet i Mainz, docent i turkiska språk vid Uppsala universitet. Seminar für Orientkunde, Postfach 3980, D-6500 Mainz.

Türker Soukkan
fil. kand. och lektor. Tegelvägen 9, 183 40 Täby.

Ingvar Svanberg
fil. kand., doktorand i etnologi, Centrum för multietnisk forskning, S:t Johannesgatan 21, 752 35 Uppsala.

Christopher Toll
professor i semitisk filologi, Aarhus universitet, docent i semitiska språk vid Uppsala universitet. Valhallavägen 94, 4 tr., 114 27 Stockholm.

PER BESKOW

Guds Moders lov i Bysans*

Den västerländska kyrkan under medeltiden var Bysans' arvtagare långt mer än man brukar inse. Det gäller också kulten av Jungfru Maria, som uppstod tidigare i öst än i väst, och som än idag präglar den ortodoxa kyrkans gudstjänst mer än den katolska kyrkans. Medeltiden igenom hämtade västerlandet kultformer, poetiska bilder och ikonografiska uttryck från Konstantinopel. Det gäller också tiden efter 1054, då öst- och västkyrkan befann sig i schism.

I de länder som har påverkats av reformationen menar man ofta att mariakulten skulle vara något typiskt för den "påviska" kyrkan, för Italien och Rom. I själva verket var just Rom en plats där man långsamt och ovilligt accepterade mariakultens utveckling. Italiens roll var att förmedla de bysantinska impulserna till västerlandet, framför allt genom Venedig, som var den viktigaste kontaktpunkten.

Första gången vi hör talas om Maria i samband med Konstantinopel är det i ett negativt sammanhang. Från år 428 fanns här en patriark vid namn Nestorius, född i Persien och fostrad i den antiokenska kyrkans tradition. Han såg med ovilja på det från Egypten stammande bruket att kalla Maria för Theotokos, Guds Moder. "Kristi Moder" var en rätt benämning, menade han, men Guds Moder var att gå för långt. Så menade däremot inte det tredje stora kyrkomötet, i Efesus 431, där man fastställde just att Maria bör kallas Theotokos (eg. "Gudsföderska"). Från och med nu blev Theotokos den viktigaste titeln för Maria i den östliga kyrkan, också i konst och diktning. Liksom vi kallar italienska mariaframställning för madonnabilder, brukar vi kalla de bysantinska för Gudsmodersikoner.

Av de många kyrkorna som byggdes i Konstantinopel kom flera att helgas åt Maria. Två av dem skall enligt osäkra uppgifter ha byggts

* Föredrag hållet vid Istanbulinstitutets årsmöte 22 nov. 1983.

redan under 400-talet. Pulcheria, kejsarinnan som arrangerade kyrkomötet i Chalkedon 451, skall ha låtit uppföra en mariabasilika i Blachernae-området invid stadsmuren i stadens nordvästra hörn. Pulcheria eller hennes efterträdare, Leo I:s gemål Verina, skall också ha anlagt Chalkopratiakyrkan i närheten av Hagia Sofia. Den blev senare den centrala mariahelgedomen.

Mariakyrkorna i Konstantinopel var särskilt berömda för sina reliker. Det var den tid då man ivrigt sökte efter materiella minnen av Jesus, Maria eller andra bibliska gestalter. Det nyvaknade intresset för Palestina och de stora skarorna av pilgrimer som besökte landet aktualiserade frågan vad som fanns kvar av föremål som varit i beröring med Jesus själv. Man pekade ut stycken av korset, spikarna, livklädnaden, etc. som förklarades för äkta och fördes västerut till de kristna kejsarna nya helgedomar. Enligt en osäker uppgift skrev Pulcheria till biskop Juvenalis av Jerusalem och begärde att få föra över Marias kropp till Konstantinopel. Juvenalis meddelade henne emellertid att Marias kropp inte längre fanns kvar på jorden, och i stället skickade han hennes svepning, *entafia spargana.* Reliken spelar ganska liten roll i fortsättningen, men det finns två andra som är mera betydande.

Marias gördel *(zōnē),* som förvarades i Chalkopratiakyrkan, räknades som en av Konstantinopels förnämsta reliker. Patriarken Germanos prisade den på 700-talet som ett värn mot stadens fiender, och på 800-talet skrev den helige Josef Hymnografen en kanon till dess ära. Enligt den mest tillförlitliga uppgiften hade den på 500-talet skaffats av kejsar Justinianus från Zela i Mindre Asien.

Utförligare uppgifter har vi om Marias dräkt *(estēs)* eller mantel *(maforion),* som förvarades i en kupolkyrka, uppförd av Leo I i anslutning till Blachernaebasilikan. Om den berättas följande inte särskilt uppbyggliga historia.

Två patricier var på pilgrimsfärd till det heliga landet och fick då härbärge hos en judinna. I en kista hade hon Marias mantel, det nunnedoksliknande plagg som Maria bär på äldre bildframställningar både i öst och väst. De båda pilgrimerna tyckte det var illa att en så berömd relik skulle befinna sig i en otrogens händer. I hemlighet tog de mått på kistan och lät göra en kopia, och i ett obevakat ögonblick bytte de ut kistorna. Så kom manteln till Konstantinopel och blev till en av de mest vördade relikerna i staden. Kyrkan där den förvarades kallades *Hagia Soros,* "det heliga skrinet", efter det egentliga relikskrinet invid kyrkans altare.

Maria Vägledarskan, Hodigitria. Ikon från 1400-talet.
Ur: T. V. Nikolaeva, Early Russian Painting in the Zagorsk Museum. *Moskva 1977*

Till dessa heliga och undergörande reliker, kom med tiden flera berömda mariaikoner, som sedan efterbildades i hela den bysantinskt influerade östern. De hör alla till tiden efter bildstriden och är alltså tidigast från 800-talet. Redan före 700-talets strid om bildernas berättigande fanns det säkert ikonografiska typer, där Maria avbildades som självständig figur. Till dessa äldre bildtyper hör den tronande Maria med barnet och den stående Maria i orantställning med armarna lyfta. Men de berömda ikonerna i Konstantinopel hör alla till ett senare skede. De är omspunna av legender, som inte alltid håller för en kritisk granskning.

Konstantinopels särskilda beskyddare bland ikonerna var Hodigitria, Vägledarskan. Den visade Maria i bröstbild med barnet på vänstra armen och pekande mot det med högra handen. Den kopierades ofta och är idag en av de vanligaste ikontyperna. Den ursprungliga ikonen fanns i klostret Hodēgōn, "vägledarnas kloster". Det sägs att det där fanns en undergörande källa som blinda sökte sig till med munkarna som vägledare. Som en del andra tidiga ikoner sades den ha målats av evangelisten Lukas, och den hade skänkts till Pulcheria av hennes svägerska Eudokia i Jerusalem. Också det sistnämnda är legendärt, för vi har inga spår av bildtypen före 800-talet.

Också i Blachernae, där Marias mantel förvarades, fanns det flera undergörande ikoner. När kejsar Romanus III restaurerade Blachernaebasilikan på 1000-talet, fann han en mariabild, som sedan blev föremål för stor vördnad. Den framställde förmodligen Maria stående med barnet i en clipeus som hon höll med händerna framför sig. Denna bild blev särskilt berömd genom "det sedvanliga undret", som hörde till Konstantinopels stora attraktioner. Den var täckt av ett skynke, och under gudstjänsten lyftes detta upp vid ett särskilt moment, så att bilden blev synlig. En latinsk dikt om bilden försäkrar att det hela skedde på övernaturlig väg utan någon mekanism, men bysantinarna var tekniskt duktiga.

Också i Blachernae, i kupolkyrkan Hagia Soros, fanns en annan bild, som bar namnet Episkepsis, av den välbekanta typ som grekerna numera kallar Platytera, "Hon som är vidare (än himlen)", och ryssarna Znamenie, "Tecknet". Den visade Maria i bröstbild som orant med Kristusbarnet i en fritt svävande clipeus framför hennes bröst. Namnet Episkepsis är intressant därför att det motsvarar det latinska *visitatio,* "besök", den vanliga beteckningen på Marias besök hos Elisabet, när båda väntade sina barn och Maria prisade Gud med sin lovsång. I den väst-

liga medeltidskyrkan firades händelsen den 2 juli, "Marie besökelses dag", dvs på Blachernaekyrkans högtidsdag. Varför är ännu outrett. Det finns många sådana dunkla förbindelser mellan öst och väst.

Som vi redan antytt beträffande Marias gördel uppfattade man snart relikerna och ikonerna som stadens skydd mot fiender. Det finns flera berättelser om hur man vid kriser och särskilt vid belägringar har tagit sin tillflykt till dem och fått hjälp. Särskilt Hodigitria-ikonen ansågs som stadens beskyddare, och i svåra situationer tog man ut den i procession. Liknande berättelser finns också från nordligare trakter som stått under bysantinskt inflytande. Gudsmodersikonen från Tichvin i Ryssland är av Hodigitria-typ, och skall ha räddat staden från svenskarna. Znamenie-ikonen i Novgorod avvärjde en här från grannstaden Suzdal. Från västligt, katolskt håll har vi samma fenomen i den kända historien om hur (den ursprungligen bysantinska) Gudsmodern i Częstochowa räddade fästningen Jasna Góra från den svenska hären år 1655. Det finns för övrigt andra traditioner om Maria som skydd mot just svenskar.

Också Marias mantel i Blachernaekyrkan hade samma beskyddande funktion. I den helige Josef Hymnografens kanon till manteln heter det:

> Moder till alltings Konung och Herre,
> åt drottningen över alla städer
> har du skänkt din vördnadsvärda
> och heliga klädnad,
> oförstörbar som en mur.

Han syftar säkert på en vid tillfället aktuell händelse. 860 hade ryssarna belägrat Konstantinopel, och man bar manteln i procession kring murarna. Som patriarken Fotios uttryckte det i sitt tack till Maria efter belägringens slut, hade manteln blivit "en oöverstiglig mur". En liknande tradition fördes på 900-talet till Frankrike tillsammans med en latinsk översättning av den berömda mariahymn som kallas Akathistos. Enligt denna berättelse skall Maria med sin mantel ha hindrat den saracenska hären att erövra Konstantinopel 717—718. Tanken att den som är i fara kan söka skydd under Marias mantel, fick i väst sin konstnärliga utformning i den s k skyddsmantelmadonnan. Själva bildtypen är för övrigt komponerad i Venedig med Episkepsis-ikonen som förebild.

Ett slags östlig skyddsmantelmadonna är den ryska Pokrov-ikonen, som har en särskild högtid den 1 oktober. Den återgår på en bysantinsk legend, som skrevs ned av en viss Nikeforos Kallistos, troligen på 900-

talet, och som handlar om en "helig dåre" vid namn Andreas Salos. Enligt legenden skall Andreas ha deltagit i en nattlig gudstjänst i Blachernaekyrkan och fick då se Maria komma ned i kyrkan. Hon tog så av sig manteln och bredde ut den så att den svävade över församlingen. I den ryska hymnen för högtiden heter det:

Den Allrahögstes kraft beskyddar alla
som flyr med tro och tacksamhet
till skyddet av din välsignade mantel.

Verklig eller ej har denna vision satt fantasin i rörelse både i öst- och västkyrkan och i nödtider gett en trygghetssymbol att söka sig till. Det är emellertid i hymndiktningen som vi mest märker det bysantinska inflytandet på västerlandet.

Främst av alla mariahymner är den förut nämnda Akathistos-hymnen av grek. *akathistos,* "icke-sittande", dvs som skall sjungas stående). Kanske är den författad av hymndiktaren Romanos på 500-talet. Det är en alfabetisk hymn, som består av omväxlande *kontakia* och *oikoi* förutom ett avslutande kontakion. Det första kontakiet är emellertid utanför den alfabetiska ordningen och är förmodligen senare tillfogat. Innehållet ger vid handen att just detta bör ha skrivits för att fira en seger och tacka Maria för hennes beskydd, kanske 718:

Härförerska och vårt försvar,
vår räddare ur fasorna,
jag, ditt folk, höjer segerhymner
till dig, Guds Moder, i tacksamhet.

Kontakierna för handlingen framåt, från bebådelsen till de vise männen, och de fortsätter i resonerande form. Oikoi är uppräkningar av mariaepitet. De inleds alltid av ängelns hälsning *Chaire,* "Var hälsad", "Gläd dig", och de slutas med orden *Chaire nymfe anymfeute* (bokstavligen "Var hälsad, brud som inte har blivit gjord till brud") dvs "brud som är jungfru".

Hymnen kom på 800—900-talet till väst i latinsk översättning och efterbildades snart i latinsk diktning. Om vi läser 1100-talets blomstrande mariadiktning i väst, kan vi lätt se hur epiteten från den bysantinska hymnen förs vidare och formas om. Den särskilda litanian till Marias ära, som brukar kallas "den lauretanska" har många sådana återklanger.

Det heter idag ofta att den klassiska bilden av Maria i kyrkan framställer henne som undergiven och menlös. Men vad som slår läsaren av

Maria Beskyddarinnan. Novgorod-skola, 1500-talet.
Ur: L. Ouspensky & W. Lossky, Der Sinn der Ikonen. *Bern & Olten 1952*

de bysantinska hymnerna är draget av höghet, kraft och förmåga att beskydda. "Härskarinna" (grek. *despoina)* är ett epitet som ständigt återkommer i den bysantinska liturgin. Sådana drag finns också kvar i den västerländska synen på Maria som "himladrottningen". Arvet från Bysans är omisskännligt.

LITTERATUR:

Beskow, Per: "Maria, bred din mantel ut!", Ett medeltida motiv och dess förebilder, *Signum* 2:1984, s. 47—52.
Ebersolt, Jean: *Sanctuaires de Byzance,* Paris 1921.
Ledit, Joseph: *Marie dans la liturgie de Byzance,* Nouv. éd., Paris 1976.
Meersseman, G. G.: *Der Hymnus Akathistos im Abendland* 1—2 (Spicilegium Friburgense 2—3), Freiburg/Schw. 1958—60.
Rydén, Lennart: The Vision of the Virgin at Blachernae and the Feast of Pokrov, *Analecta Bollandiana* 94 (1976), s. 63—82.
Wellen, G. A.: *Theotokos, Eine ikonographische Abhandlung über das Gottesmutterbild in frühhchristlicher Zeit,* Utrech/Antwerpen 1960.

THE CULT OF THE BLESSED VIRGIN IN BYZANTIUM

The western cult of the Blessed Virgin in the Middle Ages has many roots in Byzantine culture. As the Mother of God *(Theotokos)* she was venerated since ancient time, and this title was officially recognized by the Council of Ephesus in 431 (against the heresy of Nestorius).

Several churches in Constantinople were dedicated to the Mother of God. The Blachernae Church is said to have been built by the Empress Pulcheria as early as A.D. 450. The neighbouring church, named Hagia Soros, "the holy shrine", was built to house the relic of her mantle *(maphorion).* Her central shrine, however, was the Chalkopratia Church with the relic of her girdle *(zōnē).*

Constantinople also possessed several icons of the Virgin, believed to be miraculous, such as the Hodigitria icon in the Hodēgōn Church. An icon in the Blachernae Church was covered with a cloth, raised during divine service, which was considered to be miraculous ("the common miracle"). The Hagia Soros possessed the original Episkepsis icon (Russian *Znamenie,* "the Sign"). More over there is a legend that the "holy fool" Andreas had a vision of the Virgin in this church.

The relics and icons were believed to be protectors of the city and were carried in procession on certain occasions. The first Kontakion of the Akathistos hymn was written in order to celebrate the deliverance from a siege, probably in 718.

PER-ARNE BODIN

Akathistoshymnen i Ryssland

Den ortodoxa kyrkans kanske mest kända poetiska text är akathistoshymnen. Den sjungs på lördagen i femte veckan i fastan och enligt gudstjänsthandböckernas kommentarer till denna dag skall den ha framförts för första gången i Blachernaekyrkan i Konstantinopel år 626 för att fira segern över perserna, avarerna och slaverna som hade belägrat staden. Hymnen som helhet kan emellertid ha varit författad långt före denna händelse och forskarna har angivit olika tidpunkter inom ett intervall av 200 år som möjlig tillkomsttid. Entydiga referenser till belägringen och segern finns endast i den första strofen, som då skulle vara ett tillägg gjort 626. I denna strof tackar Konstantinopel för segern och Maria får här det något oväntade epitetet "modig fältherre" ("hypermachos strategos"), och Gudsmodern iklädes här samma roll som stadens beskyddarinna som Pallas Athena i det forna Athen.

Frågan om vem som har skrivit hymnen förefaller vara ett av bysantinologernas favoritspörsmål och en rad kandidater har föreslagits: Sergios som var patriark 626, Georgios Pisides (600-talet), patriarken Germanos (700-talet) och så vidare. Akathistoshymnen är en utveckling av kontakion, den mest utbredda poetiska genren i östkyrkan på fyra och femhundratalen. Den mest kände kontakionförfattaren är Romanos Meloden, vilken också föreslagits som författare till akathistoshymnen.[1]

Ett kontakion består oftast av mellan 18 och 24 strofer som förenas av samma metriska struktur, akrostikon och refräng.[2] Kontakion återberättar en biblisk eller hagiografisk händelse ofta mycket livfullt och med användning av direkt tal som läggs i de agerande personernas munnar. Den mest kända av dessa texter — Romanos Jul-kontakion — finns

[1] För en allmän diskussion av akathistoshymnen se: Egon Wellesz, *The Akathistos Hymn*. Copenhagen 1957.

[2] För kontakion- och kanonhymnernas särdrag se: Egon Wellesz, *A History of Byzantine Music and Hymnography*. Oxford 1949, pp. 144—215.

översatt till svenska av Hjalmar Gullberg och tonsatt av Hilding Rosenberg.

På sjuhundratalet trängdes kontakion ut av en ny hymntyp — kanon. Denna genre är mera teologiskt spekulativ och mindre intresserad av den heliga historiens förlopp, och författarna av dessa kanon är framför allt uppslukade av tanken på parallellerna mellan Gamla och Nya Testamentets händelser. Denna hymntyp består av högst nio oden, där varje ode jämför en nytestamentlig eller en hagiografisk episod med ständigt samma gammaltestamentliga händelse. I första odet jämförs den tilldragelse kanonförfattaren vill skildra med judarnas övergång av Röda havet, i andra med Mose straffpredikan i öknen och så vidare efter samma oföränderliga schema. Teologerna ser övergången till kanonformen som ett tecken på den alexandrinska spekulativa teologins seger över Antiokias teologiska skola, som var mer intresserad av historiens förlopp och eskatologiska frågor. Akathistoshymnen kan i detta sammanhang i teologisk bemärkelse ses som en övergångsform mellan kontakion och kanon, även om den genremässigt fortfarande är ett kontakion. Tanken på tidens linjära förlopp är här starkt nedtonad liksom i kanongenren.

Akathistoshymnen består av 25 strofer. Den första strofen kallad "proœmium" fungerar som metrisk mönsterstrof för de udda stroferna (kallade "kontakion" i en snävare betydelse av ordet), medan den andra är mönster för de jämna stroferna (som kallas "oikos"). De udda stroferna från nummer tre avslutas alla med ordet "alleluia".

De jämna stroferna avslutas alla med hajretismer, och det är dessa som är akathistoshymnens speciella kännemärke och som skiljer den från kontakion i allmänhet. Maria apostroferas med ärkeängelns hälsning "chaire" ("gläd Dig") följt av ett epitet, ofta av en metafor som beskriver Gudsmodern. Varje jämn strof innehåller sex par sådana hajretismer och en oparig som fungerar som omkväde i de jämna stroferna: "Gläd Dig, Du oförmälda brud" (" Χαῖρε νύμφη ἀνύμφευτε. "). Den första strofen i hymnen avslutas med denna enda hajretism. Dessa ständiga upprepningar minskar kontakiongenrens livfullhet och gör den meditativ och kontemplativ istället för kronologiskt berättande.

Akathistoshymnens strofer hålls samman av ett alfabetiskt akrostikon, vilket dock den första strofen står utanför, något som också uppfattats som ett bevis på att den utgör en senare tilldiktning. Mellan närstående hajretismer finns ofta semantisk och syntaktisk parallellism, men också allitteration och grammatiska slutrim. Det sista har fått den ryske bysantinologen Sergej Sergejevitj Averintsev att se akathistoshymnen som en

början till en utveckling av rimmad vers i den grekiska poesin.[3] Retoriska grepp som antites, paradox och oxymoron används flitigt i denna hymn, något som den opariga hajretismen är ett utmärkt exempel på.

Det gammaltestamentliga utropet "alleluia" och änglahälsningen "chaire" förenar, liksom i kanonformens jämförelser, kristendomens båda tidsåldrar till en enhet. Förutom lovprisandet av Maria innehåller akathistoshymnen en återberättelse av den bibliska historien från Bebådelsen fram till Flykten till Egypten, och dessutom handlar hymnen om Kristus som världens frälsare och om inkarnationstanken.

Akathistoshymnen har fått sitt namn av att den sjöngs stående första gången i Blachernaekyrkan ("a-kathistos" — "icke-sittande"). Den äldsta bevarade handskriften av akathistoshymnen är från 1060 och den finns i Moskva.

Hymnen översattes i slutet av sjuhundratalet eller i början av åttahundratalet till latin i Norditalien och spreds därifrån på niohundratalet till Nordfrankrike. På tiohundratalet var denna latinska översättning inspirationskälla till skapandet av de så kallade hälsningshymnerna, ett antal hajretismer, "ave" följt av olika epitet till Jungfrun Maria, men utan akathistoshymnens fasta regelsystem.[4] Akathistoshymnen finns översatt till svenska av den finlandssvenske författaren Tito Colliander.

Liturgiskt användes hymnen ursprungligen på Marie Bebådelsedagen men fungerar alltså numera som en fastehymn. Hymnen sjungs av en solist och de båda refrängerna av en kör eller av församlingen.

Akathistoshymnen har också givit upphov till en ikonografisk tradition, en bildserie omfattande 24 motiv som illustrerar samtliga strofer i hymnen utom den första. Sådana bildserier förekommer framför allt som väggmålningar men också som ikoner, och de äldsta bevarade exemplen är från trettonhundratalet. Dionysios' handbok för ikonmålare från sjuttonhundratalet innehåller en noggrann beskrivning av dessa illustrationer till akathistoshymnen.[5]

Akathistoshymnen översattes till kyrkoslaviska troligen på elvahundratalet och det förefaller som om den till och med i dagens kyrka är mer populär i Ryssland än i Grekland. I större församlingskyrkor i Ryssland

[3] S. S. Averincev, *Poëtika rannevizantijskoj literatury*. Moskva 1977, ss. 231—236.

[4] G. G. Meersseman, *Der Hymnos Akathistos im Abendland I, Akathistos—Akoluthie und Grusshymnen*. Freiburg 1958.

[5] *The Painter's Manual of Dionysius of Fourna*. Translated into English by Paul Hetherington. London 1974, pp. 51—52.

sjungs den inte bara i fastan utan ofta en gång i veckan och då på söndag kväll. I rysk praxis läses stroferna av en präst, medan de två refrängerna sjunges av församlingen.

På grekiska skrevs några hundra år efter författandet av akathistoshymnen ytterligare några texter efter samma mönster. Det var bland annat en text till Kristus och en till den helige Nikolaus, hymner som dock inte förefaller ha fått någon större betydelse i grekiskt kyrkobruk.

I Ryssland har däremot akathistoshymnen så sent som på sjuttonhundratalet givit upphov till en hel poetisk genre, som nådde sin höjdpunkt under artonhundratalet. Redan tidigare hade man skrivit några nya akathistoshymner, men nu blev detta den i särklass mest populära sakrala genren på rysk botten, och under dessa två sekel skrevs det minst ett par hundra sådana nya hymner.[6] Dessa skickades till Den heliga synoden för godkännande både ifrån teologisk, poetisk och rent formell synvinkel. Materialet från synodens genomgång av texterna finns delvis publicerat, och det är av mycket stort intresse för att studera en bysantinsk genres överlevande i modern tid.

Många av dessa akathistoshymner som skrevs under denna tid används fortfarande i dagens ryska kyrka, och ofta framförs någon sådan hymn nästan vid varje kvällsgudstjänst, liksom de också är en oundgänglig beståndsdel vid firandet av kyrkans stora festdagar.

De nyskrivna akathistoshymnerna är ägnade olika Mariafester, Gudsmoderns Avsomnande, Gudsmoderns förbön, men framför allt en mängd olika Gudsmodersikoner. Några hymner är skrivna till Den heliga Treenigheten, Kristus, Kristi grav, och dessutom finns det en mängd texter till olika helgon. Men akathistoshymnen har ändå fortsatt att framför allt vara en Mariahymn.

De flesta av hymnerna skrevs av biskopar, munkar och präster, men en del av dem har också författats av lekmän, ofta i samband med att författaren tillfrisknat från en svår sjukdom efter att ha förrättat sin bön framför någon viss ikon eller vid någon helgons reliker.

Hur väl följer nu dessa nyskrivna texter den ursprungliga akathistoshymnens mönster?[7] Själva strofindelningen är utan undantag identisk, och något annat skulle leda till att synoden inte skulle ha godkänt hym-

[6] För en mycket ingående diskussion av dessa nyskrivna hymner se: Aleksej Popov, *Pravoslavnye russkie akafisty* . . . Kazan' 1903.

[7] De ryska akathistoshymnerna är citerade och översatta ur: *Akafistnik*, Brjusel' 1981.

Illustration till 24:e strofen i Akathistoshymnen.
Ur: Žurnal Moskovskoj patriarchii. *1981, nr 3*

nen. Alla kontakion slutar som i originalhymnen med omkvädet "alleluia". Alla oikos till Maria och till olika helgon har hajretismer, men ibland begränsade till sju istället för tretton som i originalhymnen. Akathistoshymnen till Treenigheten upprepar "Helig är Du vår Herre Gud", akathistoshymnen till "Den allsmäktige Guden i vår sorg" — "Min Gud, Gud". Akathistoshymnen till den uppståndne Kristus upprepar Kristi namn liksom också andra Kristushymner. Hajretismerna har alltså övergivits i de hymner som handlar om Gud själv och om Kristus, där ärkeängelns hälsning har uppfattats som malplacerad.

Originalhymnen är författad på vers med isosyllabism, något som däremot inte följs i de nyskapade eller översatta hymnerna på kyrkoslaviska som är skrivna på fri, rytmiserad vers. En märklig imitation av originalhymnen är att varje strof börjar med samma ord som motsvarande strof i denna, men ibland i någon annan grammatisk form.. Den första strofen börjar antingen med "vzbrannoj" — "modig", som i ursprungstexten, eller med ordet "izbrannoj" — "utvald" som fonetiskt och morfologiskt är snarlikt det första ordet, andra strofen börjar med ordet "ängel" — "angel", tredje med "seende" — "vidjaščí" och så vidare. Första ordet i varje strof fungerar alltså som en markör vilken strof i ordningen som läses. Överhuvud taget är positionen för de olika hymnerna, liksom vi sett här för olika element inom hymnerna, av största betydelse i gudstjänstens helhet.

Också i dessa nyskrivna akathistoshymner används den bysantinska retorikens alla troper: paradoxer, ordlekar, semantiska hopningar och så vidare. I följande hajretism ur akathistoshymnen till Gudsmodern från Tichvin jämförs Kristus och Maria:

> Gläd Dig, Du som i Dina armar bar den som bar hela världen i sin hand.

Hymnförfattaren låter olikheten och likheten mellan Gudsmodern och Kristus framgå genom användningen av olika former av samma verb "bära" ("som . . . bar" motsvarar på kyrkoslaviska av en participform av verbet "bära"), något som är ett mycket typiskt drag för den bysantinska hymnografin. I akathistoshymnen till Gudsmoderns avsomnande finner vi följande två oxymoron:

> Gläd Dig, jordiska himmel . . .
> Gläd Dig, de hopplösas hopp.

Ett exempel på grammatisk och morfologisk parallellism finner vi i samma hymn:

Gläd Dig, av patriarkerna förebildligad;
Gläd Dig, av profeterna förebådad.

Ett annat exempel på detta liksom också på en för denna typ av hymner typisk hopning av semantiskt närliggande ord möter vi i akathistoshymnen till "Gudsmodersikonen Den snabba Hjälperskan":

Gläd Dig, de sårades Beskydderska;
Gläd Dig, de sörjandes Trösterska.
Gläd Dig, de fattigas Hjälperska;
Gläd Dig, de sjukligas Helerska.
Gläd Dig, de svagas Stärkerska;
Gläd Dig, de fångnas Befrierska.

Ett annat exempel på en sådan hopning finner vi i akathistoshymnen till Johannes Förelöparen som i hymnens fjärde oikos kallas "gryning", "stjärna", "morgonrodnad" och "lykta". Alla hajretismer och alla hymner har naturligtvis inte denna retoriska finess, särskilt inte de som tillkom i slutet av artonhundratalet, då ett visst pekoralistiskt element gjorde sig gällande i många texter. Man kan till exempel jämföra den ursprungliga akathistoshymnens refräng med omkvädet till akathistoshymnen tillägnad Serafim från Sarov, ett ryskt helgon som levde så sent som på sjuttonhundratalet:

Gläd Dig, helige Serafim, Sarovs undergörare.

Den eleganta paradoxen som samtidigt anger en av kristendomens viktigaste dogmer har här sin motsvarighet i ett fantasilöst konstaterande.

Synodens rättelser och censuringripandet i de insända akathistoshymnerna är av flera slag. De rent teologiska skall jag inte ta upp här. Ändringarna avser ofta att göra bilderna mindre konkreta och mer allmänna. En författare skriver om metropoliten Alexij av Moskva:

Gläd Dig, Du visaste bland ormar, som trängde igenom botgörelsens smala hål;
Gläd Dig, Du som drog av Dig syndafallets gamla skinn.

Detta stryks kanske inte så mycket för att det skulle kunna uppfattas som komiskt, utan därför att bilderna är alltför konkreta för genrens krav. Man skulle kunna tala om metaforernas avskildhet ifrån den materiella verkligheten i dessa hymner. Synoden försökte förhindra, att den moderna profana artonhundratalspoesins mer realistiska bildspråk skulle tränga in i akathistosgenren. Man ville så mycket som möjligt behålla en medeltida diktion i dem.

Synoden strävade naturligtvis också att i görligaste mån stryka rent pekoralistiska element som till exempel följande något haltande bild:

> Gläd Dig, Du som är Moder till den hörnsten, som håller världen i Sin hand.

När en författare till en hymn skriver: "till Din grav ropar vi tacksamt", kommenterar censorn förnumstigt, att det är bättre att ropa ut sin tacksamhet till Kristus själv och inte till hans grav. Synoden protesterar också om innehållet i någon hymn blir alltför sorgligt för att passa hymnens karaktär av jubelsång. Synoden fungerade här som ett slags polis, som övervakade akathistosgenrens renhet.

Flera akathistoshymner är, liksom den första strofen i den ursprungliga texten, skrivna i ett speciellt historiskt sammanhang till exempel för att påminna om att bönerna framför någon ikon hjälpt fram den ryska hären till seger. Censorn försöker här att dämpa författarnas utfall mot konkreta länder och folk. I akathistoshymnen till Alexander Nevskij utbyts uttrycket "katolikernas illistighet" mot det mer allmänna "illistigheten hos predikarna av den falska tron". Men fortfarande i en akathistoshymn till Gudsmodern från Kazan kan man läsa i en moskvautgåva från 1978:[8]

> ... och på dagen för slaget mot svearna var Du en sköld och ett skydd ...

Censorerna försöker också att undvika, att ryska ord kommer in i den kyrkoslaviska texten. De vill förhindra bruket av ord som fått olika betydelse i modern ryska och i kyrkoslaviska och som därför skulle kunna förorsaka missförstånd och förvirring. Dessa sena akathistoshymner är därför också av ett stort värde för att förstå olika problem i sjutton- och artonhundratalens användning av kyrkoslaviskan i Ryssland.

Orsaken till akathistoshymnernas oerhörda popularitet på artonhundratalet tror jag att man skall söka i det nya intresset för askes, klosterväsende och kontemplativt liv som vi har i Ryssland från slutet av sjuttonhundratalet. Det var vid den här tiden som starets-institutionen, som vi bland annat känner till från Dostojevskijs *Bröderna Karamazov,* återuppstod. Det var ett monastiskt ideal, som tog avstånd från de stora klostrens institutionaliserade ortodoxi och sökte efter en mer innerlig form av andakt. Akathistoshymnens växande popularitet är ett tecken på detta sökande efter en mer kontemplativ och mer personlig form av

[8] *Pravoslavnyj cerkovnyj kalendar'* 1979. Moskva 1978. s. 76.

gudstillbedjan, det är en hymnform på gränsen mellan liturgisk och privat bön.

Paradoxalt nog har man också sett akathistoshymnen i samband med den ortodoxa kyrkans apofatiska teologi, som menar att man kan beskriva Gud bara genom negationer, bara genom att säga vad han inte är. I akathistoshymnen beskrivs det gudomliga med så många epitet (145 stycken), att de till slut tar ut varandra, och det enda som återstår är en stämning och ordet "radujsja" — "gläd Dig" på kyrkoslaviska.[9] Det som blir kvar i medvetandet är den minsta gemensamma nämnaren av alla dessa 145 epitet, mångfalden leder till reducering.

Akathistoshymnen kan också ses som ett uttryck för den hesychastiska traditionen i ryskt fromhetsliv. Istället för Jesusbönen fungerar här de ständiga upprepningarna av "gläd Dig" som ett slags kristet mantraord. Överhuvud taget har upprepningarna en grundläggande betydelse i denna hymn, upprepningen av olika grammatiska former, upprepningen av "gläd Dig", "alleluia", och dessutom upprepas vid slutet av läsningen hymnens första och andra strof som en markering av en tänkt upprepning av hymnen som helhet. Allt detta anknyter till en östkyrklig meditativ tradition. Ordet "gläd Dig" blir dessutom delvis ett mantraord, därför att den övriga textmassan i hymnen ibland är så syntaktiskt komplicerad att den är svår att uppfatta och förstå för lyssnaren vid högläsning. Man skulle här till och med kunna tala om en medvetet försvårad syntaktisk form.

Det är också viktigt att komma ihåg att akathistosgenren har varit och är en folklig genre och inte i första hand texter för lärda teologer. Kontakiongenren har här segrat över kanon, även om kanongenren segrade i det liturgiska bruket som helhet.

Under artonhundratalet pågick en diskussion om akathistosgenren i Ryssland.[10] Många av hierarkerna ansåg, att denna var ett tecken på den kyrkliga poesins förfall, och de försökte bekämpa dess spridning på olika sätt. Representanter för kyrkan som stod närmare den mystiska traditionen från ökenfäderna ställde sig mer positiva till denna nya genre byggd på den gamla akathistoshymnen. I inställningen till dessa nya texter kan vi lägga märke till en grundläggande motsättning i teologiskt tänkande i det gamla Ryssland, — mellan en dogmatisk och en mystisk tradition.

[9] Popov. *op.cit.* s. 594.
[10] *Ibid.* ss. 627—632.

Akathistosgenrens popularitet under artonhundratalet visas också av att den påverkat olika skönlitterära författare. Anarkisten Peter Kropotkin berättar i sina memoarer om en bonde på hans fars gods som efter livegenskapens upphävande 1861 sitter och läser en akathistoshymn för att uttrycka sin glädje över den länge åstundade reformen:

> Och nu, fader, är kvällen så vacker och luften så uppfylld av vällukt från slätterna, och jag sitter och läser: Gläd Dig! Gläd Dig![11]

Anton Tjechov har skrivit om akathistoshymnen i sin novell "I den heliga natten" från 1886. Tjechov kände mycket väl till den ryska ortodoxa kyrkans hymntradition, eftersom han i sin ungdom hade sjungit i en kyrkokör som leddes av hans far, och dessutom ingick det som tradition i hans barndomshem att läsa akathistoshymner på söndagseftermiddagarna. Tjechov fortsatte att gå i kyrkan även i vuxen ålder och i hans bibliotek fanns den ortodoxa kyrkans gudstjänstböcker, även om han ofta deklarerade sin brist på gudstro.

I novellen kommer berättaren till ett kloster på landet en påsknatt. En novis, Hieronymus, färjar honom över en flod till klostret. Under båtfärden berättar novisen för honom, att han är så sorgsen därför att hans bäste vän, munkdiakonen Nikolaj, just har dött. Han berättar också, att hans vän hade haft gåvan att skriva akathistoshymner. Hieronymus beskriver akathistosgenrens egenheter i detalj för berättaren: att andra strofen måste börja med ordet "ängel", han citerar olika exempel på hajretismer och så vidare. Hieronymus sammanfattar sedan hur en sådan hymn skall vara utformad:

> I varje rad måste det finnas mjukhet, smeksamhet och ömhet, inte ett ord skall vara grovt, hårt eller opassande.

Berättaren kommer sedan till själva klostret och upplever där trängseln och tumultet under påskfirandet och kommer då ihåg, vad han just hört om den blide munken och hans akathistoshymner som ingen förutom Hieronymus intresserat sig för:

> Jag föreställde mig denne sympatiske poetiske man ... som strödde ut blommor, stjärnor och solstrålar, oförstådd och ensam, med milda, ödmjuka och sorgmodiga anletsdrag.

[11] Peter Kropotkin, *En anarkists minnen*. Stockholm 1982, s. 126.

Akathistosskrivandet får här stå för litterärt skapande i allmänhet och den enkla människans strävan efter det sköna. Hela novellen blir en lovsång till konstnären, som skapar i det fördolda och vars publik kanske bara består av en enda person. Det är det intima draget i akathistosgenren som Tjechov här utnyttjar i sin novell.

I skildringen av det hektiska påskfirandet i klostret, kyrkans officiella manifestation, citeras istället flera gånger texter ur påsknattens kanon. Tjechov låter här två olika hymntyper stå som markörer för två olika fromhetstyper och mer allmänt för två olika livsinställningar: ett tankfullt, kontemplativt förhållningssätt och en mer utåtriktad livsstil. Kanon och akathistos hade så bestämda konnotationer för artonhundratalsläsaren att de kunde användas av Tjechov för att beskriva två olika livsideal.

Alexander Pusjkin använder denna genrebeteckning i en dikt från 1827, "Akathistos till Jekaterina Nikolajevna Karamzina". Hos den ryske poeten får ordet beteckna en hyllningsdikt med högtidlig intonation och med flitig användning av kyrkoslaviska ord i den ryska texten.

Den ryske symbolistpoeten Konstantin Bal'mont använder hajretismer i en dikt från 1909 med titeln "Radujsja". Med hjälp av tio hajretismer uttrycker han här symbolisternas längtan till en annan värld, till ett fjärran lyckorike:

> Gläd Dig — Ljuva flod, Ljuva floden flyter,
> Gläd Dig — i Ljuva floden, i Ljuva floden finns det honung,
> Gläd Dig — till Ljuva floden söker vi oss,
> Gläd Dig — på Ljuva floden kommer vi till paradiset...

I symbolisternas sökande efter en annan verklighet kommer akathistosgenren till bruk i ett icke sakralt sammanhang. Den ryska symbolismen och den ryska andliga pånyttfödelsen, som akathistosgenren är ett uttryck för, är två företeelser med många beröringspunkter.

Vid mitten av 1850-talet använde poeten och publicisten Nikolaj Sjtjerbina akathistosgenrens hajretismer i två satiriska dikter riktade mot hans motståndare inom den litterära världen. Här parodieras genren genom att användas i ett profant och för den tiden aktuellt kulturpolitiskt sammanhang:

> Gläd Dig, skapande av tomt klingande fraser, ...
> Gläd Dig, förbannande av Hegel, ...

Även i titeln parodieras genren: "Akathistoshymn till den helige snabbskrivaren Vasilij (Botkin), för litteraturens skull dåre i Kristus". Här

kan man lägga märke till att akathistosgenren var så känd att den kunde användas av en sekulariserad intellektuell i ett satiriskt sammanhang.

I dokumentkapitlet i sin roman *Oktober 16* berättar Solsjenitsyn om att det under första världskriget spreds en akathistoshymn i Ryssland ägnad Rasputin och med den opariga hajretismen: "Gläd Dig, Du störste bland horkarlar". Genren har alltså varit så levande i Ryssland att den kunnat användas för sina konnotationer i en skönlitterär text men också parodieras och utnyttjas i ett direkt hädiskt sammanhang.

Också i dag skrivs det akathistoshymner på kyrkoslaviska. För bara några år sedan publicerades i väst en akathistoshymn tillägnad Nikolaus II, som helgonförklarats av Den ryska kyrkan i utlandet, en av de ryska emigrantkyrkorna. Denna egendomliga text har omkvädet:

Gläd Dig, Nikolaus, Gudakrönte Tsar och store lidandesbärare.

Akathistosgenrens historia är en historia om en genres märkliga överlevande och pånyttfödelse på ett annat språk, i ett annat land och i en annan tid. I sitt nya sammanhang växer den dessutom utanför den sakrala sfären och kan fungera som ett formbildande element också i en skönlitterär text. Här liksom vad gäller många andra aspekter av den ortodoxa kristendomen har ett bysantinskt tema inte bara övertagits utan också utvecklats och omformat i sitt nya ryska sammanhang.

THE AKATHISTOS HYMN IN RUSSIA

The Akathistos hymn is probably the best known poetical text of the Orthodox Church. It was performed for the first time in Constantinople in 626 to celebrate a military victory, but it could have been written much earlier. The hymn is a development of the most popular religious genre in Byzantium of that time — kontakion. It is dedicated to the Blessed Virgin and consists of 25 stanzas, the odd ones ending with the word "alleluia" and the even ones with chairetismoi — (a repetition of the word "chaire" — rejoice — followed by different epithets of the Theotokos). Each stanza consists of 6 pairs of chairetismoi and an unpaired one which serves as a refrain: "Chaire nymfē anymfeute". The first stanza ends with this unpaired chairetismos.

This peculiar hymn was translated into Latin and Church Slavonic. In Russia this hymn became a special religious genre of Akathistos hymns as late as the 18th century. Hundreds of new texts were written in Church Slavonic to the Theotokos. Christ, and the saints according to the scheme of the old Byzantine hymn. These new hymns can be seen as a manifestation of the contemplative and hesychastic tradition in the Russian Orthodox religion.

The Akathistos genre has also been a source of inspiration for secular Russian authors. Pushkin and Bal'mont have used the genre in their poetry and Chekhov has dedicated his short story "In the Holy Night" to its theme.

The Akathistos genre in Russia demonstrates how a Byzantine theme has developed and has been transposed in its new environment. It also shows the remarkable survival of a Byzantine poetical genre.

LARS JOHANSON

Isfahan — Moskva — Uppsala
Kring några medelaserbeidjanska handskrifter och stationerna på deras väg

I Uppsala universitetsbiblioteks s.k. sparwenfeldska samling av orientalia[1] bevaras ett par turkiska 1600-talshandskrifter av — som det visat sig — ganska märkligt slag. Språket i dem är den aserbeidjanska koiné som talades av den turkiskspråkiga befolkningen i dåtidens Persien, bl.a. vid det safavidiska hovet i Isfahan. Detta språk har hittills varit mycket bristfälligt känt. Det särskilda värdet i de upsaliensiska handskrifterna ligger i att den turkiska — närmare bestämt medelaserbeidjanska — texten är skriven med latinskrift, vilket ger en unik inblick i det dåtida språkets ljudstruktur.[2] Eftersom inga så tidiga s.k. transkriptionstexter för övrigt är kända, utgör samlingen strängt taget en liten sensation inom den turkologiska språkvetenskapen.

Hur hamnade texterna i Uppsala? Deras väg till Carolina Rediviva är också den långtifrån ointressant, eftersom den åskådliggör många detaljer i 1680-talets politiska och kulturella förhållanden, inte minst i stormakten Sveriges dåtida roll på den internationella arenan. Vägen är lång, stationerna på den många och delvis okända. Klart är från början bara vad som står antecknat i handskrifterna själva: de överlämnades till den lärde svenske resenären Johan Gabriel Sparwenfeld under dennes vistelse i Moskva på 1680-talet av en fransk adelsman vid namn Balthasar de Lauzière.

*

[1] Se (O. Celsius & E. Benzelius:) *Catalogus centuriæ librorum rarissimorum /.../*. Upsaliæ 1706, samt C. J. Tornberg: *Codices arabici, persici et turcici Bibliothecæ regiæ Universitatis Upsaliensis*. Lund 1849.

[2] Se min artikel "Die westoghusische Labialharmonie". *Orientalia Suecana* 27—28 (1978—1979), s. 63—107. Hela materialet är f.n. under utgivning.

De första 19 sidorna i en av handskrifterna (Cod. Ups. O. Sp. 26) utgörs av en kortfattad turkisk grammatik, enligt uppgift nedtecknad av de Lauzière i Isfahan "sur les memoires du R. P. Raphael du Mans". Om de Lauzières tidigare öden vet vi ingenting mera än vad en senare rysk källa förtäljer: han härstammade från Aix-en-Provence och var katolik. Uppenbarligen inledde han sin livslånga orientaliska odyssé i det safavidiska rikets glansfulla huvudstad.

På 1500-talet hade Iran under de första safavidiska härskarna — shah Isma'il och hans efterföljare — återigen blivit en politisk maktfaktor: en stark shi'itisk stat i opposition till de omgivande sunnitiska stormakterna, de özbekiska khanerna i öster och framför allt det osmanska riket i väster. Shah ᶜAbbas I (död 1629) befäste den politiska maktställningen, konsoliderade riket inåt och byggde upp den nya huvudstaden Isfahan, där den persiska konsten upplevde en ny guldålder. De närmast efterföljande shaherna, Şafi, ᶜAbbas II och Suleiman, härskade över ett starkt och ansett Iran, till vilket de europeiska kolonialmakterna sökte goda relationer. Avgörande härvidlag var framför allt det vaknande intresset för österhandeln, den gemensamma fiendskapen till de osmanska turkarna och de persiska härskarnas relativa tolerans gentemot kristna.

Före 1600 hade få européer besökt Persien. Nu strömmade europeiska sändebud, köpmän, missionärer, forskningsresande och äventyrare till Isfahan. Många skrev mer eller mindre initierade reseskildringar[3], t.ex. romaren Pietro della Valle, Jean Baptiste Tavernier från Antwerpen, tysken Adam Olearius, fransmännen Jean de Thévenot och Jean Chardin, holländaren Jan Struys, engelsmannen John Fryer och inte minst tysken Engelbert Kämpfer[4], till vars verksamhet i svensk tjänst vi återkommer.

[3] Se t.ex. inledningen till Raphaël du Mans: *Estat de la Perse en 1660*. Ed. Ch. Schefer. Paris 1890; S. Schuster-Walser: *Das şafawidische Persien im Spiegel europäischer Reiseberichte (1502—1722). Untersuchungen zur Wirtschafts- und Handelspolitik*. Baden-Baden 1970; Sir Roger Stevens: "European visitors to the Safavid court". *Iranian Studies. Journal of the Society for Iranian studies* 7/1974, s. 421—457.

[4] Se Engelbert Kämpfer: *1651—1716. Seltsames Asien (Amoenitates exoticae)*. In Auswahl übersetzt von K. Meier-Lemgo. Detmold 1933; K. Meier-Lemgo: *Engelbert Kämpfer, der erste deutsche Forschungsreisende 1651—1716. Leben, Reisen, Forschungen nach den bisher unveröffentlichten Handschriften Kämpfers im Britischen Museum*. Stuttgart 1937; Engelbert Kaempfer: *Am Hofe des persischen Grosskönigs (1684—85). Das erste Buch der Amoenitates exoticae*. Eingeleitet und in deutscher Bearbeitung herausgegeben von W. Hinz. Leipzig 1940.

Förmodligen var Balthasar de Lauzière en av de unga europeiska adelsmän som lockades till Isfahan av ryktena om alla dess under. Även svenskar hörde till besökarna[5]: kanske var Bengt Oxenstierna, "Resare-Bengt", den förste. 1661 utkom Nils Matson Kiöpings reseskildring, som också berättar om en längre vistelse i Isfahan.[6]

*

En kategori som kände land och folk bättre än de många tillfälliga besökarna var de europeiska missionärerna. Till dem hörde de Lauzières ovannämnde grammatikinformant Raphaël du Mans. Vid mitten av 1600-talet fanns i Isfahan åtminstone tre katolska kloster: ett augustinerkloster under portugisiskt beskydd, ett kloster tillhörande barfotakarmeliterna med munkar från Spanien och Italien och ett kapucinerkloster, underhållet av den franske konungen. Senare torde också jesuiter och dominikaner ha slagit sig ned i Isfahan. Nils Matson Kiöping säger i sin reseberättelse från Isfahan: "Munckarna hafwa stoor Gunst hoos Konungen, och äro mycket Frijdkallade, i synnerhet the Augustiner, ty the hafwa ther een mächta skön Kyrckia: The Carmeliter twå; The Fransiskaner och twå; men the Armenier sex".[7]

I vart och ett av dessa katolska kloster torde vanligen endast två eller tre munkar ha varit verksamma. Att omvända muslimer var i denna miljö både farligt och praktiskt taget omöjligt.[8] Katolicismen var attraktiv endast för en del armeniska kristna[9], som därigenom kom i åtnjutande av europeisk protektion. Klostren hade som en viktig funktion att ge skydd och hjälp åt både resenärer från västerlandet och åt i Persien bosatta katoliker. Många utlänningar bodde i "armenierförstaden" Djulfa, vilken på Nils Matsons tid var "wäl så stoor som heela Stockholms Stad med Norre Malm och Ladugårdz Landet /. . . /"[10].

[5] Om stormaktstidens resenärer se t.ex. G. Jarring: "Vidgad horisont". *Tre Karlar. Karl X, Karl XI, Karl XII.* Stockholm 1984, s. 132—151.

[6] Se *Nils Matson Kiöpings Resa.* Parallelltexter ur andra och tredje upplagan. Med efterskrift och anmärkningar utgivna av Ture Johannisson. Stockholm 1961.

[7] *Op. cit.* s. 42.

[8] Se E. Kaempfer *op. cit.* s. 160.

[9] Om armeniernas situation se V. Gregorian: "Minorities of Isfahan: The Armenian community of Isfahan 1587—1722". *Iranian Studies. Journal of the Society for Iranian Studies* 7/1974, s. 652—680.

[10] *Op. cit.* s. 40. Om utlänningar i Isfahan se också E. Kaempfer *op. cit.* s. 160.

Munkar kallades också ofta till hovet som tolkar och översättare. I vissa fall tjänstgjorde de rentav som ackrediterade representanter för sina respektive furstar. Engelbert Kämpfer fördömer i sin reseberättelse denna sed att som sändebud använda munkar, vilka i Persien ju gäller som fattiga tiggare. Man borde, menar han, välja män med yttre värdighet och politisk insikt.[11]

En munk som knappast kan ha anklagats för bristande insikter var just Raphaël du Mans, föreståndare för kapucinerklostret och officiell representant för franska kronan. (Frankrike hade mera vårdat sina relationer till Höga porten och inledde sina sena kontakter med Persien på denna anspråkslösa nivå.) Han var född i Mans 1613 som Jacques Dutertre, hade bedrivit omfattande studier, tydligen speciellt i matematik, kommit till Persien 1644, talade landets språk perfekt, var mycket väl anskriven vid hovet och prisas av nästan alla samtida skribenter som ett mönster av dygd och förtjänst.[12] Han var ofta anlitad som tolk och översättare vid hovet, dock tydligen inte lika flitigt under sina sista år, emedan shah Suleiman, känd för sin alkoholism och grymhet, inte hyste några djupare sympatier för kristna munkar.[13] Vilken eminent kännare av land och folk Raphaël var, bevisar hans utförliga, långt senare utgivna beskrivning av det dåtida Persien: "Estat de la Perse en 1660".[14] Raphaël avled i Isfahan 1696 i en ålder av 83 år.

*

Förutom det nämnda grammatikkompendiet har de Lauzière i Isfahan nedtecknat en längre transkriptionstext: en översättning till aserbeidjanska av Matteus- och Johannesevangelierna (O. Sp. 39). Är översättningen tillkommen i kapucinerklostret[15], är den återigen ett verk av Raphaëls hand? Att de Lauzière själv skulle ha gjort den förefaller inte troligt,

[11] Se E. Kaempfer *op. cit.* s. 215.

[12] Se t.ex. Engelbert Kaempfer *op. cit.* s. 6 f. och K. Meier-Lemgo *op. cit.* s. 34.

[13] Se Jean Chardin: *Voyages du Chevalier Chardin en Perse et autres lieux de l'Orient*, 2. Paris 1811, s. 38.

[14] Le P. Raphaël du Mans: *Estat de la Perse en 1660*. Publié avec notes et appendice par Ch. Schefer, Paris 1890. (=Publications de l'École de langues orientales vivantes, IIe série, vol. 20.)

[15] I den anonyma *A chronicle of the Carmelites in Persia*, I, London 1938, s. 373, nämns att karmeliter två gånger översatt evangelierna. Det är här förmodligen fråga om översättningar till persiska.

Isfahan. Detalj ur kartbladet: Verschiedene Prospecte der Vornemsten Städten in Persien . . . hrsg. von Johann Baptist Homann, Nürnberg, ca 1720

även om det på en annan handskrift i den sparwenfeldska samlingen, en framställning av Kristi lidandes historia på aserbeidjanska med arabisk skrift (O. Sp. 42), står angivet att den översatts av honom själv.

Vad spelade den aserbeidjanska turkiskan överhuvud taget för roll i denna miljö? Det safavidiska Persien var etniskt och språkligt mycket heterogent. De två dominerande grupperna var perserna och turkarna, bådadera mycket etniskt medvetna; därtill kom araber, kurder, belucher, afganer, georgier, armenier, tjerkesser och andra grupper. Det är viktigt att minnas, att de härskande safaviderna själva var en i språklig mening turkisk dynasti. Fastän kanslispråket var persiska, användes aserbeidjans-

kan som språk inom hovet och hären ända in på 1700-talet. Kämpfer betygar, att bruket av turkiskan brett ut sig från hovet till andra högre kretsar och att det nästan ansågs skamligt för en ärbar man att inte behärska detta språk.[16]

[16] E. Kaempfer *op. cit.* s. 136. Adam Olearius talar om bruket av turkiskan i vissa provinser och tillägger: "Sonderlich haben die, so in Ispahan am Königlichen Hoffe grosse beliebung Türkisch zu reden, und höret man von ihnen gar selten ein Persisch Wort" (Adam Olearius: *Ausführliche Beschreibung der kundbaren Reyse nach Muscow und Persien* . . ., Schleswig 1663, s. 616).

Den aserbeidjanska varianten av turkiska kallades enligt Raphaël du Mans "Turc Agemi" och var (enligt samma källa) "plus délicat à l'oreille que le Turc osmanlou".[17] Det finns en inte obetydlig turkisk diktning från denna epok.[18] Shah ʿAbbas II var en stor gynnare av poesin och skrev själv dikt. Till de mera kända aserbeidjanska poeterna i Isfahan hör Qavsi Tebrizi, Muhsin Te'sir, Mesihi, Sa'ib Tebrizi och Melik Beg. Förmodligen härstammade alla dessa diktare från de egentligt aserbeidjanska delarna av Persien. Den osmanske resenären Evliya Chelebi uppger, att vid tiden för hans besök i Tebriz inte mindre än 78 diktare var verksamma i denna stad!

*

Om medelaserbeidjanskans struktur har vi hittills vetat mycket litet. Materialet är knappt. Viss vägledning ger en trespråkig (italiensk-persisk-turkisk) ordbok[19], tillkommen inom karmelitermissionen i Isfahan någon gång vid mitten av 1600-talet och nu bevarad i Vatikanbiblioteket. Här är dock de turkiska orden skrivna med arabisk skrift, vilket försvårar den fonetiska analysen.

Som vi såg, var de Lauzières grammatikkompendium ett verk av Raphaël du Mans. Det är inte den enda gången som denne varit besökare behjälplig i språkliga ting. Vi vet t.ex. att Raphaël bibragte den lärde fransmannen François Pétis de la Croix grunderna i persiska språket under dennes vistelse i Isfahan. Och det är inte svårt att upptäcka likheterna mellan den på franska skrivna kortgrammatiken i de Lauzières material och den framställning på latin som återfinns i handskriften: Raphaelis du Mans "Descriptio Persiæ communicata Dno Engelberto Kæmpfero, Ispanæ, 1684, cum grammatica linguæ turcicæ", som nu bevaras i British Museum. Det är ett manuskript som Raphaël överlämnade till Engelbert Kämpfer under dennes besök i Isfahan 1684 som sekreterare i en svensk beskickning till det persiska hovet. Den turkiska

[17] *Op. cit.* s. 135.

[18] Se t.ex. A. Caferoğlu: "Die aserbeidschanische Literatur". L. Bazin et al. (ed.): *Philologiae turcicae fundamenta*, 2, Aquis Mattiacis 1964, s. 635—699, särskilt s. 648 f.

[19] Se A. Bodrogligeti: "On the Turkish vocabulary of the Iṣfahan anonymous", *Acta Orientalia (Hung.)* 21:1 (1968) s. 15—43.

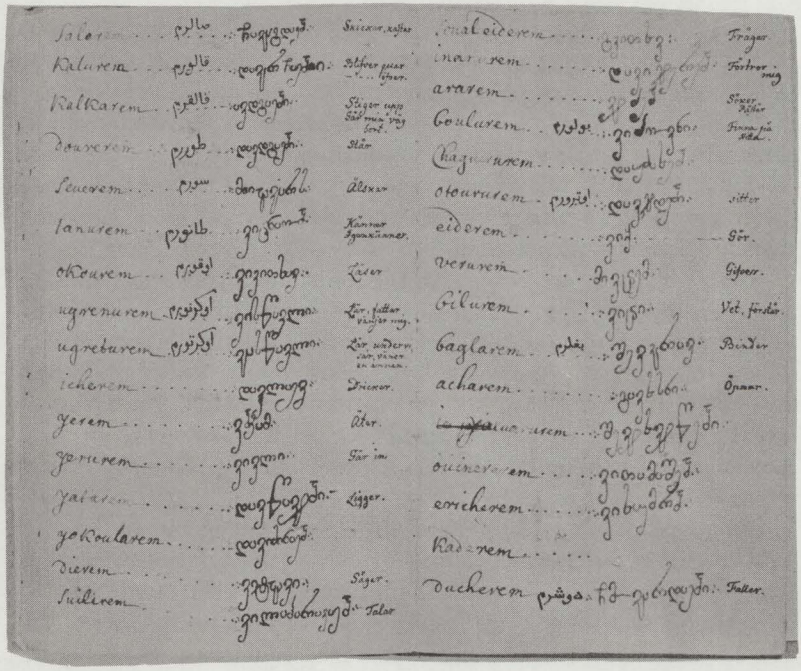

Ett uppslag ur en turkisk-georgisk glosbok, påbörjad 1 aug. 1684 i Astrachan av Balthasar de Lauzière, Cod. Ups. O. Sp. 43. Foto Uppsala universitetsbibliotek

grammatiken bär påskriften: "Hæcce in obsequium Clarissimorum Virorum celeberrimæ Legationis Suediæ Comitum calamo currenti scribebat die 20 apr. 1684 in Hispan, humillimus servulus".[20]

Här har vi alltså att göra med ett resultat, om också skäligen anspråkslöst, av det till sitt egentliga syfte helt fruktlösa svenska försöket att etablera närmare kontakt med det safavidiska riket.

*

[20] Charles Rieu: *Catalogue of the Turkish manuscripts in the British Museum.* London 1888, s. 151.

Vad låg bakom detta försök? Vi har nämnt Europas och Persiens gemensamma motsättning till den osmanska arvfienden, kristenhetens och shi'an vedersakare, som borde trängas tillbaka till sitt kärnområde av en kraftfull allians. I början av den safavidiska eran hade framför allt venetianarna, som ju kämpade med osmanerna om makten i Medelhavet, sökt stöd hos Iran. Safaviderna rönte dock med sin tanke på en allians länge ganska ringa intresse i Europa och blev besvikna på de europeiska furstarnas osolidariska agerande.

Sverige, där den unge Karl XI 1682 erhållit så gott som oinskränkt makt i landet, stod på höjdpunkten av sin stormaktskarriär och smidde djärva planer för framtiden. Det misslyckade osmanska angreppet på Wien 1683 blev en vändpunkt: Tyska riket, Polen, Venedig och Ryssland skördade stora framgångar på turkarnas bekostnad. Polen skickade det ena sändebudet efter det andra till den persiske shahen för att förmå honom att ingå en stor allians för det avgörande dråpslaget mot osmanerna.[21]

Samma syfte hade nu Karl XI med den beskickning han 1683 — under ledning av holländaren Ludvig Fabritius och med tysken Engelbert Kämpfer som sekreterare — sände till den persiske härskaren i Isfahan. Men denne, som sedan länge hade relativ fred med sin sunnitiska grannar och mindes de dåliga erfarenheterna med européerna, visade sig helt ointresserad. Också de svenska förslagen om handelsförbindelser och hjälp till Persien att bygga stabila skepp för sjöfarten på Kaspiska havet avvisades.

Vid detta tillfälle lärde Engelbert Kämpfer känna Raphaël du Mans. Kämpfer hade i Sverige, dit han efter avslutade studier begivit sig — förmodligen för att lära känna berömda svenska lärde som exempelvis Olof Rudbeck d.ä. i Uppsala[22] — vid 31 års ålder utnämnts till sekreterare och läkare i denna den andra av Fabritius' tre beskickningar till Isfahan. Det var nu Kämpfers uppgift att på ort och ställe utarbeta en sammanfattning av de svenska förslagen på latin, som sedan tjänade som underlag för Raphaël du Mans, när denne som tolk utlade och förklarade de svenska önskemålen.

Tydligen uppstod stark sympati mellan Kämpfer och fader Raphaël. Kämpfer uttrycker sig mycket uppskattande och beundrande om kapucinerpatern. Sedan han i Isfahan lämnat sin tjänst i den svenska be-

[21] Se E. Kaempfer *op. cit.* s. 209 f.
[22] Se facsimile av Kämpfers "Stammbuch" i K. Meier-Lemgo *op.cit.* plansch 19.

skickningen, gav honom Raphaël rådet att ta arbete som skeppsläkare i holländsk tjänst. Senare skulle Engelbert Kämpfer göra sin stora resa bl.a. till Batavia och Japan. Att de båda också efter skilsmässan stod i kontakt med varandra visar bl.a. några brev från Raphaël du Mans i British Museum.

*

Vistades Balthasar de Lauzière och Engelbert Kämpfer samtidigt i Isfahan och lärde de rentav känna varandra? Det är inte troligt. Men eventuellt föreligger en förbindelse mellan de Lauzière och medlemmar i den svenska beskickningen. I ett brev av den 28 september 1687 till Sparwenfeld (bevarat i Stifts- och landsbiblioteket i Linköping, Br. 33: 17) ber de Lauzière på turkiska om en hälsning till en viss "aga clinsterne", som det är frestande att identifiera med Casten Klingenstierna. Denne var född 1651, deltog i den här aktuella beskickningen till Isfahan, åtföljde sedermera Karl XII till Turkiet som kammarherre och avled i Demotica 1713. Han uppges ha kunnat "med färdighet tala tolv språk, däribland ryska, turkiska och persiska" (G. Elgenstierna, *Den introducerade svenska adelns ättartavlor* IV, Stockholm 1928, s. 155). Kämpfer beskriver honom som en duglig och bildad svensk av förnämt blod.

Var kunde de Lauzière ha lärt känna denne svenske adelsman? Den 30 mars 1684, när beskickningen anlände till huvudstaden, hade de Lauzière sannolikt redan lämnat denna. Men bekantskapen kan ha stiftats en kort tid dessförinnan — på någon av stationerna längs den långa vägen mellan Isfahan och Moskva.

*

Efter den grammatiska skissen i den ena av de ovannämnda handskrifterna följer ett franskt-aserbeidjanskt "vocabularium" på över hundra sidor med upp till 25 lemmata på varje sida. De sista 25 sidorna utgörs av en fransk-aserbeidjansk parlör, "frazes turquesques". Ordlistan och parlören har enligt de Lauzières egna uppgifter nedtecknats av honom själv mellan den 8 och den 20 maj[23] 1683 i staden Shamachi, d.v.s.

[23] Som månadsnamn används här *ǧm'dy 'l'wl*, som i ordlistan s. 132 ("Noms des mois lunaires arabes à l'usage des turcs") transkriberas som "gemmadi elauel" och översätts med 'may'.

provinsen Shirvans huvudstad i norra Persien. Det är en ort som beskrivits ganska utförligt av den lärde Adam Olearius, som i egenskap av sekreterare och krönikör deltog i en holsteinsk beskickning till Persien och vistades i Shamachi under hela tre månader år 1637.[24] Han berättar bl.a. att stadens befolkning vid denna tid bestod av perser, armenier och en del georgier samt att alla dessa, fastän de ju hade sina egna språk, talade turkiska liksom fallet för övrigt var i hela provinsen Shirvan.[25] Staden låg mitt uppe bland bergen och var residens för de regerande furstarna i Shirvan.

Vad som förde de Lauzière hit vet vi inte. Möjligen hade han redan hunnit lämna staden, när den nämnda svenska beskickningen — efter en resa Stockholm-Åbo-Helsingfors-Narva-Moskva-Astrachan — nådde Shamachi den 17 december 1683 och sedan måste vänta där till den 14 januari 1684, innan klartecken kommit från hovet i Isfahan för vidare färd genom landet. Den alltid vetgirige Kämpfer utnyttjade tiden till att bl.a. göra en utflykt till Baku med omgivningar på halvön Apsheron, vars oljefält och andra sällsamheter han som förste europé beskrivit och avbildat.

Den ordlista som de Lauzière nedtecknade i Shamachi är språkligt mycket intressant. Det gäller också för parlören, som dessutom förmedlar en del realia. Den ovan skisserade politiska situationen kommer också här vältaligt till uttryck. "Hör på, min vän", säger en av interlokutörerna, "säg mig, om Ni vet varifrån det där sändebudet kommer!" och får svaret: "Man har sagt mig, att han kommer från Polen och är på väg till hovet. Man säger, att han kommit för att befästa den polske kungens vänskap med Iran". Det är naturligtvis omöjligt att säga om denna passus syftar på någon bestämd av alla de polska beskickningar som passerade Shamachi under denna tid av politiska intriger mot osmanerna.

Fruktan för krig är tydlig. Om kungen av Persien vill, heter det, har han en här i beredskap nära Georgien. Tiden kommer att utvisa vad hären vid georgiska gränsen avser att göra. Hittills har den inte företagit sig någonting, heter det. "Min herre", säger en av konversatörerna, "Ni kommer att få se vad denna här går för, om Ni stannar ytterligare någon tid i Iran". — "Det kommer jag inte att kunna se", svarar samtalspartnern avvärjande, "ty, om Gud vill, hoppas jag, att vi kan ge oss

[24] Se beskrivningen hos Olearius *op. cit.* s. 444 ff.
[25] Se även *op. cit.* s. 616.

Shamachi (Shemakha), väster om Baku.
Ur: A. Olearius, Voyages très curieux & très renommez, faits en Moscovie, Tartarie, et Perse. *T.2. Leiden 1719*

av med första båtlägenhet". Vart skall då resan gå? Jo, till Polen, sedan till Frankrike. "Är Frankrike ett bra land?" frågar den infödde — och besökaren svarar givetvis helt sanningsenligt: "Mycket bra, det bästa i Europa". Passagen återspeglar kanske de Lauzières avsikter vid denna tid, planer som emellertid aldrig skulle komma att genomföras.

*

Eventuellt lärde de Lauzière i Shamachi känna den georgiske furste i vars tjänst han uppenbarligen sedan trädde. Han skildras nämligen senare av Sparwenfeld som "gentilhomme françois à la cour du Roy des Iberiens Archille Bagrationi". Bekantskapen kan i och för sig ha stiftats redan i Isfahan. Där uppehöll sig åtskilliga georgier, en del av dem muslimer. Kämpfer påstår att antalet "avfallna" georgier i huvudstaden var stort och att georgiska furstar lockades att anta islam för att komma

i åtnjutande av perserhovets ynnest och utmärkelser. Till dessa torde dock inte de Lauzières herre ha hört. Vem var han?

J. G. Sparwenfeld nämner i en lista över bekanta bl.a. från tiden i Moskva[26] "Tsar Artschel Bagrationi fordom regerande herre aff Grusien, Imerätti, Gackötti ok Zacarthueli, mz hans Son ok hela hans Håff som alla wist mig ogemeen gunst". Det är här fråga om Archil Bagration (1647—1710). Efter sin höjdpunkt under bagratidernas dynasti hade Georgien i slutet av 1400-talet sönderfallit i tre kungariken och fem oavhängiga furstendömen. I Västgeorgien, framför allt Imeretien, kom det osmanska riket att dominera, i Östgeorgien däremot Persien. Imeretien var offer för ständiga intriger och strider, särskilt efter 1660, d.v.s. under Bagrat III, som flera gånger avsattes men varje gång kunde bestiga tronen igen. Det var främst Vachtang V (persiskt namn: Shahnāvāz) av Kharthlien som intervenerade. Hans son var just Archil, Balthasar de Lauzières herre. Denne furste uppges ha bestigit Imeretiens tron inte mindre än fem gånger men varje gång fördrivits igen.[27] Redan under Bagrat III:s tid, med andra ord före 1681, såg sig osmanerna emellertid nödsakade att fördriva honom för gott.

Det var alltså en konung med ett stormigt förflutet som de Lauzière trädde i tjänst hos. Men Archil har samtidigt gått till historien som en furste, som hade vittra intressen och i hög grad medverkade till ett nytt uppsving för den georgiska litteraturen efter en lång nedgångstid.[28] Vi konstaterar också att de Lauzière har Archil att tacka för åtminstone en intressant handskrift: den turkiska-persiska ordbok som återfinnes i den sparwenfeldska samlingen i Uppsala och om vilket det i "Catalogus Centuriæ Librorum Rarissimorum . . ." heter: "Hic liber olim pertinuit ad Sharum Mengreliæ Archilum Bagrationi, qui sua manu quædam literis Ibericis in calce notavit /. . . /".[29]

Var det samme furste som ville anställa Engelbert Kämpfer? När denne i Isfahan lämnat sin tjänst i den svenska beskickningen, fick han

[26] Listan uppgjordes omkring 1720—1723; den finns avtryckt i C. V. Jacobowsky: *J. G. Sparwenfeld. Bidrag till en biografi.* Stockholm 1932, s. 374 ff.
[27] Se Alexandre Manvelichvili: *Historie de Géorgie.* Paris 1951, s. 306.
[28] Se G. Deeters: "Die georgische Literatur". B. Spuler (ed.): *Handbuch der Orientalistik* 1:7, Leiden—Köln 1963, s. 129—156, särskilt s. 143, där Theimuraz I och Archil III rubriceras såsom "Dichtende Könige". Deeters uppger att Archil avled först 1713 i Moskva, "wohin er 1699 endgültig in die Verbannung gehen musste".
[29] *Op. cit.* s. 33 f.

en hedrande inbjudan från en georgisk furste, som önskade anställa honom som livmedikus. På vägen till Isfahan hade han ju, som vi sett, vistats nära fyra veckor i Shamachi. Här hade man tagit hans läkarkonst till den grad i anspråk att han knappast hade tid att promenera i stadens omgivningar och fick tillämpa lister för att kunna göra sin berömda utflykt till Baku.[30] Hans skicklighet som läkare inbragte honom här inte bara hundra daler och en skimmel i arvoden utan resulterade alltså också i detta fina erbjudande från den georgiske fursten. Kämpfer hörsammade uppenbarligen inte kallelsen. I sin bok "Amoenitates exoticae" skriver han, att han visserligen lockats till Georgien med olika slag av förmåner, men att Raphaël du Mans' råd att träda i holländsk tjänst gjort större intryck på honom.[31]

*

Vi vet att både konung Archil och de Lauzière senare begav sig till Ryssland. Ryssarna hade på senare tid utvecklat en avsevärd diplomatisk aktivitet i Persien. Kämpfer uppger att hovet i Isfahan ofta "stördes" av ryska sändebud.[32] I Shamachi var den ryska presensen redan påtaglig. Adam Olearius berättar att det vid hans besök fanns en rysk koloni i denna stad, som ju utgjorde ett viktigt centrum för orienthandeln. I det förnämsta karavanserajet drev ryska köpman handel med koppar, bly, skinn etc. Olearius namnger rentav ett officiellt ryskt sändebud som residerade i staden. Trots den iranska överhögheten betraktade alltså det dåtida Ryssland redan under första hälften av 1600-talet Shirvan-khanatet som i viss mån självständigt.[33]

Att de Lauzière kort tid efter vistelsen i Shamachi både intensivt sysslade med det georgiska språket och befann sig på väg mot Moskva bevisar en annan handskrift i den sparwenfeldska samlingen. Det är en liten turkisk-georgisk glosbok (O. Sp. 43), som enligt de Lauzières egna anteckningar i den har påbörjats den 1 augusti 1684 i Astrachan.[34]

[30] Se K. Meier-Lemgo *op. cit.* s. 22.
[31] Se K. Meier-Lemgo *op. cit.* s. 61.
[32] Se E. Kaempfer *op. cit.* s. 213 f.
[33] Se även A. Caferoğlu: "Avrupa seyyahlarına göre XVIIinci asır Azerbaycanı", *Azerbaycan Yurt Bilgisi* 18/1933 s. 259 f.
[34] För månadsnamnet används *šʿb'n*, som i den fransk-aserbeidjanska ordlistan (O. Sp. 26) transkriberas "chaabon" och översätts med 'aoust' ("Noms des mois lunaires arabes à l'usage des turcs", s. 132).

Eftersom vi inte vet, när de Lauzière lämnade Shamachi, kan vi inte avgöra på vilken av de båda orterna det eventuella mötet mellan honom och Klingenstierna ur den svenska beskickningen ägde rum. Resvägen torde i varje fall ha varit densamma i båda riktningarna. Den svenska beskickningen kom från Moskva och de Lauzière bör ha varit på väg dit.

*

Det var i Moskva som Balthasar de Lauzière lärde känna svensken Johan Gabriel Sparwenfeld. Denne lärde resenär (1655—1727) hade 1683 som hovjunker medföljt den beskickning som Karl XI sände till Moskva men kom att stanna i hela tre år för att — med stipendium av Kungl. Maj:t — studera språk och kultur i Ryssland. Berömd är hans monumentala slavisk-latinska ordbok i fyra delar, som även den förvaras i Uppsala universitetsbibliotek och som just nu håller på att utges av Ulla Birgegård. Fram till juni 1685 förde Sparwenfeld resejournal (nu förvarad i Riksarkivet) över denna sin resa.[37]

Sparwenfeld umgicks i Moskva mest med utlänningar i den "tyska förorten" Nemetskaja sloboda utanför staden. I sin tidigare nämnda lista över bekanta nämner han bl.a. "Gen: Gordon Skåtte", "General Greffwe Graham Engelskman" och "D Stora Favoriten (Francois le Fort) hos Tsar Petter, Som sehn war premier Ambassader fr Tsaren till Hålland ok Paris". Det är alltså personer ur den krets av utländska vänner och rådgivare som den unge tsar Peter, sedermera kallad "den store", förvärvade i den "tyska förorten". De viktigaste rollerna för hans fortsatta karriär skulle som bekant komma att spelas av schweizaren François le Fort (1656—1699) och skotten Patrick Gordon (1635—1699).

Peter delade vid denna tid — d.v.s. alltsedan 1682 — tronen med sin broder Ivan V. Hos dessa båda minderåriga tsarer var det alltså som den nämnda svenska beskickningen fick audiens den 10 juli 1683, när den passerade Moskva på sin väg till Isfahan. Situationen var densamma när Sparwenfeld och de Lauzière lärde känna varandra i Moskva. Rikets styrelse sköttes under denna tid som bekant de facto av Peters

[35] Om Sparwenfeld se C. V. Jacobowsky *op. cit.*

[36] Se även Ulla Birgegård: *J. G. Sparwenfeld och hans lexikografiska arbeten.* Uppsala 1971.

[37] "Giornale d'un Viaggio Di Muscouia . . ." (Tidöarkivet 501).

syster Sofia och hennes älskare furst Golitsyn. Sparwenfeld talar om den "3falta regeringen i Moskow, aff Tsar Johan, Tsar Petter ok dheras Syster Sophia Alexievna".

Om de Lauzière uppges i en något senare källa, att han anlänt som major till Moskva tillsammans med "den imeretiske tsaren". Som vi tidigare konstaterat, lärde Sparwenfeld i Moskva känna den landsflyktige Archil och dennes hov. Sparwenfeld antyder att fler georgiska furstar befann sig i Moskva: "Några furstel. familier retirerade uhr Grusinien till Moskow, för forfolielses skull, aff Turkarna ok Persianerna i d. Xst. Religion". Om Archils son Alexander (1674—1710) vet vi, att han efter slaget vid Narva år 1700 hamnade i svensk fångenskap och, som Sparwenfeld uttrycker sig, "dog fången i Umå aff Steen". Sparwenfeld har, som vi sett, den georgiske fursten att tacka för flera handskrifter. Kontakterna och utbytet fortsatte även efter det att svensken i februari 1687 lämnat Moskva. Bl.a. ville Sparwenfeld inrätta ett georgiskt boktryckeri åt den landsflyktige vännen resp. dennes son Alexander. I ett senare brev skriver Sparwenfeld: "Ett lijtet Georgianskt, eller Grusinskt tryck läht jag giuta här i Stockholm för prinsen av Imeretti, /. . . / aff dhesse boksteffwer bleffvo een eller annan små bönebok tryckter i Moskuo som jag här hos Prinsen sågh /. . . /".[38]

*

I och med att Sparwenfeld i juni 1687 återkommer till Sverige är också våra medelaserbeidjanska handskrifters långa resa fullbordad. Det kan dock vara av intresse att kasta en blick på Balthasar de Lauzières fortsatta öde, som är betydligt bättre känt än hans tidigare liv.

François le Fort nämner 1687 de Lauzière som en av de båda franska officerare som just då befann sig i rysk tjänst: "Nous n'en avons que deux en tout, un qui s'appelle de Lozie, d'Aix en Provence, lieutenant colonel, papiste, il a fait le voyage de Perse"[39]. Om sin utnämning till överstelöjtnant[40] berättar de Lauzière själv i det redan nämnda brevet

[38] Stifts- och landsbiblioteket i Linköping (Br. 33:116); brev av den 10 augusti 1727 till Erik Benzelius d.y.; se U. Birgegård *op. cit.* s. 182 anm. 1.

[39] Se Moritz Posselt: *Der General und Admiral Franz Lefort. Sein Leben und seine Zeit. Ein Beitrag zur Geschichte Peter's des Grossen*, 1. Frankfurt am Main 1866, s. 518 (fotnot).

[40] Den turkisk-georgiska glossar som Sparwenfeld mottog den 23 december 1686 anges vara en gåva från "monsieur De Lauziere Gentilhomme françois et Major Des Majestées Zariennes" (O. Sp. 43).

på franska av den 28 september 1687 till Sparwenfeld. Han nämner där ett krigsföretag mot "les tartares", ett slag mot en övermäktig här som gått över floden Samara och befann sig nära "Saparogui", d.v.s. området "bortom (Dnepr-)forsarna" (ry. za porogi). De egna trupperna hade lidit stora förluster ("l'on compte que nous auons bien perdu trente mille hommes"). Men ändå hade belöningarna inte uteblivit: förutom den egna utnämningen nämner de Lauzière i brevet bl.a., att Gordon blivit general och le Fort överste. Han berättar också om den guldmedalj han fått som extra belöning och på vilken hela den regerande trojkan var avbildad: "auquel à un costé est les deux amperurs et de l'autre le pourtraict de la princesse coronée et le septre à la main". Tydligen kunde han i detta brev ändå inte meddela allt han egentligen velat. Längst ned tillägger han nämligen på turkiska med arabisk skrift, att han skulle ha skrivit mycket mera om han bara vågat.

Balthasar de Lauzières karriär inom den ryska krigsmakten skulle fortsätta också under Peter den stores faktiska regeringstid. Som bekant kom Peter först 1689 till makten, understödd av utländska officerare ledda av den nämnde skotske generalen Patrick Gordon. Man får anta att också de Lauzière hörde till denna krets. 1692 gratulerade Gordon honom med anledning av hans bröllop i Nemetskaja sloboda. Året därpå var han överste vid regementet i Kursk, där han torde ha stannat till 1695. Nu börjar den sista nya — mycket korta — perioden av hans karriär: medverkan i Peter den stores Azov-fälttåg.

*

För att uppfylla avtalsförpliktelser och avvärja krimtatariska angrepp fann sig Peter den store 1695 föranlåten att förklara osmanska riket krig och inledde en fruktlös belägring av Azov. Under detta första azovska fälttåg tjänstgjorde de Lauzière som överste i François le Forts regemente. Utan en flotta var Peter maktlös på denna front: alltså byggdes i all hast en flotta samma vinter. I en mycket underdånig skrivelse till tsaren[41] före det andra, avgörande fälttåget mot Azov nämner de Lauzière, att han nu kommenderats till tjänst till sjöss med samme general. Hustru och barn hade han måst lämna i Kursk — han bönfaller tsaren om medel till att skaffa ett hus åt familjen i Moskva.

[41] Brevet återges hos S. Elagin: *Istorija russkogo flota. Period Azovskij.* Sankt-peterburg 1864, s. 253 f. anm. 15.

Fastän de Lauzière sålunda måste ha varit totalt oerfaren i marina ting, utnämndes han nu till konteramiral i den nya flottan.[42] Den officiella titeln var "schautbejnacht" (av holl. schouwt-bij-nacht), en beteckning som användes inom holländska flottan från och med 1600-talet. Viceamiral var venetianaren G. S. Lima, även han tydligen utan marina erfarenheter före utnämningen. Uppenbarligen var de Lauzière — eller Balthasar Jemeljanovitj, som han ibland kallas i källorna — under den första perioden ansvarig för utrustningen av fartygen i Voronezj innan de sändes till Azov.[43] I en förteckning över fartyg i Azov-flottan uppges, att den galär som konteramiralen de Lauzière befann sig på förfogade över tre kanoner och en besättning på trettio man. Liksom ett antal andra fartyg i flottan hade den tydligen byggts i byn Preobrazjenskoje utanför Moskva i slutet av 1695 och i februari 1696 skickats till Voronezj. Här hade fartygen utrustats och sänts till Azov, där de deltog i belägringen av fästningen.[44]

Som bekant bestod denna flotta provet. Med hjälp av utländska mineringsexperter lyckades Peter 1696 bemäktiga sig den turkiska fästningen Azov. Också för Balthasar de Lauzière blev denna sista konfrontation med turkarna avgörande. Utanför Azov blev han sårad och avled efter återkomsten till Moskva den 22 februari 1697.[45]

Bara ett par år senare började det stora nordiska kriget, som skulle leda till att Ryssland två decennier senare efterträdde Sverige som stormakt i östersjöområdet och som överhuvud taget skulle sätta punkt för den svenska stormaktstiden. Efter slaget vid Narva — i det för Karl XII ännu lyckosamma begynnelseskedet av detta krig — tillfångatogs åtskilliga av Sparwenfelds gamla bekanta från åren i Moskva. Så kom det sig att Johan Gabriel Sparwenfeld, som fört våra medelaserbeidjanska handskrifter från Ryssland till Sverige, i sitt hemland nu återsåg krigsfången Alexander Bagration, med vars familj handskrifterna en gång kommit från Persien till Ryssland.

[42] Se t.ex. *Russkij biografičeskij slovar'* ... izdan pod nabljudeniem ... A. A. Polovcova. S. Peterburg 1896—1918. Vol. 6.
[43] S. Elagin *op. cit.* s. 25 f.
[44] Se "Spisok sudov Azovskago flota" hos S. Elagin *op. cit.*
[45] M. Posselt *op. cit.* s. 326 f. (fotnot).

ISFAHAN — MOSCOW — UPSALA

On some Middle Azeri manuscripts and the stations on their itinerary

This article deals with a number of Middle Azeri transcription texts kept in the University Library of Upsala and originally brought there by the Swedish scholar J. G. Sparwenfeld. The texts were written by a French nobleman, Balthazar de Lauzière, during his stay in Persia in the early 1680's. Later on, de Lauzière went to Moscow where he made Sparwenfelds' acquaintance and handed over the manuscripts to him. The texts in question are particularly valuable as they are written in Roman characters and thus allow for a deeper insight into the sound structure of Middle Azeri.

SIDNEY W. HAGE

Ilhaier

Musiken är den islamiska konstform som vi intresserar oss mycket lite för här i väst. Men de flesta känner nog till hur müezzins (böneutroparens) tongångar går eller hur melodiskt reciterandet av Koranen låter. Kanske känner någon till mässandet hos Mevleviorden och den ney-flöjt som ackompanjerar de dansande dervischerna men har ändå aldrig hört talas om islams hymner, d.v.s. ilahier.

Ilâhi är det turkiska ordet för hymn eller en religiös folkdikt, som sjungs utan instrumentalt ackompanjemang. Ursprungligen ingick den endast som en del av vissa zikr-ritualer inom dervischordnarna. Zikr betyder hågkomst och är det uttryck som Koranen använder för gudsmeditation. Hågkomsten kan ta sig olika former, såsom mässandet av en eller flera av Allahs nittionio vackraste namn ur Koranen, repeterandet av trossatsen, lovsjungandet av Allah etc. Dervischsånger — eventuellt tillsammans med dans — har som syfte att frambringa ett tillstånd av exaltation endast under själva Zikrullah. Annars utnyttjar man dem för det mesta som mellanspel vid speciella läsningar av berättelsen om Profeten Muhammeds födelse,[1] åminnelsehögtider, bröllop, vallfart, första dagen i koranskolan o. dyl. Av ilahin finns också urvattnade former som vaggvisor, barnsånger och folkmusik, där flera författares texter har smält samman till en enda.

De tidigaste ilahierna tillskrivs Yunus Emre (d. 1320). Han var en mästare inom den s. k. Bektaschi-diktformen och en sen samtida till Djalaluddin Rumi. Vid en tidpunkt då dervischordnarna började att få luft under vingarna, anslöt sig Yunus till Emre-dervischgruppen och blev murid (lärjunge) till Taptuk. Senare kan han ha träffat Mevlana

[1] På förlaget Författares bokmaskin, Stockholm, utkom 1984 Süleyman Çelebis "Mevlid-i Şerif" (övers. och transkription av Sidney W. Hage) med svensk-osmanturkisk parallelltext. 132 s. ISBN 91-7328-398-3. 85:—.

och blivit Mevlevi-dervisch. Men hans dikter är rena motsatsen till Rumis Mesnevi. Rumi är klassisk, utsökt kultiverad och persisk, medan Yunus är anspråkslös, obildad, turkisk och ytterligt inspirerande. Yunus' dikter måste man älska, medan man beundrar Rumis.

Bland ritualerna inom sunni-falangens ordnar blev ilahierna vanliga och de var komponerade av dervischerna och deras schejker. Än idag skrivs och utförs ilahier. Själv har jag förmånen att vara associerad till Halveti—Cerrâhi-orden i Istanbul och har deltagit i många skriv- och repetitionssammankomster (meşk) i klostret. Denna orden förfogar över mer än femhundra ilahier, somliga flera hundra år gamla. Den Sabâ ilâhi som presenteras här längre fram är tonsatt av den nuvarande schejken Safer Dal, medan texten skrevs av Hüseyin Siret Özseven (1878—1958). Så sent som under detta års ramazan spelades den in av turkiska televisionen i Yıldız Saray för att visas i ett särskilt program för dem som höll fasta.

Ilahikonstens modernaste manifestation är Adnan Sayguns "Yunus Emre Oratoryusu". Oratoriet är baserat på ilahier av Yunus Emre och traditionella dervischmelodier och det är ett imponerande konstverk. Det centrala motivet är evig kärlek: Aşkin ver. Şevkin ver — Skänk Din kärlek. Framkalla längtan efter Dig — är ett minnesvärt omkväde i en dikt av Yunus Emre.

Ilahier utan text kan betecknas som en "tonart". Den arabisk-persiska termen för tonart är maqam (pl. maqamat), ett arabiskt ord som betyder "plats". Grundbetydelsen av maqam skulle således vara ton, d.v.s. en viss plats på skalan av systemets alla tonhöjder.

Tonart är måhända en felbeteckning. Melodi vore kanske lämpligare. I vidsträckt mening betyder maqam en sorts musik som begagnar sig av eget tonsteg och tema. Fackord som tonalitet och kyrkotoner bör inte användas, då dessa beskrivs enbart med skala, medan maqam brukar både skala och melodi.

Man kan föreställa sig tonarten som ett slags indisk raga, och likt ragan kan maqamat äga skiftande känsloinnehåll. Det sträcker sig över ett helt spektrum från mod till stillhet, mot tungsinne. Det berättas, att vissa typer av maqam inverkar på sjukdomar, tämjer vilddjur och ökar markens bördighet, medan andra har skadligt inflytande.

Maqamats olika system tyder på en skala och ett tonartsmönster, som är väl uppbyggt, fastän många är otydligt formulerade. Dess systematisering påminner om diktformen aruz, som har samma inslag av oordning. Grundstommen är två oktaver mellan d^{1} och d''^{1} (yegah till remel-

tuti). Inom varje oktav är fjorton tonsteg, vilket kan jämföras med de tolv halvtonerna i den europeiska kromatiska skalan plus ytterligare två. Förutom dessa kan man därutöver sätta till tio modifikationer som "högre" eller "lägre" nyanser inom varje oktav.

Den vanligaste maqamtypen är Basıt, där varje tonsteg har ett eget namn: Çargah, Büselik, Kürdi, Uşşak, Rast, Hicaz, Uzzal, Hümeyün, Hüseyni, Neva, Zengule, Suzinak och Karcığar. Det förekommer även två andra huvudtyper: Şed och Mürekkep. Şed innebär överflyttningen av ett stycke till en annan tonhöjd på skalan, som transponering inom vår doriska tonart. Nihavend är ett exempel på detta. Mürekkep (arab. tarkip) är en blandtyp, där en maqam spelas med några tonsteg gemensamt över en annan. Bestenigar är ett exempel där Sabâ-typen förts samman med Irak-typen.

Den turkiska maqam bildar ett öppet system med uppemot hundra särarter, och fastän det existerar stora strukturella olikheter, kan man upptäcka växelverkan från nästan alla kulturer. Men för att inte komplicera detta ämne ytterligare, vill jag presentera några melodiprov. Jag har fått låna notexemplen från Türk Tasavvuf Musikisini Vakfi ve Folklorunu Arastırma ve Yaşatma och ber att få framföra till dem ett särskilt tack!

KÄLLOR:

Encyclopaedia of Islam. Leiden: E. J. Brill 1960.
Jacobs, Arthur: *The New Penguin Dictionary of Music.* Harmondsworth: Penguin Books 1983.
Gölpinarli, Abdülbaki: *Yunus Emre.* Istanbul: Altı Kitaplar 1979.
New Grove Dictionary of Music and Musicians. London: Macmillan Publishers Ltd 1980.
Ozak, Muzaffer: *Gülzari Arifan.* Istanbul: Güryay Publishers 1977.
Schimmel, Annemarie: *Mystical Dimensions of Islam.* University of North Carolina Press 1981.

SABÂ İLÂHİ

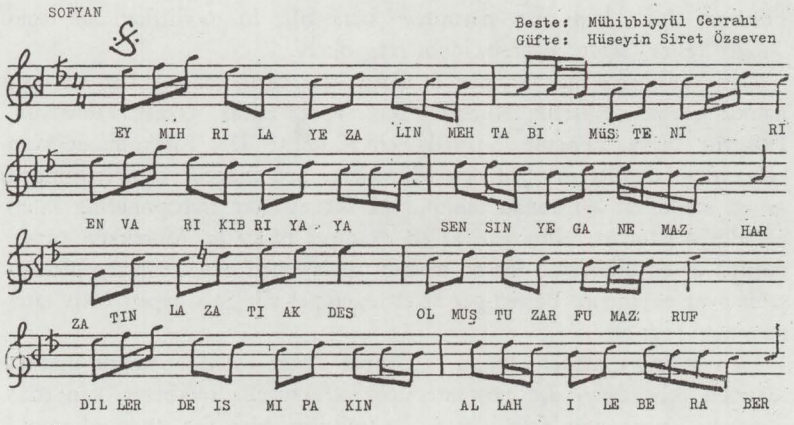

TÜRK TASAVVUF MUSIKISINI VE FOLKLORUNU ARAŞTIRMA VE YAŞATMA VAKFI

Vers 1. O föremål för den Eviges tillgivenhet, de visas fullmåne,
Ni allena hedras av Den Höges Ljus.
Väsentlighetens Väsen, Helighetens Helige var kuvertet och ni brevet.[1]
Ni är på allas tungor då det heliga namnet uttalas.[2]

2. Ni är den icke skrivkunnige Profeten, den fulländade, den högt värderade, av Den Sanne.[3]
Den Sublimes fullkomlige. Men Allah allena är Stor.
Utnämningen kom honom till del under Profetens tidevarv.[4]
De som var omedvetna om Gud hade ingen vetskap om honom.

3. Om du så skulle vandra tusen år, kommer du inte till den Evige.
Den enda vägledaren till Föreningens Palats är kärleken till Gud.
"Min himmelsfärd var i drömmen, en barmhärtighet av Den Älskade.
Var misskundsam och berätta om Guds ynnest medan du är vaken."

4. Ni är den älskade Profeten Muhammed, profeternas sultan.[5]
Ni är älskarens vägledare, förespråkaren på domedagen.
Vad kan jag säga om moraliskt värde, då lovtalaren är Gud?[6]
Kan jordmasken prisa månen och stjärnorna?

[1] Muhammed som Guds budbärare.
[2] Trossatsen lyder: Jag vittnar om att det finns ingen gud utom Gud, och jag vittnar om att Muhammed är Guds Profet.
[3] Jfr. Koran suror 7:157, 62:2.
[4] Jfr. Koran suror 46:10, 61:6.
[5] Jfr. Suran 33:40.
[6] Jfr. Suror 33:21, 68:4.

HİCAZ İLÂHİ

BEN BU YOLU BİLMEZ İDİM

Beste: Ahmet Hatipoğul
Güfte: Yunus Emre

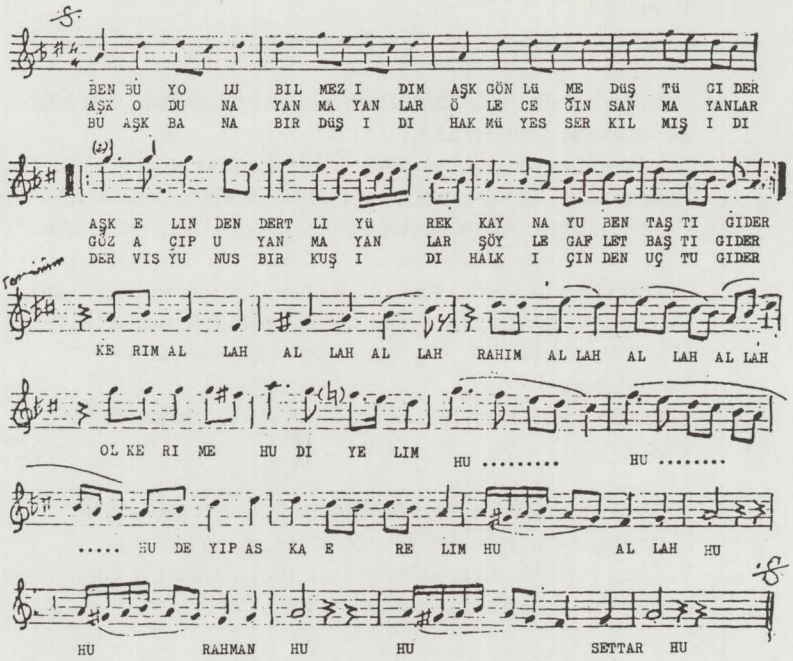

TÜRK TASAVVUF MUSİKİSİNİ VE FOLKLORUNU ARAŞTIRMA VE YAŞATMA VAKFI

Vers 1. Jag hade ingen kunskap om vägen.
Kärleken kom till mig och trädde in i mitt hjärta.
Kärleken från Din hand smärtar hjärtat.
Det kokade och blev översvallande.

2. För dem som ej brinner i kärlekens härd,
För dem som är ovetande om sin annalkande död,
För dem som varken vaknar upp eller öppnar ögat
En sådan sömn försvinner plötsligt.

3. Denna kärlek var som en dröm för mig.
En lycklig sådan ty den var en skänk från ovan.
Dervisch Yunus var som en fågel.
Han kom flygande från folket.

Refräng: Den Givmilde, Allah, Allah, Allah.
Den Barmhärtige, Allah, Allah, Allah.
Till Den Generöse, Hu. Låt oss säga Hu, Hu.[1]
Uttalande Hu uppnår vi kärlek.
Allah, Hu, Hu, Den Misskundsamme Hu, Hu, Döljaren,[2]
Hu, Hu.

[1] Hu, arab. för Han (Gud). Meditationsobjekt som man mässar. Kan jämföras med den tibetanska stavelsen Om. Ibn Arabi skall ha blivit andligt upplyst i syne av ordet Hu هو

[2] Döljaren av synd alltså.

NİHAVENT İLÂHİ

USULÜ: SOFYAN [2]

GÜFTE:YUNUS EMRE
BESTE:DOĞAN ERGİN

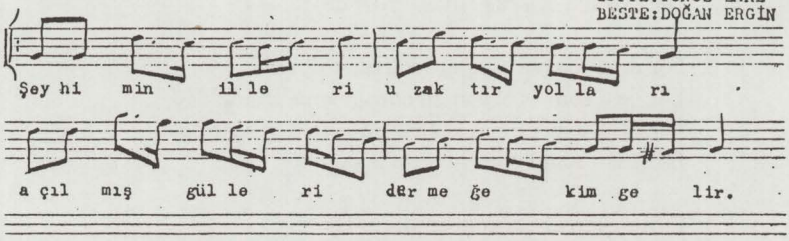

- 2 -

Şeyhimin özünü
Severim sözünü
Mübarek yüzünü
Görmeğe kim gelir

- 3 -

Şeyhimin ilinde
Bir kadeh elinde
Susamış aşıklar
Kanmağa kim gelir

- 4 -

Ah ile vefâlar
Zevk ile safâlar
Bu yolda cefâlar
Çekmeğe kim gelir

- 5 -

Şeyhimin Şemine
Bu canım pervâne
Salâdır âşıklar
Yanmağa kim gelir

- 6 -

Hak için malını
Hep vere vârını
Aşk için kanını
Dökmeğe kim gelir

- 7 -

Ah ile göz yaşı
YUNUS'un haldaşı
Zehr ile şol aşı
Yemeğe kim gelir

TÜRK TASAVVUF MÜZİKİSİNİ VE
VAKFI
Folklorunu Araştırma ve Yaşatma

Vers 1. I min schejks land
Är vägarna långa,
Rosorna blomstrar.
Han kommer till skörden.

2. Av min schejks vishet
Älskar jag orden.
Det Heliga Ansiktet
Kommer han att beskåda.

3. I min schejks stam
Ett glas vin i handen,
Älskarens törst
Kommer han att släcka.

4. Med en suck, verkligheter.[1]
Med insikt glädjen.
På vägen lidande.
Han kommer att befria.

5. Till min schejks ljus lockas
min själ som en mal.
Till alla älskare är det kallelsen.
Han kommer att brinna.

6. För Guds skull all egendom
Har vi offrat.
Blodet för kärleken
Kommer han att gjuta.

7. Med sucken en tår
Yunus' medkännande Vän.
Med blommor, soppan
Kommer han att förtära.

[1] Då sufin har uppnått det högsta stadiet.
[2] Usulü — taktart. Sofyan — fyrtakt.

BÛSELİK İLÂHİ

USULÜ: SOFYAN

Beste: Aslan Hepgür
Güfte: Şeyh Fahreddin Efendi Hz.

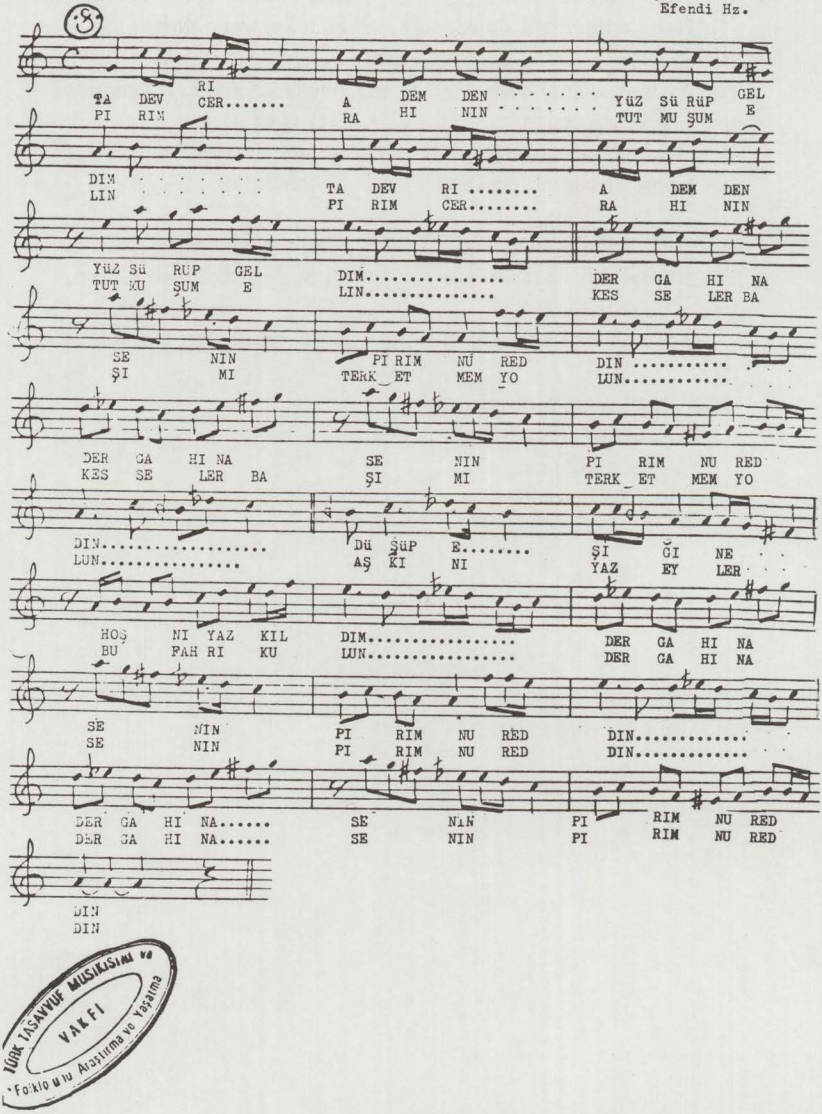

TÜRK TASAVVUF MÜSİKİSİNİ VE FOLKLORUNU ARAŞTIRMA VE YAŞATMA VAKFI

1. Jag har varit på väg sedan Adams tid.

Refräng: Till din dergah[1] Pir Nureddin.[2]

2. Sittande av åsnan hälsade jag glatt.
3. Min Pir Cerrâhis hand jag tog.[3]
4. Vore halshuggning mitt öde så lämnar jag ej vägen.
5. Älskare, hälsa denne slavs prisande.

[1] Kloster.
[2] Hazreti Muhammed Nureddin Cerrâhi. Grundare (Pir) av Halveti Cerrâhi-Orden.
[3] Del av initiationsrit.

BESTENİGÂR İLÂHÎ

BESTE ve Güfte: Hz. Aşki ve
Eş-şeyh, El-hac Muzaffer Ozak

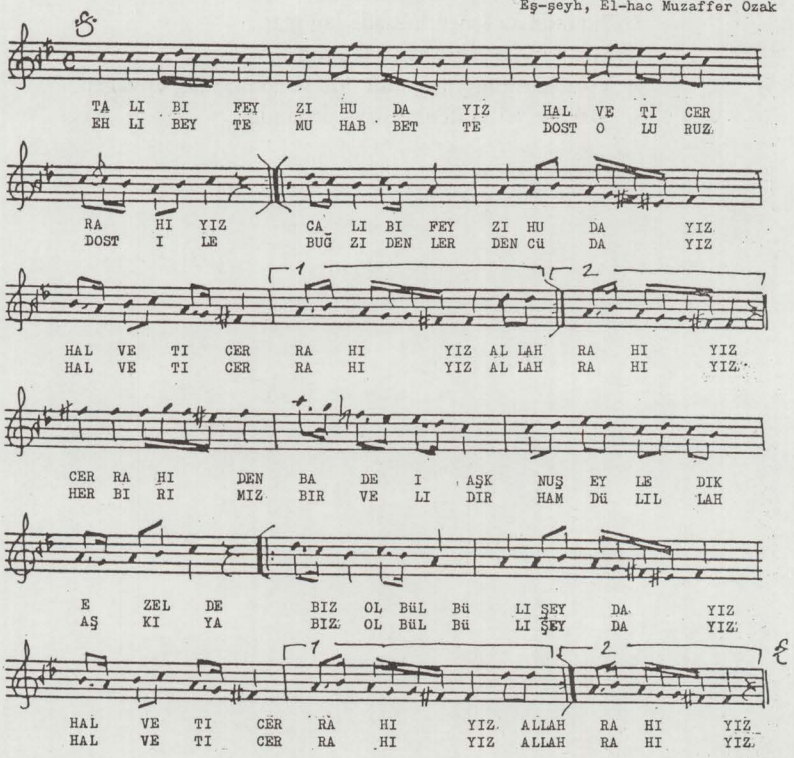

TÜRK TASAVVUF MUSIKISINI
VAKFI
Folklor'u Araştırma ve Yaşatma

Vers 1. Sökande framgång är vi muslimer, vi är Halveti Cerrâhi
Lockande Guds nåd är vi muslimer, vi är Halveti Cerrâhi
Från Cerrâhi dricker vi kärlekens vin i evighet.

2. Med tillgivenhet för Profetens familj blev vi vänner med Vännen.
Vi bär inget agg mot dem. Vi är Halveti Cerrâhi.
Var och en av oss är helgad med kärlek, pris ske Herran.

Refräng:
Vi är med vår schejk, näktergalen,[1] vi är Halveti Cerrâhi,
Allah är vår väg.

[1] Symbolen för den som är fylld av kärlek.

ILAHI

Ilahi is a Turkish term for hymn or popular religious poem sung without instrumental accompaniment. Originally they were part of certain rituals such as the zikr sessions at Dervish convents. The singing can be part of a program to produce a state of exaltation as in the formal Zikrullah or as interludes in religious exercises, commemorative occasions etc.

The earliest ilahis are ascribed to Yunus Emre (d. 1320) a master of Bektashi poetry and an Emre dervish under Taptuk. His compositions have a simple rustic charm popular even in todays Turkey. The most modern expression of the ilahi is Adnan Saygun's "Yunus Emre Oratoryusu" an oratorio based on traditional dervish melodies with a central motif of eternal love.

Ilahis are classed according to their 'modal' type (maqam). In a broader sense maqam signifies a musical type which makes use of its own proper degrees of scale and motivic groups as in tunes or airs. Every degree of the general scale has its own name. The basic collection has two octaves from d^{I}—d''^{I} (yegah to remeltuti).

The Turkish maqam forms an open ended system of several dozen modal entities, perhaps over a hundred. Scalar and modal correlations can be found in all cultures.

The examples submitted here have been loaned with the kind permission of the Türk Tasavvuf Musikisini Vakfı ve Folklorunu Arastirma ve Yaşatma.

CHRISTOPHER TOLL

August Malmborg i Konstantinopel 1824—1826

Varje orientalist är van att bli ombedd att tyda inskriptioner på allehanda föremål. Ibland kan det vara korancitat, som är lätta att identifiera med hjälp av en konkordans, ibland är det namn och årtal, ibland är det något obegripligt, och ibland är det ingen skrift alls utan enbart ett skriftliknande ornament. När jag en dag blev ombedd att läsa inskriptionen på en sigillsten av ljusbrun karneol, infattad i guld och med handtag av kulor och ringar, väntade mig emellertid en överraskning: i arabisk skrift läste jag där namnet "August Malmborg" (i arabisk konsonantskrift *'wg̈st̤ m'lmbwrg̈*, se bilden). Icke minst överraskande var att namnet var mig bekant, eftersom det tillhörde en avlägsen släkting, generalen August Malmborg i Karlstad, död 1864, vars mor var född Toll. Hur hade han kommit att efterlämna ett arabiskt sigill?

Otto August Malmborg föddes på Sveaborg 1795 som son till pensionerade överstelöjtnanten Per Adolf Malmborg och hans hustru Lovisa Fredrika Toll som den yngste av fjorton syskon. Fadern ägde två gårdar utanför Helsingfors men dog, innan August fyllt två år, och nio år senare dog också modern. Augusts förmyndare blev då hans morfars kusin, generalguvernören i Skåne fältmarskalk Johan Christopher Toll, som 1807 lät honom bli kadett vid Haapaniemi kadettskola nära Fredrikshamn.

Året därpå utbröt kriget med Ryssland — vid Sveaborgs kapitulation blev två av Augusts bröder fångna och förda till Ryssland, medan hans morbror Florus Toll bröt sig ut — och sedan Augusts fädernebygd fallit i ryssarna händer, överflyttade han till det egentliga Sverige. Här arbetade han 1811 som ingenjör vid byggandet av Göta kanal, där en bror till honom blivit arbetschef. Efter att ha deltagit som topografofficer vid Skånska rekognosceringsverket 1812, 1815-20 samt i fälttågen i Tyskland och Norge 1813—1814 utnämndes han 1818 till löjtnant vid topografiska kåren och 1819 till ordonnansofficer hos kronprinsen (senare Oscar I), hos vilken han som kapten blev adjutant 1823. Chef för kronprinsens stab var översten greve Carl Gustaf Löwenhielm.

Löwenhielm hade dåliga affärer, levde i ett spänt förhållande till sin fru och hade genom frikostig kritik förlorat kronprinsens förtroende och förargat en stor del av den övriga uppvaktningen. Detta hade ingivit honom lusten att övergå till den diplomatiska banan. Han hade velat ha ministerposten i Wien, men som denna av statsfinansiella skäl hölls vakant, fick han tills vidare nöja sig med den i Konstantinopel. Löwenhielm och Malmborg hade haft ett nära samarbete vid förberedelserna av kronprins Oscars förlovning med prinsessan Josephine av Leuchtenberg. Detta bidrog väl till att Malmborg anmälde sig som sökande till posten som attaché, och till Löwenhielms stora belåtenhet med att just Malmborg blev antagen.

I mars 1824 lämnade de båda herrarna samt den likaledes nyutnämnde legationssekreteraren A. E. Ihre Sverige. Resan gick bl.a. över Wien, där man stannade tre veckor, och Italien. Löwenhielm gjorde sig ingen brådska till sin "glädjelösa bestämmelseort" — man får hoppas, att Malmborg hade en mer positiv inställning till sitt nya uppdrag än hans chef. Den 25. juni anlände de till Konstantinopels hamn framför förstaden Galata.

Förhållandena för den svenske ministern var icke helt gynnsamma. Legationsbyggnaden, som inköpts 1757, hade brunnit 1818, och en kvarvarande kiosk tjänade som ministerns bostad. Denna var oinredd, så att

August Malmborg. Miniatyrmålning av hans hustru Augusta von Gertten, ca 1830.
Ur: C. G. Löwenhielm, Minnen. *D.2. Stockholm 1927*

man tills vidare fick hyra ett sommarhus i Büyükdere, där också resten av diplomatiska kåren var, men efter några veckor kunde de tre herrarna flytta in i kiosken. Löwenhielm skriver hem, att det vore skada att överge en så vacker plats, som den Hans Majestät har i Konstantinopel. Hur Ihres rum såg ut, kan man se på en akvarell av hans syster[1]. Till beskickningen hörde också dragomanen (tolken) Paul Seraphino och dragomaneleven Antoine Testa (senare själv svensk beskickningschef i Konstantinopel).

[1] Johansson, 60.

Malmborgs avlöningsförhållanden var något speciella. Löwenhielm skriver hem om Malmborgs resekostnader och ber, att kungen erinras om det löfte han givit Malmborg beträffande avlöning vid början av vart halvår, som skulle betalas ur kungens kassa med 400 "écus de Banque de Hambourg" per år, varav hälften betalats ut vid avresan.

Beskickningens första uppgift gällde att öppna underhandlingar om svenska handelsfartygs tillträde till Svarta havet, men detta kunde ej ske förrän efter lång väntan på audiens hos storvisiren. Väntan begagnades till en tur till Bursa, varifrån Löwenhielm, Ihre och Malmborg tillsammans med Testa besteg (den bitynska) Olympen.

Den 4. september blev audiensen hos storvisiren av. Malmborg deltog som ministerns adjutant i paraduniform och till häst i kortegen från svenska ministerhotellet, och sultanens musikkår spelade turkisk musik. Vid audiensen överlämnades kopior av företrädaren Palins rapellbrev och Löwenhielms kreditivbrev. Senare samma månad sänder Löwenhielm en räkning till Stockholm för bl.a. sigill för beskickningen — kanske är det i detta sammanhang som också Malmborg låtit göra sitt turkiska sigill.

Den 18. januari 1825 fick Malmborg vara med om att den svenska beskickningen mottogs i audiens av sultanen Mahmud II (1808—1839), för att Löwenhielm skulle få överlämna kreditivbrev. Ur den relation över audiensen, som avfattad på franska sändes till Stockholm, erfar vi följande[2]:

> Vid femtiden på morgonen infann sig på svenska beskickningen sultanens *mihmandar*[3] och *tschorbadgi*[4], översten för 36. janitscharregementet, i spetsen för hundra janitscharer, som bildade häck utanför, och beskickningens förste dragoman, Paul Seraphino, anmälde, att allt var redo för avfärden.
>
> Klockan halv sju avgick kortegen i följande ordning: först kom de hundra janitscharerna på två led i uniform, *dolama*[5] och *ketschéé*[6], sedan heders-*tschaouch*[7] i ceremonidräkt, tolv *tschoká-*

[2] Jfr en betydligt kortare skildring av holländske ambassadörens audiens, Hedenborg, 61 ff.

[3] *mihmāndār*, introduktör för främmande sändebud.

[4] *čōrbāǧī*, EI², Gibb, 61; enl. Redhouse chef för 56. regementet.

[5] *dōlāmān*, lång kappa med slitsar och framändarna instuckna i gördeln, Redhouse.

[6] *keče*, vit janitscharmössa av filt, Hammer, 1:444.

[7] *čāwūš*, löpare, Gibb, 349, EI² *čā'ūš*.

dar[8] klädda à la turque, tolv lakejer i silvergalonerade blå högtidslivréer, sex kammartjänare i guldgalonerade bruna högtidslivréer, fyra lakejer i guldgalonerade röda högtidslivréer, palatsets portvakt i guldgalonerat rött högtidslivré med stav, två hovmästare i svart, janitscharöversten i uniform och *uskiuf*[9] till häst och omgiven av sin stab, beskickningens två dragomaner i stor uniform och till häst, legationssekreteraren Ihre med en guldstickad påse i var hand, innehållande kungens brev till sultanen, och med hästen ledd av två lakejer, *baïraktar*[10] med fyra palatsjanitscharer i uniform, ministern greve Löwenhielm i paraduniform till häst med två lakejer och introduktören till höger, adjutanten Malmborg i paraduniform till häst, ministerns svit bestående av Spaniens chargé d'affaires och tre attachéer från spanska beskickningen, ett danskt legationsråd von Clausewitz, svensknorske konsuln i Aten Gropius, en greve de Ferrières samt en belgisk och en fransk négociant (underhandlare). De svenska officerarna var utan värjor för att inte behöva taga av dem i seraljen enligt den bestämda etiketten.

Vid Topkhana[11] steg de tre svenska herrarna, förste dragomanen och janitscharöversten ombord på *tschaouchbachi's*[12] galär med sju par åror. På andra sidan Gyllene Hornet mottogs herrarna vid landstigningsplatsen, kallad Vizir-Iskélesi[13], av *tschaouchlar-kiatibi*[14] och *tschaoch-emini*[15], som förde dem till en kiosk några steg från landningsplatsen. Här tog hovmarskalken emot och underhöll under en kvart, medan kaffe, pipor, sorbet, och parfymer serverades.

Utanför kiosken väntade nu trettio hästar, och processionen kunde fortsätta. Till höger om svenske ministern red hovmarskal-

[8] *čōqadār*, lakej, Gibb, 79.
[9] *üskyūf*, hög guldbroderad filtmössa med lång, fyrkantig nedhängande del bak.
[10] *bayrakdār*, banérbärare, EI², Gibb, 319.
[11] Topḫāne, kanongjuteri från 1500-talet, nybyggt av Mahmud II två år tidigare, och namn på den omgivande stadsdelen.
[12] *čāwūš-bāšī*, grand maréchal, hovmarskalk men underordnad storvisiren, EI², Gibb, 349.
[13] *iskele*, kaj, av ital. *scala*.
[14] *čāwūšlar kātibī*, hovsekreterare, Gibb, 119.
[15] *čāwūš/lar/ amīni*, hovkamrer, Gibb, 119.

En av janitscharernas högsta chefer

ken i stor uniform med *mudjévézé*-turban[16] och *divan kürki*[17], omgiven av ett dussin lakejer. Introduktören och janitscharöversten red före, och till processionen anslöts nu också hundra janitscharer i uniform med *oda-bachi*[18], truppens kapten, till höger och kaptenen för *baktsché-capousi*[19] till vänster, *aschtgi-bachi*[20] i paraduniform översållad med silverplåtar och åtföljd av sex *cara-okdgi*[21] från regementet, ytterligare fyrtio janitscharer från *hassas-bachi*[22] i uniform, *hassas-bachi* och *sou-bachi*[23] till häst, trettio *divan-tschaouchi*[24] till häst i stor uniform med *mudgévézé*-turban, två och två, och *khass-akhourkiaïsi*[25], sultanens hovstallmästare, till häst.

Anländ till *Divan yoli* (Regeringsgatan), några steg från storvisirens palats, stannade ministern med hela sin svit enligt etiketten för att låta storvisiren passera. Efter en halvtimme kom storvisiren i stor uniform med sin vanliga uppvaktning, iklädd *callévi*-turban[26] och mårdpälsbesatt vid satinjacka med långa ärmar. Han hälsade på ministern, som strax följde honom.

Vid ankomsten till seraljen red man över den första gården och satt av vid ingången till den andra, där man mottogs av Höga Portens dragoman och fördes till en tygöverdragen bänk. Väggarna var här dekorerade med sköldar, kaskar och andra vapen i antik stil. Efter en stunds väntan fortsatte man in på den andra gården, där en mängd janitscharer uppehöll sig i arkaderna till höger. På tecken av deras *coul-ketkhoudasi*[27] kastade de sig över

[16] hög, cylinderformad mössa omvirad med muslin, Hammer 1:442 f.
[17] *dīwān kürkü*, riks/herre/päls, mårdpälsbesatt jacka av guldstickat violett siden med långa ärmar, Hammer 1:439.
[18] *ōda bāšī*, eg. barackmästare, Gibb, 319.
[19] *bağče kapusu*, trädgårdsporten, ?
[20] *aščī bāšī*, överste köksmästaren, Gibb, 357, även generalprofoss, Hedenborg, 57, 103.
[21] *kara okču*, svarta bågskyttar?
[22] ?
[23] *sūbāšī*, polischefen, Gibb, 119, 325.
[24] *dīwān čāwūšu*, regeringsordonnans, kurir.
[25] *ḫāṣṣ āḫwor kāḫyasī*, arab. *ḫāṣṣ*, speciell, liv-, pers. *āḫwor*, stall, pers. *kat-ḫudā*, husets herre, fullmäktig, turk. *kāḫya*, Gibb, 60 n. 3, 355.
[26] *kallāwi*, en ministers ceremoniella turban med guldgalon diagonalt över, Hammer 1:443 f.

en framställd utspisning av *fodola*[28], *pilaw* och andra rätter och återvände sedan strax till sina platser. Därpå gick processionen långsamt över gården med ministern i têten, föregången av hovmarskalken med silverbeslagen stav, som han stötte mot stengolvet vid vart tredje steg. Nu möttes man av seraljens *capoudgilar-ketkhoudasi*[29] i samma uniform som hovmarskalken, vid vars vänstra sida han tog plats, i det att de omväxlande stötte i marken med sina stavar.

På detta sätt fördes ministern in i den kejserliga divanen (konseljsalen). Denna var en medelstor fyrkantig sal, nedtyngd av ett valv i antik stil, vilande på arkader, och prydd på tre sidor av soffor, klädda med guldstickat tyg. Vid inträdandet fann man de stormän, som hade rätt att närvara: de två *cazi-asker*[30] över Rumelien (europeiska Turkiet) och Anatolien, de högsta muslimska domarna, sittande vid mittsoffans ända till vänster om visiren, *capitan pacha*[31] och *aga pacha*[32] över Brussa till höger[33] och mitt på vänstra soffan *nischandgi-béy*[34], och på motsatta soffan *defterdar*[35], riksskattmästaren, med sin närmaste man *schïkk-sani*[36] bredvid sig. Till vänster nära dörren fanns en taburett, vid vilken svenske ministern ställde sig.

Nu inkom storvisiren genom en liten lönndörr och intog sin plats, och även svenske ministern kunde sätta sig. Efter några hövlighetsfraser mellan storvisiren och ministern, förmedlade av Höga Portens dragoman, kunde divanens sammanträde börja.

[27] *qūl kaṯḫudāsï*, generallöjtnant, i rang mellan *āğā pāšā*, n. 32, och *seğmen baši*, n. 49, Gibb, 60, Hedenborg 101.

[28] *fōdūla*, fina, vita brödkakor, bakade i kollektivkök, eller möjligen *faṣūliya*, bönor, Redhouse.

[29] *kapïğïlar kaṯḫudāsï*, Gibb, 83 f., Mouradgea d'Ohsson, 7:17; *kapïğï kāḫyasï*, Hedenborg, 49: överkammarherre, eg. överportvakt.

[30] *qādī ʿaskar*, EI² Kādī ʿaskar.

[31] *qāptān pāšā*, *qaṗïdān pāšā*, riksamiralen, EI² Baḥriyya III, Hedenborg, 38.

[32] *āğā pāšā*, janitscharernas general, tillika minister.

[33] enligt Hedenborg *āğā pāšā* och paschan av Skutari.

[34] *nišāngï bey*, sigillbevararen, som satte sultanens namn, *tuğra*, på dokumenten, Gibb, 124.

[35] *daftardār*, EI², Gibb, 125 ff.

[36] *šikk-i ṯānī /daftardārï/*, skattmästaren för andra avdelningen i finansministeriet = Anatolien.

Överste köksmästaren, även generalprofoss

Hovmarskalken, *büjük tezkérédgi*[37], *kütschük tezkérédgi*[38] och löparnas främsta funktionärer i stor uniform ställde sig i två rader framför storvisiren och lät i tur och ordning dem framträda, som ville framställa en begäran till tronen, vilken de läste upp med hög röst. Det gällde här endast att vinna kännedom om tvistefrågorna och sedan hänvisa dem till överläggning och beslut i de domstolar, som storvisiren utvalde.

Divanen pågick omkring en halvtimme, varunder ministern satt kvar med Höga Portens dragoman, adjutanten Malmborg och legationssekreteraren Ihre (alltjämt med konungens brev i sina händer) till vänster och resten av kortegen till höger och bakom sig.

Efter divanens slut kom tjänare med 8.500 penningbörsar innehållande 500 piastrar vardera åt janitscharerna. Man lade dem i två stora högar framför storvisiren, och därefter framträdde *réis-effendi*[39] hållande i vänstra handen storvisirens *telkhis*[40], insvept i ett stort vitt papper — varje framställning från storvisiren till tronen kallades *telkhis*. Denna innehöll en begäran hos sultanen om tillstånd att utbetala sold till janitscharerna och ett meddelande om svenske ministerns närvaro med hemställan om befallning, att denne skulle mottagas i audiens.

Utrikesministern närmade sig nu högtidligt storvisiren, kysste vördnadsfullt nederkanten av hans klädnad, vek upp sammanfattningen och överlämnade den. Storvisiren läste igenom den, tog fram sitt sigill och satte det på den, varefter den strax överlämnades till överkammarherren för att bäras till sultanen.

Under halvannan timme härskade nu den djupaste tystnad i hela divanen, tills *khat-humayoun*[41], sultanens befallning, anlände, skriven med hans egen hand ovanför storvisirens sammanfattning som svar på denna. Ankomsten av denna befallning tillkännagavs av ljudet från de stavar, med vilka hovmarskalken och överkammarherren omväxlande stötte i stengolvet. Hela di-

[37] *büyük tadkiragī*, överstatssekreteraren, Gibb, 119.
[38] *küčük tadkiragī*, understatssekreteraren, Gibb, 119.
[39] *ra'īs /al-kuttāb/ efendi*, utrikesministern, Gibb, 121 ff.
[40] *talḫīṣ*, /underdånig/ sammanfattning.
[41] *ḫaṭṭ-i humāyūn*, EI² Khatt-i h.

vanen reste sig, och storvisiren gick fram till porten, där han mottog befallningen, som han först kysste och lade på sitt huvud. Sedan återvände han till sin plats med befallningen i sin uppsträckta vänstra hand, avlägsnade förseglingen, kysste vaxet med sigillavtrycket och lade det på sitt huvud och överlämnade befallningen till utrikesministern, som stod till vänster om honom. Denne gjorde likadant. Efter att ha läst upp befallningen förde han den åter till sina läppar och på huvudet, vek ihop den och satte sig liksom ministern och resten av divanen.

Omedelbart härefter utbetalades solden till janitscharerna. En av riksskattmästarens tjänstemän ropade upp namnet på var *orta* (janitscharregemente) och angav antalet börsar, som strax bars bort av tjänare. Sedan denna utbetalning pågått omkring en timme, reste sig storvisiren och de övriga medlemmarna av divanen och gick in i ett angränsande rum, och Höga Portens dragoman inbjöd ministern att gå ut i det yttre galleriet för att se janitscharerna hämta sina pengar.

Där hade man bakom ett gallerverk, som vätte mot gården, ställt en taburett för ministern och en bänk för hans svit, och utanför lade man på stenläggningen ut de börsar, som vart regemente skulle ha. På ett tecken av sin överste kastade sig janitscharerna från vart regemente över börsarna och kämpade om vem som kunde tillskansa sig mest att bära med sig till kasernen.

Under tiden serverades ministern kaffe och pipa, och efter ungefär en timme kom Höga Portens dragoman och meddelade, att divanens medlemmar åter skulle församlas. Ministern återvände till divanen, och strax därpå visade sig storvisiren och de övriga höga dignitärerna och återtog liksom ministern sina platser. Sedan betalningen av janitscharerna var avslutad, övergick man till att betala övriga militära kårer. Varje chef mottog sina pengar, kastade sig ned för storvisiren och kysste kanten av hans klädnad.

Denna ceremoni varade mer än två timmar och följdes av förberedelser för en måltid, som serverades vid fyra skilda bord. Ministern placerades ensam vid storvisirens bord på en taburett mitt emot denne. Höga Portens och beskickningens dragomaner stod bakom ministerns stol. Hovmarskalken och *teschrifatdgi*[42]

[42] *taŠrīfātčY*, Gibb, 120.

överceremonimästaren, stod bredvid storvisiren. Legationssekreteraren Ihre, adjutanten Malmborg och ytterligare två herrar ur sviten dinerade med riksamiralen och paschan av Bursa, och de övriga sju var placerade vid sigillbevararens och riksskattmästarens bord. De båda muslimska överdomarna åt enligt etiketten för sig själva. Utrikesministern, de båda statssekreterarna, *mektoubtschi-effendi*[43] och *béiliktsch-effendi*[44] dinerade i ett angränsande rum invid ingången till divanen. En av seraljens främsta *tschaschni-guir*[45] stod ensam till vänster om storvisiren och ledde med en rad medhjälpare serveringen.

De mest olika rätter serverades, den ena efter den andra, på grönt porslin från Japan. På bordet, som var av förtent koppar, fanns varken duk eller servietter, knivar eller gafflar — i stället användes fingrarna och elfenbensskedar, och som servietter hade storvisiren och ministern ett stort, rikt guldbroderat tygstycke över knäna. Efter måltiden återtog ministern sin plats, och man lät honom tvätta händerna liksom före måltiden och gav honom parfym och rosenvatten — en hedersbetygelse, som kom också storvisiren och de andra herrarna i konseljen till del.

Ett ögonblick senare förde överceremonimästaren ministern ut ur konseljsalen i riktning mot Storherrens våning. Han ikläddes en mårdskinnsbesatt kappa av citrongult tyg, och samtidigt utdelades tre kappor av *samour*[46], fem av hermelin och fem *kérakés*[47] till herrarna i ministerns följe, som bildade häck över gården, vilken var fylld av ett otal tjänstemän vid seraljen och Porten, alla under djup och respektfylld tystnad. (Att ha dessa hederspälsar utanpå de svenska kläderna såg lustigt ut, säger Löwenhielm i sina "Minnen"[48], där han ger en förkortad version av "denna långa, ledsamma, ibland förödmjukande ceremoni".)

Till vänster i första porten till sultanens våning stod *séimen*

[43] *maktūpčŭ efendi*, storvisirens kanslichef, Gibb, 119 f.
[44] *beylikčŭi*, sultanens kanslichef, Gibb, 121.
[45] *čašnī-gīr*, avsmakare, hovmästare, Gibb, 348, Mouradgea d'Ohsson, 7:22 f.
[46] *samūr*, sobel.
[47] *kerāke*, ett slags lätt kappa.
[48] 2:13.

bachi[49], janitscharernas generallöjtnant, i spetsen för sina främsta milisofficerare, och till höger såg man flera *capidgi-bachi*[50], kejserliga kammarherrar i guldstickade uniformer. De båda muslimska domarna var de första att lämna konseljen efter ministern, och de gick för att enligt bruket uppvakta Storherren. Härefter lämnade storvisiren konseljen, föregången av hovmarskalken och överkammarherren, som alltjämt stötte i stenläggningen med sina stavar, och gick hälsande åt höger och vänster, där tjänstemän och milis bildade häck, på sin väg till sultanens våning. Vid den första porten mötte honom janitscharernas generallöjtnant[27] som kysste nedre kanten av hans klädnad.

Så snart ministern inträtt i Storherrens våning inbjöds han av överceremonimästaren att komma in och mottogs vid den första porten av två kammarherrar, som i enlighet med etiketten kysste kanten av hans kappa och förde in honom i tronsalen genom ett slags dubbel korridor, rikt klädd med bonader, där pager och andra hovmän i magnifika uniformer bildade spaljé.

När ministern inträtt i tronsalen, gjorde han vid den första anblicken av sultanen en djup bugning, gick fram ett par steg och gjorde ytterligare två bugningar, medan han bakom sig lämnade så mycket plats, som rymde de främsta av hans svit, tolv till antalet. Sultanen satt på sin tron, ett slags soffa under en rik tronhimmel, omgiven av kuddar besatta med stenar, och bar en turban med diamantsmyckad plym och en mantel av svart rävskinn med sex briljanterade spännen på var sida.

Storvisiren stod med knäppta händer till höger om sultanen, tre steg från tronen. Strax nedanför stod med samma hållning riksamiralen och paschan över Brussa och på andra sidan *capouagasi*[51] och längre ned tre andra av de främsta vita eunuckerna i seraljen. På en av kuddarna till höger om sultanen såg man en sabel prydd med ädelstenar och över ett fönster i fonden två turbaner krönta av briljanterade plymer. Rummet var medelstort, med avsikt dåligt upplyst och klätt med guldbrokad.

[49] av pers. *sagbān*, hundvaktare, en avdelning janitscharer, *seǧmen bāšī*, nr 3 i rang efter *āǧā pāšā* och *qūl qatḫudāsī*, Gibb, 60.

[50] *qapīǧī bāšī*, urspr. överdörrvaktare, kammarherre, Gibb, 347.

[51] *qapī āǧāsī*, överstehovmästaren, Hedenborg, 50, chef för de vita eunuckerna och övrig betjäning utanför haremet, Gibb, 78, 332.

Sultanen inbjöd två gånger ministern att träda närmare, varefter ministern höll följande tal på svenska:

"Durchlauchtigste Furste, stormäktigste Kejsare, segrande Herre! Då Konungen min allernådigste Herre behagat återkalla Dess ministerresident hos E.K.M., herr af Palin, och i Nåder täckts hedra mig med sitt höga förtroende att efterträda honom, har jag i dag den äran att till E.M. framlämna såväl herr af Palins recreditiv- som mitt creditivbrev. Konungen min allernådigste Herre har som en uppriktig och trogen vän av E.M. föreskrivit mig, såsom min första skyldighet att uttrycka alla Dess önskningar för E.K.M:s ära och oavbrutna sällhet och har befallt mig att icke åsidosätta något av det som kan tjäna till att övertyga E.M. om uppriktigheten av Dess tänkesätt. Konungen och Svenska nationen erinra sig med tacksamhet de städse vänskapliga förhållanden, vilka ägt rum emellan den Höga Ottomanska Porten och Kronan Sverige, och våra hävder förvara åt eftervärlden minnet av den ädla gästfrihet, som beviljades av en av E.M:s ärorika förfäder åt en bland Sveriges störste konungar. Jag skulle skatta mig säli, om vid uppfyllandet av mitt Hovs befallningar, vid förnyandet av försäkran om Konungens uppriktiga vänskap för E.M:s person och vid bemödandet att lätta och utvidga handelsförhållandena mellan de båda staterna, jag tillika ägde den lyckan att vinna E.K.M:s höga ynnest och välvilja."

Så snart ministern slutat sitt tal, framförde Portens dragoman en turkisk översättning med bruten och darrande stämma. Sultanen vände sig därefter mot storvisiren och dikterade sitt svar, som storvisiren framförde till ministern i mycket artiga former, och som samme dragoman översatte till franska. Därefter mottog ministern ur legationssekreterarens hand konungens brev, och när han gjorde en rörelse för att närma sig, kom paschan över Brussa, tog breven och lämnade dem till riksamiralen, som gav dem till storvisiren. Denne lade breven på en kudde på soffan till vänster om sultanen.

Ministern gjorde nu tre bugningar för Storherren och gick baklänges ut ur salen tillsammans med sin svit och Portens dragoman, vilken vid både in- och utgåendet föll ned inför tronen med ansiktet mot golvet. Ministern ledsagades av dragomanen, hovsekreteraren och hovkamreraren till den första gården, där han stannade och satte sig med dragomanen på en tygklädd bänk

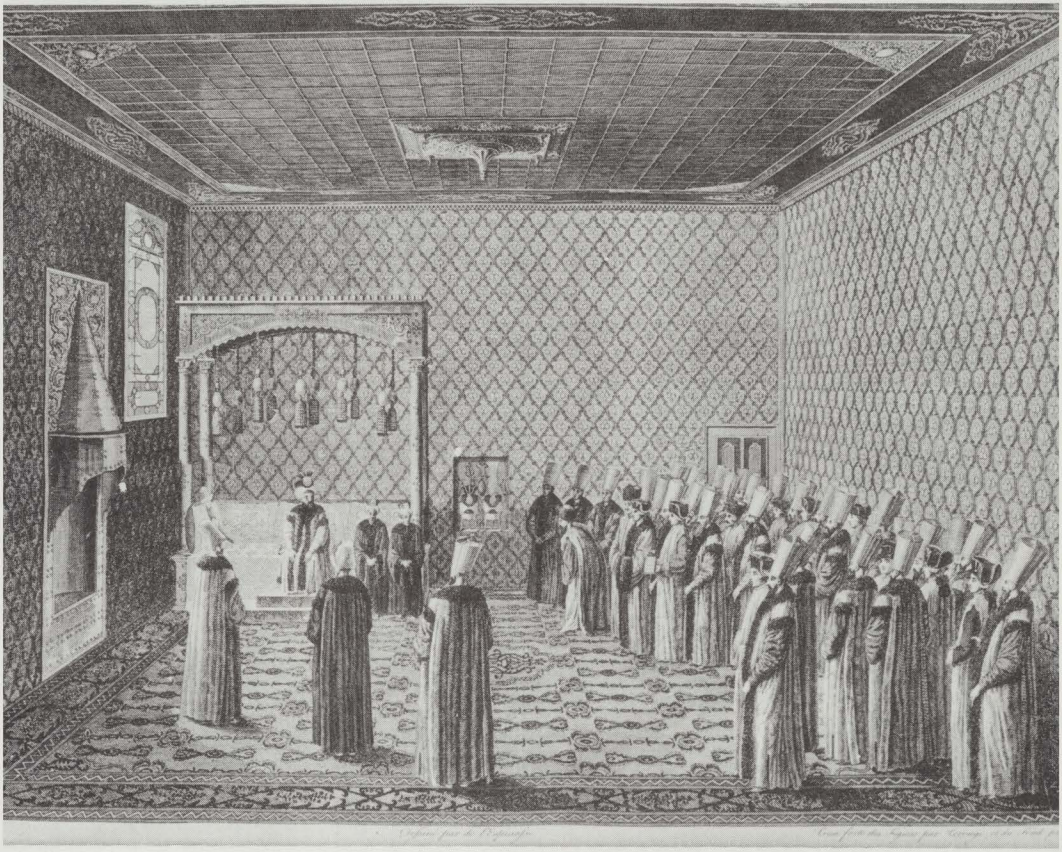

Ett europeiskt sändebud i audiens hos sultanen.
Ur: Ignatius Mouradgea d'Ohsson, Tableau général de l'Empire Othoman. *T.3.*
Paris 1820, liksom de två föregående illustrationerna

för att se janitscharkåren och alla officerarna lämna seraljen, vilket tog omkring en halvtimme. Ministern steg sedan till häst med hela sitt följe och ställde upp sig på den yttre gården för att enligt etiketten låta storvisiren passera. När denne passerat, lämnade ministern seraljen i samma ordning och med samma följe som tidigare med undantag av hovmarskalken.

Man följde samma gator som på morgonen, och mängden av både män och kvinnor, som strömmat till för att se processionen, var utomordentligt stor. Portens dragoman, som vanligen icke följer utländska ministrar längre än till seraljens första port, följde denna gång ministern ända till Regeringsgatan, i det han förklarade, att detta skedde för att visa sin särskilda uppmärksamhet och personliga förbundenhet. Ministern embarkerade vid Vizir-Iskelesi samma båt med sju årpar och återkom mot klockan fyra till ministerhotellet, där han mottogs av Storherrens musikkår.

Eftersom det svenska ministerhotellet var litet, var sällskapslivet där begränsat till ett par middagar i månaden och en supé för tjugo personer. På landet i byn Büyükdere vid Bosporen fanns emellertid beskickningens sommarställe, där man gav ett par baler om året, varvid Malmborg var själen i det hela och ordnade med allt[52]. Från en sådan fest berättas, att stora tält var uppslagna under ståtliga plataner. Ett hundratal gäster frukosterade, dinerade och dansade från tio på morgonen till tio på aftonen.

Malmborg skall under tiden i Konstantinopel ha gjort vidsträckta resor i det turkiska imperiet och besökt Syrien, Palestina, Egypten och Grekland, om vilka länder och folk han talade med sakkännedom och livlighet ännu in i ålderdomen.

Löwenhielm fann livet ensligt med ändå drägligt genom den vänskap, som Ihre och Malmborg alltmera visade honom, och som övergick till en varm tillgivenhet. När den "gode vännen och följeslagaren" Malmborg i juni 1826 blev rappellerad, kostade skilsmässan på både honom och hans chef. "Med sina goda såväl hjärtats som huvudets egenskaper hade han mer än en gång lyckats förskingra de moln, som förmörkade min själ", skriver Löwenhielm, som såg sig övergiven av sin far och bortstött av sin fru och plågad av fysiska lidanden och en dålig ekonomi.

[52] Löwenhielm, 2:18.

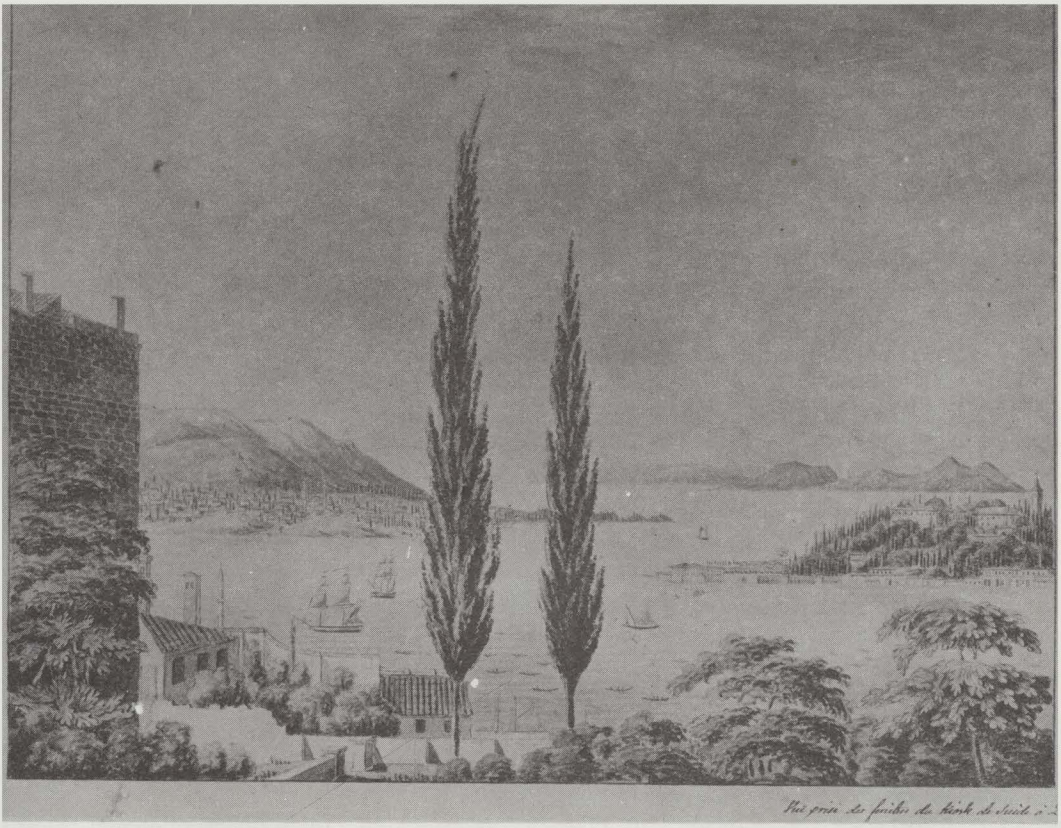

"Vue prise des fenètres de kiosk de Suède à Pére". Utsikt från svenska ministerhotellet i Pera, Konstantinopel. Akvarell av August Malmborg, ca 1825. Privat ägo

I en depesch den 6 juni 1826 skriver Löwenhielm om Malmborgs avresa: "Malmborg efterlämnar vänner och saknad. Jag vill gärna tillfredsställa både plikten och den vänskap, som förenar mig med denna officer, och omvittna, hur jag i alla avseenden kunnat prisa mig lycklig under den tid vi varit tillsammans. Måtte ödet en dag återförena oss! Detta sammanfattar de känslor, som genomtränga mig, då vi skiljas. Försäkra H.M., att Konungen ej har någon mer nitisk, mer hängiven undersåte än Malmborg." Och Löwenhielm tillskriver sina framgångar i Konstantinopel till stor del Ihres och Malmborgs utmärkta uppträdande, takt och lovvärda hängivenhet.

Löwenhielm och Malmborg skulle 1830 förenas med mer än vänskapsband, då Malmborg gifte sig med Löwenhielms systerdotter, Augusta von Gertten.

Malmborgs hemresa från Konstantinopel gick över Ryssland, eftersom han blivit kommenderad som ambassadkavaljer vid svenska beskickningen till Nikolaj I:s kröning i Moskva. Den 7 juni 1826 lämnade Malmborg Konstantinopel. Han har efterlämnat en resejournal på franska, i vilken han redogör för resrouten dag för dag med iakttagelser rörande naturen, djurlivet och militära förhållanden.

Resan gick över Silérie[53], Kingeli[54], Tiurla[55] till Burgos[56] på två dygn. På eftermiddagen den 9. juni kom Malmborg till staden Kirkillissi[57]. Följande dag fortsatte han till Faki[58] och dagen därpå till Idos[59], en grekisk by i Balkanbergen.

Malmborg antecknar, att dessa berg icke är någon barriär mot en invasion i Turkiet, eftersom där icke finns några lämpliga ställen att försvara och vägarna kan användas av allt slags artilleri och tross utom på vintern och under regnperioder, då ravinerna, i vilka vägarna går, fylls av vatten. Men förbindelser och transporter skulle kunna störas av turkiska band, som gömda i bergen skulle vara svåra att utrota. Man borde först taga hamnen i Burgas[60] och befästa den så snabbt som möjligt för att få ett brofäste för operationer mot Konstantinopel. Samtidigt skulle man företaga en invasion med lätta trupper över Balkan för att där intaga ställningar och bemäktiga sig landets resurser, särskilt boskap, som Rumelien är rikt på. Huvuddelen av armén borde följa vägen Routschouk—Andrinople[61].

I den bulgariska byn Boglark noterar Malmborg, att man i denna trakt, som under en annan regim kunde vara den rikaste i världen, bara ser misär. De bulgariska byarna är dock vackrare än de turkiska på grund av trädgårdarna, som omger vart hus. Husen är låga och dolda av häckar. Det finns varken kött eller bröd — den enda föda man kan upptäcka är svarta oliver och *jaurt*, men man ser mycket vilt.

[53] Silivri, vid Marmarasjön.
[54] Kinieli, eller Kiniklu.
[55] Çorlu, 155 km, 3 tim. 45 min. med tåg från Istanbul, EI².
[56] Burgaz, namn på flera byar i europeiska Turkiet, kanske Lüleburgaz.
[57] Qïrq Kilise, "Fyrtio /helgons/ kyrkor", nu Kïrklareli, EI², 282 km, 7½ tim. med tåg från Istanbul.
[58] Fakiya, i nuv. Bulgarien.
[59] Aitos?
[60] nu bulgarisk hamnstad vid Svarta havet, EI².
[61] Ruscuk — Edirne, för Ruscuk se n. 63.

Den 12 juni går det vidare över Drogskoij till Ciumla[62]. Här förvånar sig Malmborg över att den ryske generalen Sergej Kamenskij stod inaktiv, då han 1810 i fyra månader belägrade storvisiren utan att avbryta de turkiska förbindelserna.

Följande dag far han över Razgrad till Rusčuk[63] och har under färden en magnifik utsikt mot Donau och norr ut över hela Valakiet ända till ungerska gränsen. År 1811 hade Kutusow förstört Rusčuk, och turkarnas indolens hade efter 14 års fred lämnat stadens befästningar i raserat skick, och hela staden var smutsig och miserabel.

Malmborg gick nu över Donau och kom till Giurgivo[64], en liten stad, vars befästningar ännu var i gott stånd, men trots risken för en brytning med ryssarna fanns inte en enda kanon i användbart skick.

Man betalar i Turkiet 30 para per timme för en posthäst. Från Konstantinopel till Bukarest räknar man med 120 timmar, men timmarna är olika långa. I Mindre Asien kan man tillryggalägga 12 vägtimmar på 8 timmar, men i Bulgarien behövs det 12—14 timmar, även om man travar hela vägen. Själva avståndet mellan de båda städerna uppskattas till 80—90 tyska mil[65].

Från Giurgivo rider man inte längre utan använder en av traktens vagnar, som är mycket små och låga och alltså mycket obekväma särskilt för en storvuxen resenär. Vagnen drages av fyra hästar, som galopperar hela vägen, och eftersom vägen är dålig eller obefintlig, kan man föreställa sig vilka stötar den resande utsätts för. Man måste hela tiden hålla sig fast med båda händerna för att ej kastas ur vagnen. När det var torrt väder, kunde man knappast andas för allt damm, som virvlade upp. Malmborg behövde en vagn för sig själv och en var för sina båda koffertar, alltså tolv hästar.

Efter att ha lämnat Giurgivo klockan 9 på kvällen anlände han tidigt på morgonen den 14 juni till Bukarest, där han strax tog ett två timmars bad för att åter se mänsklig ut. Befolkningen i Valakiet var undertryckt av hospodarer och bojarer, som gjorde sig förmögna på folkets slavarbete. Folket bodde i ynkliga skjul som vilda lappar, gick klädda i trasor eller säckväv med fårskinnsmössor på huvudet. Helhetsintrycket var den värsta misär och osmakligaste smutsighet. Valakiet var rikt på boskap

[62] turk. Šumla, nu Šumen i n.ö. Bulgarien.
[63] nu Ruse, bulgarisk hamn vid Donau.
[64] Giurgiu, nu på rumänska sidan av Donau.
[65] en tysk mil var ca 7,5 km.

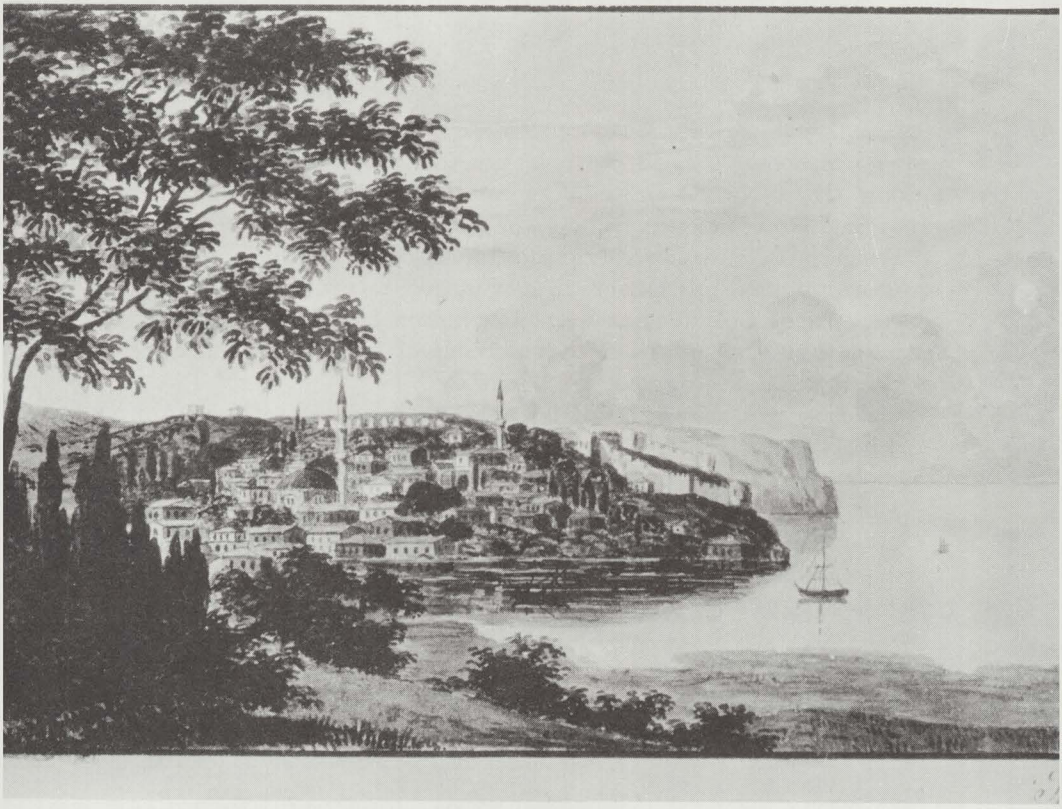

"Sélivria en Turquie". Silivri vid Marmarasjön. Akvarell av August Malmborg, ca 1825. Privat ägo

och särskilt hästar, och marken var bördig — under en annan regering skulle slätterna kring Bukarest snart likna dem i Lombardiet, men under turkiskt och valakiskt herravälde såg man inget spår av odling.

Bukarest hade 90.000 invånare, stora trädgårdar och rikligt utrymme mellan husen. Dessa hade sällan mer än två våningar, vilket kom hela staden att se ut som en stor och mycket vacker skog. Eljest kunde staden närmast betraktas som en stor by och hade bara en stenlagd gata. Det fanns några vackra palats. Stadsplanen var oregelbunden — man gick lätt vilse.

Genom den engelske agenten i Bukarest, Mr. Blutt, fick Malmborg ett gott logi. Första kvällen tillbragte han hos Mr. Griffets, en engelsk läkare, som var gift med en polsk grevinna. Nästa kväll inbjöds han till M. Philipisco, "aga de hospodar", polischef och militärdomare, tillsam-

mans med hospodaren själv, furst Ghika[66], och dennes familj, däribland hans syster Mme Pulcherie och hans nièce Mlle Anisca.

Hospodaren, en femtio års man, var värdig och älskvärd men talade bara grekiska och valakiska, så att hans son fick agera tolk på utmärkt franska och tyska. Här fick Malmborg möta Bukarests societet, med namn som Vacaresco, Brancovan, Drogonisca, Philipisco och Sultaniza. Damerna hade magnifika men överlastade toiletter, och herrarna hade turkisk dräkt med långa skägg och enorma *kalpak*[67]. Alla talade franska, och efter ett par timmar hade damerna utan blygsel avslöjat alla sina galanta äventyr.

Nästa kväll var det officiell mottagning hos hospodaren i ett litet men välmöblerat rum i europeisk stil. Fursten satt à la turque på en soffa, de övriga runt honom på stolar, och pipor och kaffe serverades. Efter en timmes livlig konversation tog Malmborg avsked för att uppvakta Mme Pulcherie, som höll salong samma kväll.

Malmborg förvånade sig över damernas ogenerade sätt, t.ex. att ta emot visiter, medan de ännu låg i sängen, "icke alls oangenämt", tyckte han dock, och han tillägger, att en vecka i Bukarest vore en utmärkt kur för en blyg ung man. Bukarest utmärktes av stora kontraster: charmanta palats mitt ibland ruckel, magnifika ekipager företrädda av fackelbärare i trasor och med barfota kuskar och lakejer. Den allmänna civilisationen var underlägsen den i Turkiet och inskränkte sig till kännedomen om några moderna språk. Flera bojarer hade börjat sända sina söner till Europa, men återkomna hem antog de strax turkiska seder och bevarade endast kunskaperna i franska. Damerna, som däremot var klädda efter senaste franska mode, tillbragte hela dagen framför spelen med toilettbestyr eller på soffan vid fönstret för att betrakta de förbipasserande.

Den 21 juni lämnade Malmborg Bukarest och anlände sent den 22 till Jassy — ett avstånd på 30 tyska mil. Man räknade med 15 skjutshåll, men avståndet var större och tog 30—33 timmar i full galopp. I Bukarest hade Malmborg köpt en större vagn och kunde nu färdas bekvämare. En vanlig vagn var förspänd med åtta hästar. I ett annat land skulle resa ha blivit mycket dyr, men i dessa furstendömen kostade den nästan ingenting. Resan från Bukarest till Jassy kostade 5 dukater.

[66] Grigorie IV Ghika, hospodar av Valakiet 1822—1828, den förste inhemske — tidigare hade sultanen till hospodarer utnämnt grekiska fanarioter, som sög ut landet.

[67] *qalpāq*, fezliknande huvudbonad av pälsverk.

Man betalte i hospodarens kansli i Bukarest för resan genom Valakiet och i Jassy för resan genom Moldau och visade sedan kvittot vid vart skjutshåll för att få nya hästar. Landet var rikt på hästar: vid vart skjutsställe fanns minst 50, varför man aldrig behövde vänta. Valakerna och moldaverna var utmärkta hästkarlar: det var ett nöje att se en ensam postiljon till häst köra de åtta hästarna i spannet, mera med piskan än med tyglarna.

Jassy skilde sig från Bukarest enbart genom att vara mindre. Bland de barbariska seder, som ännu ymnigt förekom i furstendömena, var den att exponera brottslingarnas avhuggna huvuden eller händer på gatorna.

Den 23 juni gick det vidare från Jassy över Strojesti och Botochane till österrikiska gränsen, dit Malmborg anlände den 24 klockan 8 på morgonen — samma klockslag två år tidigare hade han kommit in i Dardanellerna på turkiskt territorium och alltså nu tillbragt två år utanför kristenheten.

I och med att Malmborg lämnar det turkiska imperiet, lämnar också vi honom och låter honom fortsätta sin resa till Moskva och kejsarkröningen. Han blev senare 1. major vid Värmlands regemente och slog sig ned på Lilla Våxnäs utanför Karlstad. Sedermera blev han överste och chef för regementet samt adlad. Som generalmajor blev han chef för den svensk-norska neutralitetsvakten i Schleswig 1849—50 efter Danmarks krig med Schleswig—Holstein och Preussen — en tidig föregångare till vår tids svenska FN-trupper. Några år senare blev Malmborg generalbefälhavare i Karlstad efter Löwenhielm, som han nu åter haft som chef, och vid sin avgång från denna befattning utnämndes han till generallöjtnant. Han dog 1864 och efterlämnade nio döttrar, gifta Herlenius, Croneborg, Geijer, Munck af Rosenschöld, Wästfelt, Uggla, Leijonhufvud, Waern och Nordenfelt, och en son, Emil Adolf, liksom fadern officer vid Värmlands regemente, sedermera överste och slutligen landshövding i Värmlands län. När denne dog 1913, utslocknade ätten Malmborg på manssidan.

Som minne av Malmborgs turkiska tid bevaras hos flera av hans avkomlingar en rad akvareller från vistelsen i Konstantinopel och från hemresan genom Grekland, Valakiet och Moldau. Före fotografiets uppfinnande var ju teckningar och målningar de enda medlen att fasthålla intryck av miljöer eller personer. Officerare, som i sin utbildning för bl.a. fältmätningsändamål och fortifikation lärde sig teckna, kunde ibland utveckla stort intresse och talang för konsten. Av officerare jämnåriga med Malmborg, som utmärkt sig som konstnärer, kan nämns Johan Way,

Alexander Clemens Wetterling, Carl Stefan Bennet och den något yngre Fritz von Dardel. Det ligger nära till hands att förmoda, att Malmborg också animerats av sin chef, Löwenhielm, även han officer, som efterlämnat ett mycket stort antal akvareller, i några fall med teckningar av Malmborg som förlagor (i Uppsala Universitetsbibliotek). Malmborg fortsatte också i Ryssland, vid senare besök i Tyskland och hemma i Sverige att återge landskapsbilder, som han mött.

Som slutvinjett skall nämnas ett minne, som något anknyter till den arabiska sigillinskriptionen, som blev anledning till denna uppsats. Det är Ingeborg Waern Bugge, dotterdotters dotter till generalen, som berättar[68]:

"Då kan det hända, att mormor berättar något om barndomens jular på Våxnäs ... En annan julklapp som hon minns särskilt var en arabisk ring med en graverad sten som han fått i Konstantinopel och som en av systrarna fick av honom. Den arabiska sentensen som var inristad i stenen översattes till franska för honom. Där stod: 'Ce moment passe aussi'."

[68] Waern Bugge, s. 201 f.

KÄLLOR:

Riksarkivet, Stockholm. Kabinettet för utrikes brevväxling, Konstantinopel.
Svenskt biografiskt lexikon, Stockholm.
Croneborg, Rutger, Generallöjtnant August Malmborg. Ett försök till levnadsteckning. Maskinskrift. Lund 1983.

Elgenstierna, G., *Den introduceradc svenska adelns ättartavlor.* 5, Stockholm 1930 (Malmborg).
Encyclopaedia of Islam. 2. ed. (även fransk uppl.), 1—, Leiden 1960 —, = EI².
Gibb, H. A. R., & H. Bowen, *Islamic society and the West.* 1, London etc. 1950.
Hammer(-Purgstall), J. v., *Des osmanischen Reichs Staatsverfassung.* 1, Wien 1815.
Hedenborg, J., *Turkiska nationens seder, bruk och klädedrägter.* Stockholm 1839.
Johansson, B. O. H., *Svenska Palatset i Konstantinopel.* Stockholm 1968.
K. Krigsvetenskaps Akademiens Handlingar, 1865 (s. 9—11 biografi över Malmborg).
Löwenhielm, C. G., *Minnen.* 1—3, Stockholm 1927—29.
Mouradgea d'Ohsson, I., *Tableau général de l'Empire Othoman.* 7, Paris 1824.
Redhouse, J. W., *A Turkish and English lexicon.* (Constantinople 1890) Beirut 1974.
Strokirk, O. F., *Adliga ätterna von Malmborg och Malmborg.* Gefle 1924.
Waern Bugge, I., *I min mormors hus.* Stockholm 1977.

*

Följande av general Malmborgs avkomlingar har ställt akvareller av Malmborg till förfogande och/eller bidragit med värdefulla upplysningar, varför jag framför mitt hjärtliga tack:

Kommendör Rutger Croneborg, Lund.

Departementsrådet Rutger Croneborg, Lidingö.

Fru Antoinette Herlenius, Stockholm.

Fru Elsa Herlenius, Råda.

Fru Barbro Leijonmarck, Stockholm.

Bibliotekarie Birgitta Lind, Vällingby.

Borgmästare Thomas Munck af Rosenschöld, Skanör.

Bibliotekschef Kerstin Osborne, Lund.

Fil. doktor Thede Palm, Söderköping.

Doktor Ingeborg Tegnér, Lund.

Fru Emma Wahlström, Stockholm.

Arkitekt Ingeborg Waern Bugge, Saltsjö-Boo.

För värdefulla påpekanden till manuskriptet tackar jag hjärtligt ambassadör Gunnar Jarring, Stockholm.

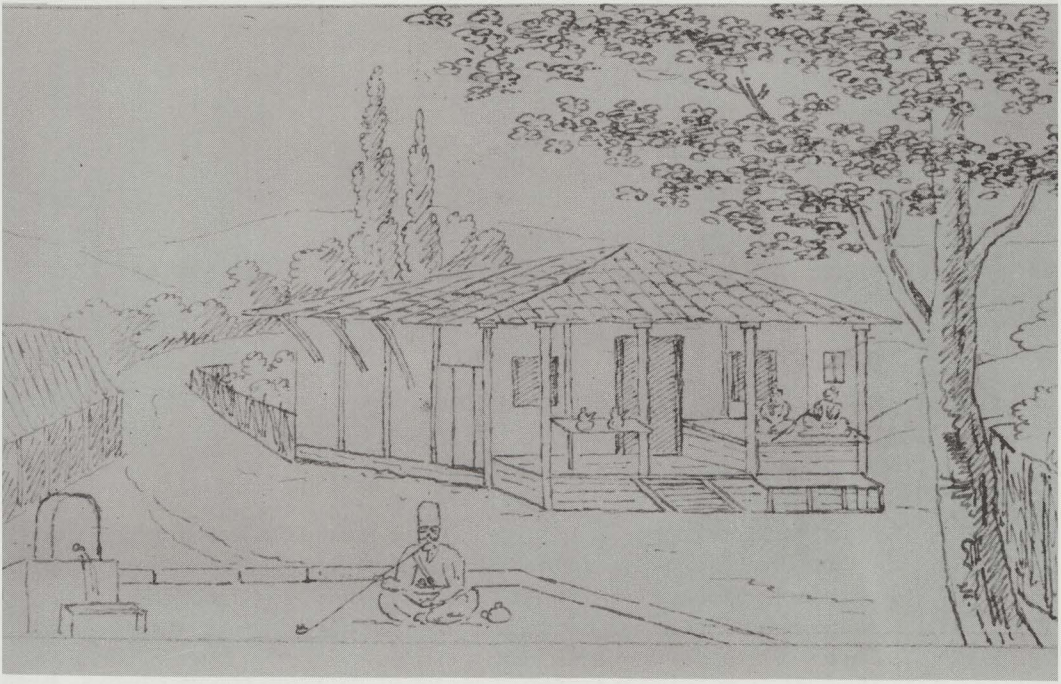

"Fachi". Fakiya i nuv. Bulgarien. Teckning av August Malmborg 1826

AUGUST MALMBORG IN CONSTANTINOPLE IN 1824—1826

August Malmborg was born in Finland in 1795. He entered the Swedish military service, and when Finland was lost to Russia in 1809 he settled in Sweden.

In 1824, as a captain, he was appointed attaché to the Swedish minister to Constantinople, Count Löwenhielm. From a long description in the minister's report to Stockholm we know how the members of the Swedish legation were received in audience by Sultan Mahmud II.

Malmborg is said to have travelled extensively in the Turkish Empire. Only one of his journals has been found: that describing his journey from Turkey to Moscow in 1826, when he was sent to be a member of the Swedish embassy at the coronation of Emperor Nicholas I. Among the places described in this journal is Bucarest with the court of the Hospodar of Vallachia and its society.

Malmborg died as lieutenant-general in 1864 (he had been chief of the neutral Swedish-Norwegian troops in Schleswig in 1849—1850 which had been formed after the war between Denmark and Schleswig-Holstein, an early counterpart to the Swedish UNO-troops of our days). He left one son and nine daughters whose descendants have inherited a number of water-colours which Malmborg made in Turkey.

TÜRKER SOUKKAN

Ett tatariskt lokalsamhälle i Sverige
En minoritetsgrupp i ett brett tidsperspektiv

INLEDNING

Sedan andra världskrigets slutskede bor i Sverige en minoritetsgrupp, som använder egenbenämningen tatar. Så när som på något undantag har denna grupps öden och socio-etniska förhållanden inte varit föremål för forskares intresse. Denna artikel grundar sig på ett tidigare arbete av mig och avser att kasta ljus över denna unika minoritet.

Studiens fokusering

Innehållet i artikeln bygger på dels litteraturstudier, dels intervjuer med fem tatarer av första generationen i Sverige. Fyra av dem är nisjnij- eller misjärtatarer, medan den femte är kazantatar. Sålunda söker jag med intervjudata bringa klarhet i främst den generations förhållanden vilken anlände till Sverige under 1940- och tidigt 1950-tal. Immigrationen av tatarer från öster har fortsatt ända in på 80-talet. Tatarer har även immigrerat från söder, främst Turkiet.[1] I dessa senare fall har det dock rört sig om en arbetsmigration under tämligen odramatiska former. Denna senare arbetsmigration lämnas med andra ord därhän. För helhetens skull måste en studie av detta slag nödvändigtvis inrymma element av historia, lingvistik och religion. Härutöver avser jag beröra gruppens etnicitet[2] och frågor om etnisk infrastruktur[2], vilket kanske närmast kan betraktas som en socialantropologisk dimension. Emellertid vill jag redan

[1] Sachs m. fl.

[2] Beträffande dessa komplicerade begrepp hänvisas till Arnstberg & Ehn; Björklund & Hannerz, s. 10; Björklund, *Etnicitet* eller Lange, A. & Westin, Ch., *Etnisk diskriminering och social identitet*, 1981. Liber Förlag, Stockholm.

här varna för alltför snabba generaliseringar i fråga om sistnämnda aspekt med hänsyn till fälststudiens begränsning.

"Köpmännen från Nisjnij Novgorod"

Den 20 maj 1984 sändes i svensk TV 1 ett program producerat i Finland med rubricerade titel. De avgjort flesta tatarer i Sverige har klar anknytning till den minoritet av finländska tatarer, som skildrades i programmet. Men spåren leder inte bara till Finland utan också till Estland. Som framgick av TV-programmet kunde de finländska tatarerna via S:t Petersburg (nuv. Leningrad) ledas tillbaka till det tsarryska guvernementet Nisjnij Novgorod i Ryssland (staden Nisjnij Novgorod är dagens sovjetiska Gorkij). Emellertid återstår frågan, huruvida tatarerna i Estland och därmed också en del av sverigetatarerna kan ledas tillbaka till samma områden som de finländska, t. ex. byn Aktuk, som förekom i programmet.

Benämningen tatar

Få uttryck torde vara så missförstådda och missbrukade som begreppet tatar. Ett flertal källor uppger enstämmigt för det första, att formen "tartar" är en västerländsk förvrängning.[3] Varianten tatar är den i den vetenskapliga litteraturen klart dominerande. Själv har jag heller aldrig hört en tatar eller annan turkspråkig individ använda någon annan form. För det andra har genom historien benämningen tatar också felaktigt och urskillningslöst tillskrivits mängder av folk. Här skall bara nämnas, att man i Ryssland och tidigare i Sovjet använt benämningen som en samlingsbeteckning för alla turkfolk utom osmaner eller riksturkar.[4] Bland forskarna råder en tydlig enighet om att tatar (urspr. "ta-ta") från början var namnet på en mongolisk stam eller ett mongoliskt folk. Är då tatarerna av idag mongoler eller mongolättlingar?

DET FORNA MONGOLIET OCH DESS FOLK

Till forna Mongoliet kan hänföras Gobi-området med en sträckning åt NV över mongoliska Altaj, åt N över Changaibergen fram till Sajanska

[3] *Bonniers Lexikon* 14, *Grand Larousse* och *Brockhaus* 18, i samtliga fall på Tatar.

[4] Riksturk användes här för att beskriva turkietturk med tonvikt på den turkiska etniciteten.

bergen och vidare till de s. k. Transbajkalska bergen. Större delen av Mongoliet i denna mening omfattas idag av Mongoliska Folkrepubliken. I detta ofantliga område fanns visserligen många olika nomadiserande folk och stammar, men här synes dock de s. k. altajiska folkens hemvist eller om man så vill urhem ha legat. Bland dessa folkkoncentrationer tilldrar sig främst de som talade mongoliska och turkiska språk vårt intresse. Det kan många gånger vara svårt att få klarhet i de komplicerade antropologiska och etniska förhållandena, när det gäller de enorma folkuppbåden i dessa vidsträckta stäppriken, som grundades i Mongoliet. Emellertid tycker jag, att följande citat på ett åskådligt och logiskt sätt ger oss en bild av förhållandet mellan hunniska folk samt folk som talade bl. a. mandsju-tungusiska, mongoliska och turkiska språk: "Although it is not known whether the Huns actually formed a part of the complex which can linguistically be defined as Turkic, there are ethnological reasons for considering them Turkic or close to the Turks. Moreover, the Chinese consistently connect later Altajic peoples, whose Turkic nature is well known, with the *Hunnic* . . . This is still, however, no proof; . . . Insofar as we are dealing with nomadic groups of the Hun or other Altajian type, which established their famous "steppe empires", it would be far-fetched to consider a given nomadic complex as consisting linguistically and ethnically of *one homogeneous group only.* It is well known from detailed historical descriptions that neither the . . . Ljao-, nor the "Mongolians", nor the Golden Horde, . . . were ethnically or linguistically homogeneous; the Proto-Mongolian Qyṭaň contain, even in their ruling or "inner" groups, an important clan of non-Mongolians for Ujγur nationality . . .; since after the conquest of west central Asia, Western Türkistan, the great majority of those "Mongolians", who extended the empire towards the Caucasus and all over Russian Eastern Europe, were Turks, the "Mongolian" successor state in Eastern Europe was the preponderantly Turkic "Golden Horde".[5]

[5] Menges, s. 17. — "Turkic" är en övergripande engelskspråkig benämning på alla turkiska språk och folk till skillnad mot "Turkish", som betecknar riksturkar eller har betydelsen riksturkisk (från Turkiet). Om man vill, kan "Turkic" ses som en makrodimension, medan "Turkish" representerar en mikrosyn.

Mongolerna

Rasfrågan

— Enligt ett antropologiskt betraktelsesätt kan människosläktet klassificeras i de europida, negroida och mongolida rastyperna. Ett kännetecken på den senare kategorin skulle då vara det s. k. mongolvecket i inre ögonvrån (epikantus). Mot ett sådant rastänkande angående t.o.m. mongolerna har emellertid invändningar av följande slag gjorts: "It is unfortunate, because confusing, that 19th-century physical anthropologists introduced the terms Mongol and Mongolian as descriptive of racial type. The Mongols exhibit a wide range of physical characteristics and should be considered not as a race but as a group of peoples bound together by a common language and a common nomadic tradition".[6]

Religionen

— Ursprungligen var mongolerna anhängare av schamanismen. Någon gång på 700- och 800-talen vann uppenbarligen manikäiska och nestorianska missionärer anhängare bland dem. Efter Kinas erövring däremot utbredde sig i öster buddhismen och i väster islam, varvid schamanismen och kristendomen slocknade ut.

Språket

— Av lingvister hänförs mongolernas tungomål till den altajiska språkfamiljens mongoliska undergrupp. I sammanhanget är det av intresse att markera den klara vattendelaren mellan mongoler och turkar. Den går mellan på ena sidan den mongoliska och på andra den tjuvasj-turkiska gruppen inom de altajiska språken. Med hänsyn härtill har jag svårt att se, att beteckningen "turko-mongolisk" på vissa turkisktalande folk kan grunda sig på en lingvistisk klassificering.[7] För övrigt kan ifrågasättas om en sådan beteckning på turkfolk är relevant idag.

Resumé av migrationerna

— Enligt kinesiska historiekällor — vilka av t. ex. Menges hålls för överlägsna — dök mongolerna upp år 93 i Mongoliet. De var nomader och underkuvade så småningom hunnerna. Mongolernas ursprungliga

[6] *Macropaedia*, vol. 12, s. 370 (Mongols).
[7] Svanberg, s. 56.

uppehållsområden tycks huvudsakligen ha legat kring floderna Kerulen och Orchon. Mongolerna dominerade ända in på 500-talet Mongoliet i form av en stamunion. De fick vika för två olika turkiska riken för att på 900-talet åter dyka upp i statsområdet i fråga. Deras detta senare s. k. khitanimperium blev år 947 till Liao-dynastin (jfr. Ljao ovan), som innehade makten in på 1100-talet. Samtidigt tycks ytterligare egentliga mongolstammar (av kineserna kallade för shivei) börjat hävda sig i styrka. Temudjin, sedermera Djingis Khan, av den s. k. borzhigin-klanen lyckades i början på 1200-talet ena dessa stammar till ett förbund, vilket utgjorde förutsättningen för hans kommande oerhört omfattande världsrike. Det är sannolikt, att mer eller mindre planerade folkförflyttningar också ägde rum i riket, vilket i sin tur — kanske för första gången i stor skala i historien — innebar, att människor med högst heterogen etnisk och språklig bakgrund kom att bo tillsammans med och inpå varandra under en och samma härskardynasti. Detta öppnade i vart fall i teorin stora möjligheter till socialt samröre över de etniska gränserna ävensom "rasblandning". Månne var detta början till att turkfolk ibland betecknas som turko-mongoler?

Redan vid Djingis Khans död var imperiet ofantligt, men det kom att utvidgas under hans söner, sonsöner och övriga ättlingar. Väldet sträckte sig i väster till Mellaneuropa, i öster till Korea, i norr till Jenisej-floden och i söder över Tibet fram till norra Indien. Det var Kubilai — sonson till Djingis Khan — som efter att ha kuvat den sydkinesiska Sung-dynastin införlivade Kina med mongolernas imperium. 1271 grundades den mongoliska Yüan-dynastin i Kina. Den bestod i c:a 100 år, varefter mongolerna i huvudsak drevs tillbaka till sina ursprungsländer i Mongoliet. Efter strider mellan olika mongolfraktioner om herraväldet i hemländerna i omkring 300 år råkade mongolerna under mandsjuisk dominans (Ching-dynastin 1691—1911). Mot mandsjuerna förde framförallt västmongolerna (oirat) en förtvivlad kamp, som de dock förlorade. Mandsjuernas seger över dem ledde till Mongoliets delning på 1750-talet i inre och yttre Mongoliet.

Slutsats

Om man beaktar ovanstående geografiska expansioner, under vilka olika stammar och folk dels frivilligt dels med list och våld anslöts till mongolerna, kan man snart inse, att det i de mongoliska lägren och leden kring Volgas mellersta och nedre lopp. Med staden Bulgar som huvudort fanns ett stort antal turkiska stammar och folk. Dessa måste allteftersom

deras härar var segerrika — till en början kanske motvilligt men senare förmodligen utan knot — ha antagit den framgångsrika härskardynastins namn, tatar. (Jfr. citatet ur Menges ovan.)

Turkarna

Mongolerna var emellertid ej ensamma i besittning av aktuella territorier, d. v. s. det forna Mongoliet som det avgränsats ovan. I sammanhanget är minst fem äldre turkiska riken eller dominansperioder av intresse.

Hiong-Nou (även hsiung-nu)
— Återigen enligt kinesiska källor (varav den förvillande transkriptionen) beboddes områdena väster och norr om Kina fram till Bajkalsjön redan c:a 2000 år f. Kr. av hiong-nou, sannolikt hunnernas förfäder. Med största säkerhet är dessa hiong-nou identiska med vad Menges ovan med stöd av kinesiska källor benämner "Huns" och "Hunnic". Det kan även hållas för sannolikt, att både "Hiung-nu" (ytterligare variant) och hunnerna, vilkas namn också ofta förknippas med hiung-nu, egentligen var ett konglomerat av bland andra mongoler och turkar underställda en ledande militär hierarki, som kan ha varit mongolisk.[8] Hiong-nou-rikets områden avgränsades av bergen Altın Tagh[9], Altaj, Sajan och Kingan jämte öknarna Lop-nor och Gobi. Det finns t. o. m. stöd för att de turkiska elementen bland hiong-nou torde ha varit övervägande.[10] Hiong-nou är svåra att följa genom århundradena, men år 44 e. Kr. krossades detta "Hunnic" välde av kineserna och splittrades i östra och västra hiong-nou. År 93, då mongolerna dök upp, led hiong-nou även nederlag mot dessa. De västliga hiong-nou, som sedermera drevs av mongolerna västerut ända bort till Pannonien, är med största säkerhet identiska med det folk, som i vår historieskrivning kallas för hunner — Attilas hunner.

[8] Wurm, s. 1.
[9] Symbolen "I" i t. ex. ordet "ouziltsi" — pricklöst i — står för det fonem (ljud), som uppstår mellan fonemen "B" och "L", när man uttalar det engelska ordet "able" eller i slutet på engelskans bestämda artikel "the", när det står före ett ord, som börjar på konsonant. Anmärkningen gäller enbart främmande ord. I riksturkiskans alfabet återges ljudet med pricklöst i.
[10] Mantran, s. 6.

Tou-Kiu (även Tu-Kiu)

— "Türk" som beteckning på turkar förekommer på 500-talet (hos Menander Protector) i den grekiska formen TOURKOS. Han betecknade på detta sätt det folk eller de stammar, vilka kineserna benämnt tou-kiu. Detta utgör uppenbarligen den *mongoliska* pluralformen "Türküt", vilket mongolerna kallade turkarna. Kineserna i sin tur uppfattade mongolernas uttal av "türküt" på ett sätt, som de skrev ned "tou-kiu". Sålunda har den förvrängda formen uppkommit enligt Deny, som för egen del anser, att den grekiska återgivningen är att föredra som relativt sett mera exakt. På 500-talet grundade tou-kiu ett rike, som i princip bestod till mitten av 700-talet med perioder av förfall och rekonstruktion. Rikets ursprungliga centrum låg vid floden Orchon och det omfattade sedermera utöver det egentliga Mongoliet (som det begränsats ovan) Dsungariet, Sjuflodslandet (området omedelbart söder om Balkasjsjön med dess sju tillflöden) och övre Irtysj. Härtill kom Sogdiana (en del av området mellan Syr-Darja och Amu-Darja), området kring floden Kuban (nordväst om Kaukasusbergen), halvön Krim samt Baktrien (ett område söder om Sogdiana omfattande delar av Västtürkistan m. m.). Även om riket förföll under Bilge Kaghan, var Bilges betydelse stor, eftersom de för kunskapen om turkiska kulturer viktiga och kända orchoninskrifterna (från år 732 och 735) kom till under hans regeringstid. Som i hiong-nous fall kan vi här se hur turkiskspråkiga expansioner redan långt före 1000-talet ägde rum i riktning mot bl. a. sydväst.

Förra uighurriket (även ujgur och uygur)

— I början av 700-talet hade arabernas stormakt genom erövringar av Iran, Afghanistan och Baktrien utsträckt sin dominans till Türkistan. Av detta sekels tre turkiska folkkoncentrationer — karlouk (även karluk), kırghız (hos oss kirgis) och uighur — befann sig de sistnämnda i Orchon-regionen som arvtagare till östliga tou-kiu. Uighurväldet i Mongoliet bestod i c:a 100 år från omkring 750. Den officiella religionen var manikäismen och man tog upp det sogdiska alfabetet. Under detta uighur-välde blomstrade kulturen, särskilt konsten. Sannolikt uppstod här och nu även de mot sydväst migrerande turkiska folkens första massiva kontakter med islam.

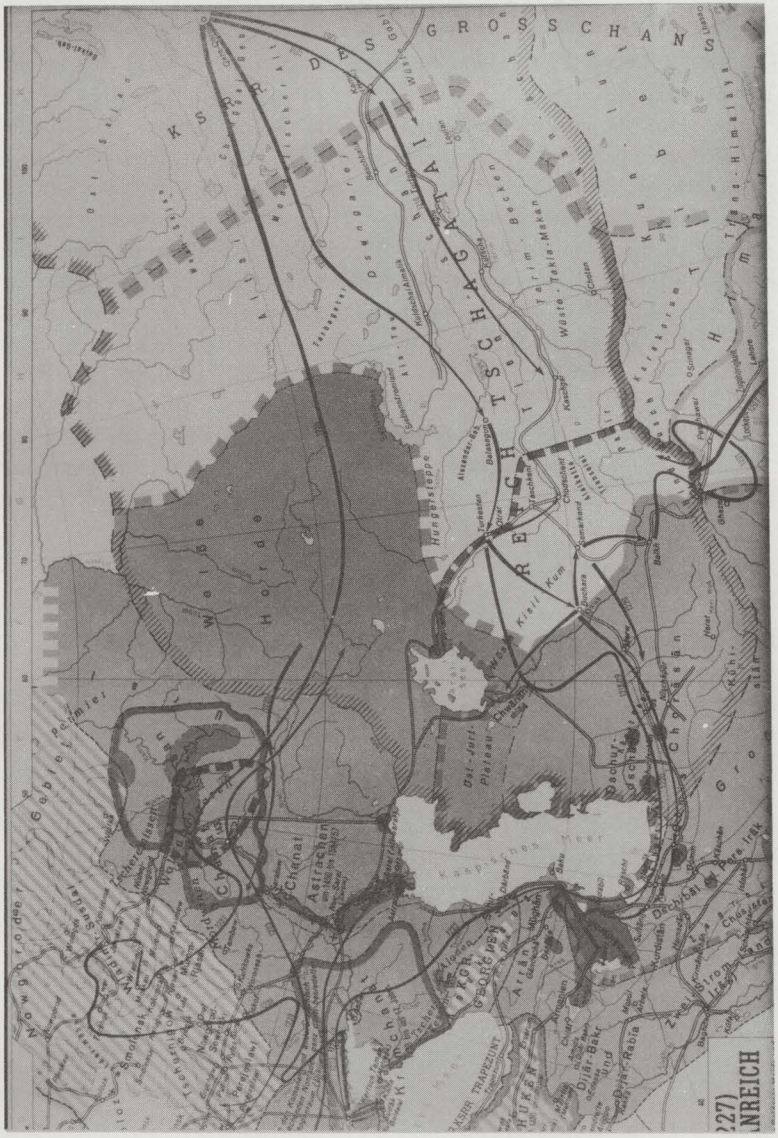

Mongolernas utbredning mot väster under 1200—1300-talen.
Detalj ur: Grosser historischer Weltatlas. *T.2. München 1979*

Kırghız och det senare uighurriket

— År 840 krossades förra uighurstaten av de turkiska kirghız, som enligt Mantran tidigare hade sin hemvist i närheten av Balkasj-sjön. Wurm uppger med hänvisning till orchoninskrifterna, att kırghız på 700-talet levde i ett område vid Jenisej-floden. I detta 840 års paradoxala krig mellan turkar drevs uighur västerut till bl. a. kinesiska Türkistan (även ibland kallat Östturkistan), där de grundade ett nytt högciviliserat rike, som bestod till 1200-talet. I landet florerade både buddhism, manikäism och nestorianism. Under senare uighurriket turkifierades även Västturkistan, som dittills bebotts av indoiranska folk.[11] Denna de turkiska folkens expansion mot sydväst bidrog således till att även området mellan Aralsjön och Türkistan (förmodligen menas främst kinesiska Türkistan) blev ett hemland för turkar.[11] Uighur fick sålunda till grannar olika iranska stammar, som varit bekännare av islam sedan förra hälften av 700-talet. Kırghız i sin tur drevs ut ur Mongoliet år 924. På så sätt var de det sista turkiska folk, som levat och dominerat i vad någon kallat "turkarnas urhem".

Sammanfattning

Redogörelsen för ovanstående fem turkiska dominansperioder omfattar migrationsvågor åt sydväst huvudsakligen före 1000-talet. För våra sverigetatarers del är den s. k. kıptjak-migrationen, som gick i riktning mot nordväst av ännu större intresse. Denna migration, som började ungefär samtidigt med den stora sydvästliga oghuz-migrationen i början på 1000-talet hade emellertid föregåtts av tidigare folkströmmar, vilka lett till bosättningar i nordväst före 1000-talet. För helhetens skull skall jag behandla de viktigaste av dem.

TIDIGA TURKISKA BOSÄTTNINGAR I VOLGAOMRÅDET

Före den stora "mongolinvasionen" hade åtminstone tre olika turkiskspråkiga riken etablerats i volgaområdet. Härtill kan fogas det stora tillskott av folk, som kıptjakmigrationen ledde till. Denna har haft samma betydelse för uppkomsten av kategorin nordvästturkar som oghuzmigrationerna haft för sydvästturkar.

[11] Mantran, s. 8.

Khazar

— Khazarerna dök upp från Uralbergen och grundade ett rike, som under 600-talet nådde söderut till Kaukasus och på 700-talet ända ned till Krim. Som störst sträckte sig väldet från floden Ural till Dnjepr och från Kaukasus till Volgas mellersta lopp med Itil som huvudort (vid nedre Volga). Riket förintades på 900-talet av ryssarna. Även om khazarerna var turkisktalande, skilde sig deras språk avsevärt från andra turkiska språk. Man antar att khazariskan var besläktad med tjuvasjiskan (även chuvash), som också är särpräglad. En intressant iakttagelse är, att khazarerna omkring mitten av 700-talet under khanen Bulan antog judendomen som statsreligion. Emellertid torde majoriteten ha bekänt sig till kristendomen, islam och sannolikt även schamanismen.[12]

Bolghar (även bulghar och bulgar)

— Bolghar, som anses vara besläktade med khazar innehade ett rike kring Volgas mellersta och nedre lopp. Med staden Bulgar som huvudort bestod riket från 800- till 1200-talet. Staden låg inte så långt från Kazan, som ju finns än idag. Inte är det heller alltför långt avstånd därifrån till Nisjnij Novgorod (dagens Gorkij). Jag föregriper således bolgharturkarnas betydelse för sverigetatarerna. Bolgharriket existerade med andra ord i likhet med khazarväldet samtidigt som vikingatiden inföll i Norden. Det är helt säkert, att vikingarna under sina härnads- och handelsresor kom i kontakt med bolgharerna.

Pätjänäg

— I flodområdena kring Ural och Volga uppehöll sig i början även de turkisktalande pätjänäg. I sydväst hade de khazarerna som grannar och i sydost oghuzturkar, av vilka de på 800-talet trängdes undan. Pätjänäg kuvade t. ex. magyarerna, som dåförtiden levde mellan Don och Dnjepr. Pätjänägriket sträckte sig från södra Ryssland över Bessarabien och Moldavien (även Moldau) fram till östra Karpaterna. Sålunda hamnade pätjänäg även i olika delar av nuvarande Ungern.

Kıptjak

— Denna folkström avancerade från områdena vid Irtysj-floden och annekterade vidderna fram till Syr-Darja. Därefter tryckte kıptjak på

[12] Menges, s. 29—30.

västerut mot Östeuropa, där de erövrade terrängen mellan Karpaterna och Donau-deltat, Krim och Volgas nedre lopp. Väldet, som etablerats av ett mäktigt turkiskt — sannolikt stamförbund, raserades 1239 av mongolerna (med kraftiga inslag av andra turkar). Detta ledde till att kiptjakbefolkningen försvann upp i noghajturkarna och magyarerna och ur historien. Kıptjak kallas av ryssarna ibland för "polovtsi" och i andra sammanhang även kumaner. Namnet kıptjak har bl. a. använts för att beteckna den senare Gyllene Horden, som ibland benämns Kıptjak-khanatet.

Sammanfattning

Översikten över mongolernas migrationer i avsnittet *"Resumé . . ."* ovan slutade med namnen Djingis Khan och Kubilai. Emellertid har vi just sett hur mongolernas och de tidigare nordvästturkarnas öden återigen kom att sammanflätas under 1200-talet. Det skall här också påpekas, att vad som i våra historieböcker betecknas som ömsom den stora mongolinvasionen, ömsom tatarinvasionen (utan närmare angivande av betydelsen av tatar) egentligen måste ha varit en i huvudsak turkisk-mongolisk framryckning. Denna förde naturligtvis med sig nya stora koncentrationer av turkisktalande folk, som kom att utgöra ett kraftigt tillskott till de grupperingar av turkar, som redan fanns i mongolimperiets västligaste delar, t. ex. i volgaområdet.

DET TURKISK/MONGOLISKA VÄLDETS KONSOLIDERING OCH SÖNDERFALL

Efter Djingis Khans död tillföll de västra delarna av dennes imperium hans sonson Batu Khan (via Djudji Khan). Detta rike, som hade (Nya-) Saraj vid nedre Volga som centralort, benämndes Altın Orda (Gyllene Horden). Mongolerna hade i varje fall vid tiden för Djingis Khans senaste erövringar nått fram till volgaområdet och staden Kazan. Under Batus tid ingick vid sidan av denna stad orten Astrakhan och vasallstater med städer som Kiev, Moskva och Nisjnij Novgorod i riket. Sistnämnda stad har i många hundra år varit en betydelsefull marknadsplats och omlastningsplats för orienthandeln. Hit har också, vilket vi ovan sett, spåren efter sverigetatarerna lett oss. Det torde vara allom känt, att Batus arméer nådde långt in i Central- och Sydeuropa. Emellertid inträffade, som tidigare i bl. a. tou-kius fall, även inom Gyllene

Horden perioder av förfall och rekonstruktion, stundom som en följd av inre stridigheter om makten. Även om Toktamısj tillfälligt lyckades återupprätta väldet 1378, raserades det 1395 av en annan "mongol", Timur Lenk (även Tamerlan och Aksak Timur), sedan en moskovitisk allians försvagat khanatet avsevärt i slaget vid Kulikovo 1380. Gyllene Horden bestod till 1502, då det delades upp i flera s. k. khanat (khandömen) under namnen Kazan-, Astrakhan-, Krim-, Noghai-, Västsibiriska- och Kasimov/Mesjtjersk-khanaten. Sistnämnda, som låg vid floden Okas nedrle lopp var mestadels under moskovitiskt beskydd. Under tsar Ivan IV erövrade ryssarna Kazan-khanatet 1552 och Astrakhan-khanatet några år senare. Krim-khanatet, som förblev under osmansk överhöghet (i vart fall beskydd), föll först efter 300 år i ryssarnas händer (1783).

BEFOLKNING OCH SPRÅK I GYLLENE HORDENS RIKE

Neander påpekar, att 250 års mongoliskt välde ledde bl. a. till rasblandning och Rysslands "mongolisering". Emellertid lämnar hon inte någon närmare definition på vad som avses med mongolisk. Dock säger hon följande i sin "Rysslands historia": "Gyllene Hordens befolkning var inte heller längre rent mongolisk. Redan den här, med vilken Batu hade dragit ut år 1237, var starkt uppblandad med turkfolk. Deras andel i det blandfolk, tatarerna, som nu uppstod, måste beräknas vara ännu högre."

Ännu klarare besked får man ur följande citat: "In this khanate the Mongols were greatly outnumbered by Turks; the Turkish language soon displaced Mongol, and Islam became the prevailing religion. Because its reservoir of nomad power was in the Kipchak Steppe, the Golden Horde is sometimes known as the Kipchak khanate. By its methods of collecting taxes and tribute it contributed to the rise of the grand dukes of Muscovy, and it was eventually a Moscow-led alliance that broke the power of the Mongols (by then more frequently called Tatars), at the Battle of Kulikovo in 1380."[13]

Deny uttrycker för sin del, att mongolinvasionen *språkligt* sett (min kursivering) var exklusivt turkisk ("a été uniquement turque"). En annan forskare hävdar, att rikets turkifiering var genomförd i slutet av 1300-talet.[14]

[13] *Macropaedia*, vol. 12, s. 372 (Mongols).
[14] Wurm, s. 6.

Slutord gällande migrationsetapp 1

Vid det här laget är grovt förenklat den första etappen i sverigetatarernas migrationer västerut faktiskt fullbordad. Vi befinner oss vid den långa migrationskedjans ungefärliga mitt i områdena kring floderna Volga, Kama och Oka, där än idag stora delar av befolkningen talar turkiska kıptjakspråk (se nedan).

NORDVÄSTTURKAR OCH DE VÄSTLIGA TATARERNA

I inledningen har jag i korthet redogjort för mongolerna i fråga om tre huvudsakliga aspekter utöver migrationerna. För att undvika missförstånd och felaktigheter finner jag det lämpligt att göra en liknande översikt gällande nordvästturkar, särskilt tatarerna.

En klassificering av folk i ovannämnda rastyper låter sig svårligen göras. Kanske är det t. o. m. meningslöst. I turkarnas och mongolernas fall är den enda framkomliga vägen att — med användande av lingvisternas indelning av språken — hänföra individer eller grupper till den ena eller andra etniska kategorin. Om rasblandning, som någon uttryckt det, verkligen skett i stor skala, accentueras enbart vikten av detta betraktelsesätt, i varje fall vad gäller syftena för denna studie. Med andra ord är vi "hjälplöst" i händerna på våra språkmän.

Rasfrågan

— Deny anför under rubriken "Le type physique" i denna intrikata fråga, att turkarnas utseende varierar efter de regioner de bor i. Även om de östliga turkarna har mongoliska drag, säger Deny, skiljer sig de västliga turkarna ej från européer ("... on trouve chez eux même des individus blonds à allure nordique ..."). Att det t. ex. bland tatarerna i Moskva-området finns t. o. m. blonda personer med nordiskt utseende, blev jag själv vittne till under besök 1981 i moskén i Moskva och i Izmailovoparken därstädes. Många av dessa var misjärtatarer från bl. a. byn Jangapar.

Även i Finland och Sverige kan man träffa på blonda och blå- eller grönögda tatarer. Ändå kan man inte ens beträffande de nordiska tatarerna generellt göra en kategorisering uteslutande i den europida rasen. Bland dessa finns nämligen även individer med "mongoliska" drag. Jag syftar då närmast på epikantus.

Följande generella beskrivningar av tatarer är upplysande.

Tatar har använts för att beteckna det "nya folk", som uppstod i Gyllene Hordens rike genom hopsmältningen av invandrade mongoler och turkar med resterna av de tidigare i kipchak-området bosatta folken av turkiskt ursprung (Volga-bolgharer, pätjänäger, kumaner och khazarer) med tillskott av Volga-finnar samt slaver i Volga-bäckenet, på Krim och i västra Sibirien. Dessa tatarer var det statsbärande folket inte bara i Gyllene Hordens rike utan också i khanaten Kazan, Astrakhan, Kasimov, Krim och Sibir. (Brockhaus, bd 18, och Micropaedia, vol. 9.)

I ett annat sammanhang sägs under rubriken "Ethnic Background of the Tatars" följande:

"The Volga and Ural Tatars present a complicated amalgamation of various ethnic elements, among which three are the most important. The oldest population of the Volga region was the Finno-Ugric tribes, which had settled there in prehistoric times and which are partially preserved to this day in the Mordvinians and Maris. During the great migration of the peoples in the fourth century A.D., when the Huns swept over the Pontic steppes — now southern Russia — they brought with them the Turkic tribe of Bulgars, some of whom settled in the Balkans, giving their name to the present Bulgarians. In the seventh century another group of these Bulgars appeared on the upper Volga at its junction with the Kama River and formed there the kingdom of the Volga Bulgars. ... During this last Mongol invasion, the Horde brought with it new Turkic and Mongol tribes which reinforced the nomadic population of the Volga region ... Gradually all these various ethnic strains — the Moslem Volga Bulgars, some Finno-Ugric tribes, and the Turkic nomads (Tatars) — merged to form one ethnic whole bearing the name of Tatars."[15]

Religionen

— Det har av den tidigare redogörelsen framgått, att tatarerna och andra turkar från begynnelsen liksom mongolerna var schamanister. Att här redogöra för de otaliga turkiska stammarnas religioner under århundradena låter sig inte göra.

Att sydvästturkarna i och med det andra uighurrikets etablering — efter 840 — kom i kontakt med islam och småningom blev muslimer behöver inte alls betyda, att nordvästturkarna blev det samtidigt. År 922

[15] Zenkovsky, s. 14.

antog en bolgharisk prins islam, vilket innebar, att volgabolgharernas rike sannolikt blev islams nordligaste fäste. Emellertid förblev en del bolgharer hedningar.[16] Detta skulle med andra ord innebära, att nordvästturkarnas islamisering troligen inte påbörjades, förrän omkring 70 år förflutit efter omvändelsens början i sydväst.

Liksom turkifieringen av Gyllene Horden var genomförd i slutet av 1300-talet, skulle införandet och den allmänna övergången till islam vara ett faktum under samma århundrade.[17]

Det är emellertid känt, att ryssarna redan tre år efter Kazan-khanatets kuvande (1552) satte igång en kristnandekampanj riktad mot de muslimska tatarerna, vilken utöver missionsåtgärder omfattade administrativa insatser. Ehuru tatarerna förblev islam trogna, övergick kanske blott en tiondel av dem till den ortodoxa kristendomen.[18] Sannolikt rörde det sig om sådana, som aldrig övergått till islam utan hållit fast vid sin hedniska tro.[19]

Därför finns det bland tatarerna i Sovjet ännu åtminstone formellt kristna, som av övriga tatarer kallas för "kräsjen". Om de finländska tatarerna upplystes i TV-programmet, att de är sunna-muslimer av den hanafitiska riktningen.

Språket

— I likhet med riksturkiskan räknas tatariskan enligt en indelningsgrund till de turkiska s. k. Z-språken. Tatariskan hör, liksom riksturkiskan, till dessa språks underavdelning Y-gruppen, som för övrigt är den största bland de turkiska språken.

Skiljelinjen mellan de båda språken går vid att riksturkiskan, som är ett oghuzspråk, hör till "icke-G-språken", medan tatariskan är ett "G-språk". Denna skillnad är också avgörande för den etnicitet, som tatarer kan hävda och även klart hävdar gentemot t. ex. riksturkar.

Efter en annan, i första hand på geografisk spridning baserad, indelning kan tatariskan räknas till den nordvästra kıptjakgruppen. Till denna hör bland andra tatarspråk kazan- och kasimovtatariskan och den västra misjärtatariskan. Riksturkiskan räknas i sammanhanget till den sydvästra türkmängruppen.

[16] Zenkovsky, s. 14—15.
[17] Wurm, s. 6.
[18] *Brockhaus,* bd 18 (Tataren) och Zenkovsky, s. 15.
[19] Zenkovsky, s. 15.

I sitt något annorlunda system lägger Deny till nämnda tatariska språk de varianter, som tatarerna i Moskva, Leningrad och södra Ryssland (Don-provinsen, Odessa och Ekaterinoslav) talar. Han tillfogar, att misjärtatariskan talas överallt i Tataristan, d. v. s. dagens Tatariska ASSR, bland andra områden och i tio f. d. tsarryska guvernement.

Tatarernas nutida spridning i Sovjet

(huvudsakligen enligt Menges).[20]

Kazantatarerna återfinns i mindre och spridda bosättningar från Volgas mynning upp till staden Kazan. Majoriteten lever på slätten mellan Volga-Kamatriangeln (sammanflödet sannolikt) och södra Uralbergens västra sluttningar. De finns också ganska långt väster om mellersta Volga i och omkring städerna Gorkij, Penza och Uljanovsk (förr Simbirsk). *De flesta är misjärer och bor i och omkring staden Kasimov och längs floden Oka i Rjazan-distriktet* (min kursivering). Kasimov-tatarerna bor på det forna Kasimov-khanatets (c:a 1452—1681) område. Öster om den kazantatariska språkregionen längs Ural-floden finns tipter-tatarerna inne i Basjkiriska ASSR.

Antalet tatarer i Sovjet anges uppgå till 4.969.000 inklusive de västsibiriska tatarerna. Siffrorna torde emellertid inte vara relevanta idag, eftersom Menges i sitt verk (från 1968) åberopar en ännu äldre källa och nya folkräkningar har skett i Sovjet sedan dess.

Enligt en visserligen inofficiell, men ändå trovärdig, källa torde den totala mängden tatarer 1984 uppgå till mellan 12 och 14 miljoner, varav omkring två miljoner i Moskva med omgivningar (moskvaregionen).

Vissa anmärkningar om tatarers spridning i Europa

— Det lär dessutom finnas livaktiga ("active") tatariska grupper i närheten av den litauiska staden Vilno (sic!), vilka härstammar från de tatarer, som i slutet av medeltiden flyttade dit och tjänstgjorde hos de moskovitiska och litauiska prinsarna.[21] Jag måste tillsvidare ifrågasätta, om dessa — i likhet med de "polska" tatarer, som nämns i *Hufvudstadsbladet* 30.1.1975 — nu inte är helt assimilerade. Emellertid påpekas också mycket riktigt, att det i de flesta ryska städer finns tatarkolo-

[20] Menges, s. 13—14.
[21] Zenkovsky, s. 3.

nier och anförs: "... it would not be an exaggeration to say that Turks can be encountered throughout almost all of the Soviet Union, either as natives or as newly arrived inhabitants".[22]

Apropå de turkiska folkvandringarna sägs på ett ställe: "... andere Ströme im Westen bis nach Ungarn und im Norden nach Estland und Finnland".[23] Men i sammanhanget anförs också högst märkligt: "... wieder durch das Gebiet des heutigen Russland über die Wolga hinaus nach Nordskandinavien ...".[24] Tyvärr utvecklas ej resonemanget. Där kan väl näppeligen menas "tatarerna" i Sverige, även om dessa hade bott i Sverige i omkring 15 år, när boken gavs ut.

Tillägg angående misjärtatarerna

— I fråga om språkbyten har någon sagt, att dessa grundar sig på folkens rörlighet och bristen på en solid eller prestigefylld nationell civilisation. Detta synes i stor utsträckning ha varit fallet i de mongoliska och turkiska rikena. Anmärkningen bör enligt min mening även äga tillämpning på etniska namnbyten (t. ex. türk blir tatar). Här utgör benämningen misjär på en del tatarer ett gåtfullt och intressant problem.

Misjärerna (eng. Mishar; ty. Meschtscheren alt. Meschtscherjaken eller Mischären) är idag ett tatariskt blandfolk. Deras autoktona (ursprungliga) dialekt tillhörde uppenbarligen det finsk-ugriska språkområdet. Deras kultur i övrigt var besläktad med den tidiga mordvinska. Större delen av de tidigare misjärerna blev på 1500-talet russifierade. Resten sögs under Kazan-khanatets tid upp av tatarerna eller assimilerades av de med dessa besläktade basjkirerna och tjuvasjerna.[25]

Det är intressant att notera, hur tatarerna, som uppenbarligen assimilerat en del av de ursprungliga misjärerna, även idag kallas och kallar sig själva för misjärer. Har vi här kanske ytterligare ett exempel på en turkisk namnadoption. Hur förklara denna märkliga egenhet?

Slutsats

Eftersom det redan långt före vikingatiden funnits turkisktalande folk i volgaområdet bl. a. i det forna tsarryska guvernementet Nisjnij Nov-

[22] Zenkovsky, s. 3.
[23] Peters, s. 9.
[24] Peters, s. 13.
[25] *Brockhaus*, bd 12 (Meschtscheren).

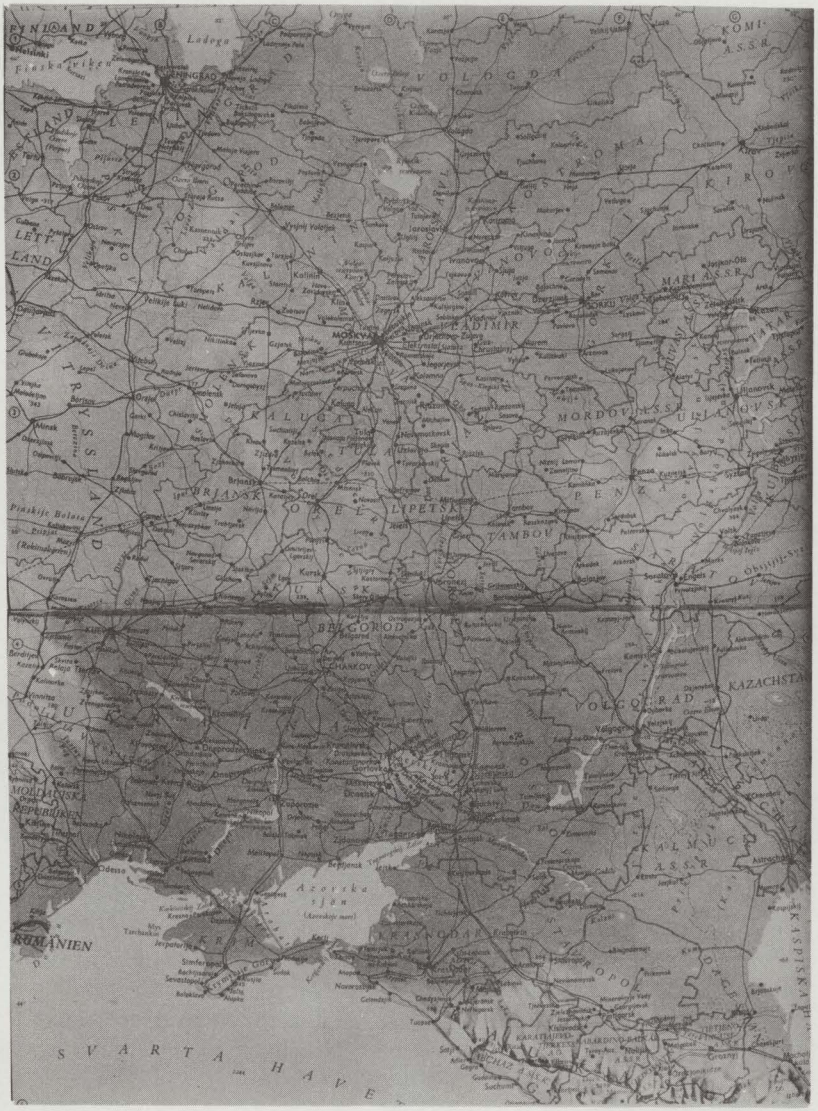

Centrala Ryssland.
Detalj ur: Svensk världsatlas. *Stockholm 1964*

gorod, är det inget förvånansvärt i sig, att medlemmar ur dessa grupper av olika skäl redan tidigt börjar migrera vidare västerut, t. ex. till Litauen och i vår tid mot Moskva, Leningrad och andra orter i det gamla Ryssland. Polen, Estland och Storfurstendömet Finland ligger även väl inom räckhåll. Därifrån är steget över Östersjön inte heller så stort.

FRÅN VOLGAOMRÅDET TILL BALTIKUM OCH FINLAND

Skildringen av sverigetatarernas villkor bl. a. i Finland och Baltikum före ankomsten till Sverige bygger i huvudsak på intervjudata. För egen del vill jag se förflyttningen från volgaområdet till Baltikum och Finland som en andra etapp i den långa migrationsprocessen. Informanterna är alla födda på 1910- och 1920-talet. De kom till Sverige på 1940- och 1950-talet. Två är födda i Estland, två i Finland och en i Kazans omgivningar i Sovjet. Kazantataren, som är unik i sammanhanget, växte upp i en tatarisk by och kom sedermera på grund av kriget att hamna i Nordeuropa och slutligen i Sverige.

De i Finland födda IPP:s (för intervjupersoner, i sing. nedan IP) föräldrar kom till Finland från byarna Jangapar och Ötsköl, medan de i Estland födda tatarernas föräldrar härstammade från byarna Souksou och Koujsou. Samtliga byar låg i det forna tsarryska guvernementet Nisjnij Novgorod. De nämns också i Haléns uppräkning av misjärtatariska byar. De fyra nisjnijtatarernas föräldrar kom till Estland och Finland under seklets tre första årtionden.

Migrationsförloppet och etableringen i Estland och Finland

— Vid tiden för åtminstone en del av fädernas ankomst var sistnämnda länder mer eller mindre integrerade delar av Tsarryssland. Av denna anledning torde möjligheterna att passera gränser utan svårighet ha varit goda. En IP uppger, att föräldrarna var småjordbrukare i hembyn. Som vanligt drygades inkomsterna ut med småhandel redan i Ryssland. Fäderna till alla utom kazantataren var med en deras egen benämning "ouzıltsı" (närmast gårdfarihandlare). Det är känt, att många turkfolk ägnat sig åt handel, och i det avseendet har även tatarerna gjort sig kända. Alltså kan man räkna med att även nisjnijtatarerna förvaltade en gammal tradition och att man, som många andra driven av "push- och pull-faktorer", sökte nya arenor och nischer i kampen om brödfödan. Man bör även hålla i minnet, att barnaskarorna var stora och att tio barn inte var någon ovanlighet bland dessa tatarer.

I ett av fallen nämns litet osäkert som skäl till migrationen en önskan att undgå långvarig tsarrysk militärtjänst. Mycket talar för att det i tatarernas fall rört sig om en kedjemigration från en del av det trettiotal byar, som låg söder om Sergatj. Orten var järnvägens slutstation och låg nära gränsen till provinsen Simbirsk (staden Simbirsk är dagens Uljanov). Mycket talar också för att handeln med och i Finland till en början var säsongsbunden.

I kazantatarens by hade man ägnat sig uteslutande åt jordbruk och uppfödning av djur. De "ouziltsi" som förekom i IP:s by var antingen tatarer från staden Kazan eller misjärtatarer. Om befolkningen i staden Kazan uppger IP, att c:a 50 % var tatarer. Många hade affärer och fabriker, t. ex. krut- och konfektionsfabriker. En del drev bagerier, mindre pensionat och hotell. Bland hantverkarna i Kazan nämns skinnberedare och kopparsmeder. Många av tatarerna i hemtrakten var kräsjen (ortodoxt kristna).

Försörjning och ekonomi i Estland och Finland

— Även om föräldrarnas sysselsättning börjat med gårdfarihandel, synes den sedermera i nästa fas ha gått över i en mera fast marknads- och torghandel. De produkter man bjöd ut under kringföringsfasen var för kramhandel typiska varor som skosnören, hårband, speglar, näs- och handdukar, lakan, sjalar, tyger o. dyl. I viss mån förekom även handel med hantverksprodukter. I stånden på marknader och torg utbjöds delvis samma varor.

I nästa fas — butiksfasen — synes en del IPP:s föräldrar främst ha saluhållit kortvaror, tyger och andra textilier. En IP från Estland upplyser, att några tatarer i Estland blev förmögna på skinn- och pälshandel. I detta avseende har utvecklingen varit mera påtaglig i Finland.

ETABLERINGEN OCH UPPBYGGNADSSTRÄVANDENA I ESTLAND

Under de i Estland födda tatarernas barn- och ungdom var tatarkolonin koncentrerad till Narva och Tallinn. Enligt en IP skulle fem tatarfamiljer ha kommit till Estland före IP:s föräldrar. Detta skulle ha skett vid eller före sekelskiftet 1900. Dessutom skulle några familjer ha anlänt ännu tidigare på 1800-talet för att bosätta sig i Tallinn. För övrigt är detta högst troligt med hänsyn till migrationsförloppet i Finland (se nedan).

De muslimska (sunna-muslimer) tatarmenigheterna i Narva och Tallinn hade ingen moské i traditionell mening, men man köpte fast egendom i Narva, där man inrättade både böne- och skolsalar. Om man ej for till Narva för att tillgodose sina religiösa behov, samlades man — precis som under tiden före moskéns inrättande — omväxlande i varandras hem i Tallinn och förrättade gemensam andakt. Tatar-muslimska begravningsplatser fanns på båda orterna. Man var uppenbarligen särskilt noga med att fira de stora traditionella muslimska högtiderna "ajıt", fastehögtiden ("ramazan bayram" på riksturkiska) och offerfesten ("korbanajıtı" på tatariska). Det hade funnits tatarer i Jõhvi och Rakvere. I Rakvere fanns mycket tidigt en muslimsk begravningsplats.

En förening eller församling hade bildats för förvaltningen av fastigheten och tillgodoseendet av minoritetens övriga socio-etniska behov. Däribland kan räknas kulturella teaftnar, vid vilka man sjöng, deklamerade och t. o. m. uppförde teaterstycken på tatariska.

Sammanslutningen ordnade under sommarloven kurser för barn och ungdom. Man hyrde stängda estniska skolor, där undervisning i islam, historia, tatariska språket och arabiska alfabetet, som ju förr användes av både tatarer och riksturkar, meddelades. Man ägnade sig även åt sång, poesi och teater. Som lärare tjänstgjorde, under i vart fall tre somrar, både en tatarisk professor, Galimdjan İdris och en annan tatarisk lärare från Finland, Arif Rami.

Enligt IPP:s samstämmiga uppgifter fanns vid tiden för flykten på 1940-talet mellan 200 och 300 tatarer i Estland. De härstammade alla från bl. a. tidigare nämnda misjärtatariska byar. Det informella sociala umgänget var tätt och familjerna bjöd ofta varandra hem på middag. Även kontakterna med de finländska tatarerna var livliga. Dessa brukade fara över till Estland på besök. Det hände också, att männen i Estland hämtade tatariska brudar från Finland, där antalet tatarer var mycket större. På så sätt löstes det etnicitetsbundna problemet med självreproduktion. Sverigetatarerna från Estland har således släkt kvar i sitt gamla hemland, i olika delar av övriga Sovjet och även i Finland.

Slutsats

Estlandstatarerna tycks mycket tidigt ha byggt upp en etnisk infrastruktur, som var ett villkor för bevarandet av etniska gränser och etnicitet. Genom sina föreningsinitiativ tillgodosåg man uppenbarligen redan under seklets första fjärdedel de samfällda behoven av religionsutövning,

etnisk uppfostran och utbildning samt kultur i övrigt. De tatarer som kom till Sverige hade således en organiseringstradition att falla tillbaka på.

KONSOLIDERING OCH ORGANISATIONSAKTIVITETER I FINLAND

Eftersom de flesta sverigetatarer synes ha kommit via Finland är det för helhetsbilden viktigt att följa också de finländska tatarernas förhållanden. Trots att kunskaperna om dem är mera omfattande än i estlandstatarernas fall, skall jag begränsa min redogörelse.[26]

Allmänt

— Invandringen av tatarer i större skala synes ha pågått i en ström mellan 1860-talet och omkring 1925. Tatarerna bor alltjämt på många olika håll i Finland, även om numera enligt uppgift (TV-programmet) omkring 700 av de cirka 1000 tatarerna har koncentrerat sig till Helsingfors med omnejd. De synes så gott som alla vara avkomlingar till emigranter från misjärbyarna söder om Sergatj.

Tyg- och konfektionshandeln har numera i stor utsträckning övergivits till förmån för bl. a. päls- och matthandel. Etablering har också skett i många andra icke traditionella branscher, t. ex. restaurangnäringen samt smyckes- och bijouterihandeln. Givetvis har huvuddelen av de idag väl integrerade tatarerna i likhet med finländarna arbeten och yrken i de mest skiftande fack.

Det välstånd som tidigare generationer av tatarer genom hårt arbete lyckades skapa har varit förutsättningen inte bara för den gedigna etniska infrastruktur, som man tidigt lyckades bygga upp, utan även för de senare generationernas utbildning. Ett par generationer har självfallet efter skolgång i finländska skolor avlagt postgymnasiala examina. Man kan bland tatariska akademiker räkna merkonomer, läkare, tandläkare, jurister och civilekonomer. Bland dem finns veterligt även en framgångsrik kommunalpolitiker.

Infrastrukturen

— Tidigt bildade man en religiös sammanslutning (1915), som än idag består under namnet Suomen Islam Seurakunta (Finlands Islam Församling) med säte i Helsingfors (Helsinki). Även i Tampere (Tammer-

[26] Intresserade hänvisas till Ali m. fl.., Halén och Kolehmainen & Marjamäki.

Den tatariska menigheten i Järvenpää i Finland samlad för "ajıt" i början på 1950-talet i moskén i Järvenpää.

fors) finns en religiös sammanslutning sedan 1943. Båda församlingarna har egna lokaler med bönesal, samkvämsrum, bibliotek och i Helsingfors fall även utrymmen för lekskola m. m.

Även tre formellt fristående kulturella sammanslutningar har bildats, av vilka den i Helsingfors är mest livaktig. Naturligtvis samarbetar dessa föreningar nära med församlingarna. Minoriteten har även en egen sportklubb "Yolduz" (tatariska för Stjärnan).

Under mycket lång tid riktades emellertid den kulturella verksamheten enbart "inåt", men den 2 juni 1974 anordnade den lokala tatarkolonin i staden Järvenpää ett tatariskt kulturevenemang på orten. Detta var främst riktat till storsamhället.

Vad som sagts om sommarkurserna i Estland har sedan länge i högre grad haft tillämpning på barn och ungdom i Finland. Emellertid fanns i Finland under åren 1948—1969 även en fyraårig fast institution, "Turkkilainen Kansakoulu" (finska för Turkiska folkskolan) för tatarbarn. Denna hade tillerkänts samma lagliga status som andra finländska skolor. Idag tillgodoses de icke-hembundna etniska uppfostrings- och utbildningsbehoven genom lekskole-, kvällskurs- och lägerskoleverksamhet. I sammanhanget bör nämnas, att man också själv erkänner, att språket trots detta uttunnats hos de senaste generationerna.

Slutsats

Den mycket väl utbyggda infrastrukturen har självfallet varit den kanske viktigaste orsaken till att finlandstatarerna som helhet kan sägas ha klarat assimiliationstrycket under — som i en familjs fall — sex generationer. Bevarandet av de etniska gränserna mot storsamhället har av detta i och för sig integrerade lokalsamhälle underlättats även av faktorer som motstånd mot exogami, stark inre social kontroll och tillgången till ett eget språk, som har kunnat fortleva i och med att tatarerna varit relativt många och funnits i större koncentrationer på många av de orter där de bott. Emellertid vill jag här påpeka, att exogama äktenskap har förekommit under några generationer. Dessas antal har ökat successivt. Även om en del av dessa inneburit giftermål med riksturkar och andra muslimer, har ett ansenligt antal tatarer gift sig med främst finländare. På grund av det sociala trycket för endogama äktenskap har antalet ogifta tatarkvinnor länge varit markant. Männen tycks ha haft lättare att gifta sig exogamt med icke-turkar.

ÖVER ÖSTERSJÖN TILL SVERIGE — SLUTETAPPEN

En allmän resumé

— Sverigetatarerna är omkring 50 till antalet. Om man utöver heltatarer (personer, vilkas båda föräldrar är tatarer) räknar dem, som har enbart en tatarisk förälder (oavsett om den andra är "Turkic" eller ej) ökar antalet med cirka 30 individer. Uppgifterna är självfallet ej exakta. De har emellertid hög tillförlitlighet, eftersom man inom minoriteten har kontakter med varandra och med släktingar och vänner på annat håll. Från mun till mun håller man sig ajour med vad som sker i de tatariska lokalsamhällena i även Finland, Estland och övriga Sovjet, ja t. o. m.

i USA. (Även tatarer, som kommit till landet som arbetsmigranter efter 1950-talet är inbegripna i antalet, förutsatt att de kommit från öster eller Nord- och Centraleuropa.)

De flesta är boende i storstockholmsområdet. Bara cirka 15 personer bor på annat håll, t. ex. i Norrköping och Karlstad.

Av 1940- och 1950-talets tidiga immigranter har tre personer/hushåll ägnat sig åt körsnärs- och/eller pälshandlaryrket. Två har haft egen pälsaffär. Idag är endast ett hushåll veterligt kvar i branschen. I övrigt har sverigetatarerna av första generationen naturligtvis ägnat sig åt yrken och arbeten som vilka svenskar som helst. En del av dem har t. ex. arbetat på fabrik.

Av andra generationen synes endast ett par personer ha ägnat sig åt köpenskap, någon inom pälsnäringen och en annan inom restaurangbranschen. I övrigt har av dessa andra generationens tatarer, vilka alla är svenska medborgare, ett antal tagit svensk studentexamen eller motsvarande. Bland akademiska examina kan räknas civilingenjörs-, journalist-, socionom-, filosofiekandidat-, filosofiemagister-, förskollärar- och juriskandidatexamen. Flertalet av akademikerna är offentliganställda. En är egen företagare. Sannolikt finns flera postgymnasiala utbildningar representerade, om man går utanför kretsen av IPP:s avkomlingar.

Infrastrukturen och annat socialt

— När en IP kom till Sverige i slutet av 1940-talet, fanns tillsammans med IP:s eget hushåll inalles sju tatariska hushåll i Stockholm. Sammanlagt utgjorde man 13 individer. Inom något år tillkom ytterligare två hushåll — ett heltatariskt på tre personer och ett blandat tatariskt/riksturkiskt på fem individer. Härjämte anlände en kazak, en azerbajdjanare och en lezgin (kaukasier). Alla nykomlingar kom från Finland till skillnad mot flertalet av de tidigare, vilka — om än i vissa fall via Finland — kommit från Estland. Till denna skara anslöt sig sedermera ovannämnda kazantatar.

Eftersom alla bekände sig till islam och kände eller i vart fall kände till varandra sedan tidigare, var det spontana umgänget dem emellan till en början tätt. Man utgjorde ett socialt nätverk, som höll samman och bistod varandra, t. ex. genom att hysa varandra i sina hem. Middagar anordnades i hemmen, där man åt sina tatariska rätter.

Så småningom avmattades dessa kontakter beroende på migration vidare till bl. a. USA, utflyttning till Stockholms nya förorter, flyttning

till andra orter i Sverige och en allmän anpassning till "det svenska livsmönstret". Denna process var i princip fullbordad i slutet på 1950-talet.

För att tillgodose de religiösa behoven hade redan de första 1940-talstatarerna till "ajıt" hyrt lokaler för gudstjänständamål. Andakterna leddes till en början av en korankunnig tatar och en — under sannolikt 1930-talet — inflyttad riksturk, som hade täta kontakter med tatarerna. Som kuriosum kan nämnas, att ett av de hus, där gemensam andakt tidigt ägde rum i samband med "ajıt" var det s. k. Lillienhoffska huset på Götgatan i Stockholm.

Efter förberedande möten, vid vilka de flesta då i Stockholm boende tatariska män, nämnda två riksturkar och övriga "Turkic"-muslimer deltog, bildades 1949 en förening. Således grundade omkring tio män "Turk-Islam Föreningen i Sverige för Religion och Kultur". Tatarerna som utgjorde flertalet (sannolikt sju) dominerade i den första styrelsen. Ordförandeskapet och andra befattningar synes ha roterat mellan medlemmarna eller en inre krets av aktiva medlemmar. Även icke-tatarer bland de första medlemmarna innehade t. ex. ordförandeskapet. Under en lång följd av år ordnade föreningen andakter i samband med "ajıt". Till dessa inbjöds alla muslimer i storstockholmsområdet. För ändamålet hyrdes lokaler i t. ex. Konserthuset och framförallt Medborgarhuset på Södermalm. Ända in på 1960-talet uppehöll den från Finland inflyttade riksturken sysslan som religiös officiant ("molla" på tatariska eller "imam" på andra språk). Föreningens grundare tillförsäkrade muslimerna även en begravningsplats på Skogskyrkogården i södra Stockholm.

I fråga om kulturella evenemang kan några IPP erinra sig teaftnar. En hölls under den tidiga föreningens verksamhetstid (organisationen bytte på 1950-talet namn till "Islam Församlingen i Sverige") i gamla Folkets Hus i Stockholm, då flertalet av de närvarande var tatarer. Ytterligare en teafton hölls i Konserthuset på 1950-talet. Till denna inbjöds muslimer av olika nationaliteter ("araber", indonesier, pakistanare, riksturkar, svenskar m. fl.). Detta senare evenemang hade sannolikt samband med en av de muslimska högtiderna. Den religiösa organisationen tillgodosåg således även andra sociala och kulturella behov än religion utöver kretsen av tatarer.

I Sverige har såvitt är bekant inte anordnats organiserad etnisk utbildning som i Estland och Finland. I något enstaka fall har tatarbarn hemma hos den som religiös officiant fungerande riksturken fått viss privatundervisning i de traditionella ämnena (se ovan). Denne hade

En del av gästerna på den multinationella teaftonen i Konserthuset i början av 1950-talet. De flesta på bilden är araber, indonesier och turkietturkar. Några svenska gäster skymtar också.

nämligen också under en lång följd av år tjänstgjort både som "molla" och framförallt lärare inom den finlandstatariska gemenskapen. Under senare år har däremot barn ur den tredje generationen i Sverige sänts över till Finland på sommarläger för tatarbarn.

Även om tatarerna var i majoritet bland dem, som bildade den första muslimska föreningen i Sverige 1949, kom avläggaren till sammanslutningen att tidigt mista sin tatariska prägel. Islam Församlingen blev sannolikt omkring 1955 i stället en multinationell, främst religiös sammanslutning, i vilken tatarer, förvisso i varje fall på 1970-talet, ännu hade styrelsefunktioner. Emellertid var majoriteten av medlemmarna senast vid 1960-talets mitt icke-tatarer. Genom en överbetoning av islam

som komponent i identiteten förändrades paradoxalt organisationens etniska struktur. Den förening, som tatarerna själva skapat "avtatariserades". Man bör då hålla i minnet, att invandringen till Sverige från bl. a. muslimska länder, framförallt från Turkiet, ökade drastiskt under 1960-talet.

Sverigetatarerna har således inte på långt när byggt upp samma solida infrastruktur som fränderna t. ex. i Finland. En följd av detta tycks ha blivit, att man inte heller drar upp lika skarpa etniska gränser som finlandstatarerna. En annan bidragande orsak härtill är naturligtvis det ringa antalet tatarer i Sverige, vilka dessutom bor relativt utspridda. Detta har i sin tur haft konsekvensen, att den inre sociala kontrollen försvagats med en ökning av benägenheten för bl. a. exogami som följd. Medan man i de finländska tatarernas fall kan tala om "motstånd" mot exogami kan man kanske — utan anspråk på generell giltighet — i sverigetatarernas fall hellre uttrycka sig i termer av "uppgivet ogillande" eller "påtvingad tolerans" (i en neutral bemärkelse). Jag kan inte i någondera fallet se fenomenet som något annat än ett led i den assimilationshotade minoritetsgruppens förtvivlade kamp för sitt egenartade fortbestånd. Redan i den tidiga generationen finner man några, som gift sig exogamt. I dessa fall är den äkta hälften riksturkisk. Av mellan åtta och tio äktenskap, som ingåtts efter 1960 av andra generationen (inberäknat halvtatarer) är endast ett endogamt. Även i dessa äktenskap är dock en del makar riksturkar.

Utöver nyssnämnda assimileringsfrämjande faktorer kan framhållas det avtagande spontana sociala umgänget. Detta är en av orsakerna till att det tatariska språket liksom i Finland inte bara uttunnats bland de yngre. Av intervjuerna framgår nämligen i två fall, att föräldrarna mycket ofta talar svenska med sina barn, trots att i ett fall barnen är heltatarer. Frågan ställdes ej till alla IP, men det finns skäl att tro, att svenskan är vanlig bland fler familjer än de två, som måhända med en viss smärta erkänt det. Trots dessa entydiga tecken har någon kulturell eller annan formell socio-etnisk reorganisation ej skett. Detta är kanske i viss mån ägnat att förvåna, eftersom tatarerna i Sverige har en organisationstradition även från både Estland och Finland att falla tillbaka på.

Utanför institutionellt liv har dock sammankomster ägt rum under åren. Dessa har bl. a. haft karaktären av teaftnar. En sådan hölls omkring 1960 i Folkets Hus och en annan i december 1979 på Trossen i Stockholm. Vid båda tillfällena var tatarerna i överväldigande majoritet. Emellertid har dessa evenemang inte manat till regelbunden efterföljd. Ett

försök att under 1980 anordna ytterligare en teafton och bilda en tatarisk kulturförening ledde ej till positiva resultat.

Till de mera sällsynta samlingstillfällena utanför föreningsliv hör bröllop och förlovningar företrädesvis i förhyrda lokaler. Man kan erinra sig en bröllopsfest på gamla Hotell Excelsior (nu Finlandshuset) på 1950-talet samt en förlovnings- och några födelsedagsmottagningar bl. a. i Margaretaskolans lokaler på Drottninggatan i Stockholm. Härutöver har minneshögtider över avlidna hållits. Sådana anordnas traditionellt på sjunde och fyrtionde dagarna jämte på ettårsdagen efter dödsfallet. I somliga fall har även andra årsdagar hågkommits. Vid sådana tillfällen har tatarkolonin inbjudits antingen till enskilda hem eller till abonnerade restauranger för att lyssna till koranrecitationer av en "imam". Vid sammankomsterna har som brukligt middag serverats. Senast anordnades en sådan andaktsstund i maj 1985 med anledning av tioårsminnet efter en avliden. Av de c:a 25 närvarande var alla tatarer så när som på några undantag.

Etniciteten

a. Egenbenämningen: Samtliga IPP kallar sig internt utan förbehåll tatar. Även beteckningen misjär är alla sedan barndomen bekanta med. Nisjnijättlingarna kallar sig stundom så. Däremot reagerade kazantataren mot begreppet misjär även på sistnämndas vägnar. IP menade, att detta var ett av utomstående åsatt tillnamn och ville istället klassificera tatarerna som man gjort i IP:s hemtrakt efter dessas boplatser, t. ex. penza-, kasimov-, ufa- och nisjnijtatarer.

Självbenämningen "utåt" är och har uppenbarligen även i Estland och Finland varit ett krux. Allt beroende på tillfället samt nationaliteten och framförallt medvetenhetsgraden hos motparten har följande benämningar använts av tatarerna själva — utöver tatar och misjär: estländsk turk, muslim (på tatariska "mösölman", faktiskt som en gammal precisering av etnisk/nationell tillhörighet), turk — rätt och slätt, nordturk, turk från Finland med tillägget "ett turkiskättat folk från Ryssland, dom kallas tatarer". I ett fall har vederbörande t. o. m. tillgripit Djingis Khan för att motparten skulle först.

b. Språket: I fråga om modersmålet råder full enighet. Man talar tatariska, vars släktskap med riksturkiskan (turkietturkiskan) man är medveten om.

c. I hemmet talat språk: I kazantatarens fall tilläts ryska i

En del av deltagarna vid ett av de första årsmötena för Turk-Islam Föreningen omkring 1950 i Folkets Hus. Sannolikt deltog de flesta även i grundandet av föreningen. Nr 2, 3 och 4 fr. v. i främre raden och nr 3 och 4 i bakre är tatarer. Övriga är lezgin, kazak, azerbajdjanare och riksturk.

hemmet. Detta sammanhängde förmodligen med att IP bodde i en heltatarisk by utan risk att förlora språket. De övriga däremot tilläts ej tala annat än modersmålet. Även när de talade finska eller estniska i hemmet, uppmanades några av dem ständigt att inte tala ryska! (Om detta berodde på föräldrarnas förakt för ryskan, deras skämtlynne eller något annat förtäljer icke historien.) Emellertid synes syftet ha varit att förhindra språkförlust hos barnen. Alternativt tillsades barnen ideligen att tala "på vårt sätt" eller "muselmanska" ("mösölmantsa" på tatariska). Det hände uppenbarligen också, att "smockan hängde löst" om man bröt mot förbudet att tala storsamhällets språk. I ett par av fallen talar IPP mycket ofta svenska med sina barn, trots att barnen behärskar tatariska.

d. Förhållandet till riksturkar/riksturkiskt: De tre tillfrågade framhävde unisont som skillnader språket, sederna och matvanorna. Det faktum, att riksturkar inte äter hästkött och inte lagar t. ex. de tatariska nationalrätterna "pärämäts" alt. "pärämätj" (flottyrstekta köttpiroger) och "kazı" (torkad korv på hästkött) drogs fram. En IP tyckte för sin del angående de språkliga skillnaderna, att tatariskan skiljer sig från riksturkiskan mer än svenskan från norskan. (Skillnaderna är i sanning större än så.)

e. Blandäktenskap: Av två (de enda) utsagor i frågan vill jag mera direkt återge den ena: "Jag tror inte på blandäktenskap. Skillnaderna i religion och seder vållar bekymmer. Även om jag tycker om svenskarna, gillar jag i alla fall inte det. Jag är rädd för att språket och religionen försvinner. Det handlar om mina känslor och jag vill att "tatariskheten" skall leva vidare. Jag vill att mina barnbarn skall kunna tatariska och något om vår kultur."

Slutsatser

Första generationens sverigetatarer identifierar sig själva och identifieras av andra som en särskild kategori av individer med hänvisning till gemensamt ursprung och gemensam härstamning. De ådagalägger kulturella och sociala särdrag i relation till de nordiska (även estländska och ryska) storsamhällenas majoritetsbefolkningar. Även gentemot riksturkar och andra "Turkic" folk beskriver sig tatarerna i etniska termer. De tänker och beter sig enligt de för dem kännetecknande socio-kulturella mönstren och har sökt föra de i ursprungsmiljöerna framvuxna normerna vidare. Från dessa utgångspunkter kan man påstå, att den första generationens tatarer i varje fall har etnicitet, även om två IPP gift sig exogamt och utanför denna intervjugrupp ännu fler gift sig med icke-tatarer. Detta indikerar det stora dilemmat idag trots närheten till Finlands tatarer, nämligen problemet med självreproduktion, ett kriterium på etnicitet och ett villkor för fortbeståndet. Som assimilationsgynnande moment framskymtar dessutom en — om än lätt — tendens mot övergång till svenska språket i kommunikationen mellan generationerna.

Som tatarerna integrerats tidigare i storsamhällena i Ryssland, Estland och Finland, är de naturligtvis också inlemmade i det svenska storsamhället. Samtidigt liknar emellertid deras situation judarnas och esternas i Sverige. Man har anpassat sig till ett dikotomt ("kluvet") liv. Man behärskar två kulturella repertoarer. Man är tatar hemma och "svensk" ute.

Tatarerna i Sverige har ännu tillgång till sitt språk, men det ringa antalet, avsaknaden av socio-etniska organisationer, exponeringen för exogami, frånvaron av ett eget utbildningssystem jämte den svaga interna sociala kontrollen banar väg för en snabb assimilationsprocess. Härvidlag påminner de om de numera sannolikt helt uppslukade nisjnijtatarerna i Polen. Det är med andra ord inte troligt, att tatarerna i Sverige kan hålla stånd så länge som till en sjätte generation som i Finland.

EPILOG

Jag hoppas ha krympt läsarens avstånd till tatarer, när det gäller bl. a. historiska, antropologiska, religiösa och språkliga aspekter. Om också de vida geografiska och tidsmässiga avstånden mellan på ena sidan det gamla Mongoliet och på andra Sverige minskat, har jag lyckats med ett av mina delsyften. Vad beträffar sverigetatarerna, tycks således även den historiska och etniska knutpunkten ligga i områdena kring floderna Volga, Kama och Oka samt staden Sergatj i Tsarryssland.

LITTERATUR

Ali, A., Karatau, H., & Daher, O. (red.), 1975. *Suomen Islam Seurakunta 1925—1975*. Finlands Islam Församling. Helsinki.

Arnstberg, K.-O., & Ehn, B., 1976. *Etniska minoriteter*. Liber Läromedel. Lund.

Björklund, U., 1983. *Etnicitet*. En antropologisk översikt. Skrifter från socialantropologiska institutionen. Stockholms universitet, Stockholm.

Björklund, U., 1981. *North to Another Country*. The formation of a Suryoyo Community in Sweden. Stockholm Studies in Social Anthropology. The Swedish Commission on Immigration Research (EIFO). Stockholm.

Björklund, U., & Hannerz, U., 1983. *Nyckelbegrepp i socialantropologin*. Skrifter från socialantropologiska institutionen. Stockholms universitet. Stockholm.

Carr, E. H., 1970. *Ryska revolutionen 1917—1923*. Del 1. Bo Cavefors Bokförlag. Stockholm.

Deny, J., 1952. "Langues turques, langue mongoles et langues tongouzes" i *Langues du Monde par un groupe de linguistes*. Tome I. Centre national de la recherche scientifique. Paris.

Halén, H., 1979. A Bibliographical Survey of the Publishing Activities of the Turkic Minority in Finland. *Studia Orientalia*. Edited by the Finnish Oriental society. 51:11. Helsinki.

Jutikkala, E., & Pirinen, K., 1973. *Finlands historia.* Natur och Kultur. Stockholm.
Kolehmainen, I., & Marjamäki, M.-L., 1978. Tatarian Music in Finland. *Antropologiska studier* 1978:25—26. Society for Anthropology at the University of Stockholm. Stockholm.
Mantran, R., 1975. *Histoire de la Turquie.* Presses universitaires de France. Paris.
Marta, C., 1979. *The Acculturation of the Lovara.* Gotab. Stockholm.
Menges, K. H., 1962. *The Turkic Languages and Peoples.* An Introduction to Turkic Studies. Otto Harrassowitz. Wiesbaden.
Neander, I., 1963. *Rysslands historia.* C.W.K. Gleerup Bokförlag. Lund.
Peters, R., 1961. *Geschichte der Türken.* W. Kohlhammer GmbH. Stuttgart.
Sachs, L., 1983. *Onda ögat eller bakterier.* Liber förlag. Stockholm.
Westin, Ch., 1977. Ankomsten. Asiater från Uganda kommer till Sverige. *Socialstyrelsen redovisar* 1977:7. Stockholm.
Widgren, J., 1982. *Svensk invandrarpolitik.* Liber Förlag. Lund.
Wurm, S., 1954. *Turkic Peoples of the USSR.* — Their historical background, their languages and the development of Soviet linguistic policy. — Central Asian Research Centre and St. Anthony's College (Oxford) Soviet Affairs Study Group.
Zenkovsky, S. A., 1960. *Pan-Turkism and Islam in Russia.* Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts.

Tidnings- och tidskriftsartiklar:

Granqvist, H., 1957. Våra 950 muhammedaner. *Nya Pressen* 4/1957.
Rantala, L., 1975. Tatarerna — vår okända minoritet. *Hufvudstadsbladet* 9.1.1975.
Andergård, M., 1975. Kazans turkar i Finland sammansvetsad minoritet. *Hufvudstadsbladet* 26.1.1975.
Andergård, M., 1975. De trivs i vårt samhälle men odlar egna traditioner. *Hufvudstadsbladet* 30.1.1975.
Svanberg, I., 1981. "Kazakiska arbetare i Sverige" i *Nordtnytt* nr. 11:1981. Nordisk tidskrift for folkelivsforskning.
Westman, L., 1983. Islam i Sverige. *Vi* nr. 46, 17.11.1983.

Uppslagsverk:

Bonniers Lexikon, band 8 och 14, 1964 resp. 1966. Albert Bonniers förlag. Stockholm.
Bra Böckers Lexikon, band 22, 1981. Bokförlaget Bra Böcker AB. Höganäs.
Brockhaus Enzyklopädie, band 7, 9, 12, 13, 18, 19; 1969—1974. F. A. Brockhaus. Wiesbaden.
Grand Larousse encyclopédique, band 10, 1964. Librairie Larousse. Paris.
Jordens folk, 1982. Sovjetunionen — Sibirien och Mongoliet. Bonnier Fakta Bokförlag AB. Stockholm.
The New Encyclopaedia Britannica, Macropaedia, Volume 12, 1975.
The New Encyclopaedia Britannica, Micropaedia, Volumes V & IX, 1975.

A TATAR LOCAL COMMUNITY IN SWEDEN

A minority group in a broad perspective of time.

Since World War II there is a colony of Tatars living in Sweden. Most of them are Mishar- or Nizhni-Tatars. These early immigrants arrived as refugees mainly from the east. Some however, settled in the country as a result of the continuous workmigration from Finland to Sweden. This article will throw light upon this first generation of Tatars and to some extent upon their descendants. The aspects considered will be historical, anthropological (physiological), linguistic and religious. The socialanthropological dimension would contain their forming of an ethnic infrastructure and the rather complicated aspect of ethnicity.

The tremendously vast areas of early Mongolia used to be the home of many nomadic tribes and peoples. The fact that these different populations moved on continuously and thus did not maintain a solid and strict national civilisation out of prestige, would not cause the adoption of other peoples' names and languages only. Other kinds of mutual influence and the amalgamation of races were the further results of the wars and peaceful migrations of these nomadic hordes, that founded the well-known and enormously great "steppe empires" under different leaders and aristocracies.

Although it is hard to discern sharp ethnic and anthropological borders between the different formations in Mongolia, one can mention some distinct groups. Beside Hunnic peoples there were those speaking the Altaic languages of Mongolian, Manchu-Tungus and Chuvash-Turkic. The last group is of great importance as far as the Tatars of Sweden are concerned.

In the 11th century a Turkic migration wave — the Oghuz — swept towards southwest. Beside that, migrations of Turkic peoples took place in the northwestern direction, sweeping on in different waves on several occasions. One of them was the Kipchak-migration, that also started at the beginning of the 11th cenutry.

However, Turkic peoples had settled in e.g. the Volga-region long before the Kipchaks. Among these were the Khazars and the Pechenegs. Earlier invasion of Hunnic peoples had brought the early Bulghars to southern Russia. They were Turkic just like the later Bulghars, who emerged in the 7th century and later formed the realm of the Volga-Bulghars on the upper Volga at its junction with the Kama River. The last Mongol invasion of the 13th century added new Turkic tribes to these old populations and thus the former Turkic settlements were reinforced.

The various ethnic groups — the Moslem Volga-Bulghars, probably some Finno-Ugric tribes as well and the Turkic nomads (already by then called Tatars) — amalgamated to form one ethnic whole bearing the name of Tatars. Originally however, Tatar was the name of people of Mongol stock. The later population of the realm of the Golden Horde was not pure Mongol any longer. Batu Khans armies — already in 1237 — consisted of a big portion of Turkic elements. One author puts it this way: "In this khanate the Mongols were

greatly outnumbered by Turks"; It is believed, that the turkification of this empire was completed at the end of the 14th century. Thus the first stage of the migration of the Turkic Tatars had ended.

During the reign of Batu Khan the Golden Horde included such cities as Kazan and Astrakhan. Vassal areas containing the cities of Kiev, Moscow and Nizhni-Novgorod were also parts of the Horde. However, due to internal quarrels and the expansion of the Muscovite Russians the Golden Horde would fall to pieces in 1502. It was succeeded by several khanates, e.g. the Astrakhan-, Crimean-, Sibir-, Noghai-, Kazan- and Kasimov/Meshchersk-khanates. Successively all these formations would be conquered by the Russians.

The Tatars though, would continue to inhabit the Volga-region. The western Tatars still live rather far west of the central Volga (and Kazan) in and around the cities of Gorki, Penza and Ulianovsk (former Simbirsk). Most of them are Mishar living in and around the city of Kasimov and along the Oka River in the Riazan-district. Sergach, situated about 100 kilometers southeast of the Soviet city of Gorki (former Nizhni-Novgorod), used to be the terminus of the railway in the 19th century. South of Sergach in the former governmental province of Nizhni-Novgorod in Czar-Russia one would find Mishar-Tatar villages, e.g. Yangapar, Suksu, Kuysu and Utskul. Almost all of the Estonian, Finlandic and Swedish Tatars seem to have their roots in these approximately 35 Mishar villages.

The second stage of the long chain of migration apparently began as a kind of workmigration within the Russian Empire, which encompassed e.g. Finland among other countries. Thus villagers of Mishar-Tatar stock sought new arenas and niches in the struggle for economic survival. From about the middle of the 19th century the men of Mishar families — many of them petty freeholders — crossed borders as pedlars and hawkers and thus would reach Estonia and Finland. Later they settled in these countries, to which they brought their wives and children. They formed religious, cultural and other organisations, that helped them to preserve their Mishar-Tatar ethnicity and to satisfy other specific socio-ethnic needs.

Although the Tatars were acculturated and integrated in the surrounding major communities — Russian, Estonian and Finlandic — they succeeded in maintaining their Moslem religion, their Tatar language, their traditional customs and other specific ethnic elements. This was mainly due to the construction of a solid ethnic infrastructure, especially as far as the Finlandic Tatars are concerned. Of course other reasons for this successful ethnic survival were e.g. a strong internal social control, the organizing of ethnic education and the rejection of exogamy. It is known about the Finlandic Tatars, that a sixth generation has the chance to escape the final stop, viz. the process of assimilation. The information on the Estonian Tatars is too scarce for the time being.

World War II and workmigration, that has been going on ever since caused the Tatars from the east to cross the Baltic and reach Sweden. This would be the third stage of their chain of migration. The Swedish Tatars, who had previous experience of organizing ethnic infrastructure, succeeded in founding an association in Stockholm in 1949, "Turk-Islam Föreningen i Sverige för Reli-

gion och Kultur" (Turkic-Islamic Association in Sweden for Religion and Culture). This organization would deal with all kinds of socio-ethnic needs of the colony. However, by emphasizing the Islamic element of their ethnicity and later because of the immigration of Moslems from different countries, the Tatars, who dominated the association initially — its name was later changed to "Islam Församlingen i Sverige" (Islamic Community in Sweden) — lost their firm control of it. They were outnumbered by Moslems of other stock.

However the Swedish Tatars never were able to build up an infrastructure as solid as that of their Estonian and Finlandic kinsmen. Neither has the colony been successful in reorganizing a Tatar-ethnic association. This could be disastrous to them, for although the first generation — with no doubt — has ethnicity, the Swedish Tatars are facing the process of rapid assimilation. Their small number (approximately 50 individuals or about 80 persons, if "half-Tatars" are included), the lack of socio-ethnic organizations, the inclination to exogamy, the lack of an ethnic educational system of their own and the weak internal social control will jeopardize their ethnicity. It is not likely, that they will experience many more generations with ethnicity than the present third one.

INGVAR SVANBERG

Turkiska invandrare i Sverige

Det är i dag ett välkänt faktum att Sverige genom den stora arbetskraftsinvandringen under efterkrigstiden och i synnerhet under 1960- och 1970-talen förvandlats till ett multietniskt samhälle.[1] Genom den goda invandringsstatistiken vet vi också från vilka länder invandrarna kommit. Däremot är vår kunskap om vilka etniska grupper som finns i Sverige fortfarande mycket ofullständig. Statistiken anger endast invandrarna medborgarskap, inte deras etniska tillhörighet.

Det existerar alltså ingen statistik över *etnisk tillhörighet.* Eftersom invandringen till Sverige i stort sett är avslutad (bortsett från flyktinginvandringen) och de olika etniska grupperna hunnit konsolideras är tiden nu mogen för att försöka göra en kartläggning av det nya multietniska Sverige. Vid Centrum för multietnisk forskning vid Humanistiska fakulteten vid Uppsala universitet har initiativ tagits till ett forskningsprojekt som syftar att inventera vilka etniska grupper som finns i Sverige och att dokumentera deras kulturella, religiösa och språkliga bakgrund samt teckna deras invandringshistoria. Projektet skall utmynna i en handbok över det multietniska Sverige.[2]

[1] Den vanliga uppfattningen att Sverige tidigare varit ett etniskt homogent land jävas av nyare forskning, se t. ex. de tankeväckande kartframställningarna i Eric De Geer 1983: Etniska grupper i Sverige — en historisk-geografisk översikt. *Identitets- och Invandrarforskning. Rapport från en forskningsanknytningskonferens 1983-05-06 i Uppsala* (Styrelsen för för Uppsala högskoleregion. Rapport nr 1 1983/84), s. 11—33.

[2] Se Harald Runblom 1984: Multietniskt i Uppsala. *Invandrare & Minoriteter* 1984:4, s. 20—22.

I Sverige fanns det i december 1984 21 159 turkiska medborgare.[3] Att även Turkiet är ett multietniskt land har vi blivit varse de senaste åren genom invandringen av kristna minoritetsgrupper från sydöstra Anatolien. Massmedia påminner också då och då om armeniernas blodiga historia i Västasien och alltoftare uppmärksammas kurdernas problem. Vi har alltså blivit på det klara med att i Turkiet finns en lång rad skilda folk och religioner. I ett turkiskt talesätt, som jag upptecknat åtskilliga gånger bland turkar heter det f. ö. "i Turkiet finns det 66½ nationaliteter" *(Türkiyede altmışalti büçük millet var)*. Med den "halva nationaliteten" avser man skämtsamt zigenare.

Turkiets multietniska struktur avspeglas också bland de turkiska invandrarna i Sverige. Avsikten är här att kortfattat redogöra för vilka etniska grupper som i Sverige ryms bakom begreppet turkiska medborgare. Kulturantropologiska undersökningar i Turkiet har visat att på lokalplanet spelar etnisk tillhörighet alltjämt en mycket väsentlig roll för kanalisering av äktenskap, ekonomiskt samarbete, politiska allianser och ömsesidig hjälp bland olika grupper.[4] Det finns alla anledning att förmoda att så är fallet även i invandrarmiljöerna i Västeuropa. De skilda grupperna visar sinsemellan olika kulturmönster och det vore därför värdefullt att få kännedom om vilka etniska grupper som finns representerade under sådana övergripande benämningar som nationalitetsbeteckningarna utgör.

[3] Endast en ringa del av de turkiska invandrarna har sökt svenskt medborgarskap. Åren 1948—1980 naturaliserades 1071 turkiska medborgare. År 1981 sker plötsligt en markant ökning då 740 personer erhåller svenskt medborgarskap. Trenden håller i sig för 1982 är antalet uppe i 845 personer. Det förefaller vara assyrierna/syrianerna som väljer att bli svenska medborgare, se Tomar Hammar 1984: *Sopemi Report on Immigration to Sweden in 1982 and 1983*. (EIFO English Series Report No 7). Stockholm.

[4] Se t. ex. Daniel G. Bates 1973: *Nomads and Farmers: A Study of the Yörük of southeastern Turkey*. Ann Arbor; Peter J. Bumke 1979: Kizilbaş-Kurden in Dersim (Tunceli, Türkei). *Anthropos* 74; Reidar Grønhaug 1974: *Micra-macro Relations. Social Organization in Antalya, southern Turkey*, 1—3 Bergen; Altan Gökalp 1980: *Tetes rouges et bouches noires. Une confréerie tribale de l'ouest Anatolien*. Paris; Paul J. Magnarella 1979: *The Peasant Venture. Tradition, Migration and Change among Georgian Peasant in Turkey*. Cambridge, Mass.

Etnisk variation i Turkiet

Utrymmet tillåter inte någon uttömmande redogörelse för den etniska variation som präglar dagens Turkiet.[5] Ej heller kan jag gå in på de historiska förutsättningarna för det multietniska Turkiet. Påpekas bör dock följande:

trots att det moderna Turkiet är en nationalstat med utpräglad konformitetsideologi, d. v. s. med en dominerande kultur som rättesnöre, har landet en kulturell variation som knappast står Balkanländerna efter i komplexitet och mångfald,

trots att det moderna Turkiet är en sekulär stat präglas större delen av landet alltjämt av en stark muslimsk tradition,

trots att den moderna statens skapare, Kemal Atatürk, genom lagstiftning och reformer avsåg att modernisera (läs västernisera) landet präglas landsbygden och landsbygdskategorier i städerna alltjämt av traditionella värderingar och strukturer.

Man kan med fog beskriva Turkiet som ett agglomerat av etniska och sociokulturella grupper som i några avseenden överlappar varandra men också uppvisar diakritiska kulturella drag. Det bör framhållas att t. ex. turkiska språket knappast är någon god måttstock för turkisk etnicitet lika lite som kurdiska för kurdisk etnicitet. Även arabiska talas av åtskilliga etniska grupper i Anatolien.

Landsbygdens folk kategoriserar sig i första hand efter religionstillhörighet. Det är den gamla *millet*-strukturen som fortlever. Majoriteten av landets muslimer är sunnimuslimer. De turkisktalande i västra Anatolien tillhör *hanafi-skolan* medan de kurdisktalande i öster bekänner sig till *shafi*-skolan. Inom dessa båda kategorier ryms såväl tribala som icketribala grupper. Bland sunnimuslimerna förekommer dessutom en rad sekter och brödraskap, förbjudna och därmed föga kända. En annan stor befolkningskategori är de s. k. *aleviterna* (ca 8 miljoner) som är spridda över hela landet. Det finns såväl turkisk- som kurdisktalande grupper. Dessa heterodoxa muslimer, som omfattar en rad endogama grupper av etnisk karaktär, betraktas med stort förakt av sunniterna och rankas vanligen betydligt lägre än de kristna. Det har förekommit blodiga sam-

[5] En kort översikt ges i Ingvar Svanberg 1985. Turkisk mosaik. *Invandrare & Minoriteter* 1985:1, s. 11—13. För en mera utförlig redogörelse se Ingvar Svanberg 1985: *Invandrare från Turkiet. Etnisk och sociokulturell variation.* (Uppsala Multiethric Papers 4). Uppsala, s. 13—45.

manstötningar mellan sunniter och aleviter, senast i december 1978 i Kahraman Maraş som ledde till att närmare hundra personer fick sätta livet till.

De kristna i Turkiet består av flera grupper.[6] Grekisk-ortodoxa (5 000) och olika armeniska grupper (40 000) finns framförallt i Istanbul. Arabisktalande grekisk-ortodoxa (4—10 000) återfinns dessutom i sydöstra Turkiet. I östra Turkiet förekommer också ca 60 000 syriskortodoxt kristna. Små grupper utgör bulgarerna, nestorianerna, melkiterna och kaldéerna. Av esterna återstår i dag enbart ett fåtal,[7] likaså av de katolska polackerna.[8] Sefardiska judar (24 000), karaiter (1 000) och dönme[9] återfinns framförallt i städerna i västra Anatolien. Andra små religiösa grupper såsom de arabisktalande ansarierna och de kurdisktalande jeziderna (40—70 000) bor i södra och östra Turkiet och är knappast utforskade alls.

Flyktinggrupper är ett framträdande inslag i Anatoliens befolkningsstruktur. De har invandrat under hela 1800- och 1900-talet fram till i dag. Man räknar med att närmare en femtedel av Anatoliens befolk-

[6] Värdefull information om Turkiets kristna minoriteter ges i Bertold Spuler 1982: Die religiösen Minderheiten in der Türkei in der Gegenwart. *Sæculum* 33; Helga Anschütz 1969: Zur Gegenwartslage der syrischen Christen im Tur'abdin, im Hakkarigebiet und im Iran. *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft. Supplement* III, 1; Gabrielle Yonan: Arabischsprachige orthodoxe Christen in der Türkei. *Pogrom* 102/103; *Christelijke minderheden von Turkije. Mensenrechtenproblematiek in de periode september 1980 — februari 1984.* red. C. Hulsman. Leiden 1984.

[7] Aarand Roos 1975: Jumalaga, Kars ja Erzurum. *(Maarjamaa Taskuraamat* 10) Lund—Rom.

[8] Ingvar Svanberg 1984: Polsk by i Turkiet. *Dagens Nyheter* 31/8 1984.

[9] dönme — anhängare till en judisksynkretistisk hemlig sekt som grundades av den vid 1600-talets mitt verksamma judiska ledaren Shabbetai Zevi. Fram till 1924 hade sekten sitt huvudsakliga centrum i Saloniki. Eftersom de kategoriserades som muslimer kom de i samband med befolkningsutväxlingen mellan Grekland och Turkiet att flytta till Istanbul. En del bosatte sig också i Izmir och Ankara. De hade judespanska, *ladino/djudezmo,* som modersmål i Saloniki men övergick redan under senare hälften av 1800-talet till turkiska. I Turkiet har vissa försök gjorts att "återjudicera" sekten. Endast enstaka dönme har valt att flytta till Israel medan den judiska utvandringen från Turkiet varit ganska omfattande. På grund av sektens hemliga karaktär är inte mycket känt om den. Kända turkiska intellektuella har utpekats som ledare men det är uppgifter som aldrig bekräftats.

ning utgörs av flyktingar och flyktingättlingar.[10] Den största gruppen är "repatrierade" turkisktalande muslimer från Balkanländerna.[11] Bland dem finns också albaner och sydslaver.. En annan kategori är tatarerna *(Tatar)* som innefattar åtskilliga etniska grupper som flytt från Ryssland, bl. a. nogajer och krimtatarer. Under kategoriseringen tjerkesser *(çerkez)* återfinns en lång rad skilda etniska grupper från Kaukasus och under benämningen turkestaner ryms flyktinggrupper från Centralasien, bl. a. özbeker, ujghurer och kazaker. År 1982 började även en grupp kirgizer ursprungligen från Afghanistan att bosätta sig i Van-distriktet i östra Turkiet.[12] En intressant flyktinggrupp är de muslimska *kreterna,* bosatta längs hela den anatoliska medelhavskusten, som talar grekiska. En annan grekisktalande muslimsk flyktinggrupp från Balkan återfanns nyligen i centrala Anatolien.[13]

Det finns också en rad zigenarliknande grupper och outcastes i Anatolien som är föga utforskade.[14] Samma sak gäller små enklaver med språkliga minoriteter som georgier, osseter, zaza och lazer.

Invandringen till Sverige

Arbetsinvandringen av turkar till Sverige började på 1960-talet. Det fanns dock enstaka turkiska medborgare i Sverige även tidigare. Alltsedan 1600-talet har det funnits turkiska sändebud i Stockholm. Men det har även funnits enstaka turkar som bosatt sig i landet. Enligt uppgift döptes en turk den 5 april 1672 i Nikolai kyrka och ytterligare en den 20 oktober 1695 i Tyska kyrkan i Stockholm. Som ett kuriosum kan

[10] Xavier de Planhol 1972: Regional diversification and social structure in North Africa and the Islamic Middle East: A Geographic Approach. *Rural Politics and Social Change in The Middle East,* ed. by R. Antouns & I. Harik. s. 115.

[11] Se Gürel Kazgan 1980: Migratory Movements in the Ottoman Empire and the Turkish Republic since the end of the 18th century up to our times. *Les migrations internationales de la fin du XVIIIe siècle a nous jours.* Paris.

[12] Se Ingvar Svanberg [under utg.]: Turkistani Refugees. *Ethnic Groups in Turkey,* ed. by Peter Andrews (Beihäfte zum Tübinger Atlas des Vorderen Orients).

[13] Ingvar Svanberg 1981: Greek-speaking Moslems as Refugees in Central Anatolia. *AWR-Bulletin. Vierteljahresschrift für Flüchtlingsfragen.* 19.

[14] För en översikt av sådana grupper se Ingvar Svanberg [under utg.]: Marginal Groups and Itinerants. *Ethnic Groups in Turkey,* Ed. by Peter Andrews (Beihäfte zum Tübinger Atlas des Vorderen Orients).

också nämnas att under 1700-talets mitt kom en "turkisk bonde" från Bulgarien till Sverige för att lära ut konsten att köra med trösksläde. Denna tidiga men till namnet okände turkiske invandrare kom alltså hit för att lära ut lite jordbrukstekniskt *know-how* till svenskarna! Under svensk-ryska kriget 1788 befriades en del turkar som fördes till Sverige. Bland dem fanns en ung turk vid namn Mehmet som anställdes som page vid Gustav III:s hov.[15]

År 1870 uppges att det fanns en turkisk medborgare i Malmöhus län. Även 1910 fanns det en turkisk medborgare i länet. Man kan också nämna parlamentsledamoten Selim Sirri Tarcan som vid sekelskiftet vistades i Sverige några år för att lära sig ling-gymnastik. När han återvände till Turkiet översatte han bl. a. "Tre trallande jäntor" till turkiska som alla turkar lär sig sjunga i skolan. Under 1930-talet vistades professor Akdes Nimet Kurat, till börden kazantatar, av och till i Stockholm och bedrev historisk forskning om svensk-turkiska förbindelser i äldre tid.

Efter andra världskriget invandrade enstaka turkar. År 1950 fanns det 55 turkiska medborgare i Sverige. Det torde främst ha rört sig om välutbildade personer som genom giftermål eller arbete har blivit bosatta i Sverige. Tio år senare, 1960, hade gruppen inte vuxit till fler än 168 personer.

Efter kungörandet av den nya författningen i Turkiet 1961 blev det möjligt för turkar att fritt utvandra för att söka arbete i västvärldens industriländer. Samtidigt förelåg ett ökat arbetskraftsbehov i nordvästra Europa. Samma år slöt Turkiet och Förbundsrepubliken Tyskland ett avtal om att turkar skulle få arbetsutvandra. Snart följde liknande avtal om arbetsemigration till Österrike, Belgien, Nederländerna, Frankrike, Schweiz, Sverige och Australien. Förbundsrepubliken Tyskland dominerar alltjämt som mottagarland dit 90 % av de turkiska utlandsarbetarna sökt sig. Sedan industriländerna i väst stängt gränserna till följd av sämre konjunkturer under 1970-talet har turkiska arbetare och välutbildade turkar i allt större utsträckning sökt sig till arabstaterna kring Persiska viken.

[15] T. J. Arne 1952: *Svenskarna och österlandet.* Sthm, s. 245f; Gösta Berg. 1982: Svenska försök med den turkiska tröskslädeN. *Svenska Forskningsinstitutet i Istanbul. Meddelanden 7.*

Sverige är ett ganska litet mottagarland av turkiska arbetsinvandrare. Invandringen kan indelas i tre stadier.[16] Initialskedet, med den massiva arbetskraftsinvandringen, inleddes i början av 1960-talet och pågick till omkring 1970. Det var framförallt yngre män utan familjer som kom till Sverige. En viktig kontingent var de som kom från den lilla centralanatoliska staden Kulu i norra Konya-provinsen. Det finns några olika anekdoter om hur denna invandring började.[17] En del gör gällande att incitamentet kom från en turk från Kulu som gjort värnplikten i Ankara och där av en kamrat fått höra talas om Sverige. När han återvände till Kulu bestämde han sig och några kamrater att söka lyckan i Sverige. Strax därpå följde ytterligare kulubor. Ett uppges att det var ett 15-tal män som år 1965 begav sig till Sverige. De blev upptakten till en mycket omfattande kedjemigration som kommit att omspänna åtskilliga byar i Kulu-distriktet. De har i sin tur gett impulser till ytterligare byar i västra Konyaprovinsen.

En annan betydande kontingent av turkiska immigranter till Sverige tycks vara sådana som utvandrade från storstadsområdena, enkannerligen från Istanbul med omgivningar men det finns också grupper som invandrat från Ankara och Izmir. Kulu och Istanbul är dock utan gensägelse de viktigaste härkomstområdena för 1960-talets arbetskraftsinvandring från Turkiet. I sammanhanget kan det vara intressant att nämna att turkarna i Norge tycks i mycket stor utsträckning komma från Uşak, en annan liten stad i centrala Anatolien.[18]

Mot slutet av 1960-talet avstannade arbetskraftsinvandringen till följd av det förändrade ekonomiska läget. En viktig orsak var också att Sverige införde restriktioner för att reglera invandringen. Från och med 1967 blev det krav på att icke-nordiska medborgare skulle ha arbetstillstånd före inresan till Sverige. I början av 1970-talet vidtog i stället

[16] Sahin Alpay 1980: *Turkar i Stockholm. En studie av invandrare, politik och samhälle.* Sthm, s. 80.

[17] För några olika versioner av denna anekdot se Barbara Hernze & Ulf Palmenfelt 1972. *Kuluturkar i Stockholm.* (stencil), s. 39; S. Martin & E. Wilhelmsen 1973: Svenskbyn i Turkiet. *Ny i Sverige* 1973:2; Tore Wezelius 1979: Nu får de sin hemstad att blomstra. *Dagens Nyheter* 15/8 1979; Tahire Merdol 1982: *Turkish Women — background and living conditions.* Linköping, s. 10—12.

[18] Den turkiska invandrargruppen i Norge beskrivs utförligt i Ragnar Næss 1981: *The Turkish Immigrants in Norway: situation and problems.* (Work Research Institute) Oslo.

familjeåterföreningsinvandring. Det var hustrur och barn till männen som nu var den huvudsakligen invandrarkategorin från Turkiet.

År 1975 inleddes ett nytt skede genom den massiva invandringen av turk-assyrier/syrianer. Inte mindre än 6 000 personer kom till Sverige under en kort period. Denna omfattande invandring ledde till att visumtvång infördes för turkiska medborgare. Genom anknytningsinvandring och illegal invandring har den turkassyriska/syrianska gruppen ytterligare förstärkts och utgör i dag närmare 50 % av den totala turkiska invandrargruppen. Merparten av turkassyrierna/syrianer kommer från östra Turkiet, framförallt från Mardinprovinsen.

Sedan militärernas maktövertagande i Turkiet 1980 pågår en kurdisk flyktinginvandring. Många av dem tycks koma från olika orter i Mardinprovinsen. Det sker också en viss flyktinginvandring av andra kategorier från Turkiet. Dessutom pågår alltjämt en viss anknytningsinvandring.

Etniska grupper

Bland de turkiska invandrarna kan man urskilja en lång rad etniska kategorier och etniska grupper. En viktig andel utgör de som man numera allt oftare kallar *"etniska turkar"*.[19] De har turkiska som modersmål och är sunni-muslimer eller har en sunnimuslimsk bakgrund. Denna kategori är mycket heterogen. En stor del av dem kommer från Kulu- och Cihanbeyli-distriken i Konyaprovinsen. Dessa utgör en viktig del av turkarna i Stockholmsregionen. De är organiserade i patrilinjära härstamningsgrupper. Merparten av dem har jordbrukarbakgrund men en del av dem härstammar från bosättningar av nomadiskt ursprung.

Det finns också många etniska turkar som kommer från städer och har arbetar-, hantverkar- och köpmannabakgrund. Bland dem finns en framträdande andel med ursprung i Bulgarien och Jugoslavien. Deras sociala organisation baseras i första hand på familjen och känslan för härstamningsgrupper är svagt utvecklad. De återfinns framförallt i södra Sverige.

Invandrarverket beräknar att ca 6 000 av de turkiska medborgarna i Sverige utgörs av "etniska turkar".

Kurderna från Turkiet utgörs av tre kategorier. Den äldsta är kurder från flyktingbosättningar i Konya-provinsen. De är organiserade i patri-

[19] Benämningen "etniska turkar" återfinns t. ex. i *Invandrarverkets anslagsframställning* 1984/85, s. 33.

linjära härstamningsgrupper och har levt som jordbrukare och boskapsskötare. Många av dem är språkligt assimilerade och talar turkiska som modersmål. I Sverige är de huvudsakligen bosatta i Stockholmsområdet, framförallt i de södra kranskommunerna. Det finns även del i Göteborg.

En annan kategori är några släktgrupper från huvudsakligen ett par byar i Kahraman Maraş-provinsen. De tillhör samma stamgrupp *(aşiret)* men är av blandad sunnitisk-alevitisk härkomst. I Sverige tycks dock alevitiska familjer dominera. Dessa kurder är koncentrerade till Uppsala.

Den tredje kategorin kurder kommer från turkiska Kurdistan. De kommer från olika provinser, bl. a. från Diyarbakir, Tunceli, Urfa (Siverik, Hilvan), Elazığ, Malatya, Hakkari men framförallt från Mardin (bl. a. Kiziltepe och Nusaybin). De är tribalt organiserade. Åtskilliga av dem har kommit som flyktingar. De är bosatta huvudsakligen i Uppsala, Stockholm, Huddinge, Spånga och Göteborg. Denna kategori är socialt heterogen och innefattar såväl välutbildade som analfabeter av nomadisk- och jordbrukarhärkomst.

Enligt Invandrarverkets uppskattning 1983 finns det sammanlagt 3 000 kurder i Sverige, men i dessa siffror ingår också kurder från Irak och Iran. De kurdiska invandrarna/flyktingarna från Irak är vanligen mera välutbildade och uppträder ofta som talesmän för den kurdiska invandrargruppen. Dessa kurdiska nationalister tenderar ofta att tona ned de stora sociala, språkliga och kulturella skillnader som finns mellan kurder från Turkiet och kurder från Irak. Deras intellektuella framtoning leder också till att personal inom invandrarbyråer anammar deras syn på den kurdiska invandrargruppen och dess bakgrund.

De första repreesntanter för *assyrier/syrianer* kom till Sverige genom flyktingöverföring från Libanon i mitten av 1960-talet. Den stora invandringen skedde mellertid 1975—76. Denna invandring har fortsatt och man räknar med att det i dag finns närmare 13 000 assyrier/syrianer i landet. Av dessa kommer åtminstone 9 000 från Turkiet. Gruppen är spridd på ett fyrtiotal platser, men den största koncentrationen finns i Södertälje och Storstockholmsområdet. De turkiska assyrierna/syrianerna är språkligt splittrade och det finns stora kontingenter som har antingen turoyo, kurdiska eller några sinsemellan väsensskilda arabiska dialekter som modersmål. Det finns även assyrier/syrianer från Syrien (ca 1 500), Libanon (ca 1 500), Irak och Iran i Sverige. Ute i kommunerna gör man sällan åtskillnad vad beträffar medborgarskap varför det har varit svårt att få veta hur många som är av turkiskt ursprung i de olika kommunerna. Många assyrier/syrianer har hantverkarbakgrund och har levt i

städer, men det finns också grupper med jordbrukar- och boskapsskötarbakgrund. Det föreligger uppenbarligen en stor stratifiering inom gruppen som är avhängig av deras urbana eller rurala bakgrund.

Majoriteten tillhör den Syrisk-Ortodoxa kyrkan (jakobiter), men det finns även en större grupp nestorianer, en liten grupp kaldéer och en mycket liten grupp protestanter. I Västerås finns även en liten grupp tillhörande Jehovas vittnen. Nestorianerna och kaldéerna har sina rötter i Turkiet men tycks ha kommit till Sverige i första hand via Libanon och Irak.

Armenier har funnits i Sverige sedan åtminstone början av 1950-talet.[20] De flesta bor i Stockholmsområdet. Gruppen är huvudsakligen av turk-armeniskt ursprung men tillhör ofta andragenerationen som invandrat från exilbosättningar i en rad skilda länder. Det stora flertalet har föräldrar födda i Turkiet och en del har också invandrat direkt från Turkiet en stor andel kommer emellertid från Libanon. Förutom i Stockholm bor enstaka armenier spridda över hela landet. Åtskilliga armenier har svenskt medborgarskap. Det västarmenska språket talas alltjämt som modersmål bland majoriteten av dem.

En distinkt grupp bland de turkiska invandrarna är också *kazakerna* som i Sverige består av ett tjugotal familjer. De är huvudsakligen bosatta i Västerås och Upplands Väsby. De härstammar från västra Kina där de innan flykten livnärde sig som boskapsnomader. De är organiserade i exogama härstamningsgrupper, sunni-muslimer av hanafiskolan och talar ett turkspråk som skiljer sig väsentligt från Turkiet-turkiskan. Gruppen började invandra till Sverige redan 1964.[21]

En annan distinkt grupp är *nogayer* som härstammar från några byar i norra Kulu-distriktet. De tillhör stamgrupperna Cemboyluk och Cetsan och har boskapsskötarbakgrund. Språksituationen är okänd. De finns i dag framförallt i Stockholmsregionen med några enstaka familjer i andra kommuner.

[20] Det bör dock nämnas att armeniern Abraham Constantin Mouradgea D'Ohsson kom till Sverige 1798 och verkade en tid vid utrikesexpeditionen. Hans far, Ignatius Mouradgea D'Ohsson, var dragoman vid svenska beskickningen i Konstantinopel. Han adlades 1780! En annan armenier var Ohan Demirgian, som kom till Sverige 1866. Han blev svensk medborgare 1867 och utnämndes 1869 till stallmästare och tillhörde kretsarna kring Karl XV.

[21] Ingvar Svanberg 1981: Kazakiska arbetare i Sverige. Etnografiska anteckningar om en liten invandrargrupp och dess bakgrund. *Nord Nytt* 11, s. 55—66.

I övrigt finns det *lazer, araber, tjerkesser, zaza, abazer, albaner, kirgizer, greker, jezider, georgier* och *krimtatarer* bland de turkiska invandrarna i Sverige.

THE TURKISH IMMIGRANTS IN SWEDEN

The immigration to Sweden from Turkey began in earnest after 1960. Individual Turks were found within the country earlier, however, the first as early as the seventeenth century. According to the population statistics of December 1984 there were 21,159 Turkish citizens in the country. In addition there are a number of immigrants who have received Swedish citizenship. An increased number of immigrants from Turkey have chosen to seek Swedish citizenship, particularly since 1981.

Turkey is still characterized by an ethnic-pluralistic structure. In spite of the fact that modern Turkey is a national state, the country bears the imprint of great diversity and ethnic multiplicity. That variety is also reflected among the Turkish immigrants in Sweden. The three largest categories of immigrants are the "ethnic Turks", Kurds, and Assyrians/Syrians. Furthermore, there are smaller groups of Armenians, Kazakhs, Noghays, and various smaller lingvistic and religious minorities, such as, the Chaldeans, Greeks, Zaza, Abaz, Circassians, and Yezides.

[Transl. Marie C. Nelson]

Styrelse

Svenska Forskningsinstitutet i Istanbul

c/o Consulat général de Suède, B. P. 125, Beyoğlu, Istanbul
Gatuadress: Palais de Suède, Istiklâl caddesi 497, Istanbul
Tel.: Istanbul 143 57 70; telex: CONS-TR-SVENSK 24256
Sekreterarens adress: Krigsarkivet, 115 88 Stockholm. Tel.: 08-782 69 89;
hem: Banérgatan 10, 115 22 Stockholm. Tel.: 08-62 11 75.

Professor Bertil Almgren
Docent Ulla Ehrensvärd (sekr.)
Fil. kand. Johan Flemberg
Professor Bo Gyllensvärd
Docent Pontus Hellström
Ambassadör Gunnar Jarring
Professor Lars Johanson
Professor Folke Josephson (ordf.)
Direktör Jack Junel (skattm.)
Fil. dr Birgit Nilsson
Ambassadör Bengt Odhner
Professor Lennart Rydén
Direktör Sven-Ingvar Svensson
Professor Christopher Toll
Docent Bo Utas (vice ordf.)
Departementsrådet Greger Widgren

Suppleant
Fil. mag. Håkan Hallberg

Revisorer
Aukt. revisor Sören Wikström
Professor Nils-Gustaf Gejvall
Arkitekt, docent Thomas Thieme

Suppleant
1. bibliotekarie John Rohnström

Föreståndare i Istanbul
Vakant

Hedersledamöter
Fil. dr Agnes Geijer
Professor Gustav H. Karlsson
Professor Alfred Westholm

Stödjande ledamot
Atlas Copco AB, 105 23 Nacka

Årsberättelse för verksamhetsåret 1984/85

Styrelsen för Svenska Forskningsinstitutet i Istanbul får härmed i enlighet med stadgarna avgiva berättelse för verksamhetsåret 1984/85.

Forskningsinstitutets styrelse har sedan årsmötet den 28 november 1984 bestått av professor B. Almgren, docent Ulla Ehrensvärd (sekr.), fil. kand. J. Flemberg, professor B. Gyllensvärd, docent P. Hellström, ambassadör G. Jarring, professor L. Johanson, professor F. Josephson (ordf.), direktör J. Junel (skattm.), fil. dr Birgit Nilsson, ambassadör B. Odhner, professor L. Rydén, direktör S.-I. Svensson, professor C. Toll, docent B. Utas (vice ordf.) och departementsrådet G. Widgren samt som suppleant fil. mag. H. Hallberg.

Institutets styrelseledamot och ordförande under åren 1978—82, ambassadör Olof Landenius, hade av åldersskäl avböjt omval. Ordf. tackade honom för hans insatser, i synnerhet när det gällt att befordra institutets ekonomi. Vid årsmötet valdes i hans ställe ambassadör Bengt Odhner.

Professor Bertil Almgren och docent Ulla Ehrensvärd har ingått som Istanbulinstitutets representanter i Labraunda-kommittén, i vilken docent Pontus Hellström fungerar som sekreterare.

Antalet ledamöter var vid verksamhetsårets utgång 67, jämte en stödjande.

Vid årsmötet den 28 november 1984 valdes ovannämnda styrelseledamöter. Till ordförande omvaldes professor Folke Josephson.

Efter de stadgeenliga förhandlingarna talade professor Alf Åberg om "Karl XII och Sultan Ahmet III".

Svenska Forskningsinstitutets i Istanbul Meddelanden 9/1984 blev beklagligtvis försenad och kom inte att distribueras förrän in på nyåret 1985. I detta nummer ingick årsberättelsen samt resultat- och balansräkningarna för 1983/84 jämte förteckningar över institutets styrelse

och under året tillkomna medlemmar. Dessutom innehöll det fem artiklar om Nubien och Bysans samt om *Vita Irenes in Chrysobalanto,* om anatoliska kelimer, om orientalisten Jacob Berggren och om fotografen Guillaume Berggren och slutligen en nekrolog över professor Stig Wikander, som 1961 tog initiativet till interimkommittén för Svenska Forskningsinstitutet i Istanbul.

Till tryckningen av *Meddelanden 9/1984* erhöll institutet ett extra statsbidrag om 15.000 kr.

Styrelsesammanträden hölls den 20 september och 28 november 1984 samt 24 april 1985.

Under höstterminen 1984 utdelades inget stipendium. När stipendiesumman höjts till 6.000 kr inkom väsentligt fler ansökningar. Stipendiet för vårterminen 1985 tilldelades uppsala-arkeologen Kerstin Höghammar, som redovisat sina forskningar för styrelsen genom en inlämnad reserapport. Elżbieta Święcicka, som skulle studera modern turkiska i Istanbul, fick ett resebidrag på 1.000 kr samt gratis bostad under två månader på institutet. Samma förmån med gratis bostad på institutet utlovades även till Yeats-forskaren Stefan Foconi.

Vid en brand 2 mars 1985 totalförstördes grannfastigheten till Dragomanhuset, som ju inrymmer Svenska Forskningsinstitutet i Istanbul. Detta fick vissa skador; det läckande taket måste exempelvis lagas och delvis helt läggas om. Bl. a. detta föranledde Byggnadsstyrelsen att fortsätta den renovering och komplettering av Dragomanhuset som påbörjades under 1983/84. Eftersom denna genomgripande reparation i huvudsak kom att infalla under sensommaren 1985, kommer slutrapporten om detta arbete att ingå i årsberättelsen 1985/86. Redan nu kan man dock säga, att institutsbyggnaden (med undantag av biblioteket och takaltanen) har fått en upprustning, som vi är Byggnadsstyrelsen och dess representanter oändligt tacksamma för. Vårt varmaste tack riktas också till Utrikesdepartementet, som giorde det hela ekonomiskt genomförbart.

Innan denna renovering påbörjades, fylldes i april 1985 institutets rum av "Svenska Akademien", d. v. s. professorerna Erik Lönnroth och Gunnel Vallquist hade dragit med sig maka resp. systerdotter jämte f. statsrådet Birgit Rodhe med make Sten. Som dagsbesökare infann sig under denna dryga vecka även Nobelbibliotekets chef, Anders Ryberg, med maka.

För övrigt har bl. a. följande personer bott på institutet: Bernt Bren-

demoen från Oslo, Jens Engberg med maka från Aarhus, Anne-Grete Öker från Köpenhamn och Sigrid Kahle på hemväg från Teheran. Dessutom Bo Utas, Bengt E. Hovén med maka, Rutger Engzäll med maka, Margareta Nockert, Ulla-Britt Engelbrektson, Harald Nilsson, Johannes Hedberg, Sven Haag, Anna och Bo Johnson (Hässleholm), Birgitta och Kurt Lundin (Härnösand), Birgitta och Ali Ayral, Annika Ekström samt till slut Anders Hammarlund med två musikaliska kompanjoner från Sveriges Riksradio.

Atlas Copco aviserade under våren 1985 sitt ekonomiska stöd (15.000 kr under två år) till institutet, men det kom att utbetalas först under sensommaren. Därför kommer det att omnämnas först i nästa årsberättelse i likhet med det bidrag på 10.000 kr från Carl Kempes stiftelse som institutet erhöll i augusti 1985. Redan nu vill styrelsen dock uttrycka sin stora tacksamhet för det stöd som institutet och dess verksamhet härigenom kommit i åtnjutande.

I likhet med de senaste åtta budgetåren har institutet även 1984/85 fått ett statligt bidrag till bestridande av hyres- och driftskostnaderna för lokalerna i dragomanbyggnaden i Istanbul. Detta år uppgick bidraget till 34.000 kr.

Till institutets bibliotek i Istanbul har böcker kommit i byte från Uppsala universitetsbibliotek, Centralinstitut for Nordisk Asienforskning i Köpenhamn och Svenska kommittén för bysantinska studier i Uppsala. Bokgåvor har även kommit från Kungl. biblioteket, Kurt Lundin i Härnösand och Annika Ekström.

Istanbul-institutet gav under året också ut Lars Holm: "Brev till Jacob Jonas Björnståhl om ett besök i Konstantinopel/Istanbul" som första nummer i en nystartad serie: *Svenska Forskningsinstitutet. Skrifter.* Utdrag ur de första av de sammanlagt åtta breven hade varit tryckta i institutets *Meddelanden 8/1983.* Detta 102-sidiga häfte skulle inleda en serie med allmänt innehåll vid sidan av de arkeologiska rapporterna, som publiceras av Paul Åströms förlag i Lund under titeln "Labraunda. Swedish Excavations and Researches". Distributionen av den nya serien kommer tills vidare att ske genom institutets sekretariat.

Sedan våren 1977 har det pågått värvning av årsbetalande medlemmar till institutet. Vid budgetårsskiftet fanns 379 medlemmar (varav 14 är bibliotek eller institutioner). Medlemsavgiften var under 1984 60 kr. Medlemmarna inbjöds förutom till årsmötet till en visning på Moder-

na museet av en utställning av fotografen Guillaume Berggrens arbeten från Konstantinopel och Bosporen. Intendent Leif Wigh visade. Samtidigt kunde institutets medlemmar inköpa Wighs rikt illustrerade katalog "Fotografiska vyer från Bosporen och Konstantinopel" till rabatterat pris. Den ovannämnda skriften av Lars Holm erbjöds också medlemmarna till reducerat pris.

Stockholm i oktober 1985

För Svenska Forskningsinstitutets i Istanbul styrelse

Folke Josephson, ordf.

Ulla Ehrensvärd, sekr.

SVENSKA FORSKNINGSINSTITUTET I ISTANBUL

Resultaträkning (kr)

Intäkter	*1984/85*	*1983/84*
Bidrag och gåvor	49.000	64.040
Medlemsavgifter	16.485	17.170
Räntor	27.798	21.384
Övriga	23.710	9.815
	116.993	112.409
Kostnader		
Driftskostnader	— 46.241	—44.518
Egna publikationer	— 60.700	—35.020
Stipendier och bidrag	— 7.000	— 2.000
	—113.941	—81.538
Årets överskott	3.052	30.871

Balansräkning (kr)

Tillgångar	*1985-06-30*	*1984-06-30*
Likvida medel	241.452	239.529
Kortfristiga fordringar	13.431	10.026
	254.883	249.555
Skulder och Eget kapital		
Kortfristiga skulder	69.000	65.750
Fonder	37.650	38.624
Eget kapital	145.181	114.310
Årets överskott	3.052	30.871
	254.883	249.555

Stockholm i september 1985

Jack Junel
Skattmästare

Svenska Forskningsinstitutet i Istanbul

Ledamöter och medlemmar

* Ledamot invald i allmänhet före 1978

Turkiets ambassadör i Sverige: Ambassadör Haluk Özgül, Strandvägen 84, 115 27 Stockholm
Sveriges ambassadör i Turkiet: Ambassadör Lennart Dargård, Utrikesdepartementet, Box 16121, 103 23 Stockholm; Swedish Embassy, P.K.3, Kavaklidere, Ankara

* Kanslirådet Hans Ahlberg, Erstagatan 31, 116 36 Stockholm
Anette Akincilar, Stångholmsbacken 56, 3 tr., 127 40 Skärholmen
Kyrkoherde Erik W. Albertson, Storgatan 7, 114 44 Stockholm
Generalkonsul Nils-Urban Allard, Utrikesdepartementet, Box 16121, 103 23 Stockholm
* Professor Bertil Almgren, Uppsala universitet, Inst. för arkeologi, Gustavianum, 752 20 Uppsala
* Advokat Margit Althin, Hantverkargatan 21, 112 21 Stockholm
Barbro Andersson, Gubbkärrsbacken 33, 161 51 Bromma
Redaktör Christoph Andersson, Gustav Adolfsgatan 17, 3 tr., 582 20 Linköping
Dep.sekr. May Andersson, Rådjursstigen 8, 171 72 Solna
Fru Barbro Arguvanliğil, c/o Consulat général de Suède, P.K. 125, Beyoğlu, Istanbul (Turkiet)
Direktör Sabahattin Arhan, Sturegatan 12, 114 36 Stockholm
Docent Birgit Arrhenius, Vindkallsvägen 3, 182 61 Djursholm
* Professor Greta Arwidsson, Valhallavägen 155, 115 31 Stockholm
* Fil. dr o. teol. kand. Kerstin Bjerre-Aspegren, Carl Johansgatan 49, 216 16 Malmö
Jan Asplund, Göttorp, 760 31 Edsbro

Civilingenjör Jerker Asplund, Lidnersplan 12, 5 tr., 112 53 Stockholm
Arkitekt Uno Asplund, Christineholm 40, 760 31 Edsbro
Fil. kand. Monica Axelsson, Frejgatan 75, 113 26 Stockholm
Fru Karin Aydin, Utrikesdepartementet/Hanoi, Box 16121, 103 23 Stockholm
Arkitekt, fil. kand., skulptör Ali C. C. Ayral, Odd Fellowvägen 9, 127 32 Skärholmen
Professor Evert Baudou, Lingonvägen 11, 902 34 Umeå
Professor Gösta Berg, Ludvigsbergsgatan 16, 117 26 Stockholm
Birgitta Berglund, Drakarörsgatan 6: 521 00 Falköping
Professor Jan Bergman, Pumpgatan 2, 582 52 Linköping
* Professor Birgitta Bergquist, Kungsgärdesplan 3—5, 752 38 Uppsala
Civilingenjör Bengt Bergvall, Karlavägen 38, 114 29 Stockholm
* Docent Per Beskow, Norra Promenaden 3 D, 222 40 Lund
Fru Ella Bjarme, John Ericssons gata 18, 2 tr., 112 22 Stockholm
1. ambassadsekr. Lars F. Bjarme, Utrikesdepartementet, Box 16121, 103 23 Stockholm
Åke Björk, Siljansvägen 8, 121 67 Johanneshov
* Professor Walther Björkman, Askvägen 8, 752 52 Uppsala
* Arkitekt, fil. dr Börje Blomé, Gandviksvägen 13, 182 62 Djursholm
Professor Jerker Blomqvist, Bredgatan 7 D, 222 21 Lund
Docent Sven Bolling, Box 89, 124 21 Bandhagen
Mr Turgut Bolu, Süzer Tourism, Inönü Cad. 76, Taksim, Istanbul (Turkiet)
Ingenjör Bonde Bondesson, Villatomtsvägen 12, 1 tr., 252 34 Helsingborg
Direktör Claes Bothén, Pl 4083, 683 00 Hagfors
Direktör Erik Braunerhielm, Åsevägen 15, 182 35 Danderyd
Mag.art. Bernt Brendemoen, Akersveien 24 H, N-0177 Oslo 1 (Norge)
Arkitekt, fil. kand. Richard Brun, Tomtebogatan 11, 113 39 Stockholm
Ambassadör Gösta Brunnström, Drottninggatan 176 A, 252 33 Helsingborg
Tage Brännvall, Terrängvägen 38, 126 61 Hägersten
Tekn. dr Jan Bröchner, Wittstocksgatan 9, 5 tr., 115 24 Stockholm
Fil. dr Göran Bäärnhielm, Grindsgatan 35, 116 57 Stockholm
Brita Böö, Kaptensgatan 13, 253 70 Helsingborg
Fil. dr Signe Carlsson, Fredsgatan 5, 222 20 Lund
Tandläkare Lennart Cassland, 139, Avenue De la Lanterne, Lemnos, F-06200 Nice (Frankrike)

1. arkivarie James Cavallie, Riksarkivet, Box 12541, 102 29 Stockholm (bostad: Birger Jarlsgatan 101, 4 tr., 113 56 Stockholm)
* Ryttmästare Fredrik E. von Celsing, Biby, Gillberga, 635 90 Eskilstuna
Margareta Celsing, Sörby, 2100, Barva, 635 04 Eskilstuna
Fru Monica Celsing, Pl 2099, 635 90 Eskilstuna
Tandläkare Carl Christensson, Östertullsgatan 2, 1 tr., 312 00 Laholm
Mag.art. et cand.mag. Jörgen Ledet Christiansen, Willemoes gade 37, I.m.f., DK-8200 Århus N (Danmark)
Fil. dr Eva Jarring Corones, 31 Antill street, Wilston, Brisbane 4051, Queensland (Australien)
Departementsrådet Rutger Croneborg, Constantiavägen 43, 181 31 Lidingö
Fil. kand. Bo Cronqvist, Blåmesvägen 10, 274 00 Skurup
Fru Karin Dahlborn, Armfeltsgatan 16, 115 34 Stockholm
Direktör Tola Dan, Vallhornsgatan 27, 124 41 Bandhagen
Atay Dil, Götaforsvägen 25, 124 30 Bandhagen
Fru Karin Duran, Sätraängsvägen 15, 182 36 Danderyd
Cecilia Edfeldt, Grantunet 13, 181 48 Lidingö
* 1. arkivarie, docent Ulla Ehrensvärd, Banérgatan 10, 115 22 Stockholm
Kristina Ehrnst, Fleminggatan 26, 4 tr., 112 32 Stockholm
Anna Ekström, Poppelvägen 1, 260 40 Viken
Margareta Eliasson, Åsögatan 100, 5 tr., 116 24 Stockholm
Professor Alvar Ellegård, Rattgatan 2, 421 76 Västra Frölunda
Lars Åke Elvhage, Slalomgatan 3, 722 40 Västerås
Fil. dr Ulla-Britt Engelbrektsson, Kolonigatan 1 B, 413 21 Göteborg
Bo Englund, Kommendörsgatan 8 C, 114 48 Stockholm
Sonja Erfurth, Lugna gatan 19, 211 59 Malmö
Generalkonsul Erik Esseen, Utrikesdepartementet, Box 16121, 103 23 Stockholm
* Professor Cajus Fabricius, Carlbergsgatan 26, 412 51 Göteborg
* Fil. kand.. Johan Flemberg, S:t Olofsgatan 10 B, 752 21 Uppsala
Byrådirektör Ulla Flodkvist, Fagerviksvägen 31, 161 51 Bromma
Tage Florin, Långseleringen 53, 162 29 Vällingby
Ekon. förest. Ulla Öbrink-Florin, Långseleringen 53, 162 29 Vällingby
* Fil. lic. Stig Forsberg, Salabacken 5 C, 754 32 Uppsala
Länsantikvarie Margit Forsström, Södra Järnvägsgatan 21 A, 352 34 Växjö
Docent Adrian Frank, Liljeörnsgatan 11, 162 32 Vällingby
Fil. mag. Birgitta Fredin, Broddgränd 25, 1 tr., 126 62 Hägersten

Fil. lic. Hans Furuhagen, Sjöbergsvägen 3, 182 37 Danderyd
Pastor Karl G. Gardell, Tellusborgsvägen 49, 126 33 Hägersten
* Fil. dr Agnes Geijer, Furusundsgatan 11, 115 37 Stockholm
* Professor Nils-Gustaf Gejvall, 162 Himmelstorp, 260 91 Förslöv
Lars Gezelius, Tiundagatan 56 A, 752 30 Uppsala
* Professor Pär Göran Gierow, Stora Gråbrödersgatan 3 B, 222 22 Lund
Folkskollärare Ingvar Granqvist, Strandvägen 2, 730 61 Virsbo
Ambassadör Knut Granstedt, Chemin de Malet, F-09000 Foix (Frankrike)
Ambassadör Ingvar Grauers, Brahegatan 43, 2 tr., 114 37 Stockholm
* Docent Bo Gräslund, Norra Parkvägen 4 B, 752 45 Uppsala
Henrik Grönberg, Sturegatan 2 A, 752 23 Uppsala
* F. Överbibliotekarien Lennart Grönberg, Sturegatan 2 A, 752 23 Uppsala
Teol. kand. Göran Gunner, Forsbyvägen 10 A, 741 00 Knivsta
Marie Elise Gunterberg, Dollebo gård, 516 00 Dalsjöfors
Stadsbokhållare, fru Maj-Britt Gustavsson, Larsbergsvägen 36, 1 tr., 181 38 Lidingö
Ingenjör Nazmi Gürsoy, Hedemoravägen 79, 191 71 Sollentuna
Erik Gyberg, Framnäsgatan 24 A, 412 62 Göteborg
Ingalill Gyllensten, Sandhamnsgatan 13, 115 40 Stockholm
* Arkitekt Nils E:son Gyllenstierna, Timra, Floravägen 18, 181 32 Lidingö
* Professor Bo Gyllensvärd, Alströmergatan 18, 112 47 Stockholm
Fil. mag. Sven Haag, Tullstorp 11, 230 20 Klagstorp
Sidney W. Hage, Forellgatan 16, 2 tr., 133 00 Saltsjöbaden
Ambassadör Tord Hagen, Svitiodsvägen 21, 182 62 Djursholm
* Fil. mag. Håkan Hallberg, Börjegatan 43 B, 2 tr., 752 29 Uppsala
* Lektor Christina Antoljak-Hallbäck, Humblegatan 22, 172 39 Sundbyberg
Arkitekt Folke Hederus, Stickudden, Tyktorpsvägen 3, 181 31 Lidingö
Fil. kand. Gunnar Heimer, Åkerbyvägen 84, 14 tr., 183 55 Täby
Jur. o. fil. kand. Lennart Hellbing, Karl Gustavsgatan 15, 411 25 Göteborg
Professor Jan Hellner, Engelbrektsgatan 18, 6 tr., 114 32 Stockholm
* 1. intendent, docent Pontus Hellström, Medelhavsmuseet, Box 5405, 114 84 Stockholm (privat: Björkrisvägen 8, 161 39 Bromma)
Fil. dr Alf Henrikson, Hasselbergsvägen 14, 161 54 Bromma
Docent Sten Hidal, Fågelhundsvägen 53, 222 53 Lund

Stiftsadjunkt, fil. kand. Lennart Hielte, Lövviksvägen 25, 430 80 Hovås
* Professor Jan Hjärpe, Virvelvindsvägen 4 F, 222 27 Lund
Lektor Lars Holm, Ymers väg 16, 281 00 Hässleholm
Direktör Johan von Holten, Flintbacken 4, 11 tr., 117 42 Stockholm
Even Hovdhaugen, Lingvistisk institutt, Boks 1012, Blindern, N-0315 Oslo 3 (Norge)
Antikvarie Bengt E. Hovén, Kungl. myntkabinettet, Box 5405, 114 84 Stockholm
Fil. kand. Karin Hult, Villavägen 8, 443 00 Lerum
Ann-Mari Hållans, Rinkebysvängen 83/203, 163 74 Spånga
* Docent Robin Hägg, Swedish Institute in Athens, Mitseon 9, GR-117 42 Athens (Grekland)
* Professor Tomas Hägg, Klassisk institutt, Sydnessplan 9, N-5000 Bergen-Universitetet (Norge)
Lektor Elsa Hörling, Hallstagatan 8, 881 00 Sollefteå
Iancovici Sava, Tunavägen 39 B: 452, 223 63 Lund
Ingenjör Ilhan Icten, Iversonsgatan 2, 114 30 Stockholm
Erik Ivstam, Box 35, 291 21 Kristianstad
Bibliotekarie Birgit Jacobsson, Pontus Wiknersgatan 9, 412 57 Göteborg
Ingrid Jansson, Bullegummans gata 5, 421 77 Västra Frölunda
Fil. lic. Agnes Jarring, Karlavägen 85, 114 59 Stockholm
* Ambassadör Gunnar Jarring, Karlavägen 85, 114 59 Stockholm
* Länsantikvarie Bengt O. H. Johansson, Triewaldsgränd 1, 111 29 Stockholm
* Professor Lars Johanson, Seminar für Orientkunde, Johannes Gutenberg-Universität, Postfach 3980, D-6500 Mainz (Västtyskland)
Civilingenjör Bo Johnsson, Hånellsgatan 13, 281 00 Hässleholm
Ambassadör, professor Bo Johnson Theutenberg, Slottsvägen 6, 182 62 Djursholm
Fru Else Jonsson, Björngårdsgatan 3, 5 tr., 116 48 Stockholm
Ola Jordán, Dalbygatan 5, 151 36 Södertälje
Ingenjör Jan-Olov Jorsback, Fannydalsplatån 52, 131 41 Nacka
F.d. chefsrådman Einar Josefson, Bratten, 430 84 Styrsö
Arkivarie, fil. dr Erland F. Josephson, Nybrogatan 68 ö.g., 2 tr., 114 41 Stockholm
* Professor Folke Josephson, Mäster Bengtsgatan 8, 412 65 Göteborg
Fru Judith Josephson, Mäster Bengtsgatan 8, 412 65 Göteborg
* Direktör Jack Junel, Tempusvägen 6, 183 40 Täby (Arbete: Jacobson & Ponsbach, V. Trädgårdsgatan 11 B, Box 16295, 103 25 Stockholm)

N. P. Skøtt Jørgensen, Trige Centervej 60-1, DK-8280 Trige (Danmark)
Geolog Yildiz Kafkas, M.S., Solistvägen 45, 752 50 Uppsala
Mrs Birgit Kamhi, Çam apt. D.8, Çamlik sok., Etiler (Turkiet)
Avd.dir. Hack Kampmann, David Bagares gata 26 B, 111 38 Stockholm
Direktör Helmer Kanmert, Alphyddevägen 8, 131 35 Nacka
Lars Karlmark, Carlsgatan 10 C, 211 20 Malmö
* Professor Gustav H. Karlsson, Tegnérgatan 34 B, 752 27 Uppsala
Barbro Karlström, Utrikesdepartementet, Box 16121, 103 23 Stockholm
Margareta Kempff, Nyodlingsvägen 7, 161 39 Bromma
Fil. kand. Ulla Kessens, Eva Bonniers gata 10, 2 tr., 126 66 Hägersten
Gun Kessle/Jan Myrdal, Fagervik, 150 30 Mariefred
Fil. lic. Georg K:son Kjellberg, Skeppargatan 76, 114 59 Stockholm
Lektor Torsten Klackenberg, Maria Prästgårdsgata 29, 2 tr., 116 52 Stockholm
* Docent Bengt Knutsson, Saturnusgatan 29, 223 57 Lund
F. riksarkivarie Åke Kromnow, Fridhemsgatan 8, 4 tr., 112 40 Stockholm
* Professor Tryggve Kronholm, Madlalia 29, N-4040 Madla (Norge)
F. bibliotekarie Marianne Kuylenstierna, Thulehem 35, 223 67 Lund
Docent Jan Peder Lamm, Kostervägen 7, 181 35 Lidingö
Fru Madeleine Landenius, Karlavägen 113, 115 26 Stockholm
* Ambassadör Olof Landenius, Karlavägen 113, 115 26 Stockholm
Erik Larsson, Dottevik 45, 671 00 Arvika
Museichef Karl Erik Larsson, Dalagatan 39, 4 tr. ö. g., 113 23 Stockholm
Fil. mag. Sture Larsson, Taltrastvägen 7, 794 00 Orsa
Universitetslektor, Dr. phil. Henning Lehmann, Fornæsvej 2 B, DK-8240 Risskov (Danmark)
Arkitekt SAR Torsten Leon-Nilson, Polgatan 56 B, 216 11 Malmö
Fil. lic. Carl Lesche, Grev Magnigatan 16, 114 55 Stockholm
Friherre C. H. Leuhusen, Vallen, 310 10 Voxtorp
Greve Axel Lewenhaupt, Sturegatan 14, 114 36 Stockholm
Sara Liljeblad, Parkgatan 37 H, 244 02 Furulund
Fil. lic. Eva Liljegren, Falkenbergsgatan 5 A, 115 21 Stockholm
Ambassadör Henrik Liljegren, Utrikesdepartementet, Box 16121, 103 23 Stockholm
Bengt Lindblad, S. Esplanaden 15, 352 35 Växjö
Författaren, fil. lic. Ebbe Linde, Sandviksvägen 40, 618 00 Kolmården
Fil. dr Harry Linde, Ellösgatan 18, 416 74 Göteborg
Professor Tullia Linders, Drömstigen 30, 161 38 Bromma

Docent Margareta Lindgren, Kvarnängsgatan 4, 1 tr., 754 20 Uppsala
Bengt Lindholm, Håvgatan 23, 891 00 Örnsköldsvik
Inköpare Tord Lindkvist, Icerenköy cad. no. 55/7, Bostancı, Istanbul (Turkiet)
Fru Lillemor Lindmark, Vildkattsvägen 3, 133 00 Saltsjöbaden
Vicekonsul Margaretha Lindström, Consulat général de Suède, B.P. 125, Beyoglu, Istanbul (Turkiet)
Raimo Litell, Landalabergen 7, 411 29 Göteborg
Fru Inga-Britt Lundin, Skarpskyttegränd 29, 871 00 Härnösand
Länsbildningskonsulent Kurt Lundin, Skarpskyttegränd 29, 871 00 Härnösand
Civilekonom Lennart Låftman, Bokstigen 16, 181 46 Lidingö
Författaren Tomas Löfström, Grönalund, 270 57 Kivik
Fru Birgit Machschefes, Stavsjövägen 49, 125 41 Älvsjö
Professor Bertil Malmberg, Vintergatan 2 B, 223 57 Lund
Pat Marino-Hultman, Alsike prästgård, 741 00 Knivsta
Byrådirektör Carl G. Martinsson, Tapetserarvägen 23, 161 46 Bromma
Fil. kand. Olle Matsson, Gustavsbergsgatan 3 A, 752 39 Uppsala
Fil. dr Ragnar Matsson, Ingjaldsvägen 7, 183 42 Täby
Fru Grethe Meiton, S:t Eriksgatan 110, 113 31 Stockholm
Anne-Marie Mejborn, Anekdotgatan 7, 422 41 Hisings-Backa
Lektor Einar D. Mellquist, Vaxmoravägen 21 A, 191 48 Sollentuna
Arslan Mengüç, Kvickrotsgränd 80, 162 42 Vällingby
Kerstin Meriç, Stävholmsgränd 133, 127 49 Skärholmen
Ingeborg Meyerhöffer, Klubbvägen 5, 5 tr., 182 31 Danderyd
Advokat Gunnar Michelson, Box 110, 441 23 Alingsås
Fil. kand. Ulf-Thomas Moberg, c/o Bonsdorff, Tranebergsvägen 43, 161 32 Bromma
Med. dr Christian Moëll, Ryttaregränden 6, 222 39 Lund
Överdirektör Erik Montell, Granitvägen 23 C, 432 00 Varberg
Hugo Montgomery, Brattvollveien 8 c, N-1164 Oslo 11 (Norge)
Nigel Moore, Sturegatan 36 B, 114 36 Stockholm
Arkitekt Johan Mårtelius, Falks väg 35, 182 33 Danderyd
Dep.sekr. Gunhild Möller, Pl 9084 Finja Kyrkby, 281 00 Hässleholm
Fru Lies-Beth Nagornoff, Igeldammsgatan 28, 112 49 Stockholm
Jur. dr Ernst Nathorst-Böös, Värtavägen 8, 115 24 Stockholm
Övertandläkare Kerstin Nathorst-Westerdal, Bodalsvägen 20, 3 tr., 181 36 Lidingö
Bibliotekarie Gull Nettelbladt, Myrgatan 6, 661 00 Säffle

Stig Netterstedt, Svärtavägen 7, 611 90 Nyköping
* Fil. dr Birgit Nilsson, Lyckovägen 9, 161 36 Bromma
Fil. kand. Harald Nilsson, Storskogsvägen 9, 752 45 Uppsala
Professor Sten Åke Nilsson, Dragontorpet, 240 13 Genarp
* Docent Michael Nordberg, Långvägen 8, 137 00 Västerhaninge
* Professor Carl-Otto Nordström, Torsgatan 8 B, 752 22 Uppsala
Arkitekt Inger Norell, Maria Trappgränd 1 C, 1 tr., 117 20 Stockholm
Amanuens Kjell Norlin, Bäckavägen 6, 222 48 Lund
Fotograf Michael Normann, Djäknegatan 89, 754 25 Uppsala
Civilingenjör Eva Novak, Bygatan 37, 5 tr., 171 55 Solna
Civilekonom Gunnar Nygren, Tegnérgatan 49, 3 tr., 111 61 Stockholm
* Professor Carl Nylander, Istituto svedese, Via Omero 14, Valle Giulia, I-00197 Roma (Italien)
Per Nyqvist, Nilstorpsvägen 2:25, 223 56 Lund
* Ambassadör Bengt Odhner, Utrikesdepartementet, Box 16121, 103 23 Stockholm
Fru Marianne Odqvist, Drottning Kristinas väg 9, 114 28 Stockholm
Pia Odqvist, Skeppargatan 25 A, 1 tr. ö. g., 114 52 Stockholm
Boktryckare Per-Håkan Ohlsson, Sankt Annegatan 4, 223 50 Lund
Byrådirektör Johannes Olde, Katarina västra kyrkogata 8, 116 21 Stockholm
Hans Olivecrona, Tågagatan 28, 4 tr., 252 39 Helsingborg
Kanslidirektör Gunnar Olofson, Prästgårdsängen 19, 7 tr., 412 71 Göteborg
Fil. kand. Ulla Olsson, Anders Zornsgatan 32 A, 412 72 Göteborg
Fil. kand. Margareta Otterström, Fjordvägen 6, 430 80 Hovås
Fiy. kand. Lennart Palmqvist, Fisknätsgatan 39, 133 00 Saltsjöbaden
A. Papageorgiou, Box 1528, 221 01 Lund
Mr Carl Parkner, 43, Ponsonby road, Milehouse, Plymouth PL 3—4 HP (England)
Poul Pedersen, Skrænten 7, DK-8240 Risskov (Danmark)
Tecknare Bille-Bild Birger Persson, Kotullen, 741 00 Knivsta
Ambassadör Lennart Petri, Mjövik, 297 02 Everöd
Docent Elisabeth Piltz, Flöjtvägen 50, 752 50 Uppsala
Major Hans Plogvall, Svenska Himalaya-institutionen, Box 17035, 161 17 Bromma
Adjunkt Lilian Portefaix, Skolgatan 21, 752 21 Uppsala
Ambassadör Eric von Post, Ch. de la Fontannetaz 5, Pully-La Rosiaz, CH-1012 Lausanne (Schweiz)

Ilkka J. Pärni, Hundens gränd 34, 175 90 Järfälla
Lillemor Ramberg, Murklevägen 5, 752 46 Uppsala
Fru Marie-Louise Rasmussen, Raastuvankatu 28,
SF-53100 Lappeenranta 10 (Finland)
* Docent Gad Rausing, 78, Addison Road, London W 148 ED (England)
Bankdirektör, fil. dr C. G. Regnéll, Winstrupsgatan 10, 222 22 Lund
Direktör Lennart Rehnqvist, Stiftsbyvägen 21, 260 90 Båstad
Marknadsdirektör Thomas Rehnqvist, Tjädervägen 22, 161 39 Bromma
Olof Renmar, Odengatan 79, 4 tr., 113 22 Stockholm
* Professor Patrik Reuterswärd, Lilla Bergshamra, 171 73 Solna
Professor Helmer Ringgren, Cellovägen 22, 752 50 Uppsala
Pressrådet Orwar Roberntz, Utrkesdepartementet, Box 16121,
103 23 Stockholm
* 1. bibliotekarie, fil. lic. John Rohnström, Karlavägen 119,
115 26 Stockholm
Tekn. dir. Björn Romson, Sätraängsvägen 15, 182 32 Danderyd
* Fil. dr Paavo Roos, Lunds universitet, Klassiska inst., Sölvegatan 2,
223 62 Lund
Professor Anna Birgitta Rooth, Övre Slottsgatan 14 C, 752 35 Uppsala
Fru Lissie von Rosen, Limhamnsvägen 6 A, 217 59 Malmö
Rådman Stig Rosén, Fyllagatan 13, 592 00 Vadstena
Fil. dr Jan Olof Rosenqvist, Repslagaregatan 9 A, 753 33 Uppsala
Docent Jan Rosvall, Hagtornsstigen 1, 413 21 Göteborg
* Professor Stig Y. Rudberg, Persikevägen 81, 223 55 Lund
Direktör Gunnar J. Ruding, Eriksbergsgatan 4, 114 30 Stockholm
* Docent Hans Ruge, Untravägen 5, 115 43 Stockholm
Rolf Runmo, S. Kungsvägen 55, 802 26 Gävle
Ambassadör Olof Rydbeck, Boerhavegasse 7, Tür 8, A-1030 Wien
(Österrike)
* Professor Lennart Rydén, Gropgränd 2 A, 3 tr., 752 35 Uppsala
Prosten Tord Rydén, Bredgatan 23, 222 21 Lund
Bibliotekarie Louise Sagnér, Magistratsvägen 33 A, 222 43 Lund
Fil. kand. Gunilla Sandberg, Linnégatan 88, 115 23 Stockholm
Jur. kand. Gunnar Sandberg, Luthagsesplanaden 24 A, 752 25 Uppsala
F. biblioteksrådet Nils Sandberg, Lindekullegatan 18, 416 78 Göteborg
Universitetslektor Siri Sande, Inst. for kunsthistorie, Universitetet i Oslo,
Postboks 1019, Blindern, N-0315 Oslo 3 (Norge)
* Biblioteksrådet, fil. lic. Folke Sandgren, Västmannagatan 32,
113 25 Stockholm

Fred Sandstedt, Högbergsgatan 39, 116 20 Stockholm
Fil. kand. Astrid Sárkány, Adilsvägen 9, 182 64 Djursholm
Fil. mag. Adèle Schreiber, Käglestigen 3, 161 33 Bromma
Fil. dr Dagmar Selling-Sandklef, Föreningsgatan 18 A, 411 27 Göteborg
* Herr Erik Sidenmark, Aprikosgatan 29, 1 tr., 162 36 Vällingby
Fru Elsie Sidenmark, Aprikosgatan 29, 1 tr., 162 36 Vällingby
Berit Siljendahl, Kammakargatan 21, 111 60 Stockholm
Professor Anders Sjöberg, Kryssarvägen 14, 183 52 Täby
Avd.dir. Lars Sjödahl, Skolvägen 1, 122 31 Enskede
Författaren Östen Sjöstrand, Östra Henriksborgsvägen 74, 131 31 Nacka
Kamrer, fru Maria Slite, Vultejusgatan 66, 161 53 Bromma
1. bibliotekarie Bert Slättung, Korsåsgatan 107, 421 47 Västra Frölunda
Lektor T. Soukkan, Tegelvägen 9, 183 40 Täby
Fru Signe Staf, Karlavägen 66, 114 49 Stockholm
* Direktör Jan H. Stenberg, Bergsvägen 26, 181 31 Lidingö
Avd.dir. Emil F. Stetler, Forshagagatan 22, 123 48 Farsta
Fil. kand. Per Stille, Sysslomansgatan 6 A, 752 23 Uppsala
* Museidirektör, docent Carl-Gustaf Styrenius, Medelhavsmuseet, Box 5405, 114 84 Stockholm (privat: Sångarvägen 8, 161 40 Bromma)
Konsul Finn Ståhl, Swedish Consulate, Box 229, GR-71202 Heraklion/Crete (Grekland)
Direktör Anders Sundberg, Grevgatan 6 A, 114 53 Stockholm
Chefredaktör, fil. lic. Jan E. Sundblad, Valhallavägen 129, 115 31 Stockholm
Ambassadsekr. Annika Svahnström, Utrikesdepartementet, Box 16121, 103 23 Stockholm
Fil. dr Gunnar Svahnström, S:t Hansgatan 11, 621 57 Visby
Fil. kand. Ingvar Svanberg, Väktargatan 58 B, 754 22 Uppsala
Mons Swartling, Backenvägen 131, 902 51 Umeå
Fru Christina Svenningsen, Källarekroken 38, 222 47 Lund
Docent Nils W. Sveningsen, Källarekroken 38, 222 47 Lund
A. Börje Svensson, S:t Mickelgatan 90, 126 58 Hägersten
* Direktör Sven-Ingvar Svensson, Kastanjevägen 6, 132 00 Saltsjö-Boo
Fil. mag. Elżbieta Święcicka, Åkerbyvägen 358, 2 tr., 183 35 Täby
* Professor Gösta Säflund, Hildingastigen 5, 182 62 Djursholm
R. Naemi Särnqvist, Dragaregatan 10, 1 tr., 271 00 Ystad
* Professor Torgny Säve-Söderbergh, Kyrkogårdsgatan 27, 752 35 Uppsala
Fru Tatjana Sääf, Drachmannsgatan 14, 161 58 Bromma

J. Peter Södergård, Norrbyhus, S:t Johannesgatan 16, 752 21 Uppsala
Fil. dr Lena Söderhjelm, Bohusgatan 47, 116 67 Stockholm
Sverker Söderlind, Norrtäljegatan 9 B, 753 27 Uppsala
Fil. dr Per Sörbom, Östra Tulegatan 26, 733 00 Sala
Kai Tamminen, Rösvägen 21, 163 59 Spånga
Fil. lic. Şansu Tangay, Valhallavägen 41, 3 tr., 136 41 Handen
Docent Sven-Tage Teodorsson, Arlagatan 6, 502 33 Borås
Fil. kand. fru Mary Tham, Önskeringsvägen 30, 161 39 Bromma
Dimitri Theodoridis, Holzstrasse 12, D-8000 München 5 (Västtyskland)
* Arkitekt, docent Thomas Thieme, Hedlundsgatan 12, 413 21 Göteborg
F. Riksantikvarien Bengt Thordeman, Villagatan 13 B, 114 32 Stockholm
Adjunkt Bengt Thorén, Box 1155, 782 00 Malung
Allan Thorsberg, Box 592, Västerbyn, Stjärnsund, 770 70 Långhyttan
Bankdirektör Carl Thulin, Skeppsbron 36, 111 30 Stockholm
Skolinspektör Gustaf Thundal, Tre Krokars gata 4 A, 771 00 Ludvika
Docent Hilding Thylander, Brinken, Fack 3, 260 41 Nyhamnsläge
Professor Jan-Olof Tjäder, Ihres väg 9, 752 63 Uppsala
* Professor Christopher Toll, Valhallavägen 94, 4 tr., 114 27 Stockholm (arbete: Inst. for semitisk filologi, Aarhus universitet, DK-8000 Århus C (Danmark)
Leg. läk. Albert Tovi, Snöbärsgatan 5, 199 42 Enköping
Journalist Eino & Fru Beyhan Tubin, Bullerholmsgränd 89, 127 40 Skärholmen
Professor Algot Törneman, Brännkyrkagatan 19 A, 117 20 Stockholm
Fil. dr Sylvia Törnkvist, Vikingagatan 18 C, 223 77 Lund
Docent Alf Uddholm, Rönnvägen 1, 802 29 Gävle
Programdirektör Håkan Unsgaard, Bondegatan 69, 7 tr., 116 34 Stockholm
Leg. läk. Ingrid Ursing, Svartensgatan 28, 116 20 Stockholm
* Docent Bo Utas, Tibblevägen 7 B, 740 30 Björklinge
Bibliotekarie Bertil Waern, Karlsrogatan 36, 752 39 Uppsala
Fru Elisabeth Vahlquist, Ambassade de Suède, P.O. Box 4110, Harare (Zimbabwe)
* 1. ambassadsekr. Fredrik Vahlquist, Ambassade de Suède, P.O. Box 4110, Harare (Zimbabwe)
Professor Gisela Walberg, Norrstigen 21, 181 31 Lidingö
Fil. mag. Viveca Waldenström, Jägarstigen 4, 181 46 Lidingö
* Fil. dr Berit Wallenberg, Villagatan 4, 114 32 Stockholm
Eva Venturi, Via Oriani 21, 4 tr., I-50134 Firenze (Italien)

Docent Gösta Werner, Döbelnsgatan 1, 111 40 Stockholm
Fil. mag. Ingrid Westberg, Utsiktsvägen 5, 181 62 Lidingö
Lena Wester, Rådmansgatan 8, 1 tr ö g., 114 25 Stockholm
Museidirektör Ulla Westermark, Bastugatan 17, 117 25 Stockholm
* Professor Alfred Westholm, Solbacken 1, 412 67 Göteborg
Barbro Westling, Skönviksvägen 10, 671 00 Arvika
Fil. kand. Ann Margret Westman, Sockerbruksgränd 14, 7 tr., 117 42 Stockholm
Direktör Sune Wetterlundh, Fersens väg 12, 211 42 Malmö
Aukt. translator Rolf Widell, Box 33, 260 83 Vejbystrand
Professor Geo Widengren, Karlavägen 95, 115 22 Stockholm
* Departementsrådet Greger Widgren, Utrikesdepartementet, Box 16121, 103 23 Stockholm
Intendent Leif Wigh, Senapsvägen 31, 178 00 Ekerö
Fil. dr Erik Wikén, c/o Knudtzon, Maltesholmsvägen 163, 162 37 Vällingby
Fil. lic. Stina Vilén, Häckvägen 23, 132 00 Saltsjö-Boo
Peter Willborg, Hornsbruksgatan 13, 117 34 Stockholm
Kapten Stig Wilton, S:t Paulsgatan 8, 116 47 Stockholm
* Professor Gösta Vitestam, Tunavägen 4, 223 62 Lund
Fru Ingrid Wollin, Sköntorpsvägen 4, 2 tr., 121 42 Johanneshov
Textillärare Anna Wretborn, Båtman Nähls väg 46, 163 60 Spånga
Civilekonom Torsten Wullt, Kupeskärsgatan 70, 421 60 Västra Frölunda
Erik Wångstedt, Ankdammsgatan 8, 171 43 Solna
Professor Rudolf Zeitler, Regngatan 16, 754 31 Uppsala
Professor Alf Åberg, Gyllenstiernsgatan 8, 115 26 Stockholm
* Minister Andreas Ådahl, Délégation de la Suède auprès de l'Organisation de Coopération et de Développement Économique, 19, rue de Franqueville, F-75016 Paris (Frankrike)
* Fil. dr Karin Ådahl, 28, Av. d'Aligre, F-78400 Châtou (Frankrike)
* Professor Åke Åkerström, Eklandagatan 10, 412 55 Göteborg
* Docent Gunilla Åkerström-Hougen, Sylvestergatan 4, 411 32 Göteborg
Konstnär Kjell Åslund, c/o Scuderi, Riddargatan 36, 3 tr. ö. g., 114 57 Stockholm
* Professor Paul Åström, Pl 425, Jonsered Herrgård, 433 76 Partille
Anne Grete Öker, Guldborgvej 30, DK-2000 F København (Danmark)
Ambassadör Torsten Örn, Utrikesdepartementet, Box 16121, 103 23 Stockholm
Civ.ing. Rasin Örsan, Tursan AB, N. Mälarstrand 80, 112 35 Stockholm

Redaktör, fru Gerd Örtegren, Högbergsgatan 28, 116 20 Stockholm
Fru Anne-Marie Özkök, Stamgatan 59, 125 39 Älvsjö

Harvard College Library, Serial Records Division, Cambridge, Mass. 02138 (USA)
Institutet för offentlig och internationell rätt, Uggleviksgatan 9, 114 27 Ctockholm
Lunds universitet, Inst. f. Mellanösterns språk, Tunavägen 39 F, 223 63 Lund
Malmö stadsbibliotek, Davidshallsgatan 14, 211 45 Malmö
Nordiska museets bibliotek, Djurgården, 115 21 Stockholm
Norrköpings stadsbibliotek, 601 81 Norrköping
Stifts- och landsbiblioteket, Box 3085, 580 03 Linköping
Stifts- och landsbiblioteket, 532 00 Skara
Sverige Radio, LR Inv.red. Merhaba, 5H BVC, 105 10 Stockholm
Södertälje stadsbibliotek, Fack, 151 89 Södertälje
Turkiska statens turistbyrå, Kungsgatan 3, 111 43 Stockholm
Utrikesdepartementets bibliotek, Fack, 103 23 Stockholm
Vitterhetsakademiens bibliotek, Box 5405, 114 84 Stockholm
Västerås stadsbibliotek, Box 717, 721 20 Västerås

Meddelanden

Under redaktion av Gunnar Jarring och (1): Christopher Toll, (2—10:) Ulla Ehrensvärd. Pris äldre årg. 1/1976 25:—, 2/1977—9/1984 per årg. 35:—.

Innehåll:

1/1976. 92 s., ill.

Tre artiklar om Istanbul-institutet av Gunnar Jarring, Adolf Croneborg och Christopher Toll
Lennart Rydén: Två mosaiker i Hagia Sofia
Gunnar Jarring: Johannes Kolmodin som översättare av turkisk lyrik
Alfred Westholm: Labranda
Bertil Almgren: Basilikan vid Kustur och havsytans förändringar
Inger Norell: Turkisk träbyggnadskonst
Bo Utas: Henrik Samuel Nyberg 1889—1974
Istanbul-institutets styrelse, ledamöter, stadgar och årsberättelse 1975/76.

2/1977. 97 s. (med summaries), ill.

Folke Josephson: De anatoliska indoeuropeiska folken
Paavo Roos: Labraunda och de antika stadionanläggningarna
Tomas Hägg: Photios — biblioman i Bysans
Ali C. C. Ayral: Turkarna och några av deras viktigaste stilelement
Ulla Ehrensvärd: Historien om 56 "turkiska" teckningar
Lars-Erik Nyman: Historievetenskap i Turkiet
Alfred Westholm: Sommarkursernas allmänna karaktär och målsättning. Rapport från sommarkursen 3—19 juni 1977.
Sverige och Turkiet. Introduktion till utställning i Kungl. biblioteket, Stockholm, 14 april—7 augusti 1977.
Årsberättelse 1976/77.

3/1978. 142 s. (med summaries), ill.

Michael J. Jeffreys: Digenis Akritas and Kommagene
Bo Utas: Sufism och orientalisk litteratur
Bernt Brendemoen: Sultan Cem — en osmanerprins i eksil i renessansens Europa
Bengt E. Hovén: Bidrag till kännedomen om osman-turkiska guldmynt i Kungliga Myntkabinettets, Statens Museums för Mynt-, Medalj- och Penninghistoria (KMK), Stockholm, samlingar
Ulf Karlsson: De turkiska invandrarna och folkbiblioteken
Bo Gyllensvärd: Carl Johan Lamm. Med bibliografi red. av Jan Peder Lamm
Alfred Westholm: Richard Pococke om Karl XII
Istanbul-institutets märke, styrelse, årsberättelse, resultat- och balansräkning 1977/78.

4/1979. 125 s. (med summaries), ill.

Pontus Hellström & Thomas Thieme: The Temple of Zeus at Labraunda
Tomas Hägg: Rhōs ante portas! Grekiska källor om rusernas angrepp på Konstantinopel 860
Ann Margret Westman: Johannes Döparen-kapitälen i Istanbuls arkeologiska museum. Ett verk av skulptören Mavo från Anjou?
Jacob Sundberg: Arvet från Timurtasch
A. Süheyl Ünver, The yalıs (waterside residences) and boats of Edirne. — Demirtaş Kasr
Christian Callmer: Dimotika
Bengt E. Hovén: En dubbeldinar från Nordafrika. Två inlägg
Istanbul-institutets styrelse, ledamöter och medlemmar, årsberättelse, resultat- och balansräkning 1978/79

5/1980. 98 s. (med summaries), 8 färgpl., ill.

Folke Josephson: Hettiternas orakel
Lennart Rydén: Rhôs' sista angrepp på Konstantinopel i ny belysning
Ali C. C. Ayral: Turkisk-anatolisk matkultur
Ulla Ehrensvärd (med tekniskt bidrag av Lennart Stenius): Marmorerat papper, *ebru,* från äldre tider
Ulla-Britt Engelbrektsson: Segregation mellan män och kvinnor i turkisk by
Margit Althin: Topkapı-diamanten

Istanbul-institutets styrelse, årsberättelse, resultat- och balansräkning 1979/80, tillägg till ledamots- och medlemsförteckningar

6/1981. 82 s. (med summaries), ill.

Jan-Olof Rosenqvist: Theodor från Sykeon och hans biografi
Ingvar Svanberg: Traditioner kring tandfällning på Balkan och Mindre Asien
Michael Normann: Bildsvit från Istanbul och Pamukkale
Gunnar Jarring: Den första svenska diplomatiska rapporteringen om Atatürk
Hicri Fişek: Secular Social Reforms in Modern Turkey by Atatürk
Gunnar Jarring: Torsten Weman 25 mars 1901—8 mars 1981
Istanbul-institutets styrelse, årsberättelse, resultat- och balansräkning 1980/81, tillägg till ledamots- och medlemsförteckningar

7/1982. 105 s. (med summaries), ill.

Stig Y. Rudberg: Basilius av Caesarea, en stor kyrkofader
Gösta Berg: Svenska försök med den turkiska trösksläden
Gunnar Jarring: Bibliofilen Ali Nouris tankar på upprättandet av ett turkiskt nationalbibliotek
Ulf-Thomas Moberg: Gunnar Ekelöfs turkiska resa 1965
Ingvar Svanberg: Fru Abibe och ärkehäxan Hekate
Ulla Ehrensvärd: En resa i östra Turkiet maj—juni 1982
Istanbul-institutets styrelse, resultat- och balansräkning 1981/82 samt ledamots- och medlemsförteckningar, årsberättelse 1981/82

8/1983. 78 s. (med summaries), ill.

Lars Holm: Brev till Jacob Jonas Björnståhl om ett besök i Konstantinopel/Istanbul
Gunnar Jarring: The *Türkistan tekke* of Tarsus. On the Relationship of Southern Turkey with Central Asia
Nils W. Svenningsen: Gammalt och nytt kring födelsen av morgondagens turkiska barn
Ingvar Svanberg med redaktionella tillägg: Nyare svensk litteratur om Turkiet
Ingvar Svanberg: Turkiska gåtor från Komotini
Gunnar Jarring: Adolf Croneborg 1902—1983. In memoriam

Istanbul-institutets styrelse, resultat- och balansräkning samt årsberättelse 1982/83, tillägg till ledamots- och medlemsförteckningarna

9/1984. 88 s. (med summaries), 4 pl.-s., ill.

Tomas Hägg: Nubien och Bysans
Jan Olof Rosenqvist: Legend och historia i *Vita Irenes in Chrysobalanto*
Şefik Fenmen: Kelimer (vävda bonader) — hemslöjd i Anatolien
Eyvind Bratt: Svensk i Libanon på 1820-talet
Leif Wigh: Jakten på Berggren — den svenske fotografen i det osmanska Konstantinopel
Folke Josephson: Stig Wikander 1908—1983. In memoriam
Istanbul-institutets styrelse, resultat- och balansräkning samt årsberättelse 1983/84, tillägg till ledamots- och medlemsförteckningarna

10/1985.

Per Beskow: Guds Moders lov i Bysans
Per-Arne Bodin: Akathistoshymnen i Ryssland
Lars Johanson: Isfahan — Moskva — Uppsala, Kring några medelaserbeidjanska handskrifter och stationerna på deras väg
Sidney W. Hage: Ilahier
Christopher Toll: August Malmborg i Konstantinopel 1824—1826
Türker Soukkan: Ett tatariskt lokalsamhälle i Sverige. En minoritetsgrupp i ett brett tidsperspektiv
Ingvar Svanberg: Turkiska invandrare i Sverige
Istanbul-institutets styrelse, årsberättelse, resultat- och balansräkning 1984/85, medlemsförteckning
Tio-årsregister till *Meddelanden* 1/1976—10/1985

PERSON-, ORTS- OCH SAKREGISTER

Kursiv siffra före kolon anger volymnummer

Aarnio, Aulis *4*:87
Abakan *6*:36
Abaz-er *10*:130
'Abbas I, shah *10*:27
'Abbas II, shah *10*:27, 32
Abbasid-er, -isk *3*:112; *4*:61; *9*:19
Abbasidkalif, -atet *2*:52-53
Abbedissa *4*:71, 77; *9*:32, 35-36, 41, 46
Abbot *3*:59; *4*:73
Abbott, G. F. *6*:25-26
'Abd al-'Aziz *3*:89-91
'Abd al-Hamid. Se *Abdul Hamid*
'Abd al-Mağid I *3*:68, 86-89
Abdallah Nirqi *9*:17
Abdenbei, Erka *6*:24
Abdikation *4*:79
Abdul Hamid I *3*:79-80; *8*:31
Abdul Hamid II *2*:73; *3*:91-96; *5*:88; *7*:28, 30-35, 37, 40; *9*:74
Abd-ul Medjid II *8*:31
Abdurrahman Şeref Bey *6*:63
Abdülmecit Efendi *6*:63
Abdürrahman Şemerkendi *8*:34
Abeghian, M. *6*:24
Abel, Ulf *6*:77
Abela, E. *7*:67
Abgar *5*:20
Abibe, fru *7*:66-68
Abourni *9*:28, 31
Abraham, patriark *7*:72-73
Abrahamse, Dorothy de F. *9*:44
Absid *1*:24-25, 28, 54, 58-59; *2*:32-33; *4*:64; *9*:21
Absolutism *4*:79
Abydos *5*:24-25; *9*:45
Abyssinien *9*:68
Se även *Etiopien*
Acar, Belkıs Balpınar *9*:52, 63
Accent *1*:41
Achilles (Akilles) *3*:23; *5*:40
Achilleus Tatios *2*:41; *3*:12, 14, 28
Ackre, Dag *3*:139
Ada *1*:50, 53
Adad *5*:6
Adams, W. Y. *9*:8, 30
Adana *2*:18, 71; *6*:59; *7*:72; *8*:34; *9*:51
Addis Abeba *1*:46-47
Adel, -skap, -sman *5*:46, 52-53,färgpl. II; *7*:21, 24; *10*:26, 28, 44, 78, 80, 129
Adelsköld, Axel *9*:71
Adelsköld, Claes *9*:71
Adir, Özcan *7*:83
Adıvar, Halide Edib *3*:106
Adıyaman *7*:71-72
Adrianopel *3*:44, 48, 66, 129; *4*:104; *5*:59; *8*:10
Se även *Edirne*
Afetînan, A. *2*:73
Afghan, -sk *3*:30; *5*:färgpl. IV; *10*:30
Afghanistan *3*:32, 35; *5*:61; *6*:34-35; *8*:38, 63; *10*:90, 124
Afrika *1*:64; *2*:53, 66; *3*:66, 68; *9*:10
Se även *Nordafrika*
Afşar-türkmen-er, -sk *6*:29, 35
Afyon *9*:51
Agapios Landos *9*:32
Agartz, Ingrid *4*:111
Agatharchides *2*:38
Agent. Se *Spion*
Agones *2*:28
Ahasverus *4*:73
Aher *5*:54-55, 60, 62, 66, 78
Ahhiya *2*:16-17
Ahı *2*:68
Ahır, -köy *4*:102-103
Ahlberg, Hans *1*:17
Ahmad I *3*:74-75; *4*:101; *7*:50; *9*:73
Ahmad II *3*:76
Ahmad (Ahmet) III *3*:67, 77-78; *7*:52; *8*:32; *10*:133
Ahmad ibn al-'Alawi *3*:30, 38
Ahrbom, Nils *1*:12
Aigeiska Havet Se *Egeiska Havet*
Aino-folk *6*:24
Ainslie, Robert *8*:25
Aischylos *7*:15
Aix-en-Provence *10*:27, 41
Aji Teodori *1*:60
Ajios Nikolaos *1*:60
Ajıt *10*:104, 106, 109
Ajmer *3*:30
Ajtmatov, Tjingiz *8*:54
Akademi *2*:30; *7*:6, 8, 16, 23, 36; *8*:70
Akan-folk *6*:20
Akantus *4*:51
Akathistos-hymn *4*:47; *10*:9-10, 12-25
Akçura, Necva *6*:78
Akgün, Seçit *2*:73
Akhaier *2*:16-17; *5*:9
A(k)hatamar *2*:51, 53; *7*:77, 80
Akif, Mehmet *1*:41
Akkadisk(a) *2*:7-8; *5*:8
Akkâse *5*:61-62
Akpınar *7*:54
Akrates *3*:17
Akrit, -isk *7*:60, 62, 65
Akritas *3*:8-9, 15, 21, 26, 28
Akropol *1*:48, 55; *2*:88; *4*:60, 73; *7*:55
Akropolis, Athen *3*:24
Akroterion *4*:23
Aksum. Se *Etiopien*
Aktuk *10*:85
Akurgal, Ekrem *9*:84
Akvedukt *9*:73
Akyüz, Kenan *1*:41
Alaça Hüyük *2*:10, 80; *7*:84
Alalah *2*:7, 18; *5*:7, 9
Alaska *6*:24
Alasya *2*:16-17
Alauddin Keykubak I *5*:33

Alban-er *5*:40; *10*:124, 130
Albanien *5*:88-89; *8*:10
Alby (Solna) *7*:21
Alby, Pierre Gilles d' *2*:58
Aleksandu *2*:16
Alembert, Jean le Rond d' *5*:51, 56-57, 70-71
Alemdar, Istanbul *8*:22
Aleppo *2*:18; *3*:44, 72; *5*:9
Alexander — Paris *2*:16
Alexander den Store *1*:50, 62; *2*:80; *3*:25
Alexander VI Borgia *3*:61-62
Alexander Bagration *10*:41, 43
Alexander Nevskij *10*:30
Alexandria *9*:12-14; *10*:14
Alexij av Moskva, metropolit *10*:19
Alexios IV *9*:5
Alexios Komnenos *5*:20
Alfa Laval AB *1*:22, 89-90; *2*:95; *3*:140; *4*:112; *5*:93; *6*:77
Alfabet *3*:30; *4*:41; *6*:59, 67-68; *8*:61; *10*:10, 14, 90, 104
Alfons, Sven *2*:88
Alfvén, Gösta *8*:74
Alg-er *5*:69
Alg(i)er *2*:57; *3*:71, 78-81, 85-86
Ali (Demirali), Generalkonsulatet, Istanbul *8*:13, 18
Ali Nouri.
Se *Noring, Gustaf*
Ali Nutki Dedi (1762-) *8*:21
Ali Pascha av Albanien (1741-1822) *5*:88-89
Ali, Ahmed *10*:105, 115
Alinda *1*:50; *8*:55
Alkemi, -st *2*:62; *5*:66-67
Alkinoos *7*:13
Alkohol, -ism *5*:44-45, 72, 79; *10*:29
Allah *1*:42-43; *4*:57; *6*:34; *10*:45, 49, 51
Allard, Guy *3*:47
Allegori, -sk *5*:58
Al(l)evit, -isk *6*:29; *10*:122, 128
Allians *3*:9, 45; *4*:44; *5*:27; *10*:34, 95
Se även *Försvarsallians*
Allpere, J. *1*:17
Almgren, Bertil *1*:16-17, 20, 58-61, 89; *2*:94; *3*:138; *4*:110-111; *5*:92; *6*:76; *7*:88; *8*:73; *9*:82; *10*:133
Almqvist, Kurt *3*:31
Alodia *9*:9-10, 13-14, 17
Aloë-vatten *5*:38, 48
Alp Arslan *2*:44
Alpay, Şahin *8*:58; *10*:126
Alströmer, Jonas *7*:21
Altai *2*:46-48, 50, 52-53; *5*:29, 33; *8*:62; *10*:85, 89
Altaj-er *8*:62; *10*:86-87, 117
Altan *8*:16; *10*:134
Altan, Çetin *3*:107
Altare *1*:24, 37; *4*:6, 64, 76; *6*:8; *9*:35; *10*:6
Althin, Margit *2*:96; *4*:111; *5*:87-89
Altın Tagh *10*:89
Altındere *7*:83
Altun *3*:67, 69-76, 81, 83-86
Alun *2*:89; *5*:54, 59, 66, 72, 79, färgpl. VIII
Alwa *9*:9
Almandry, A. *5*:14
(el-) Amarna *2*:16
Se även *Tell el-Amarna*
Amason *3*:12, 25
Amasya *7*:69, 71, 84
Amaury I *4*:63
Ambassad, -ör *1*:3-5, 7, 9-14, 40, 44; *2*:35-37, 57-58, 65-66, 80, 83, 86, 96; *3*:41, 51, 59, 61-62; *4*:29, 38, 42, 101-102; *5*:9, 38, 47-48, 78-79, 94; *6*:6, 50-51, 53, 55-56, 58, 64; *7*:17, 31, 35, 71, 88; *8*:13, 25, 28-29, 39, 69-70, 73; *9*:10, 12, 49, 82; *10*:27, 29, 32, 34-36, 38-40, 61-62, 69, 73-74, 76, 83, 124, 129
Ambon *1*:23
Amenophis III *2*:17
American Research Institute in Turkey *4*:112
Amerika, -nsk *1*:60; *2*:58, 65, 71; *3*:114-115; *4*:87; *5*:44, 59; *6*:20, 22, 35; *9*:54, 79
Amerikån Hastanesi, Istanbul *8*:46
Amiral *5*:21; *6*:55; *9*:15; *10*:43, 66, 70-72
Amma *7*:32, 34; *8*:43, 51; *9*:25-26, 31
Ammianus Marcellinus *7*:6
Amonn, Walther *5*:58
Amorion *4*:35
Amu-Darja *2*:46; *5*:30; *10*:90
Anadolu Hisar *7*:52
Anakore-s, -t *6*:6, 8, 11-12
Analfabet, -ism *3*:108, 110; *6*:62, 67-68; *10*:128
Anamur *6*:28-30
Anarki, -st *6*:53; *7*:61-62; *10*:22
Anastasia, helgon *9*:38
Anastasioupolis *6*:8
Anatolien *1*:44, 70; *2*:6-7, 10, 15-18, 22, 44-45, 50, 52-53; *3*:13, 20, 26, 44; *5*:29-30, 33-34, 38, 40, 46; *6*:11, 25, 30, 33, 35, 37, 51, 53-55, 58-60, 70, 72; *7*:54, 65; *8*:41, 53, 56, 62, 64; *9*:49-51, 54, 60, 64, färgpl.; *10*:66, 121-123
Anatoli-er, -sk *1*:56-57, 62, 64, 67-72, 75; *2*:9-13, 15, 17-20, 22, 44-45, 51-52; *3*:101; *5*:29-30, 33-34, 38, 45; *6*:35, 51, 55, 58, 72; *7*:54, 69; *8*:42, 63; *9*:54-55, 61, 63-64; *10*:124, 134
Anatomi, -sk *5*:6, 8
Ancyranum *2*:81
Anday, M. C. *3*:106
Andergård, M. *10*:116
Andersson, Anita *9*:83
Andersson, Gunilla *6*:23, 30-31
Andersson, Lars *8*:53
Andersson, Ove *8*:62
Andning *3*:31-32
Andræ, Tor *3*:31
Andreas Salos *1*:38; *10*:10, 12
Andreev, Michail Stepanovič *6*:34

Andrič, Ivo *3*:41
Andromikos Doukas *3*:17
Andron (Labraunda) *1*:52-53, 56; *4*:6, 8, 10; *7*:89
Andronikos II *4*:82; *9*:47
Andronikos III *4*:83
Andronovo *2*:46
Anemi *8*:43
Angers *4*:68, 75
Angora. Se *Ankara*
Angoulême *4*:68, 70-71
Ani *7*:79-80, 85
Anitta *2*:6-7, 11, 21
Anjou *4*:50, 62, 68-69, 72, 75, 77-78
Ankara *1*:10, 17, 41, 62, 64; *2*:67, 69-71, 73-75, 79-81; *3*:66, 101; *4*:99; *6*:30, 49-50, 62, 65, 72, 78; *7*:69, 71, 76, 84, 88; *8*:13, 25, 41, 43, 46, 57; *9*:84; *10*:123: 126
Ankyra *4*:35; *6*:5, 15
Se även *Ankara*
Anméghian, Pierre *7*:31
Anna, svensk prinsessa *5*:74
Anna, Basileios II:s syster *5*:18, 24-28
(Heliga) Anna, Marias moder *9*:18
Anna Komnena *9*:46
Anna Komnene Rhaulaina Strategopoulina *9*:47
Annales Bertiniani *4*:29, 32
Anne de France *3*:59
Ansarier *10*:123
Anschütz, Helga *10*:123
Ant *4*:12, 18, 24
Antalya *2*:79; *5*:38; *6*:28, 30, 59
Antarktis *1*:61
Antikvariat *2*:74-75
Antikvitetshandlare *7*:77
Antinoupolis *4*:111
Antiochia *6*:14-15; *9*:13, 17, 31, *10*:5, 14
Antiochos I av Kommagene *3*:25, 27; *7*:72
Antiochos III *2*:19
Antiochos IV *3*:27
Antisemitism *4*:87
Antoljak (-Hallbäck), Christina *1*:18
Antologi *2*:35, 37-38, 43; *3*:106; *8*:53
Antonius Diogenes *2*:38, 41
Antropologi *8*:60; *10*:86-87, 115, 117, 121
Se även *Socialantropologi*
Antwerpen *2*:56, 60, 66; *9*:32; *10*:27
Apelatai *3*:10, 20
Aphrodisias *2*:23
Apicius *5*:44, 48
Apokalyps *4*:75
Apollodoros *2*:20
Apollonius från Tyana *2*:42
Apostel *1*:24-25, 28; *4*:41, 60, 69; *9*:19
Apotek, -are *5*:67
Arab-er, -isk *1*:16, 20, 22, 41, 43, 66, 78; *2*:35, 45; *3*:5-6, 9-11, 13, 18-21, 27, 29-30, 32-33, 36, 38, 42, 51, 56, 115, 117, 132; *4*:30 34-36, 44, 46-47; *5*:20-21, 40, 88; *6*:23, 67-68; *7*:38, 62, 72; *8*:19, 21, 37, 70; *9*:9-11, 14, 19, 66-68; *10*:30, 32, 42, 46, 59, 65, 81, 90, 104, 109-110, 122-123, 125, 128, 130
Arabesk *2*:45-46, 89
Arafat, Yasser *9*:67
Aralsjön *2*:48; *10*:92
Araltes. Se *Harald Hårdråde*
Aramé-er, -isk-a *2*:18-19, 21; *6*:23; *8*:60
Aramon, Gabriel de Luels d' *2*:57-58, 65-66
Ararat *7*:77, 79
Arbetsdomstolen *4*:91-93, 95
Arbetslöshet *3*:101
Arbetsmarknad, -sdepartementet, -sverket *3*:139; *8*:58, 60
Arbetsmigration *1*:19, 22; *10*:84, 108, 117-118, 120, 124-126
Arbetsrätt *4*:91-95, 97
Arbman, Holger *4*:48
Archi, A. *5*:11, 14
Archil III Bagration *10*:37-39, 41
Archimandrit *4*:105
Arda *4*:101
Arden, Elisabeth *7*:76
Aretae *7*:52
Arethas av Caesarea *1*:31; *2*:37
Arfeuille *2*:58, 65
Argolis *1*:61
Argos *1*:19
Arian, -sk *7*:10, 16
Arinna *2*:18
Aristoteles *2*:32, 38-39
Arkeolog, -i *1*:4, 6, 11, 18-22, 48; *2*:62, 70, 78, 88, 95; *3*:106, 115, 138; *4*:30, 105; *5*:8, 29-30, 93-94; *6*:72; *7*:53; *8*:74; *9*:30, 64, 66, 74; *10*:134-135
Arkeologiska utgrävningar *1*:21, 48-57, 63; *2*:6, 10, 17, 20, 24, 28-29, 46, 50, 53, 70, 80, 88; *3*:28, 112; *4*:5-6, 8-11, 30, 66, 112; *5*:14-15, 93; *7*:57, 65, 84; *8*:55; *9*:9, 14-15, 17, 28, 49
Arkeoloji Müzeleri, Istanbul *2*:80; *4*:50-52, 59, 65, 76-78
Arkitekt *1*:56, 69, 75; *2*:86; *4*:6, 25-26; *6*:77-78
Arkitektur, -historia *1*:9, 12, 16-21, 23, 33, 39, 49-54, 56-57, 61-75; *2*:45, 53, 58, 78-81; *3*:12, 21, 26-27, 106, 112, 132; *4*:5-6, 9, 24, 26, 51, 60, 62-63, 65-66, 70-71, 77, 99-100, 112; *5*:29; *7*:45, 50, 72, 80, 83, 89; *8*:9, 12, 74; *9*:10, 17, 43-44; *10*:5
Arkiv *1*:4, 14, 17, 36; *2*:71, 73-74, 76, 80; *3*:42, 55, 58; *5*:7, 73; *6*:24; *7*:31, 34, 36; *9*:71, 74
Arma *2*:20
Armand, Louis *3*:105
Armapiyas *2*:20
Armémuseum *9*:83
Armenien *2*:23, 77; *7*:77-78; *8*:9
Armeni-er, -sk *1*:3, 29;

2:51, 53, 78, 87; 3:5; 5:20, 25, 29, 40-41, 46, 64; 6:23-24; 7:77, 79-81; 8:61; 10:28, 30, 35, 121, 123, 129-130
Arne, Ture J. 1:3-5, 9; 10:125
Arnstberg, K.-O. 10:84, 115
Arnuwanda I 2:17
Arnuwanda III 2:16
Arpa Çayı 7:79-80
Arrhenius, Birgit 8:73
Arsameia 3:27; 7:77
Arsenik 5:58-59
Arsenios, eremit 9:36
Arseven, C. E. 9:84
Arsinos 6:11
Art nouveau 1:66-67
Artemis 7:55, 57
Artemisia 1:50; 2:28
Artemision, Ephesos 2:80
Artus, Thomas 2:62-66
Artvin 7:80
Arvföljdskrig 3:44
Arwidsson, Adolf Ivar 7:35
Arykanda 2:24
Arzawa 2:16-17
Aschaffenburg 5:79
ASEA AB 5:93; 6:77; 7:89
Asiat, -isk 7:52; 8:41, 46
Asien 1:62, 77; 5:29, 69; 6:24, 47; 7:54, 68; 8:15-16, 38, 52, 60
Se även *Centralasien, Främre Asien, Mindre Asien, Ostasien, Västasien*
Asine 1:48
Aşırefendi-biblioteket 5:54
Asitawadas 2:17
Aske-s, -t, -tism 3:31, 38; 6:6, 8-12, 18; 7:6, 8, 10, 12-13, 16; 9:19, 35-36, 45; 10:20
Askold 4:30, 36, 43
Aslanapa, Oktay 5:65
Asp, Pehr Olof von 2:87
Aspars cistern, Istanbul 9:39, 43
Aspendos 2:79-80
Aspheron 10:36
Assel, Khaled 4:112
Assuan 9:9-10, 27
Assyrien 2:36
Assyri-er, -sk 1:22; 2:6, 22, 35; 4:36; 5:40; 6:23, 31; 7:79
Assyri-er, -sk, turk- 3:101-102, 107; 6:23, 30-31; 8:57, 59-62; 10:121, 127-128, 130
Assyriolog-i, -sk 1:19-20; 5:6-7, 11
Astata 5:8-9
Astrachan 10:33, 36, 39, 94-95, 97, 118
Astrologi, -sk 5:6
Atatürk, Kemal 1:40; 2:67, 70, 76; 3:32, 106; 6:49-70; 7:88; 8:57; 10:122
Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2:71, 76
Atellansk 7:58
Atensk 2:62, 66
Atharvaveda 2:12
Athen 1:19, 50, 54; 2:23; 3:24, 132; 7:6, 8, 16; 8:7; 9:32; 10:13, 63
Athena. Se *Pallas Athena*
Athen-institutet. Se *Svenska institutet i Athen*
Athos 6:10; 7:7, 9, 11, 14; 9:32, 34
Atlantis 7:59
Atlas Copco AB 1:22, 90; 2:96; 3:140; 4:112; 5:93; 6:77; 7:89; 8:74; 9:83; 10:135
Atreus 2:16
Attaleiates, Mikael 5:19, 23
Attarissiya 2:16-17
Attentat 1:50; 9:77
Attika (Grekland) 1:59
Attila 10:89
Attis 2:18
Attisk 2:39
Aubusson, Pierre d' 3:45-46, 48, 55, 58-59
Audiens 2:87; 3:60; 4:101; 5:38, 47; 7:37; 8:25, 28, 31; 10:40, 62, 68, 73, 79, 83
Auerbach, Berthold 7:27
Augsburg 2:86
Augur 2:8; 5:5, 8, 12-13, 15
Augustiner 10:28
Augustus 3:26; 4:60
Auktion 5:87, 7:35
Australien 10:125
Autograf 5:52-53, 81
Auvergne 3:55-56; 4:67, 71
Auxentios 6:11; 9:44
Avarer 1:35; 4:47; 10:13
Averincev, Sergej S. 10:14-15
Avignon 4:68
AV-media 3:108
Avon 2:13
Avrätt-a, -ning 4:57-59, 68, 73, 75
Avsättning 6:53-54, 63-64, 66, 69; 7:28, 30-31, 35; 8:25; 10:38
Aya Sofia. Se *Hagia Sophia*
Ayas Bey 3:56
Aydemir, Seveket Süreyya 3:106
Aydın 9:51
Ayintap 6:59
Ayral, Ali C. C. 1:90; 2:44-53, 94-95; 5:29-48, 94; 8:54; 10:135
Ayral, Birgitta 10:135
Ayran 5:33, 45
Azerbaidjan, -sk 3:71; 10:26, 29-30, 32, 35, 39, 41, 43-44, 108, 113
Azeri-turkar 6:34-35
Azov 10:42-43
Aztek 9:54

Baal 7:72
Baalbek 7:52
Babel 4:32
Babinger, Franz 3:51, 64; 4:105; 5:68
Babylon 2:23, 41; 5:8
Babylonien 5:8, 10
Babyloni-er, -sk 1:22; 2:10, 13, 18; 5:5-9, 11, 13, 15
Bacchus 3:60-61
Bacchylides 2:25
Bad 1:10, 12, 21, 53-54, 58; 2:80; 3:13; 4:6, 101; 7:52; 8:5, 14
Se även *Hamam, Termer*
Bafra 2:6
Bagdad 2:37; 3:70, 112; 5:50; 7:40, 61; 9:10, 66
Bagdad-banan 2:88; 7:34, 40

Bagdad-kiosken, Seraljen *8*:32
Bageri *7*:72; *10*:103
Bağlar *1*:71-72
Bagrat III *10*:38
Bagratider *10*:38
Baha, A. *5*:48
Bahaism *3*:29-30
Bajkal *10*:89
Baker, D. *6*:17
Baki *3*:106
Baksi, Mahmut *3*:105; *8*:59, 63
Baktrien *10*:90
Baku *10*:36-37, 39
Bakugn *5*:85
Bakverk *5*:38
Baldakin *8*:32
Baldinger, Max *6*:19
Balearerna *2*:57
Balıkesir *9*:51, 60
Balkan *1*:22; *2*:78; *5*:22-24; *6*:19, 24-25, 30, 33, 37; *7*:41, 68; *8*:11, 52, 63-64, 66, 68; *10*:76, 97, 122, 124
Balkankrig *4*:98; *6*:53, 58; *7*:41
Balkanolog-i *3*:51
Balkasj *10*:90, 92
Balkh *3*:35; *8*:37
Ballad *3*:106
Bal'mont, Konstantin *10*:23, 25
Baltikum *10*:102
Balustrad *1*:69
Bambu *5*:50
Bandirma *6*:51
Bankett. Se *Gästabud*
Bankmuseet, Stockholm *3*:76
Bankrutt *3*:68
Bapheides, Nikolaos *4*:105
Barak *3*:47-48, 51-52, 65
Barber, Noel *4*:80
Barchæus, Anders Gustaf *7*:23
Bardas, caesar *4*:35, 41; *9*:35-36, 42
Bardas Fokas *5*:24-26, 28
Bardas Skleros *5*:25
Bark *5*:50
Barken (sjö) *1*:76
Barn *7*:66, 68, 72, 75; *8*:41-51, 58-59, 65; *9*:25, 74; *10*:42, 45, 102, 104, 107, 110-111, 113-114, 118, 127
Barnavård *8*:41, 43, 47, 51
Barnhem *7*:10, 16
Barnläkare *8*:41, 47, 51, 74
Barnmorska *7*:26; *8*:43, 45-47, 51, 74
Barn- och ungdomslitteratur *3*:103-104, 110; *8*:54, 59
Barroux, R. *2*:65
Bartel, Chr. *7*:23
Barth, Fredrik *6*:31
Bartol'd, Vasilij V. [Barthold, Wilhelm] *2*:46
Basalt *7*:76
Basanoff, Anne *5*:49
Basar *1*:19; *2*:74; *6*:38, 42; *7*:48-49, 58; *8*:9
Başbakanlık Devlet Arşivi *2*:73
Başgöz, İlhan *8*:65, 67
Basileios (Basilius) I *1*:28-31, 37; *2*:32; *3*:9, 17; *4*:45; *9*:41-43
Basileios (Basilius) II *1*:36; *5*:18, 24-28; *9*:42, 45, 48
Basilian-er *7*:10
Basiliás *7*:10, 12, 16
Basilika *1*:23, 25, 58-61; *4*:60-61, 64; *10*:6, 8
Basilius av Caesarea *7*:5-16; *9*:38
Basjkir-er *10*:100
Basjkiriska ASSR *10*:99
Baskakov, N. A. *6*:35-36
Baskerville, John *5*:53
Baskin, Hewald *5*:93
al-Basrah *3*:74
Bassäng *1*:53, 71; *5*:11; *7*:21, 45, 47-48, 72
Bast *5*:50
Bataljonsläkare *7*:26
Bates, Daniel G. *10*:121
Batie de Royans *3*:47
Batik *5*:66
Batu Khan *10*:94-95, 117-118
Baudouin, biskop *4*:63
Baudouin I *4*:62
Baudouin III *4*:63
Baudouin IV den spetälske *4*:63
Bawit *9*:19
Baydur, Mehmet *2*:80, 96; *5*:94
Bayezid II *3*:44-47, 55, 57, 59, 62-65
Baykurt, Fakir *3*:107
Baynes, N. H. *7*:60-62, 64
Bayram *4*:100
Bazin, L. *10*:32
Bean, George E. *2*:24
Bebådelsen *10*:9-10, 15
Beck, H.-G. *3*:5, 13, 16, 18, 20; *6*:6, 13
Beckman, Nils *4*:88
Beckwith, John *1*:36
Beer, Cecilia *8*:74
Befolkningsutväxling *8*:63; *10*:123
Befästning *1*:53; *2*:56-57; *4*:59, 62, 102, 104-105; *5*:9, 59; *7*:72; *10*:9, 43, 76-77
Begin, Menachim *9*:67
Begravning, -splats *1*:56; *2*:24, 28, 49; *3*:13; *4*:30, 39, 59-60; *7*:63, 65, 76; *9*:44, 56, 65, 77; *10*:104, 109
Se även *Gravskick, Kyrkogård*
Beirut *4*:63; *9*:66
Bektaşi-dervisch *5*:44; *10*:45, 58
Belenitsky, A. *2*:52
Belgi-en, -sk *10*:63, 125
Belgrad *3*:75
Belgrad-skogen *8*:18
Belleten (T.T.K.) *2*:70
Belon, Pierre *2*:58; *5*:55
Belucher *10*:30
Belägring *3*:62; *5*:88; *10*:12-13, 42-43, 77
Bender *1*:3; *2*:83; *3*:129; *4*:80; *8*:10
Benediktiner *4*:68, 71, 75
Benedikz, Benedikt S. *4*:48
Bengtsson, Eva *6*:33; *8*:61
Bengtsson, Jörgen *2*:95
Bennet, Carl Stefan *10*:81
Ben-Romdhane, Khaled *4*:106
Benveniste, Émile *2*:21; *9*:79
Benzelius, Erik *10*:26, 41
Benzelius, Henrik *1*:3
Berengar *1*:37

Berezan' *4*:30
Berg, Gösta *7*:17-25; *8*:57; *10*:125
Bergama *9*:60
Berggren, Guillaume (Wilhelm) *2*:88; *9*:70-77, 83; *10*:134, 136
Berggren, Jacob *2*:87; *9*:66-68; *10*:134
Berglund, Birgitta *7*:57; *8*:53
Berglund, Nils *1*:90; *2*:95-96; *7*:57; *8*:53
Bergman, Gun *3*:42
Bergman, Ingmar *4*:91
Bergman, Ingrid *9*:70
Bergquist, Birgitta *2*:94
Bergstedt, E. *2*:88
(Magn.) Bergvalls stiftelse *1*:22, 90; *2*:96
Berkes, N. *6*:64
Berlin *3*:40, 112-113, 115-116; *5*:46; *7*:34, 59; *9*:74
Berndal, Bo *3*:132-135; *4*:111, 113
Berry *2*:58: 65
Besatthet *9*:36, 38
Beskickning. Se *Ambassad*
Beskow, Bo *2*:96
Beskow, Per *1*:89; *9*:82; *10*:5-12
Beskyddar-e, -inna *1*:27-28; *4*:36, 59, 72; *9*:6-7; 10:8-9, 11-13, 19-20, 28
Bessarabien *10*:93
Betlehem *4*:61
Bexelius, T. Alfred *4*:90
Beyazıt, Istanbul *2*:74, 88; *5*:51; *6*:38, 44; *8*:22
Beyazıt Devlet Kütüphanesi *2*:74
Beylik-ler *2*:44; *5*:38; *9*:49
Beyoglu, Istanbul *8*:12, 21; *9*:73
Beyşehir *2*:79-80
Bhakti-yoga *3*:29
Bibeln *2*:32, 42, 83; *3*:105; *4*:32-33, 36, 57, 59, 61, 73, 75; *5*:27; *7*:6; *9*:33, 36
Bibliofil *2*:89; *7*:26, 35, 40
Bibliografi *1*:21-22; *2*:35, 40, 43; *3*:5, 103, 118; *4*:48, 111; *5*:14-15, 52; *8*:55-56, 60, 63; *9*:19, 82
Biblioman, -i *2*:30-31, 43
Bibliotek, -arie *1*:3, 5, 9-10, 13-14, 18, 21-22, 36, 63, 77, 91; *2*:30, 42-43, 56, 66, 70, 74, 76, 80, 89, 96-97; *3*:42, 102-103, 114, 135, 140; *4*:72-73, 112; *5*:8, 49, 52, 54, 73, 94: *6*:77-78; *7*:26, 36-40; *7*:57, 76, 84, 89; *8*:5, 7, 14, 31, 33, 54, 73-75; *9*:71, 74, 83-84; *10*:22, 32, 35, 41, 106, 134-135
Se även *Folkbibliotek*
"Biblioteket" (Photios: Myriobiblon) *2*:35-43; *4*:36
Bibliotekstjänst AB *3*:104, 111
Biblisk *1*:24; *4*:32-33, 49; *9*:46; *10*:6, 13, 15
Biby *2*:85-87. 89; *3*:139; *4*:113; *6*:78
Bielke, Sten Svantesson *1*:3
Bièvre *5*:46
Bildkult *2*:36; *9*:33
Bildprogram *1*:25, 29, 31; *9*:21; *10*:6, 8-9, 15
Bildspråk *3*:35, 38; *10*:19
Bildsten *4*:39-40
Bild-storm, -strid *1*:25, 31; *2*:30-31; *9*:19, 33, 35, 43; *10*:8
Bilge Kaghan *10*:90
Billig, Erland *4*:112
Biografi *3*:106; *4*:45; *6*:5, 8, 11, 15-18; *9*:44, 46
Birgegård, Ulla *10*:40
Birlik *3*:108
Birmingham *5*:53
Birnbaum, Eleazar *8*:38
Biryan *5*:34
Biskop *1*:28-29; *4*:62-65, 71-73, 77-78; *6*:8-9; *7*:6, 8, 10-13, 16, 24; *9*:12-14, 16-17, 19; *10*:6, 16
Bithynien *6*:11, 18; *9*:35; *10*:62
Bjerre-Aspegren, Kerstin *3*:139
Björck, Gustaf *7*:89
Björklund, Ulf *8*:60; *10*:84, 115
Björkman, Walther *1*:3, 42
Björn *3*:10; *6*:7
Björnståhl, Jacob Jonas *1*:9, 14-15; *2*:86-87; *7*:57; *8*:5-6, 8, 33; *10*:135
Blachernaepalatset *7*:45
Blachernai-kyrkan, Istanbul *4*:41, 43; *6*:16; *7*:43-45, 47, 65; *9*:38, 40; *10*:6, 8-10, 12-13, 15
Black, David *9*:63
Blaene *2*:6
Blagoev, B. *4*:82
Blanchefort, Antoine de *3*:55
Blanchefort, Guy de *3*:55
Blemmyer *9*:10, 27-28
Blind *5*:33; *7*:54, 57, 62; *9*:5; *10*:8
Bloch, R. *5*:14
Blois *2*:57
Blomberg, Erik *7*:41-42, 65
Blomé, Börje *1*:18
Blomquist, Gunvor *8*:62
Blomqvist, Jerker *3*:5
Blomqvist, Lars-Erik *8*:54
Bloomington *8*:65
Blum, André *5*:49
Blutt, engelsk agent, Bukarest *10*:78
Bly *3*:131; *9*:38; *10*:39
Blyvitt *5*:54, 68, 72
Blå moskén, Istanbul *7*:50; *8*:32; *9*:73
Bländning *5*:23; *7*:62
Blöndal, Sigfús *4*:48
Bodaz, J. *7*:19
Bodin, Per-Arne *10*:13-25
Bodrogligeti, A. *10*:32
Bodrum *8*:55
Boelau, Johannes *1*:48
Boers-Daugaard, Hedda *6*:20
Boğaziçi Üniversitesi *2*:71
Boğazköy *2*:6, 8-9, 17, 21-22, 79-80; *5*:7, 9, 13; *7*:69, 84
Se även *Hattusa*
Boglark *10*:76
Boislamy *3*:46, 54, 56-58, 65
Bojar *10*:77, 79
Bokauktion *7*:35
Bok-band, -bind-are, -ning *2*:89; *3*:104; *5*:51, 53-54, 62, 75, 78-79

Bokhand-el, -lare *2*:74; *3*:103; *5*:51; *6*:42
Bokmarknad *3*:103; *5*:74
Bokmåleri *1*:29; *2*:89; *3*:117; *4*:73, 77-78; *5*:61, 64, 82; *7*:38; *9*:21
Bokmässa *5*:74
Bokrulle *1*:32
Boksamlare *7*:35; *8*:57, 73
Se även *Bibliofil*
Bokstavsform *1*:36; *2*:31, 39; *3*:42, 56, 65, 73, 134; *6*:68; *9*:33; *10*:41, 44
Boktryckar-e, -i *2*:86; *5*:51, 78; *7*:36; *8*:31; *10*:41
Boktryckarkonst *1*:3; *2*:68-69, 74, 86-87; *5*:55
Bolghar-er, -isk *10*:93, 97-98, 117
Bollandister *9*:32
Bolsjevik *6*:54
Bolu, Turgut *2*:96
Bomulls-fält, -plockare *7*:72-74
Bonad *9*:49, 51; *10*:71
Bonde *1*:76; *5*:38, 40, 46; *7*:19, 23-25, 73; *8*:48, 57; *10*:22, 102, 125
Bonneval, Claude Alexandre *1*:15; *8*:19, 21
Boratov, P. N. *1*:42; *5*:14
Bordyr *2*:50-51
Borg *1*:55; *3*:130; *4*:60, 64, 68; *7*:77
Borgare *5*:45; *7*:24
Bornovo *2*:71
Borzhigin-klan *10*:88
Bosforuniversitetet *2*:71
Boskapsskötare *10*:103, 118, 128-129
Bosni-en, sk *6*:25
Bosporen *1*:10, 64, 66; *2*:57, 81; *4*:43, 46, 80; *5*:16, 20, 43, 46; *6*:46-47, 59; *7*:52-53; *8*:15, 22, 24-25, 32, 41; *9*:71, 74, 76; *10*:74, 136
Bosso, Matteo *3*:59
Bostad, -sskick *1*:17, 67-69, 71
Bostancıibaşi Yalı *4*:100
Botanik, -er *1*:11; *9*:66, 83
Botkin, Vasilij *10*:23
Botochane *10*:80
Boucher-Leclercq, A. *5*:14
Boudard, R. *3*:64
Bourbonnais *2*:58
Bourganeuf *3*:46-48, 51-52, 55, 57
Bourguet, P. du *9*:19
Bowen, H. *10*:82
Bozarslan, Mehmet Emin *8*:54, 59
Bracken, David *2*:96
Brancovan, släkt *10*:79
Brand *1*:65; *4*:5; *5*:16; *6*:13; *7*:83; *8*:21-22; *9*:74; *10*:60, 134
Brasilien *5*:44
Bratt, Eyvind *9*:66-69
Brauner, Johan *7*:21, 23
Bréhier, Louis *5*:48
Bremer, Fredrika *2*:87
Brendemoen, Bernt *2*:95; *3*:40-65, 139; *4*:112; *7*:89; *8*:56, 74-15; *10*:134
Breslau *5*:74
Briquet, C. M. *2*:54
Bristol, Mark L. *6*:55
British Museum, London *1*:57; *3*:68; *10*:32, 35
Brittisk *4*:30, 102; *6*:63-64
Bro *3*:12; *4*:100, 102; *6*:16-17; *7*:75; *8*:21, 24; *9*:73; *10*:76
Broderi *7*:49; *9*:55
Broneer, O. *2*:27
Brons, -ålder *1*:31, 60-61; *2*:77; *5*:6, 9; *8*:32
Brottare *2*:60, 63-64
Brottsbalk *4*:90-91
Brown, Edmund *3*:29
Brown, Peter *6*:12-13
Browne, E. G. *3*:34-35
Bruhn, Wolfgang *5*:58
Brun, Henrik *6*:77
Brun, Richard *7*:89
Brunkebergsåsen, Stockholm *2*:85
Brunn *1*:53, 70; *3*:62; *4*:6; *5*:85
Brunnsåker, Sture *2*:94; *5*:94; *8*:75
Brutus *2*:19
Bruyn, Abraham *2*:60
Bryssel *2*:60
Bryssel-krönikan *4*:45
Brännvin *5*:72
Bröchner, Jan *7*:83
Bröd *5*:30, 33-34, 46; *8*:23, 28; *9*:77; *10*:66, 76
Bröllop. Se *Giftermål*
Bucak *6*:28
Buddha *3*:30
Buddhism *2*:50; *3*:29; *10*:87, 92
Buddhist, -isk *2*:51; *5*:49
Bukarest *10*:77-80, 83
Bukhara *5*:61
Bulan, khan *10*:93
Bulgar (stad) *10*:88, 93
Bulgar, -er, -isk *1*:36; *2*:32; *3*:102; *4*:36, 41; *5*:24-25, 27, 40; *6*:25; *8*:64; *10*:76-77, 97, 117, 123
Bulgarien *3*:66; *6*:26-29, 33; *7*:18-19, 21, 25, 66, 68; *8*:10, 57, 63, 66; *10*:76-77, 83, 125, 127
Buluç, S. *3*:40
Bumke, Peter J. *10*:121
Bur *6*:9, 11, 18
Burckard, Jean *3*:61
Burckhardt, Titus *3*:30
Burdur(-sjön) *2*:81; *6*:28
Burgas *10*:76
Burgundisk *4*:70
Buri-Gütermann, J. *3*:64
Bursa *3*:44, 63, 66-67; *5*:38, 51, 65, 68, 79, 82; *7*:19; *9*:49, 64; *10*:62, 66, 70-72
Buxbom *5*:55
Büyükdere *10*:61, 74
Byggnadskonst. Se *Arkitektur*
(Kungl.) Byggnadsstyrelsen *1*:9, 12, 21; *2*:86; *9*:83; *10*:134
Byggnadsvård *6*:78
Byråkrati *4*:82, 94-95; *7*:61, 82; *8*:60
Bysans *1*:18-19, 63; *2*:30-31, 51, 62, 77, 81; *3*:6, 9, 40, 66; *4*:29, 34, 38, 41, 46-47 61, 82; *5*:18-23, 25, 28-29, 38, 40, 44; *6*:5-6, 76; *7*:41, 50, 58-63, 65; *9*:5, 10-11, 13-14, 16-17, 19-21, 27, 29-31, 41, 46; *10*:5, 12, 25, 134
Bysantin-arc, -sk *1*:4, 16-17, 19, 21-23, 25, 28, 30, 32,

36-38, 59; *2*:35, 37-38, 43-45, 78, 81-82; *3*:5-6, 8-11, 13, 20-21, 26-27, 40, 67; *4*:5-6, 27, 29, 32, 34, 36-37, 40-42, 46, 49, 61, 64, 66, 80, 82, 96-97, 104-105; *5*:16-21, 24-25, 27-28, 38, 40, 45, 88; *6*:5, 13-15, 18, 76; *7*:38, 41, 47-48, 50, 52, 55, 58-63, 65, 88; *8*:21, 55-56, 73; *9*:5, 7, 9-14, 16-17, 19-21, 27-29, 31-33, 41, 44-48; *10*:5, 8-10, 12, 16, 18, 24-25
Bysantinisering *4*:47
Bysantin-ist, -olog-i *1*:20; *3*:61; *9*:11, 31; *10*:13-14
Se även *Svenska Kommittén för bysantinska studier*
(The) Byzantine Institute of America *1*:39
Båt *4*:99, 102-103; *5*:23; *6*:46-47, 51; *7*:52-53; *8*:9, 24; *10*:22, 37, 74
Se även *Galär, Skepp*
Bäckström, Helmer *9*:70-71
Böhmisk *5*:74
Böll, Heinrich *3*:107
Bön *2*:81; *4*:36, 40, 43-44; *6*:20; *9*:16-17, 25, 31, 35-36, 38-39, 56, 65, 68; *10*:16, 20-21, 104, 106
Böna, -or *5*:43-44; *7*:78
Bönenisch-kelim, -matta *9*:50, 56, 65
Böneutropare *7*:72; *9*:77; *10*:45
Börge, Göran *9*:83
Börge, Ingrid *9*:83
Bössa *7*:19

Caesarea *2*:37; *4*:62; *5*:24; *6*:15-16; *7*:5-8, 10, 12, 16; *9*:38
Se även *Kayseri*
Caferoğlu, A. *10*:32, 39
Cağaloğlu, Istanbul *8*:22
Cairo. Se *Kairo*
Cakmak *7*:19
Californien. Se *Kalifornien*
Calixtus *4*:71
Callmer, Christian *2*:94; *4*:104-105
Calonius, Mattias *4*:84
Campenhausen, H. von *7*:8
Çanakkale *6*:28; *7*:66
Čankov, D. J. *6*:35-36
Canossa *6*:55
Cappadocien. Se *Kappadocien*
Caquot, A. *5*:14
Caragheen-mossa *5*:69
Carl, svensk konung. Se *Karl*
Carlander, C. M. *7*:27
Carleson, Carl *7*:21
Carleson (Carlsson) Edvard *1*:3, 7; *2*:86-87; *5*:78; *7*:17-19, 21-25
Carlström, Anette *9*:83
Carr, E. H. *10*:115
Casius *2*:20
Castberg, Frede *4*:95
Castel Sant Angelo, Rom *3*:62
Castelseprio *6*:76
Castrano, Cristofano de *3*:61-62
Çatalhöyük *5*:29
Caunos *1*:18; *2*:23
Cavallin, Anders *7*:15
Çavustepe *7*:77
Ceder, -olja *1*:63; *2*:89
Cederlund, R. *3*:99
Çelebi, Evliya. Se *Evliya Çelebi*
Çelik, Saniye *8*:67
Çelilköy *6*:29, 35
Cell *6*:11; *9*:38
Cella *4*:12-15, 18-19, 24
Celsing, släkt *2*:85
Celsing, Fredrik von *3*:139; *4*:113; *6*:78
Celsing, Gustaf *2*:86
Celsing, Inga von *4*:113; *6*:78
Celsing, Ulric *8*:15
Celsius, Olof *10*:26
Celsius-biblioteket, Ephesos *2*:80
Cem, prins *3*:40-65
Cemboyluk *10*:129
Cens-or, -ur *10*:19-20
Centralasiatisk *2*:50, 52-53; *6*:30, 34, 36; *8*:36-39, 57; *9*:55, 64
Centralasien *1*:77; *2*:46, 50, 53, 67, 74; *3*:32; *5*:29, 45; *6*:24, 34; *7*:68; *8*:34, 37-39, 52, 54, 61, 63; *10*:86, 124
Centralinstitut for Nordisk Asienforskning (CINA) *3*:139; *9*:84; *10*:135
Centrum för multietnisk forskning, Uppsala *10*:120
Ceremoni-el *1*:27, 35, 42; *5*:5; *6*:64; *8*:29; *9*:7; *10*:62, 65, 69-70
Ceremonimästare *3*:61; *5*:38, 47; *8*:28-29; *10*:70-71
Cerrâhi *10*:46, 55
Cervantes Saavedra, Miguel de *3*:107
Cesare Borgia *3*:61
Cetsan *10*:129
Chai-Englund, Karin *4*:112
Chakass-er *6*:35-37
Chalandon, F. *3*:28
Chalcedon *7*:75; *10*:6
Chalcedonien *1*:14; *8*:15
Chalki *8*:5
Chalkidike *3*:70
Chalkokondylas, Demetrios *2*:62
Chalkokondylas, Laonikos *2*:62-66
Chalkolitisk *2*:77
Chalkopratia-kyrkan *10*:6, 12
Champollion, Jean François *1*:9
Chamzaev, M. Ja. *6*:36
Changai-bergen *10*:85
Chanson de geste *3*:28
Chardin, Jean *10*:27, 29
Charpentier, Carl-Johan *1*:19, 89; *8*:53
Chartres *4*:73
Chavannes, É. *2*:51
Cheetham, L. *7*:17
Cherson *5*:24-28
Chersoniter *5*:25
Chesneau, J. *2*:65
Ch'i-dynastin *5*:49
Chihuahua *6*:22
Chilla *3*:34
Ching-dynastin *10*:88

Chinnong, kejsare *5*:43
Chios *1*:9; *2*:57; *3*:73
Chishtiya-orden *3*:30
Chiton *1*:32
Chlamys *1*:27
Chora-klostret.
Se *Kahriye Camii*
Christiansen, Reidar Th. *6*:20
Christides, V. *9*:11, 31
Christina, drottning *4*:79
Chrysobalanton *9*:32, 35, 42-46, 48; *10*:134
Ciborium *1*:24
Cicero *5*:5
Cıcım *9*:54, 64
Cihanbeyli *10*:127
Cilicien *2*:8, 15, 17-20, 22, 35; *5*:7-8; *7*:54, 65
Cilimbuz *5*:51
Cirkusartist *6*:6
Cistern, vatten- *1*:15; *8*:18; *9*:39, 43
Citadell *7*:72, 76, 79
Cîteaux *4*:73
Civilrätt *6*:66-67
Civitavecchia *3*:59
Clason, Elin *8*:59, 63
Clausewitz, von, danskt legationsråd, Konstantinopel *10*:63
Clermont-Ferrand *3*:46; *4*:61, 67
Cock, Hieronymus *2*:89
Coecke van Aelst, Pieter *2*:60-61, 65-66
Colle, Pagolo di ser Giovanni. Se *Paolo da Colle*
Colliander, Tito *10*:15
Collinder, Björn *4*:48
Comana *2*:18
Cook, J. M. *2*:24
Čorlu *10*:76
Cornelius Nepos *3*:63
Cornell, Elias *1*:16
Çorum *7*:84
Corvinus, Mathias *3*:45
Corycus *2*:20-21
Cracow (vid Stettin) *5*:53
Crampa, Jonas *1*:55; *2*:28; *4*:5
Craplet, B. *4*:68
Creuse *3*:55
Cristofano de Castrano *3*:61-62
Croneborg, Adolf *1*:7-16, 89; *2*:94; *3*:138; *4*:110; *6*:50, 76; *8*:69-70, 74; *9*:82, 84
Croneborg, Lolly *8*:70
Croneborg, Rutger (1898-) *10*:82
Croneborg, Rutger (1929-) *10*:82
Croneborg, Sofia f. Malmborg *10*:80
Cronholm, Börje *7*:59
Cumhuriyet *3*:108
Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlıgı *2*:73
Curiel, Raoul *4*:106-107
Curman, Peter *4*:112
Cydnos *2*:20
Cyma (sima) *4*:12, 23
Cypern *1*:9; *2*:16-17; *6*:32; *8*:23
Cypress *1*:63; *4*:102; *5*:64; *8*:15, 19, 28; *9*:39, 68-69
Czestochowa *10*:9

Dagens Nyheter *1*:40-41; *2*:97; *8*:5
Dağlarca, F. H. *3*:106
Dagron, G. *1*:35
Daher, O. *10*:115
Dahr, Thomas *4*:112
Dal, Safer *10*:46
Dalarna *1*:76; *3*:117
Dallaway, J. *9*:84
Damaskios *2*:38
Damaskus *3*:44; *4*:59; *5*:50, 59; *7*:74
Dammann, E. *8*:50
Danet, Louis *2*:60, 64
Danielsson, O. A. *1*:78
Danişmend, İ. H. *3*:64
Danişment *2*:44
Danmark *2*:56; *4*:88; *8*:48; *10*:80, 83
Dans *3*:31, 36, 47, 108; *4*:54-55, 58-59, 73, 75-76; *7*:82; *8*:19-21; *10*:45, 74
Dansk *2*:29; *4*:87; *8*:13, 55; *9*:7, 29; *10*:63
"Daoul" *7*:31
Dardanellerna *3*:97; *4*:103; *6*:68; *10*:80
Dardel, Fritz von *10*:81
Darqawiya *3*:30
Darülhadis-moskén, Edirne *4*:100, 102
Dauphiné *2*:56
David, kung *4*:73: 75
Davidson, H. R. Ellis *4*:48
Davidsson, Åke *5*:52
Dayıoğlu, Gülten *8*:52
Deckare *3*:107
Dede Efendi (1778-) *8*:21
Dede Khan *8*:36-37
Dede Korkut *5*:29-30, 33, 45, 48
Dedikation *1*:38; *4*:20; *5*:73
Se även *Donation*
Deeters, G. *10*:38
De Geer, Eric *10*:120
Değirmen Kasr *4*:100
Değirmen-dalen *7*:69
De la Gardie, Magnus Gabriel *2*:89
Delen, A. J. J. *2*:65
Delfi *2*:23-24, 27, 29
Delos *7*:52
Dely (krigare) *2*:64
Demetrios, helgon *3*:12; *9*:47
Demirbaş Şarl *2*:75
Demirel, Süleyman *3*:105
Demirgian, Ohan *10*:129
Demirtaş Kasr *4*:98, 100-103
Demobilisering *6*:51
Demon, -isk *4*:56, 75; *6*:7, 9, 12-14, 18; *7*:13, 58; *9*:36, 38-39
Demotika (Dimtoka) *3*:129-130; *4*:79, 102, 104-105; *8*:10; *10*:35
Demotisk *9*:27
Demus, Otto *1*:25
Denizli *6*:41
Deny, J. *10*:90, 95-96, 99, 115
Derman, M. Uğur *5*:50-51, 54, 68
Dervisch *1*:15, 42; *3*:36; *5*:44; *8*:19-21; *10*:45-46, 51, 58
Derzafaran *7*:74
Deschamps, Paul *4*:50
Despoti, -sm *4*:80, 82, 96
Dessel, Allan *3*:138; *4*:110; *5*:92

Dessert *5*:35-36, 42, 45-46
Destrée, A. *9*:19
Deutsches Archäologisches Institut, Istanbul *9*:74
Dhikr *3*:32
Dhu'n-Nun al-Misri *3*:33
Diadem *1*:27
Diakonissa *9*:36
Dialekt *1*:16, 22; *8*:60; *10*:100, 128
Diamant *5*:87-89; *6*:77; *8*:31; *10*:71
Diana *7*:55, 57
Diaulos *2*:25
Dickens, Charles *3*:107
Diderot, Denis *5*:51, 56-57, 70-71
Didyma *2*:24, 78
Didymoteichon.
Se *Demotika*
Diehl, Ch. *7*:61
Dieten, J.-L. van *3*:28
Digenis Akritas *3*:5-14, 16-22, 24-28
Diglossi *1*:19
Dil ve tarih-cğorafya Fakültesi (D.T.C.F.), Ankara *2*:69-71, 73
Dilmeç, Ali Nuri.
Se *Noring, Gustaf*
Dimotika. Se *Demotika*
Dinar *3*:73-74; *4*:106-107
Dinkler, E. *9*:16, 30
Diocletianus *9*:10, 27
Diogenes (officer, 700-t,) *3*:21
Dion Chrysostomos *2*:37
Dionysios från Fourna *10*:15
Diószegi, V. *6*:22
Diplomat, -i, -isk *1*:3, 38, 40; *2*:82-83, 86-87; *4*:35, 79; *5*:7, 46, 88-89; *6*:51, 53, 56, 58, 63, 71-72; *7*:17, 25, 27, 34, 40; *8*:13, 31, 57, 69-70; *9*:74; *10*:39, 60-61, 83
Dir *4*:30, 36, 43
Divan (diktsamling) *3*:36, 63; *7*:43, 45, 51, 58-62, 65
Se även *Lyrik, Poesi*
Divan (soffa) *5*:47; *9*:56; *10*:66, 71-72, 79
Divanhane *4*:101; *5*:47; *8*:25, 28-29; *10*:66, 68-70
Divination *5*:6-7, 14; *8*:56
Divitision *1*:27, 32
Diyarbakır *3*:75; *7*:71, 75-76, 84; *10*:128
Djalaluddin Rumi.
Se *Jalal ud-din Rumi*
Djazayeri, E. *1*:20
Djingis Khan *10*:88, 94, 112
Djudji Khan *10*:94
Djulfa *10*:28
Djursholm *1*:5; *3*:115
Djurstil *2*:47-49, 53
Djävulen *6*:13, 29; *7*:15, 50; *8*:21; *9*:13, 36, 38
Dmitrieva, N. K. *6*:35
Dnjepr *4*:30, 34; *5*:16, 22, 26; *10*:42, 93
Dobrugea *8*:66-68
Docka *4*:102-103
Doğubeyazit *7*:76-77, 79, 84
d'Ohsson, Constantin *2*:87; *5*:46; *10*:129
Se även *Mouradgea d'Ohsson*, I.
Doktorand, -utbildning *1*:17-19, 21; *2*:72, 95
Doktors-avhandling, -disputation *3*:113; *7*:15, 17; *8*:58, 60
Dolichos *2*:25
Dolma *5*:41, 46; *8*:11
Dolmabahçe *8*:25
Dolmuş *8*:23-24
Dom, -are, -stol *4*:58, 83-97; *5*:60; *6*:59, 65-67; *7*:30-31, 40; *9*:41; *10*:66, 68, 70-71, 78
Dominikaner *10*:28
Domnitziolos *6*:14-15
Don *10*:93, 99
Donat-ion, -or *1*:12-13, 17, 28-31, 33-36; *4*:71, 112; *5*:94; *8*:36, 38; *9*:36, 51, 83-84; *10*:135
Donau *5*:16, 27, 74; *10*:77, 94
Dongola *9*:9-10, 13, 16
Dop *3*:9, 17; *4*:42, 72; *5*:18, 24-26; *9*:7, 12-13; *10*:124
Dorisk *1*:51, 53, 56; *4*:6; *8*:9
Dostojevskij, Fjodor *10*:20
Dourali, Pigitsa *6*:26
Doxologi *9*:38
Drabant *4*:55-56, 58, 68, 75
Dragant. Se *Gummidragant*
Dragoman *1*:40; *3*:57, 130; *5*:46; *6*:53, 58; *8*:14, 25; *10*:61-63, 65-66, 68-69, 72, 74, 129
Se även *Tolk*
Dragomanhuset *1*:8, 10, 12-14, 21-22, 91; *2*:96; *3*:140; *4*:112; *6*:77; *7*:89; *8*:13, 74; *9*:70, 76, 83-84; *10*:134-135
Drake *2*:48, 50; *3*:132
Drama *2*:38; *5*:26; *7*:12; *9*:67
Drama (stad) *6*:27
Dreifald, Curt *4*:91
Drimba, V. *8*:67-68
Drogonisca, släkt *10*:79
Drogskoij *10*:77
Drossaton *6*:27
Drottning *4*:79; *5*:9, 26; *10*:9
Drus-er *9*:67-68
Druv-a, -blad *5*:33, 41, 44, 59
Dryck *5*:33, 35-36, 44-45, 47; *8*:5, 11
Dräkt. Se *Klädedräkt*
Drög *7*:17, 21, 23
Dröm *5*:8; *6*:6; *7*:45; *9*:38
Dsungariet *10*:90
Duczko, WI. *1*:19
Dudley, John *2*:56-57
Dukat *3*:62; *10*:79
Se även *Guldmynt*
Dumézil, Georges *2*:11; *9*:78-79
Duterte, Jacques.
Se *Raphaël P. du Mans*
Duva *1*:31; *5*:30, 69; *7*:50; *8*:18; *9*:69
Dvornik, F. *2*:31
Dyofysitisk *9*:12, 25
Dyrrachium *5*:22
Döda Havet *4*:62
Dönme *10*:123
Dörner, F. K. *3*:25, 27
Dörrie, H. *3*:25, 27
Döven *7*:17, 20
Dövvit *8*:34

East India Company *9*:60, 65
Ebenholts *8*:32
Ebersolt, Jean *10*:12
Ebru. Se *Marmorerat papper*
Ecevit, Bülent *3*:105
Eckhoff, Torstein *4*:95
Edda *5*:29; *7*:35
Edebiyat Fakültesi Mezunu *2*:72
Edessa *3*:28; *5*:20-21
Edfu *9*:10
Edgren, Bengt *6*:77
Edhem, Halil *3*:68, 100
Edirne *3*:66, 130-131; *4*:98-102, 104; *8*:10; *10*:76
Se även *Adrianopel*
Edman, Gunnar *7*:43
Efesisk *4*:16
Efesos (Efesus). Se *Ephesos*
Ege Üniversitesi *2*:71
Egeiska Havet, -kusten *3*:73; *4*:34, 104; *5*:43-44; *8*:64
Egnatia *5*:22
Eğret *9*:51
Egypten *2*:16, 84; *3*:44, 58-59, 68-70, 72, 76-77, 86, 89-91, 95-96, 115-116; *4*:62; *5*:59; *6*:23; *7*:8, 27; *8*:70; *9*:7, 9-14, 16-17, 19-21, 25, 27, 29, 54; *10*:5, 15, 74
Egypti-er, -isk *1*:9, 63; *3*:25, 58-59, 115; *4*:63; *6*:38, 42; *9*:11, 14, 19, 29-31
Ehelolf, H. *2*:21
Ehn, Billy *10*:84, 115
Ehrenhoff, Selim *7*:35
Ehrensvärd, Ulla *2*:54-66, 82-89, 94, 97; *3*:132-135, 138-139; *4*:110, 112; *5*:49-82, 92, 94; *6*:76-77; *7*:69-85, 88-89; *8*:53-54, 73-74; *9*:82; *10*:133
Ehrhard, A. *9*:47
Eide, T. *9*:30
Eisenstaedt, Alfred *6*:49
Ekaterinoslav *10*:99
Ekatomnidisk *1*:50, 52, 54, 56-57; *4*:6, 24-26
Ekatomnos *1*:50
Ekebyhof *2*:86
Ekelöf, Gunnar *7*:41-65, 75; *8*:53
Ekelöf, Ingrid *7*:42, 45, 48, 52, 54, 64
Ekelöf, Nun *7*:63
Ekenäs *6*:72
Ekerwald, Carl-Göran *3*:31
Ekman & Co, Göteborg *9*:83
Ekner, Reidar *7*:60, 64
Ekström, Annika *8*:52; *10*:135
Elagin, S. *10*:42-43
Elazığ *7*:66; *10*:128
Elba *5*:88-89
Elçin, Şükrü *2*:73
Elfenben *10*:70
Elgenstierna, Gustaf *10*:35, 82
Elia *4*:56, 64, 76
Elif Kitabevi, Istanbul *3*:104
Elisa, profet *4*:61
Elisabet, helgon *4*:57, 64; *10*:8
Ellegård, Alvar *9*:83
Emancipation *6*:67; *8*:24
Emanuel Filibert av Savoyen *5*:73
Emar *5*:8-9, 14-15
Embry *2*:62, 65-66
Emigra-tion, -nt *3*:101; *10*:24, 105
Emin, Mehmet (Yurdakul) *1*:44
Eminönü, Istanbul *8*:24
Emir *3*:8-9, 11, 16-19, 21, 26, 28, 66; *7*:79
Emre, Yunus.
Se *Yunus Emre*
Emre-dervisch *10*:45, 58
Encyklopedi *3*:105; *5*:51, 56-57, 70-71
Enderli, Hans *5*:51
Eneman, Michael *1*:3; *2*:84
Eneqvist, Gunhild *2*:96
Engberg, Jens *10*:135
Engberg, Monica *5*:93
Engelbrektsson, Ulla-Britt *1*:19, 89; *2*:95; *4*:112; *5*:83-86, 94; *8*:58; *10*:135
Engels-k, -a, -man *2*:13, 71; *3*:30, 34, 48, 130; *4*:65, 87, 97; *5*:49, 73, 81; *6*:55-56, 59, 63; *7*:31, 62, 79; *8*:25, 37; *9*:71; *10*:27, 40, 78, 86, 89
Engeström, Lars von *5*:79
Engeströmska samlingen, Kungl. biblioteket *2*:83
England *2*:56; *3*:30; *4*:71, 73; *5*:88; *6*:54-56, 58, 64; *8*:33; *9*:60, 65
English Turkey Company *9*:60, 65
Engström, Albert *7*:39
Engvall, Maria Lovisa *8*:62
Engzäll, Rutger *10*:135
Enkomion *6*:16, 18
Enlart, Camille *4*:51, 64, 66
Entablement *4*:12, 19, 21
Ententen *6*:51, 53-54, 58
Enver Paşa *3*:106
Enveri *2*:68
Envoyé *1*:7, 11; *8*:15
Enypnion *7*:45-46
Eolisk *1*:48; *2*:88
Eparch *4*:35, 42; *9*:10, 19, 28
Ephesos (Efesos) *1*:58, 60; *2*:23, 79-81; *7*:45, 52-53, 56-57, 65; *8*:41; *9*:10; *10*:5, 12
Epidauros *1*:54, 61; *2*:24
Epikantus *10*:87, 96
Epilepsi *4*:59; *9*:38
Epiros *5*:88
Episkepsis *10*:8-9
Epos. Se *Poesi*
Eraybar, Saffet *8*:52
Erdem, Mahmut *8*:63
Erem, Ali Rıza *5*:48
Eremit *3*:31; *6*:9, 11; *7*:8; *9*:36; *10*:21
Erenius, Gillis *4*:89
Erfurt *5*:52, 73
Ergobrotis *6*:9
Ergün-Engström, Gülseren *8*:53
Ericsson.
Se *L. M. Ericsson*
(Ollie och Elof) Ericssons stiftelse *1*:22, 90
Ermaktas *2*:20
Erosion *7*:73, 84
Eroti-k, -sk *5*:58, 69
Ertaylan, I. H. *3*:52, 64

Ervaco *3*:134
Erzan, Refik *4*:112
Erzurum *1*:19; *2*:71, 76; *6*:53-54, 60, 62, 69; *7*:69, 80-83; *9*:färgpl.
Escorial *3*:6, 8
Eskatologisk *10*:14
Eskilson, Agneta *7*:89
Eskilstuna *4*:113
Eskişehir *6*:54; *9*:51
Eslöv *7*:27
Esoterisk *3*:30
Eşrefoğlu *2*:79
Esséen, Carin *9*:73
Esséen, Erik *6*:77; *9*:73
Est-land, -er, -nisk *6*:21; *10*:85, 100, 102-105, 107-109, 111-114, 118-119, 123
(Saint) Étienne Harding *4*:73, 75
Etikett *10*:63, 65, 71-72, 74
Etiopien *6*:56; *9*:7, 9, 11
Etiopi-er, -sk *1*:46; *9*:11
Etnicitet *10*:84-85, 98, 104, 112, 114, 117-119, 122
Etnisk *5*:30, 33, 38; *6*:35, 37, 60; *7*:66; *8*:60-63; *9*:68; *10*:30, 84, 86, 88, 96-97, 100, 104-105, 107, 109, 111-112, 114-115, 117-124, 127, 130
Etnograf-i, ica *1*:3-4, 9, 19-20, 22; *2*:39, 56-57, 60; *5*:30; *6*:24, 33; *7*:68, 88; *8*:62, 74; *9*:82
Etnolog, -i *1*:3, 9; *2*:78; *6*:24, 33, 77; *7*:25, 66; *8*:34, 63; *10*:86
Etnonym *8*:57, 64
Etrusk-er, -isk *5*:5-7
Etymologi *4*:29, 32, 48-49; *6*:36
Euchologion Mega *9*:16-17, 25, 31
Eudokia *1*:27; *10*:8
Eufrat *3*:6, 12, 21, 23, 27-28; *5*:8; *7*:73
Eunapius *7*:6
Eunuck *2*:60; *5*:22; *8*:29; *10*:71
Euripides *7*:13
Eusebios *1*:35
Eustathios Makrembolites *3*:28
Euthynteria *4*:11-12, 14
Evangelisk, -t *1*:7; *9*:39; *10*:8
Evangelium *1*:27, 31; *7*:38; *10*:29
Evelyn, John *5*:66, 69, 73
Evliya Çelebi *5*:48; *10*:32
Evros (Hebros) *4*:104
Exaltation *10*:45, 58
Exegetik *1*:79
Exercisfält *7*:80
Exlibris *3*:135; *4*:112
Exorcis-m, -tisk *6*:6, 18; *9*:38
Expertgruppen för Invandrarforskning (EIFO) *8*:59-60
Extas *3*:36, 38
Eyice, Semavi *3*:43, 61, 64
Eyyüp *1*:65; *7*:43

Fabricius, Cajus *3*:138
Fabritius, Ludvig *10*:34
Fackförening *4*:91-95, 97
Fagergren, Conrad *7*:26
Fahlbeck, Pontus *1*:5
Fahri *5*:65, 82
Fakhr ud-din 'Iraqi *3*:34, 39
Fakiya *10*:76, 83
Falerii *5*:6, 14
Falk *7*:50
Falun *1*:76
Familjeplanering *8*:43, 47
Familjerätt *6*:67
Fanaroit, -er, -isk *7*:45; *10*:79
Faras *9*:6-7, 9-10, 14, 16-22, 24-26, 31
Farmaceut *5*:69
Se även *Apotekare*
Fartyg *1*:14; *5*:16; *7*:84; *8*:16, 24, 32; *9*:76; *10*:43, 62
Fassoulakis, S. *9*:47
Fasta *3*:34; *5*:85; *6*:6, 8-9, 18; *7*:10, 12; *9*:38; *10*:13, 15-16, 46, 104
Se även *Ramadan*
Fatimidisk *4*:61
Fauna *3*:106; *8*:64
Fazer AB *3*:134
Feif, Casten *4*:80
Fellah-er *9*:67-68
Fellingsbro *1*:76
Fenici-er, -sk *2*:20, 41; *5*:6
Fenmen, Şefik *6*:50; *9*:49-65, 84
Ferghana *5*:33; *6*:33, 35-37; *8*:37
Ferid Pascha Vlora *5*:88
Feriköy *9*:77
Fernissa *5*:54
Ferrières, de, greve, Konstantinopel *10*:63
Fest, -plats *1*:52; *2*:24, 28-29; *5*:12, 33; *6*:31; *7*:57, 65, 71; *8*:13, 21, 29, 65; *10*:16, 74, 112
Se även *Gästabud*
Festival *8*:21
Festugière, A.-J. *6*:5, 12, 15
Feudal *6*:68
Fez *6*:65-66; *10*:79
Fiesole *3*:59
Figurframställning *1*:24, 31, 39; *4*:50-51, 53, 55, 64, 68-69, 72-73, 76-78; *9*:38; *10*:8
Fikon *5*:33,54
Filigran *2*:54
Filip av Makedonien *3*:25
Filipus, tetrark *4*:59-59
Film *2*:75; *6*:78; *7*:85; *8*:73, 75; *9*:70
Filolog-i *1*:11, 78; *2*:78; *3*:6-7; *4*:38; *5*:7, 33, 94; *9*:82, 84
Filosof-i *2*:34, 38, 40; *3*:29, 31-33, 38, 41
Filt, -a *5*:30, 50; *10*:63
Finansväsen *3*:67-68; *10*:66
Findiq altunu *3*:67, 76-82, 85
Finland *1*:8; *4*:84-87, 96-97; *6*:21, 33, 72; *7*:79; *10*:83, 85, 96, 100, 102-112, 114-115, 117-118
Fin-ne, -ländsk, -ska *4*:29, 87; *6*:33, 35; *7*:28, 69; *10*:15, 85, 97-98, 104-105, 107, 111, 113, 118-119
Finsk-ugriska (folk/språk) *1*:20; *6*:31; *10*:97, 100, 117
"Firengistan" *3*:46, 63
Firman (ferman) *7*:36; *9*:66

Fişek, Hicri *6*:50, 59-70
Fisk, -e *5*:38, 40-46; *7*:8, 52, 72, 77; *8*:24
Fiskal *4*:83
Flavisk *1*:53
Flavius Josephus *4*:57-59
Flemberg, Johan *5*:92; *6*:76; *7*:88-89; *8*:73; *9*:82; *10*:133
Flemming, B. *3*:40
Flinta *7*:17-19, 23
Flora *3*:106; *7*:69; *9*:68-69
Florens *2*:62; *3*:59; *5*:72
Florentin-are, -sk *3*:44, 48, 51; *5*:72, 75
Flotta *1*:36, 62; *4*:34, 40; *5*:16-18, 20-24; *6*:54, 59; *9*:67; *10*:42-43
Se även *Skärgårdsflotta*
Flygpost *5*:69
Flykt *3*:57; *4*:43, 79; *5*:12-13, 16; *9*:19, 36; *10*:15, 104, 129
Flykting *6*:26-27, 35; *8*:59; *9*:19; *10*:117, 120, 123-124, 127-128
Flärdh, Börje *8*:64
Flöjt *3*:36-37; *4*:55; *10*:45
Foconi, Stefan *10*:134
Fokas, släkt *5*:24; *9*:45
Fokas (602-610) *6*:14-15
Fokas. Se även *Bardas Fokas; Nikeforos Fokas*
Folkbibliotek, -arie *3*:101-111
Folkbildning *2*:70
Folkdikt(ning) *1*:41-42; *3*:7-8, 13, 19, 28; *8*:54; *10*:45
Folklor-e, -ist *1*:42; *3*:32; *6*:20, 24; *7*:66; *8*:34, 63, 65, 68
Folkmusik *3*:104, 108; *10*:45
Folkskola *3*:101
Folksång *3*:15-16, 18-19
Folktro *1*:77
Folktyper *2*:54-55, 57-60, 66, 87
Folkvandring, -stiden *8*:73; *10*:88, 92, 97, 100, 117
Folkvisa *1*:46; *3*:106
Fond *1*:7-8, 22; *8*:74
Fonem *10*:89
Fonetik *10*:26, 32, 44, 89-90
Fontevraud *4*:69-72, 75, 77-78
Fontän *7*:52
Forde, C. *7*:18
Fordringsägare *2*:86
Formalin *5*:72
Fornkristen *1*:58
(Svenska) fornskrifts-sällskapet *7*:36
Forsberg, Stig *1*:19, 89; *2*:94; *3*:138; *4*:110; *5*:92
Forskarhemmet i Kadiköy-Moda *1*:5
Forskningsres-ande, -or *1*:3, 9, 77; *3*:23, 129; *10*:27
Fortifikationsofficer *2*:56-57, 87-88; *10*:60, 80
Forum, Konstantinopel *1*:33, 35
Fossati, Gaspare *1*:39; *9*:37
Fossati, Giuseppe *1*:39
Fotboll *8*:11
Fotios. Se *Photios*
Fotograf, -i *2*:88; *4*:9, 50; *6*:39-48, 78; *7*:42, 45, 55, 76, 88; *8*:25, 37, 53; *9*:70-77, 83; *10*:80, 134, 136
Fotografiska museet *9*:71, 83; *10*:136
Foulque, greve av Anjou *4*:62-63, 72, 75
Frank-er, -isk *1*:37; *4*:29, 38; *8*:21; *9*:5, 7
Frankfurt am Main *5*:74
Frankrike *2*:51, 54, 56-57, 66; *3*:42, 45-48, 51, 55-57, 62-63, 65; *4*:48, 51, 63, 65, 67-68, 71-72; *5*:44, 79, 87; *6*:54-55, 58-59; *7*:5, 17; *8*:12, 33; *9*:60, 65; *10*:9, 15, 29, 37, 125
Fransiskaner *4*:66; *10*:28
Frans-ka, -man *1*:9, 41, 44; *2*:54, 57, 62-66, 87-88; *3*:30, 41, 45-46, 54, 59, 62-63, 71, 91, 130; *4*:50-52, 62-63, 65, 76, 78, 104-105; *5*:8, 44, 47, 49, 51, 73, 78, 82, 87, 89; *6*:55 59, 66; *7*:31, 38, 69; *8*:23, 56; *9*:67, 71; *10*:26-29, 32, 35, 39, 41-42, 44, 62-63, 72, 79, 81
Frantz, K. *9*:63
Frauenknecht, Bertram *9*:63
Frazer, James G. *6*:19
Fredrikshamn *10*:60
Fredskonferens *6*:63
Fresk *1*:19; *6*:76; *9*:34
Freudiansk *6*:20
Friberg, Ingegerd *7*:89
Friberg, Jöran *7*:89
Frihetsrörelse *6*:54-55, 62; *9*:66-67
Frihetstiden *6*:56
Frimurare *7*:75
Fris *2*:50; *4*:68
Frolow, A. *1*:36
Frukt *5*:42, 47; *6*:8-9, 34; *7*:8
Fryer, John *10*:27
Fryg-er, -isk *1*:21, 62; *2*:17-18, 77-79
Främre Asien *1*:64
Främre Orienten *1*:9, 11, 13, 18-20; *2*:79, 82; *3*:113, 115, 129; *7*:17, 25; *8*:33, 70; *9*:54, 66-67
Furst-e, -inna *1*:37; *3*:41, 59, 67; *4*:71, 77, 84; *5*:18, 26-27, 38, 52; *7*:47-48, 51-52, 54, 60-62; *9*:49; *10*:29, 34, 36-39, 41, 72, 79-80
Furumark, Arne *1*:17
Fyllerist *2*:60
Fågel *1*:15, 31; *2*:48, 50; *5*:5, 8, 10-13, 30, 34, 42, 45-46; *6*:24-29, 37; *8*:11, 16, 18, 64; *9*:39, 69; *10*:57
Fånge, -nskap *3*:56, 63; *4*:58, 79, 96, 105; *5*:16-17, 21, 25, 33, 46, 87, 89; *6*:14; *7*:45; *9*:39, 47; *10*:41, 60
Får *5*:30, 34, 43, 45; *6*:23, 28, 32; *7*:76; *9*:60, 65; *10*:77
Fäbod *1*:6
Fältskär *7*:26
Fälttåg *1*:35; *4*:38, 83; *5*:8, 12, 20; *10*:42, 60
Fängelse *4*:104; *5*:21; *7*:28, 31, 40, 62, 76; *8*:31;

9:39, 44, 47
Färg, -at, -ning *5*:49-52, 54-55, 58-69, 72-82; *7*:13, 47; *9*:17, 19-21, 25, 51, 54-56, 61-65
Färja *8*:24; *9*:76; *10*:22
Fästmansgåva *7*:49
Fästning. Se *Befästning*
Födelse *7*:66; *8*:41, 45, 47-48, 50-51; *10*:45
Förenta nationerna *7*:88; *10*:80, 83
Förfalsk-are, -ning *5*:33; *7*:10
Författar-e, -aftnar *3*:103, 106-108; *7*:6; *8*:9, 53-54, 59; *9*:42-43, 45, 47, 83; *10*:14, 16, 18-20, 25, 45
Förföljelse *3*:9; *4*:61; *7*:10; *9*:14, 19, 37, 67; *10*:41
Förgiftning *3*:46, 61, 63; *7*:32, 34
Förkastning (geol.) *1*:60
Förlag, -skatalog *3*:103, 107; *8*:52-54
Förlossning, -sklinik *8*:43-47, 50-51
Förräderi *7*:60-61; *9*:39, 47
Försvarsallians *1*:7
Försvarsanläggning. Se *Befästning*
Försvarsdepartementet *6*:54
Försäkring *1*:66
Förvisning *5*:23; *7*:10; *10*:38

Gabain, Annemarie von *8*:62
Gabriel, ärkeängel *1*:25, 28
Gadolin, Anitra *1*:18
Gagauz-er *6*:33, 35
Gaius, kejsare *3*:26
Galata, Istanbul *8*:9, 16, 19, 23; *9*:70, 73; *10*:60
Galata Mevlevihânesi *8*:19
Galata Seray Lisesi *7*:36
Galata-bron *2*:75; *6*:38; *7*:48; *8*:13, 23-24
Galata-tornet *2*:88; *8*:21-23
Galatien *6*:12, 18
Galenos *2*:40
Galicien *9*:7
Galiléen *4*:57-58, 60
Galla *5*:67, 72-74, 79, färgpl. I, IV, VII
Galla Placidia *7*:61
Galland, Antoine *4*:102
Galleri *1*:25-26, 36; *8*:16; *10*:69
Galär *10*:43, 63, 74
Gamla Testamentet *2*:32; *4*:32-33, 57, 62; *7*:72; *9*:21; *10*:14
Ğanğah *3*:70
Gard *4*:68
Gardell, Karl Gustav *1*:20
Gardiner, E. N. *2*:27
Garnison *4*:35
Garvämnen *5*:59
Gascogne *4*:71
Gauhe, Joh. Fried. *5*:53
Gaza *6*:23
Ğaza'ir. Se *Algier*
Gecekondu *7*:66
Geijer, Agnes *1*:17; *2*:89; *4*:111
Geijer, Julia f. Malmborg *10*:80
Geijer, Lennart *4*:88
Geijerstam, Carl-Erik af *1*:79
Gejvall, Nils Gustaf *1*:18
Gelibolu *4*:103
Gelibolu, Ali *2*:68
Gendarm *4*:100
Genealogi *1*:29; *5*:58; *9*:71
General *5*:16, 20, 28; *6*:51, 60; *7*:61; *10*:40, 42, 59, 66, 77, 81-83
Generaldomarämbete *4*:83
Generalkonsul *7*:27, 40; *8*:15, 74
(Svenska) Generalkonsulatet, Istanbul *1*:10, 12-13, 16, 21; *2*:75; *8*:14, 18; *9*:70, 73, 77
Generalprokurator *4*:84
Generalstaben *6*:54, 56
Genesios *3*:17
Genius *1*:27-28
Genu-a, -esare *3*:41, 48; *8*:21
Geograf, -i, -isk *1*:11, 13, 77; *2*:68; *4*:31, 113; *5*:30; *7*:24, 66; *8*:39; *9*:9, 27, 68; *10*:88, 98, 115
Geometri, -sk figur *1*:24; *9*:54-55, 61, 64
Georg, helgon *3*:12; *6*:6-8
Georgien *7*:83; *10*:36, 38-39
Georgi-er, -sk *5*:25, 29, 40; *7*:79-80; *10*:30, 33, 36-39, 41, 124, 130
Georgios, hagiograf *6*:15-18
Georgios Pisides *10*:13
Geranion *7*:52
Gergeo, Hanna *8*:57
German-er, -ska *2*:10-11, 14; *5*:10
Germanos, patriark *10*:6, 13
Gernandt, Maria Elisabeth *7*:26
Gertten, Augusta von, g. Malmborg *10*:61, 75
Getsemane *4*:68
20 —
Ghana *6*:20
Ghazal *3*:34-35
Ghazali *9*:14
Ghika, ätt *10*:79
Ghirshman, R. *2*:52
Giannopoulos, Philippos Adonis *4*:105
Gibb, H. A. R. *10*:62-63, 65-66, 68-71, 82
Gierow, Pär Göran *2*:94
Giftermål *1*:37, 50; *3*:9-10, 25; *4*:58; *5*:24-28, 84; *7*:49; *9*:35, 41; *10*:42, 45, 75, 107, 112, 125
Gille-n *4*:59, 72
Giraff *3*:59
Ğirs, pl. ğuruš *3*:68, 86-98
Gisslan *3*:45, 57-58, 65
Giurgiu *10*:77
Giza *3*:116
Gjörwell, Carl Christoffer *1*:9; *2*:86; *8*:5, 7, 14, 33
Glas *3*:112-114, 116-118; *5*:65
Glimmer *5*:50
Gloria *4*:56-57
Gnejs *4*:12
Gnosticism *3*:31
Gobeläng *5*:64
Gobi *10*:85, 89
Goell, T. *3*:27
Goethe, Johann Wolfgang von *7*:58
Goetze, A. *2*:21; *5*:14
Gog *4*:32-33

Golgata *4*:60
Golitsyn, Vasilij V. *10*:41
Gordion *1*:62-63; *2*:79-80; *7*:84
Gordiska knuten *1*:62
Gordon, Patrick *10*:40, 42
Gorkij *10*:85, 93, 99, 118
Gotland *2*:82; *3*:117; *4*:40
Gottfrid av Bouillon *4*:62
Gouber, släkt *9*:35, 44-46, 48
Grabar, André *1*:27, 30; *5*:17; *9*:40
Graber, R. *2*:32; *4*:48
Graffiti *9*:29
Grafisk formgiv-are, -ning *3*:134; *4*:111
Grafiska Institutet *3*:134
Graham, H. F. *3*:8
Grambo, Ronald *6*:20-21
Grammatik *1*:19, 78; *2*:34; *3*:105; *6*:67; *10*:14, 18, 21, 27-29, 32-33, 35
Grammofonskiva *2*:96; *3*:104, 108, 110-111
Granat *8*:73
Grandien, Bo *2*:97
Granit *1*:58
Granqvist, H. *10*:116
Grassi, Alfio *7*:38-39
Grav, -hög, -kyrka, -monument *1*:9, 15, 18-19, 50, 55-56, 62-63; *2*:19, 28-29, 80; *3*:12-13, 22-25, 27, 63; *4*:6, 59-61, 63-65, 71, 77-78; *7*:43, 81; *8*:19, 21, 25, 34; *9*:14-17, 25, 40, 77; *10*:16, 20
Grave, Cecilia *1*:19; *5*:93; *6*:77; *9*:83
Gravkyrkan, Jerusalem *4*:65
Gravskick *4*:30
Se även *Begravning*
Greene, Graham *3*:107
Grégoire, Henri *3*:7-9, 11, 17, 21-22, 24
Gregorian, V. *10*:28
Gregorius av Nazianzos *7*:6, 8-9, 12-13, 16
Gregorius av Nyssa *7*:6, 12, 15
Gregorius Illuminator *1*:29
Grek-er, -isk-a *1*:4, 19-20, 37, 48, 50-51, 54, 56-57, 76, 78; *2*:6, 9-10, 15-22, 37, 41-43, 60, 62, 75, 77-78, 80; *3*:5-8, 20-11, 25-26, 28, 41-42, 52, 54-57, 65, 101; *4*:27, 30, 32, 38, 43, 46-49, 60-61, 63-64, 104; *5*:5-6, 8, 25, 29, 33, 40, 42-43, 45-46, 88; *6*:5, 11, 25-27, 31, 33, 37, 51, 56, 59, 63; *7*:5-6, 12-13, 15-16, 38, 44-45, 47, 58, 60, 62, 65, 68, 77, 83; *8*:7, 10-11, 23, 32, 63; *9*:14-16, 21, 25, 27-32, 66-67, 74; *10*:8, 15-16, 76, 79, 90, 123-124, 130
Grekcypriot, -isk *6*:32
Grekisk eld *1*:37; *5*:16
Grekland *1*:19, 48, 56, 59, 61; *2*:10, 15, 23, 66; *4*:102, 104; *5*:45; *6*:27; *7*:5, 41, 67; *8*:5, 10, 33; *9*:32; *10*:15, 74, 80, 123
Grenoble *3*:46-47
Greysmith, Brenda *5*:58
Grierson, Ph. *1*:30
Griffets, engelsk läkare, Bukarest *10*:78
Grigoire IV Ghika *10*:79
Grill, -ning *5*:40, 46
Grimm, Jakob *6*:19
Gripsholm *2*:86
Groda *8*:64
Gropius, norsk konsul, Athen *10*:63
Groschen *3*:68
Grosso *3*:68
Grotta *3*:130; *4*:60-61, 76, 78, 105; *6*:8-9, 11, 14, 18; *7*:54
Grottaferrata *3*:6, 8
Gruv-a, -arbetare *1*:76; *3*:70; *7*:19
Gryaznov, M. P. *2*:47, 49
Gråberg af Hemsö, Jacob *7*:26
Gräslund, Bo *1*:18
Grønhaug, Reidar *10*:121
Grönland *1*:61; *8*:23
Grönsak-er *5*:41-45; *6*:8-9
Gud, -inna, -omlig *1*:26, 31, 33, 35, 37, 43; *3*:26, 31-33, 38-39; *4*:31, 33, 39, 41-42, 47, 49, 58, 62, 82-83, 96-97; *5*:6-11; *6*:16, 60; *7*:12, 68; *10*:5, 8, 18, 21
Gudenus, Philipp F. von *2*:86; *8*:14
Gudstjänst *1*:8; *4*:41, 61; *7*:10; *8*:19; *9*:14, 38; *10*:5, 8, 10, 13, 16, 18, 22, 104, 109
Guenon, René *3*:30
Guérin, V. *4*:60-61, 64-65
Guido av Lusignan *4*:63
Guld, gyllene *1*:24, 32; *3*:73; *4*:64, 100, 102; *5*:36, 47, 50, 53, 59-62, 65-66, 69, 72, 75, 88; *6*:22-23, 29-30; *7*:37, 49; *8*:9, 19, 29; *9*:10, 12, 35, 43-44; *10*:42, 59, 63, 65-66, 70-71
Guldmynt *2*:82; *3*:54, 59, 66-100; *4*:106-107
Guldsmed *5*:65; *7*:83
Gullberg, Hjalmar *10*:14
Gummi arabicum *5*:54
Gummidragant *5*:54, 67, 69
Gunner, Göran *3*:139
Gunterberg, Kjerstin *5*:93
Gur, Cumhur *8*:52
Gurney, O. R. *2*:21
Ğuruš. Se *Girs*
Gustafsson, Kerstin *8*:54
Gustafsson, Siv *6*:22
Gustav Vasa *2*:82
Gustav III *8*:18, 25; *10*:125
Gustaf VI Adolf *1*:11; *6*:49
Gustav VI Adolfs fond för svensk kultur *1*:13, 17
Gustavsson, Sven *6*:25
Guvernementsläkare *7*:26
Guvernör *3*:44-45
Gülzer-i savab *5*:54, 81
Gümülcine *8*:65
Gümüšhane *3*:70
Günaltay, Ş. *2*:69
Güner, Musa *8*:56-57
Güntekin, Reşat Nuri *3*:106
Güzelsu *7*:77
Gyldenstolpe, Edvard *2*:83
Gyllene Horden *10*:86, 94-95, 97-98, 117-118
Gyllene Hornet *1*:14; *5*:43; *7*:53; *8*:12, 21-22, 24, 32;

9:73, 76; *10*:63
Gyllenskepp, Hans *1*:3; *2*:84; *3*:129
Gyllenstierna, Nils *1*:20, 90
Gyllensvärd, Bo *1*:17, 89; *2*:94; *3*:112-118, 138; *4*:110; *5*:92; *6*:76; *7*:88; *8*:73; *9*:82; *10*:133
Gymnasium *1*:78; *2*:27, 29, 69, 75, 80; *10*:105
Gymnastik *10*:125
Gynekologi *8*:42
Gårdfarihand-el, -lare *10*:102-103, 118
Gåta *7*:66; *8*:65-68
Gästabud *4*:51, 58-60, 67-68, 73, 100; *5*:33, 44-46; *10*:69, 74
"Gästarbetare" *3*:101-102; *10*:125
Göckeritz, Heinz *8*:53
Göckeritz, Peter *8*:53
Gökalp, Altan *10*:121
Göllner, C. *2*:65
Gölpinarli, Abdülbaki *10*:47
Gördel *10*:6, 9, 12, 62
Gördes *9*:60
Göreme *1*:21, 89; *2*:78-79, 81; *7*:69, 72, 84
Göta kanal *10*:60
Göteborg *1*:90; *2*:95; *3*:116; *5*:94; *8*:58, 64; *10*:128

Haag *5*:46
Haag, Sven *10*:135
Haapaniemi *10*:60
Hacettepe, Ankara *8*:46
Hacılar *5*:29
Hacksta *7*:21
Haddad, Saad *9*:67
Hadrianus *5*:45
Haemmerle, Hans *5*:51-52, 55, 61, 66
Hagdahl, Charles E. *5*:43, 48
Hage, Sidney W. *7*:83; *9*:84; *10*:45-58
Hagia Sophia (Sofia) *1*:23-26, 28, 30-31, 33-37; *2*:30, 32-33, 51, 81, 84; *3*:132; *5*:79; *7*:50-52, 65, 75; *9*:21, 23, 35-37; *10*:6
Hagia Soros *10*:6, 8, 12
Hagiografi, -sk *1*:38; *3*:11, 14; *4*:56; *5*:27; *6*:5-6, 8, 12-18; *9*:32-33, 39, 41-44, 46, 48; *10*:13-14
Haile Selassie *1*:46
Hairie Hanim (Ben-Aiad) *7*:27-28, 30, 40
Haitto, Elisabeth *9*:83
Hajretism *10*:14-15, 18-19, 22-25
Hakkari *10*:128
Halab. Se *Aleppo*
Halén, Harry *6*:21, 33, 35; *10*:102, 105, 115
Halenius, Engelbert *7*:24
Halikarnassos *1*:50, 56-57; *2*:23, 28-29; *8*:55
Halkali *8*:11
Hallberg, Håkan *5*:92; *6*:76; *7*:88; *8*:73; *9*:82; *10*:133
Haller, Sune *4*:91
Halshuggning *5*:88-89; *7*:52; *10*:80
Halveti-Cerrâhi-orden *10*:46, 55, 57
Halvmåne *5*:64-65, 68; *7*:53-54; *8*:19
Halvspråkighet *3*:103
Halys *2*:6
Hamal *6*:43; *8*:24
Hamam *4*:101
Hamburg *3*:40; *10*:62
al Hamdani, M. *6*:23
Hammar, Stina *2*:95
Hammar, Tomas *2*:95; *10*:121
Hammarlund, Anders *4*:112; *9*:83; *10*:135
Hammer (-Purgstall), J. de (von) *3*:64; *10*:62, 65, 82
Hamn *1*:60-61; *7*:57, 69; *8*:15, 24; *9*:73; *10*:60, 76
Hampa *5*:50
Han (khan) *2*:46; *3*:76-77
Hanafi-skola, -tisk *10*:98, 122, 129
Han-byggnad *2*:81
Handel, -savtal *1*:7, 62; *2*:75, 82-83, 86, 88; *3*:27, 41, 46, 56, 67, 131; *4*:46, 48; *5*:20, 25, 30; *7*:34, 54, 78; *8*:16; *9*:29, 56, 60, 65, 67; *10*:27, 34, 39, 62, 72, 93-94, 102-103, 105
Handelsflottans välfärdsråd *1*:10
Handelshögskola *2*:71; *4*:113
Handelsmän *3*:28, 51-52, 54; *4*:30, 48; *5*:28; *8*:21
Handskrift (manuskript) *1*:9, 16, 18, 22, 25, 29; *2*:30, 35-43, 54, 56, 59, 62, 64-66, 68, 88,89, 96; *3*:7-8, 12-13, 28, 42, 44, 48-58, 65; *4*:44, 72-73, 75, 77; *5*:6, 17, 19, 59-60, 63, 66-67, 73, 81-82; *7*:9, 11-16, 36, 38, 60-61, 84; *8*:21, 35-36, 54, 66; *9*:16, 21, 27, 29, 31-32, 40, 47, 49, 51, 60, 64-65; *10*:15, 26-27, 30, 32, 35, 38-39, 41, 43-44
Hannerz, Ulf *10*:84, 115
Hannibalska glassamlingen *3*:117
Hanson, Ola *7*:52
Harald Hårdråde *5*:23-24
Harem *1*:65; *4*:80; *6*:48; *7*:31; *8*:29, 31; *10*:71
Hark, Sami *4*:111
Harnesk *6*:9
Harning, Anderz *8*:74
Harpagus *2*:19
Harran *7*:72-74
Harris, H. A. *2*:25
Harun-al-Rashid *5*:50
Haruspices *5*:5
Hasankeyf *7*:75
Hasselqvist, Fredrik *1*:9; *2*:87
Hasselrot, Berndt F. E. *4*:85
Hassus (=konung) *2*:11
Hassusara (=drottning) *2*:11
Hatay *9*:51
Hatip *5*:79
Hatti-er *2*:6, 8, 13, 22
Hattilandet *2*:8, 17
Hattina *2*:18-19
Hattusa *2*:6, 8, 16-17, 22; *5*:9-10
Se även *Boğazköy*
Hattusili I *2*:5, 7
Hattusili III *2*:9
Hauge, Hans-Egil *6*:20-21

Hawkins, E. J. W. *1*:27, 29
Hayat, -Spor *3*:108
Haymb von Reichenstein, baron von *5*:52
Hazai, G. *3*:40
Hazrat Inayat Khan *3*:30, 38
Hazreti Muhammed Nureddin Cerrâhi *10*:55
Hazzi (Casius) *2*:20
Hebat *2*:18
Hebbe, Christian *2*:88
Hebreisk-a *1*:76; *3*:115; *5*:64
Hebron *4*:60
Hecatomnid.
Se *Ekatomnidisk*
Heckscher, Gunnar *7*:88
Hedberg, B. *7*:67
Hedberg, Johannes *10*:135
Hedén, Martin *8*:53
Hedenborg, Johan *1*:3, 9; *2*:87; *8*:20, 26-27, 57; *10*:62, 65-66, 71, 82
Hed-endom, -nisk *1*:35; *4*:41, 75; *5*:18, 24-25; *6*:14, 18; *7*:5-6, 12-13, 16, 43; *10*:98
Hedin, Sven *1*:44, 46, 77; *5*:50
Hegel, Georg Wilhelm Friedrich *10*:23
Hegumen *6*:5
Heidelberg *5*:74, 82
Heidenstam, Carl Peter von *2*:87
Heidenstam, Verner von *2*:85
Hekate *7*:66, 68
Helena, helgon *4*:60, 76, 78
Helgon (-legend, -biografi) *1*:25-26, 29, 32, 34, 38; *2*:38, 68; *4*:56-57, 59, 61, 64, 72, 75-76, 78; *6*:6, 12-15, 18; *9*:32-33, 36, 47, 67; *10*:6, 9-10, 12, 16, 18-19, 24-25
Se även *Legend*
Helgondyrkan, -kult *3*:32; *9*:14; *10*:5
Heliga Graven *4*:62, 72
Heliga Landet *1*:9; *4*:41, 51, 62, 65, 71-73; *9*:7; *10*:6
Helige Ande *1*:31; *4*:57
Heliodoros *2*:41; *3*:28
Hellen-er, -sk *1*:56; *7*:12; *9*:67
Se även *Grek-er, -isk*
Hellenistisk *1*:4, 18, 54-55; *2*:20, 22, 38, 77; *3*:24-26, 28; *4*:26; *7*:58, 62
Hellesponten *3*:23; *5*:24
Helling, Stig *7*:89
Hellström, Pontus *3*:139; *4*:5-26, 110, 113; *5*:92-93; *6*:76-77; *7*:88-89; *8*:55, 73-74; *9*:82; *10*:133
Helsingfors *10*:36, 60, 105-106
Helva *5*:35, 46; *6*:32
Hemgift *9*:56, 62, 65
Hemse *2*:82
Hemslöjd *9*:49, 51, 64
Hemspråk *3*:102-104, 106, 110; *8*:59
Henrik II av England *4*:72
Henrik II av Frankrike *2*:57-58
Henry, B. *2*:35
Herakleios *6*:14-16, 18
Herakles *3*:26
Heraklion *1*:60; *6*:33
Heraldik, -er *1*:15; *5*:52, 58
Herat *5*:61, 82
Herbécourt, P. de *4*:68-71, 74-75
Herbert, Thomas *5*:72-73
Hercegovina *6*:25
Herde *6*:31; *9*:68
Heretik, -er *7*:10, 16, 48
Herlenius, Antoinette *10*:82
Herlenius, Elsa *10*:82
Herlenius, Emilie Lovisa f. Malmborg *10*:80
Hermelin *10*:70
Hermelin, Eric *3*:31
Hermes *2*:20-21
Hermos-dalen *7*:54
Hernmarck, Carl *1*:20
Hernze, Barbara *10*:126
Hero, Angela *9*:44
Herodes den Store *4*:58-60, 62, 64
Herodes Antipas *4*:51-53, 56-58, 60, 67-69, 73, 75
Herodias *4*:53, 58, 64, 73
Herodotos *1*:50-51; *2*:17, 19, 38; *4*:5, 36; *5*:10, 33, 45, 48
Herpetolog-i *8*:64
Herschend, Frands *6*:77
Hertig *3*:46, 48, 51-52, 65; *4*:62; *5*:73; *7*:26
Hervé, René *2*:65
Herzfeld, Ernst *3*:112
Herzl, Theodor *7*:35
Hesekiel *4*:32-33
Hesiodos *2*:8, 15, 20
Hesseling, D. C. *3*:8
Hesychia *6*:11, 14; *10*:21, 25
Hetoimasia *1*:31
Hettit-er, -iska *1*:18, 21, 56; *2*:5-22, 77-80; *5*:5, 7-15; *6*:76; *7*:54, 69, 84; *8*:56
Hettitolog, -i *1*:17, 22; *5*:7
Hexaemeron-homilierna *7*:12, 16
Hidayet Efendi (Bey) *8*:34-37, 39
Hierapolis *2*:79
Hierarcher *7*:5; *10*:21
Hierarki *1*:25
Hieroglyfer *1*:9; *2*:6, 9, 18, 21-22
Hieron, Labraunda *1*:52; *4*:7
Hieronymus *4*:61, 76, 78
Hierophilos *5*:45
Hierothesion *3*:27
Hikmet, Nazım *3*:106
Hilakku *2*:18
Hilvan *10*:128
Himerios *2*:42; *7*:6
Himmelsfärd *4*:56-57, 69, 76-78; *7*:45
Hintze, T. *7*:31
Hirsch, Udo *9*:63
Histori-a, -evetenskap, -ker *1*:4, 11, 13, 19-20, 22, 36, 40, 60, 79; *2*:62, 67-76, 78; *3*:6, 20, 24, 42, 44, 47, 52, 106, 110; *4*:29-30, 33, 38, 42-43, 46-48, 99, 104-105; *5*:7, 19-20, 24, 26-29, 47, 50, 58, 80, 93; *6*:5-6, 18, 53, 56, 58, 63, 67, 72, 76; *7*:6, 19, 38, 41-42, 58-62, 65, 77; *8*:10, 52, 60, 63; *9*:5, 7, 9-11, 27-28, 30, 33, 37,

41-42, 48, 66; *10*:20, 24, 36, 38, 84, 87, 89, 95, 104, 115, 117, 120-122, 125
(Statens) Historiska museum Stockholm *4*:111
Hjort *3*:10; *5*:46
Hjärne, Harald *1*:78
Hoca Sadeddin *2*:68
Hodegon *10*:8, 12
Hodigitria *10*:7-9, 12
Hodja (hoca) *2*:68
Holbein-mönster *9*:57, 60, 65
Holland *1*:61; *3*:30; *8*:13, 33; *10*:40
Holländ-are, -sk *2*:62; *10*:27, 34-35, 39, 43, 62
Holm, Lars *7*:89; *8*:5-33; *9*:83; *10*:135-136
Holmberg, Erik J. *2*:24
Holmlund, Gottfrid *7*:23
Holmqvist, Bengt *8*:5
Holmqvist, Wilhelm *8*:74
Holofernes *4*:73
Holstein-sk *10*:36, 80
Homann, Johann Baptista *10*:30
Homeros *2*:38; *3*:107; *5*:22, 48; *7*:8, 12, 53
Homilia *1*:30; *2*:32; *7*:12, 16
Honung *5*:35, 45; *7*:12, 69; *8*:50
Hony, H. C. *5*:87
Hopa *7*:80
Horezm *5*:30
Hoşap *7*:77-78
Hospodar *10*:77-80, 83
Hotamiş *9*:51
Hotell *1*:58; *7*:69, 76-77, 80; *9*:70; *10*:103, 112
Houwink ten Cate, Ph. H. J. *2*:22
Hov, -stat *1*:26; *2*:82-83, 86; *3*:28, 38, 41, 48, 51-52, 55, 58-59, 65; *4*:73, 102, 104; *5*:8, 17, 46, 53, 65, 82; *7*:13; *9*:12: 28-29, 35, 55; *10*:26, 29, 31-32, 36, 38-39, 41, 60, 65, 68-69, 71-72, 74, 83, 125
Hovdhaugen, Even *3*:40
Hovén, Bengt E. *3*:66-100; *4*:106-107; *10*:135
Hrozny, B. *2*:7, 21
Huddinge *10*:128
Hulagu *7*:61
Hult, Karin *5*:93; *6*:77
Hultman, Johan, taffeltäckare *4*:104
Hultvall, John *8*:62
Humanist, grekisk *2*:62, 66
Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet *5*:92; *6*:77; *7*:89; *8*:74
Humann, K. *3*:23, 25
Humor *5*:94; *7*:28, 50
Hund *6*:24, 26, 29-30, 34; *7*:32, 34, 48; *10*:71
Hungersnöd *7*:67
Hunn-er, -isk *2*:46; *10*:86-87, 89-90, 97, 117
Hunter, Dard *5*:50
Hurrit-er, -isk *2*:8-9, 13, 15, 18, 20; *5*:8-9, 13, 15
Husain ibn Mansur al-Hallaj *3*:33
Husain Mirza ibn Mansur ibn Baiqara *5*:61
Husam ud-din Çelebi *3*:36
Hutbah *3*:67
Huxley, Aldous *3*:31
Huxley, G. *3*:7, 16-19
Hürriyet *3*:108
Hymn, -ografi *1*:42; *4*:40, 47; *10*:6, 9-10, 13-16, 18-25, 45, 58
Hyperboré-er, -isk *4*:31
Hysteri *6*:13
Hägg, Tomas *1*:19, 89-90; *2*:30-43; *4*:27-49; *5*:16, 27; *9*:5-31
Häktning, -sorder *6*:53
Härnösand *7*:24
Häst *2*:9, 49-50; *3*:11-12; *5*:30, 33, 45; *7*:17, 21, 23; *8*:25; *9*:39, 56, 65; *10*:39, 62-63, 65, 74, 77-80, 114
Hästpolo *7*:50
Häxa *7*:66, 68
Höga Porten *1*:7; *5*:38, 47-48, 88; *7*:17, 38; *8*:25, 33; *10*:29, 65-66, 68-70, 72, 74
Höghammar, Kerstin *10*:134
Högskola *2*:71
Hök *7*:50
Höpken, Carl Fredrik von *1*:3, 7; *2*:86-87; *5*:78

Iamblichos *2*:38, 41
Iber-er, -isk *5*:25;*10*:37
Ibn Abi el Hadid *6*:23
Ibn al-'Arabi *1*:78; *3*:33; *7*:58; *10*:51
Ibrahim I *3*:76-77; *4*:80; *8*:32
Ibsen, Henrik *7*:6
Idéhistori-a, -ker *1*:20, 22; *2*:71; *5*:7
Ideogram *2*:7-8; *5*:8, 10-12
Idries Shah *3*:30, 38
Idrieus *1*:50-53; *2*:28; *4*:6, 20, 24
Idris *1*:43
Idris, Galimdjan *10*:104
Idrott *2*:23, 28
Se även *Sportklubb*
Iftar Kasr *4*:100
Ignatios, patriark *1*:29; *2*:31-32, 34, 40, 42; *4*:45-46; *9*:39
Ihre, Alb. Elof *3*:99; *10*:60-63, 68, 70, 74-75
Ihre, Albertina *2*:86; *10*:61
Ihre, Hans A. *2*:86
Ikon *1*:24; *7*:11, 45, 47-48, 65; *9*:19, 21, 25, 31-32, 34, 37; *10*:5, 8-9, 12, 15-17, 20
Ikonografi *4*:76-78; *9*:14, 19, 21, 25; *10*:5, 8, 15
Ikonoklas-m, -t *1*:25, 31; *2*:30-31; *9*:19, 33, 35, 37, 41, 48
Ilahi *1*:42; *10*:45-58
Ilgaz, Rifat *3*:107
Iliaden *2*:20; *5*:29, 40
Ilion *2*:16
Illumination *1*:29; *8*:16
Illuyankas *2*:20
Imam *6*:30; *10*:109-110, 112
Imereti-en, -sk *10*:38, 41
Immigrant-institutet *8*:54, 59
Immigration *10*:84
Se även *Invandrare*
Imperialism *6*:59
Inalcık, Halil *3*:64; *8*:38

Incest *2*:5
Incesu *2*:79
Indian-folk *6*:24
Indien *3*:30, 34; *5*:72; *7*:58, 72; *10*:88
Indi-er, -ska *2*:9, 12, 38, 60; *3*:29-33, 38, 117; *9*:78; *10*:46
Indigo *5*:59, 68, 72
Indoeuropeisk, -a språk *2*:6-7, 9-13, 15, 19-22; *5*:10, 13; *9*:78-79
Indogermanistisk *1*:78
Indo-iransk *9*:78; *10*:92
Indonesi-en, -er *3*:29; *10*:109-110
Industri *3*:101; *8*:61; *10*:103, 125
Industriverket *3*:134
Inflation *1*:66; *3*:81
Ingelheim *4*:29
Ingenjör, civil- *2*:96; *3*:115; *6*:30; *10*:60, 108
Inkarnation *2*:33, 38; *10*:15
Innocentius VIII *3*:59-61
Insekt *5*:58
Inskrift, inskription *1*:16, 18-19, 22, 25, 29, 31, 48, 50-51, 53, 55-57; *2*:5-9, 17-20, 22-23, 28, 46; *3*:25-26, 67, 74; *4*:5: 18, 20, 105; *5*:7-9, 13-15, 88; *7*:79; *8*:21, 25, 34; *9*:16, 21, 25, 27-31; *10*:59, 81, 90, 92
Institutet för arkitekturhistoria och restaurering *1*:70
Insubordination *4*:85
(2.) Internationale Arbeitstagung für vorosmanische und osmanische Studien (C.E.P.O.) *3*:40
Internationella Bokklubben *1*:43
(13:e) Internationella konsthistorikerkongressen *3*:116
(8:e) Internationella Orientalistkongressen *2*:89, 96
(24:e) Internationella Orientalistkongressen *1*:79
Invandrare *2*:44; *3*:101-108, 110-111; *5*:29-30, 94; *7*:66, 72, 84-85; *8*:52, 56-63, 65, 75; *9*:55; *10*:84, 105, 108, 111, 117, 119-130
Invandrarförlaget *8*:54
Invandrarnas Kulturcentrum, Stockholm *3*:108
Invandrarverket *3*:105; *8*:58-60; *10*:127-128
Invasion *6*:16, 59, 62, 65; *7*:79; *10*:76, 92, 94-95
Inönü, Ismet *3*:106; *6*:68
Ioannakis *3*:11
İrade (sultanförordning) *2*:73
Irak *2*:44; *3*:74; *6*:23, 31; *10*:47, 128-129
Iraki-er, -sk *2*:44
Iraklion *6*:33
Iran *1*:79; *2*:44, 51; *3*:32, 117; *5*:61; *6*:23, 30-31, 34; *7*:79; *10*:27, 34, 36, 90, 128
Iran-ier, -ist(i), -sk *1*:18, 20, 76, 79; *2*:45, 48; *8*:61; *9*:78; *10*:39, 92
Irene, abbedissa *9*:32-33, 35-48; *10*:134
Irene, kejsarinna *9*:33
Irene-kvrkan, Istanbul *2*:81; *7*:50
Irland *5*:69
Irtysj *10*:90, 93
Isaak II *9*:5
IŞDEF *3*:108
Isfahan *10*:26-32, 34-40, 44
İshak Paşa *7*:79
Isidoros av Damaskios *2*:38
Islam *1*:42; *2*:30, 81; *3*:13, 29-30, 38, 41-42, 77, 105; *4*:59, 82; *5*:40, 44-45; *6*:64, 67; *7*:26-27, 40, 43, 57-58; *8*:11, 58; *9*:67-68; *10*:37, 45, 87, 90, 92-93, 95, 97-98, 104, 108, 110
Islam Församlingen i Sverige *10*:109, 119
Islamisering *2*:67; *10*:98
Islam(i)sk *1*:4; *2*:45, 53; *3*:9, 13, 29-30, 32-34, 38, 67, 112, 114, 116-118; *4*:57, 61, 76, 82; *5*:38, 40, 63; *6*:59, 64, 67; *7*:43; *8*:21; *9*:7, 10, 14; *10*:45, 119
Island *8*:23
Islän-ning, -dsk-a *2*:12; *4*:48; *5*:60
Ismael Effendi *4*:104
Isma'il, shah *10*:27
Israel *3*:117; *4*:33; *10*:123
Israelit *4*:42
Issoire *4*:67
Istanbul *1*:3-23, 28, 47, 62, 64-67, 70-71; *2*:51, 68-71, 73-75, 78-82; *3*:40, 42, 44, 46, 48, 51, 55-56, 58, 63, 77-81, 104, 108, 118, 132, 139-140; *4*:50, 59, 65, 76-78, 99, 110-112; *5*:40-43, 54, 65, 81, 93-94; *6*:28-29, 38-40, 42-45, 47-48, 59-60, 64, 68, 71, 73, 77; *7*:41-44, 50, 52, 65-66, 85, 89; *8*:5, 7, 9-14, 16, 18, 21-24, 31-33, 39, 41, 43, 45-47, 53, 59, 70, 74-75: *9*:23, 37, 43 49, 61, 70-71, 83-84; *10*:46, 76, 123, 126, 134-135
İstanbul Teknik Üniversitesi *1*:70
Istanbul-institutet. Se *Svenska* forskningsinstitutet i Istanbul
Isthmia *2*:27, 29
Istid *1*:60-61
Italien *1*:61; *2*:13, 51, 62; *3*:41, 62-63; *4*:34; *5*:21-22, 82; *6*:76; *7*:5, 17, 19, 41; *8*:33; *10*:5, 15, 28, 60
Italien-are, -sk *1*:67; *3*:41, 44, 48, 51, 59, 61, 65, 101, 115; *5*:55, 68, 73, 81-82; *6*:59; *7*:31, 72; *8*:13, 33; *10*:5, 32
Itali-ker, -sk *1*:19; *2*:15, 22
ITDF *3*:108
Itil *10*:93
Ivan IV, tsar *10*:95
Ivan V *10*:40
Izmir *1*:48; *2*:88; *6*:51, 59; *7*:41-43, 53, 57, 65; *8*:41, 65; *10*:123, 126

Se även *Smyrna*
Izzeddin Keykavus (1246-80) *5*:35

Jacobowsky, C. V. *10*:38, 40
Jacobs, Arthur *10*:47
Jacobsen, Thorkild *5*:93
Jacobsson, G. *1*:20
(H. och K.) Jacobssons stiftelse *1*:22
Jakob. Se *Yakub*
Jakobielski, S. *9*:21, 31
Jakobit-er, -isk *7*:74; *10*:129
Jakt *1*:19; *3*:10, 13, 60; *5*:36; *7*:50, 52, 72
Jalal ud-din Rumi *2*:81; *3*:35-36, 39; *5*:35; *7*:58; *10*:45-46
Jangapar *10*:96, 102, 118
Janina *5*:88-89
Janitschar *2*:54-55, 60, 83; *7*:50; *8*:18, 28; *10*:62-66, 68-69, 71, 74
Jannoray, J. *2*:27
Jansson, Ida Mathilda, g. Nyberg *1*:76
Jansson, Ingmar *1*:19
Japan-er, -sk *5*:50, 72; *6*:24; *10*:35, 70
Jaramas *2*:85
Jaroslav, furste *5*:18, 20, 23
Jarring, Agnes *8*:34
Jarring, Gunnar *1*:3-7, 13, 17, 40-47, 89; *2*:87, 94, 96; *3*:138; *4*:110, 113; *5*:92; *6*:36, 50-58, 70-72, 76; *7*:26-40, 88; *8*:34-40, 56-57, 61-62, 64, 69-70, 73; *9*:82; *10*:28, 82, 133
Jartaxes *2*:48
Jasna Góra *10*:9
Jassy *10*:79-80
Jeffreys, Michael J. *3*:5-28
Jehovas vittnen *10*:129
Jenisej *2*:46; *10*:88, 92
Jenkins, R. J. H. *1*:37; *5*:25
Jeppesen, Kristian *2*:29; *4*:18
Jeremias *4*:32
Jerphanion, G. de *9*:84
Jerusalem *4*:31-33, 51, 59-63, 65, 68, 71-73, 75, 77-78; *6*:8; *9*:5, 7, 21, 67; *10*:6, 8
Jesuit *5*:66, färgpl. IV; *10*:28
Jesus *1*:23, 25-26, 28, 30-32, 34; *2*:33; *3*:30; *4*:57; *9*:6-7, 25; *10*:6, 21
Se även *Kristus*
Jettmar, Karl *2*:49
Jezider *10*:123, 130
Jift-os, -i *6*:31
Jilderim *2*:85
Joannikios, asket *9*:35-36
Job, munk *2*:38
Johan III *1*:3
Johannes, evangelist *4*:70; *9*:19, 39; *10*:19, 29
Johannes, stylit *6*:11
Johannes II Komnenos *3*:28
Johannes Chrysostomos *4*:75; *7*:6-7; *9*:19-20
Johannes Döparen *4*:50, 56-61, 63-65, 67, 72-73, 76-78; *6*:8; *8*:31
Johannes av Ephesos *9*:10, 12-13, 17, 31
Johannes evangelium *1*:31
Johannes Kaminiates *9*:11
Johannes Kantakuzenos *9*:46
Johannes Phocas *4*:63-64
Johannes Tzimiskes *1*:36; *7*:61
Johannes-kyrkan, Ephesos *2*:81
Johannisson, Ture *10*:28
Johanniter-orden, -riddare *3*:45-46, 56-58, 62, 65; *4*:62, 64, 68, 71, 77-78
Johansson, Bengt O. H. *1*:9, 18; *10*:61, 82
Johansson, K. F. *1*:78
Johanson, Lars *1*:17-18, 89; *2*:94; *3*:138; *4*:110; *5*:92; *6*:76; *7*:88; *8*:56, 73; *9*:82; *10*:26-44, 133
Johnson, Anna *10*:135
Johnson, Bo *10*:135
Johnson, Eyvind *3*:107
(Axel och Margaret Ax:son) Johnsons stiftelse *1*:20, 90; *2*:96
Joneborg, Olle *2*:24; *4*:7-8, 18
Joneborg, Ulla *4*:7-8, 18
Jon-er, -isk *1*:50-53; *2*:77; *4*:5; *8*:9
Jonien *7*:41, 53, 65
Jordan *4*:62, 72; *9*:67
Jordanien *3*:117; *6*:23
Jordbruk, -are *3*:101, *7*:17-19, 21, 23, 25; *10*:102-103, 118, 125, 127-129
Jord-bävning, -skalv *1*:28-29, 39, 60, 65; *4*:60, 64, 76, 78, 83; *5*:35; *7*:79-80, 85; *8*:29
Josef *4*:72
Josef Hymnografen *10*:6, 9
Josephine av Leuchtenberg *10*:60
Josephson, Folke *1*:17, 89-90; *2*:5-22, 94; *3*:138; *4*:110; *5*:5-15, 92; *6*:76; *7*:88; *8*:56, 73; *9*:78-79, 82; *10*:133
Josephus, Flavius *4*:57-59
Journalist *7*:31, 85; *8*:74; *9*:70; *10*:108
Jud-ar, -isk *1*:24; *2*:68; *3*:117; *4*:57-58, 60; *5*:40; *6*:33; *7*:35, 62; *9*:27, 67; *10*:6, 14, 93, 114, 123
Judaxin, K. K. *6*:35
Judiska Bildningsinstitutet *3*:115
Judit *4*:73
Jugendstil *1*:66-67
Jugoslav, -isk *3*:101-102; *6*:25; *8*:11
Jugoslavien *1*:19; *8*:10, 63; *10*:127
Jul *10*:13, 81
Julén, Björn *7*:60, 64
Julianos, präst *9*:12-13
Julianos Apostata *4*:61; *7*:5-6
Jully, J. J. *5*:93; *6*:77; *8*:55
Jumalaga *1*:19
Jumblatt, Walid *9*:67
Junel, Jack *5*:92; *6*:76; *7*:88; *8*:73; *9*:82; *10*:133
Jungfru Maria *1*:23-28, 30-31, 33-36, 38; *4*:76; *7*:43-46, 49, 52; *9*:38; *10*:5, 10, 15, 25
Junker, H. *9*:14, 17
Junus Emre. Se *Yunus Emre*

Jup(p)iter 2:11, 20
Juppiter Dolichenus 2:20, 22
Juri-dik, -st 4:87; 5:7, 46; 6:72; 10:105, 108
Jurta 6:34
Justinianus I 1:23-24, 28, 32-35; 2:30, 51; 4:104; 6:5-6, 16, 18; 7:6, 45, 52; 9:10, 12; 10:6
Justitiekansler 2:83; 4:83-86, 92, 96-97
Justitieminister 4:84, 88
Justitieombudsman. Se *Ombudsman*
Justitieråd 4:90-91
Jutikkala, Eino 10:116
Juvenalis, biskop 10:6
Juvenalisk årsbok 1:46
Jämtland 6:21
Järn 6:9-12, 18, 21-22, 25-29, 32-33; 7:21; 8:13, 43; 9:5, 7
Järnväg 7:34, 40; 8:10-11, 23; 9:71; 10:103, 118
Järtecken 2:5, 8
Järvenpää 10:106
Täs-ning, -t 5:33-34
Jöhvi 10:104
Jørgensen, N. P. Skøtt 4:112; 5:93; 6:77; 7:89
Jørgensen, Stig 4:87

Kabbalism 2:62, 64
Kac göç 5:85-86
Kadare, Ismail 3:107
Kadesh 5:9
Kadiköy 1:5
Kaegi, W. E., jr 6:15, 17
Kafé 5:47; 9:76
Kafesoğlu, İbrahim 2:69, 73, 75
Kaffe 5:36, 38, 48; 8:11, 14; 10:63, 69, 79
Kaftan 3:61; 5:48; 10:62, 70
Kâğıtçı, Mehmet Ali 5:50-51, 54, 59, 65, 68
Kağıthane 5:50, 55, 68
Kahle, Paul 2:21
Kahle, Sigrid 10:135
Kahraman Maraş 10:123, 128
Kahriye Camii 1:28, 34; 2:81; 6:76; 7:43-46, 65
Kaik 7:52-53; 8:9
Kaikobad II 2:79
Kairo 1:13; 2:53; 3:44, 69-70, 72, 76-78, 86, 89-91, 95-96, 113, 115; 5:59; 8:70
Kaisareia. Se *Caesarea*
Kaitbey 3:59
Kakel 2:79; 5:65; 8:32; 9:55
Kalabalik 2:83; 3:130; 4:80; 8:11
Kalabsha 9:27
Kalauria 1:48
Kaldé-er 6:30-31; 10:123, 129-130
Kalender 6:59
Kalif, -at 2:52-53; 4:61; 6:60, 62-64, 66; 8:31; 9:10
Kalifornien 3:29
Kalkbränning 4:66
Kalksten 1:58; 4:12, 51, 55, 60; 7:76
Kalligraf-i 3:76, 132; 5:53, 58-63, 69, 79, 82
Kalmar 2:56
Kalonaros, P. P. 3:7, 13
Kalypsos 7:8
Kama, flod 10:96-97, 99, 115, 117
Kamarilla 7:31
Kamel 5:30, 45, 88; 6:57; 7:72; 9:56, 65
Kamenskij, Sergej 10:77
Kaminiates, Johannes 9:11
Kammarmor 5:52, 57, 78 Se även *Marmorerat papper*
Kammenhuber, A. 5:14
Kanaan 7:73
Kanada 6:24; 7:5
Kanarieöarna 8:23
Kanel 5:36
Kanesh (Kaneš) 2:5-6, 18, 22
Kanner, Leo 6:19, 30-31
Kanon 10:6, 9, 13-15, 21, 23, 43, 63, 77
Kansli 1:10; 2:31; 4:35, 104; 5:74; 6:72; 8:10, 60; 10:30, 70, 80
Kanslikollegium 2:86
Kansliordning 2:83; 4:79-80, 83, 96-97
Kanslirråd 2:88; 7:23-24
Kao-ti (479-501) 5:49
Kapell 1:8; 4:60, 64; 6:6, 8, 16; 7:43, 45; 9:40
Kapıkule 8:11
Kapitolium, Rom 3:62
Kapitulation 10:60
Kapitäl 1:54; 4:16-19, 24, 50-57, 59-60, 64-73, 75-78
Kappadocien 2:18, 37, 78; 3:8-9, 21; 5:22; 6:15; 7:6, 10, 13, 16, 69; 9:35-36, 38, 48
Kappadokisk 1:21; 2:81; 9:84
Kapuciner 10:28-29, 34
Karabuda, Barbro 8:54
Karaburun 2:18
Karabük 1:71-72
Karagen-mossa 5:69
Karagianni, I. 3:6
Kara(j)im-er 6:33; 8:67
Karait-sekt 6:33; 10:123
Karak 5:59
Karakalpak-er 6:35; 8:66
Karakeçili 9:51
Karakoç, Hamdi 7:76, 83
Karakorum 2:44
Karakuş 7:77
Karaköy 2:75; 6:38-39; 8:23-24
Karal, Enver Ziya 2:70
Karaman 3:44-45
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri 3:106
Karapınar 9:51, färgpl.
Karatau, H. 10:115
Karatay 2:80
Karatepe 2:17
Karavan 4:62; 7:54, 72
Karavanseraj 9:51; 10:39
Kardinal 3:59, 61
Kar-er, -isk 1:49-50, 55, 57; 2:19-20, 88; 4:5
Karhuha 2:18, 20
Karien 1:18, 49-50, 55-56; 2:24; 4:6
Karikatyr 7:31
Karkemiš 2:18, 20; 5:9
Karl I, hertig av Savoyen 3:46, 48, 52
Karl VIII, kung av

Frankrike *3*:59, 62-63
Karl X Gustav *2*:83
Karl XI *6*:33; *10*:34, 40
Karl XII *1*:3, 7, 39-40; *2*:75, 83-86; *3*:129-130; *4*:79-80, 82-83, 87, 96-98, 101-102, 104-105; *5*:41, 46, 93; *7*:26, 36, 38; *8*:10, 57; *10*:35, 43, 133
Karl XV *7*:35; *10*:129
Karlfeldt, Erik Axel *1*:77, 79
Karlgren, Bernhard *1*:12, 16-17; *4*:110
Karlsruhe *5*:52, 73
Karlsson, Gustav H. *1*:16-17, 20, 90; *2*:95; *3*:138, 140; *4*:110, 112
Karlsson, Rune *6*:77
Karlsson, Ulf *3*:101-111
Karlstad *10*:59, 80, 108
Karluk-er *2*:53; *10*:90
Karmeliter *10*:28-29, 32
Karolin, -sk *3*:129; *4*:79, *7*:26
Karp *7*:72
Karpaterna *10*:93-94
Kars *1*:19; *7*:77, 79-80, 84
Karthago *5*:21
Karto-r, -grafi *2*:56, 58, 60, 66; *7*:76; *8*:10, 33
Karvsnitt *2*:50, 53
Karyatid *2*:60
Kashgar *1*:77; *8*:36-37, 39, 61
Kashisho, Johanon *8*:57
Kasimov *10*:95, 97-99, 112, 118
Kaspiska Havet *3*:67; *10*:34
Kasr. Se *Residens*
Kasr-ı Padişahi. Se *Demirtaş Kasr*
Kassel *1*:48
Kassett, -band *3*:108, 110
Kassia *9*:46
Kastamonu *1*:64; *3*:44; *6*:65-67
Kastari, Paavo *4*:86
Katalonien *4*:76
Katarakt *9*:9
Katedral *4*:67, 70; *7*:15; *9*:6-7, 14, 17-22, 24, 26, 31
Katol-icism, -ik, -sk *4*:61; *9*:67-68; *10*:5, 9, 20, 27, 28, 41, 123
Katt *7*:32, 34, 50, 77
Kattun *7*:21
Kaukas-us, -isk *2*:10; *6*:26-27; *9*:54-55, 64; *10*:86, 90, 93, 108, 124
Kaunos (Caunos) *1*:18; *2*:23
Kavala *1*:19
Kayseri *2*:6; *5*:29, 35; *7*:6, 72; *8*:41
Se även *Caesarea*
Kazak-er, -isk *5*:93; *6*:24, 32, 34-37; *7*:66, 68; *8*:61, 66; *10*:108, 113, 124, 129-130
Kazan *10*:20, 93-95, 97-100, 102-103, 118
Kazantatar *10*:84, 98-99, 102-103, 108, 112, 125
Kazgan, Gürel *10*:124
Kazhdan, A. P. *9*:11, 44
Kebab *5*:34, 40
Kejs-are, -erlig *1*:23, 25, 27-30, 32-33, 35, 37, 46; *2*:30-32, 34, 44, 51, 81-82; *3*:10-11, 21, 26, 131; *4*:27, 29, 34-35, 38, 40, 43-44, 47, 50, 60-61, 82-83, 96, 104; *5*:17-18, 20-23, 25-28, 38, 43, 49, 53, 64, 73, 81; *6*:5-6, 8, 14-16, 56; *7*:5-6, 9-10, 33, 45, 47-48, 50, 60-61; *9*:5, 12, 21, 33, 35-36, 39-42, 45-48; *10*:6, 8, 12, 66, 71-72, 80
Kejsarporten, Hagia Sofia *1*:23, 26-27, 29-31, 33
Kekaumenos *5*:16
Kelim *6*:41; *9*:49-65, färgpl., 84; *10*:134
Kelt-er, -isk *2*:10, 15
Kemal, Yasar *3*:107; *6*:38; *7*:72; *8*:54
Kemal Atatürk. Se *Atatürk*
Kemal Paşazade *2*:68
Kemalism *6*:67
Kemi *2*:87; *9*:74
Kempe, Carl *1*:17
(Carl) Kempes stiftelse *1*:17, 90; *2*:96; *10*:135
Kentaur *2*:47-48
Kentrschynskyj, B. *1*:17
Keramik *1*:22; *3*:112; *5*:93
Kersten, Paul *5*:52, 67, 81
Kerulen *10*:88
Kessle, Gun *8*:53
Keyser, Heinrich *8*:31
Khadafi, Muammar *9*:67
Khan (Han) *2*:46; *3*:76-77; *10*:27
Khan, Hazrat Inayat *3*:30, 38
Khan, Pir Vilayat *3*:30, 38
Khanat *10*:39, 94-95, 97-100, 117-118
Kharthlien *10*:38
Khartoum *9*:9, 17
Khazar-er, -isk *10*:93, 97, 117
Khediv *7*:27
Khomeini, ayatolla *9*:67
Khorasan *1*:77; *5*:61
Khrusrui och Schirinæ *2*:89
Kiev *4*:27, 30, 34; *5*:16-20, 22-28; *10*:94, 118
Kifisia *9*:32
Kileby, Lars-Erik *8*:74
Kilikien. Se *Cilicien*
Kilkís *6*:27, 31
Kilskrift *1*:22; *2*:5-7, 9, 22; *5*:7-8; *7*:79
Kımız *5*:33, 45
Kimmer-er, -isk *2*:19
Kin-a, -es, -esisk *1*:22, 72; *5*:43, 49-50, 58, 72, 81; *7*:26, 68; *8*:28, 36, 38, 56, 61-62; *9*:55: 64; *10*:86-90, 92, 129
Kingan *10*:89
Kinieli (Kiniklu) *10*:76
Kinnamos *3*:11
Kinross, lord J. P. D. B. *4*:82
Kiosk *1*:15, 64; *2*:86; *4*:80, 98, 101; *7*:31; *8*:19, 32; *10*:60-61, 63, 75
Kipçak (kiptjak) *5*:29, 33; *6*:33; *10*:92-98, 117
Kirch, C. *6*:16
Kircher, Athanasius *5*:66-67, 69, 73, 81
Kirchner, Ernst *5*:73
Kirchner, J. *3*:24
Kirgis *5*:33; *6*:34-35; *8*:54, 61, 63; *10*:90, 92, 124, 130

Kirişhane, Edirne *4*:100
Kirklareli *10*:76
Kirkuk *6*:31
Kirmansk *2*:44
Kirovabad *3*:71
Kithara *3*:11
Kızıl 2:52
Kızıl Irmak *2*:6
Kızılay *2*:73-74
Kızıltepe *10*:128
Kizzuwatna *2*:8; *5*:8
Kiöping, Nils Mat(hs)son *1*:3; *10*:28
Kjellberg, Lennart *1*:48; *2*:88
Kjellén, Rudolf *4*:85
Klagovisorna *4*:33, 36
Klassisk fornkunskap *1*:4, 18, 20
Klassiska språk *1*:16, 76, 78
Klemming, Gustaf Edvard *7*:36-38, 40
Klimat, -förändring *1*:61-62, 64, 67
Klingenstierna, Casten *10*:35, 40
Klippgrav *1*:18, 55-56; *2*:88
Klister. Se *Lim*
Klistermarmor *5*:75, 78-79
Kloak *5*:43
Kloster *1*:20-21; *2*:32, 35, 78, 81; *4*:46, 64, 68-71, 73, 75, 77; *5*:44, 49; *6*:5-6, 14, 17, 65, 76; *7*:7:10, 14-16, 43-46, 71, 74-75, 82-84; *8*:19, 21, 39-40; *9*:5, 10, 14, 32, 35-36, 38-40, 42-48, 67-68; *10*:8, 20, 22-23, 28-29, 46, 55, 58
Klosterregel *7*:10
Kläde *3*:131
Klädedräkt *1*:3, 9, 27, 32, 35-37; *2*:56, 84; *3*:41, 46, 56, 61; *4*:41, 43, 52-56, 67-69, 75, 111; *5*:51; *6*:59; *7*:13, 82; *8*:21, 24-25, 31; *9*:12, 36; *10*:6, 62-63, 70, 79
Knutsson, Bengt *3*:139; *8*:60
Koca Mustafa Paşa *3*:55
Kock *5*:30-32, 42, 45, 47
Kokbok *5*:43-44
Kolehmainen, I. *10*:105, 116
Kollekt *1*:8
Kollektivavtal *4*:92, 95, 97
Kolmodin, Johannes *1*:4-5, 40-47; *6*:53-56, 58, 72; *8*:70
Kolonialism *6*:59; *9*:66; *10*:27
Kolonisation *4*:30
Kolonn *1*:24, 33, 35, 51, 53, 58-59; *2*:27; *3*:23, 132; *4*:6, 12, 15-17, 24-25, 60, 64; *6*:11; *7*:52, 55-56, 72; *8*:9
Komentiolos *6*:15
Komet *7*:67
Kommagene *2*:18; *3*:5, 22-28; *7*:72
Kommerskollegium *7*:24
Kommunförvaltning *3*:102, 111
Komotini *8*:53, 65
Komposit-ion, -ör *8*:21; *9*:74; *10*:46, 58
Koncilieakter *2*:38
Konditori *8*:23
Kongress. Se *Nationalkongress*
Konjunktur *3*:101
Konk *6*:26
Konronins, Lbr.N. *3*:99
Konselj *4*:84; *10*:66, 70-71
Konservering *4*:111; *9*:83
Konstantin den Store *1*:23, 32-38; *4*:60; *7*:5, 50
Konstantin VI *9*:33
Konstantin VII Porfyrogennetos *1*:30-31, 36-38; *4*:30; *5*:18, 25, 27; *7*:43; *9*:10
Konstantin VIII (1025-28) *5*:18
Konstantin IX Monomachos *5*:18, 21-24, 28
Konstantin, prins *9*:47
Konstantin från Rhodos *1*:35
Konstantin från Thessaloniki. Se *Kyrillos*
Konstantinopel *1*:3-4, 7-10, 23, 27-28, 33-40, 44, 47, 63; *2*:30-32, 37, 43, 57-58, 60-61, 65-66, 81, 83-88, 97; *3*:28, 40, 44, 61, 66, 69, 74-77, 82-96; *4*:27, 29-30, 33, 37, 41-44, 46-49, 60, 76, 79; *5*:16-17, 19-26, 28, 46, 50-52, 55, 60, 65, 68, 74, 78, 82, 88; *6*:8, 14, 16-18, 51, 53-56, 58, 72; *7*:6, 17-18, 26-28, 31, 34-37, 40-41, 57, 61-62, 65; *8*:5, 7, 9-10, 14-16, 21, 33, 55-56, 73; *9*:5, 7, 12-13, 16-17, 20, 31-32, 35, 37, 39, 42-44, 47-48, 60, 65-66, 70-71, 74; *10*:5-6, 8-9, 12-13, 25, 59-61, 74-77, 80-81, 83, 129, 135-136
Konstantios II *1*:23
Konstfackskolan *3*:134
Konsthantverk *3*:112, 115-116; *5*:65, 68, 81-82; *9*:49, 54, 56, 60, 65
Konst-historia, -historiker, -vetenskap *1*:4, 11, 16, 18-22, 57; *2*:70, 78, 87, 89, 95; *3*:5, 38, 61, 106, 112, 114-117, 139; *4*:50, 63; *5*:7, 18, 27, 29, 58, 93; *7*:41, 58, 77; *9*:11, 14, 17, 25, 27, 29, 31, 62-63, 71, 84; *10*:5, 9, 27, 90
Konstitution *6*:62-64, 67
Konsul, -är *3*:130; *5*:5; *7*:88; *8*:57; *10*:63
Konsulat *1*:8; *8*:13
Se även (Svenska) *Generalkonsulatet* i Istanbul
Kontakion *10*:10, 12-14, 18, 21, 25
Konya *1*:21; *2*:44, 78-81; *3*:36, 44; *5*:29, 34-35, 45; *6*:59; *7*:71, 84; *8*:58; *9*:49-51, 64; *10*:126-127
Kopdagı-passet *7*:69
Kopisch (Kopschütz), Hinrich von *5*: färgpl. II
Koppar *10*:39, 70, 103
Kopparmynt *3*:67, 100
Koptisk *9*:14, 16, 19, 21, 25, 27-29, 31, 68
Koptolog-i *9*:11
Kor *1*:58; *4*:64, 66, 70
Koranen *1*:43; *3*:67, 105;

4:50, 57, 59; *5*:69; *6*:67; *8*:75; *10*:45, 49, 59, 109, 112
Koranisk *3*:31
Korea, -n, -sk *6*:24; *7*:59; *10*:88
Korgmakare *6*:31
Korinth *2*:27
Korintisk *1*:53; *4*:64; *8*:9
Kors *1*:24, 26; *4*:60; *6*:9; *7*:75; *9*:5, 7, 36, 67-68; *10*:6
Korsfarare *1*:63; *3*:28, 40; *4*:51, 59-60, 62-63, 71, 73, 76, 78; *7*:72; *9*:5, 7, 67
Korståg *2*:81; *3*:61-62; *4*:62, 68, 71; *9*:5, 7, 67
Korsvirke *1*:68
Kosack-er *5*:33
Koschenill *5*:59, 72
Kosmas, kejserligt sändebud *6*:6
Kosmas Indikopleustes *9*:10
Kosmograf, -i *2*:58, 65; *4*:42; *5*:27; *6*:13
Kostet, Juhani *5*:93
Kostvanor *8*:43, 47, 58
Koujsou *10*:102, 118
Kowalski, T. *8*:65
Krakatua *1*:60
Krakau, David von *5*:53, 55, 58, 74-75, 81
Kraków *5*:75
Kramhandel *10*:103
Krause, M. *9*:16, 30-31
Krauss, Friedrich S. *6*:25
Kreditiv, -brev *5*:38, 48; *10*: 62, 72
Krepis *4*:8, 11-12, 14
Kreta *1*:60-61; *4*:34; *6*:33; *8*:63
Kreter *10*:124
Krig, -isk *1*:36, 40, 53, 55, 62, 65; *3*:6, 9-10, 12, 20, 27, 41, 44-45, 59, 62, 66, 131; *4*:5, 27, 29, 31-46, 59, 98; *5*:5, 12, 16-18, 20, 22, 28-29, 88-89; *6*:14-16, 18, 53, 62-63; *7*:5, 41, 59-60, 62, 65, 67; *8*:10, 16, 21; *9*:10-11, 39, 45, 66, 68; *10*:34, 36, 42-43, 60, 92, 117, 125
Se även *Uppror*
Krigsarkivet, Stockholm *6*:56
Krigsfånge *3*:41, 56; *4*:37, 46, 62; *5*:45; *10*:43
Krigsråd *4*:80
Krim *4*:34, 42; *5*:24; *7*:83; *8*:67; *10*:90, 93-95, 97, 118
Krimtatar *2*:83; *6*:29; *10*:42, 124, 130
Kristen, -dom *1*:19, 24, 31, 35, 54, 58-59, 77; *2*:30, 34, 77; *3*:6, 9, 17-19, 29, 31, 41-42, 45, 55, 59, 62, 130; *4*:41, 43-45, 47, 57, 60-61, 75-76, 78, 82; *5*:18, 25-28; *6*:31; *7*:5-6, 13, 15, 59-60, 62, 65, 72, 74-75, 80, 84; *8*:52, 59-61; *9*:7, 9-14, 19, 27-31, 67-68; *10*:6, 15, 19, 21, 24, 27-29, 34, 80, 87, 93, 98, 103, 121-123
Kristiania. Se *Oslo*
Kristus *1*:23-31, 34-35; *4*:34, 56, 59, 68-70, 72, 76; *5*:20; *7*:74-75; *9*:21-23, 47; *10*:5, 8, 15-16, 18, 20, 23, 25, 30
Kroat-er *5*:40
Krog *8*:24
Se även *Restaurang; Värdshus*
Kroisos *2*:19
Krona *1*:32, 37; *4*:52, 73, 75, 84
Kronholm, Tryggve *1*:20, 89; *2*:94; *3*:138; *4*:110; *5*:92
Kropotkin, Peter *10*:22
Krumbacher, Karl *2*:35; *3*:28; *7*:60-61, 64
Krusinsky, jesuitpater *5*:färgpl. IV
Kryddor *5*:41-42, 44; *7*:67
Krypta *4*:61, 64
Kråka *6*:25-29, 33-34, 37; *7*:67; *8*:11
Kräldjur *8*:64
Kröning *10*:76, 80, 83
Ktesias *2*:38
Kubaba *2*:17-18
Kubabat *2*:18
Kuban *10*:90
Kuban, Dogan *2*:45
Kubbe altı, Seraljen *8*:29-30
Kubilai Khan *10*:88, 94
Kudanbes *9*:10
al-Kufah *3*:74
Kufisk skrift *3*:73, 132
Kugéas, S. *9*:46
Kula *9*:60
Kulikov *10*:95
Kult *1*:52, 57; *3*:26-27; *4*:26, 75; *5*:8-9, 13-14; *6*:17; *9*:14, 32, 37, 67; *10*:5, 12
Kulturen, Lund *3*:116
Kulturminnesmärke *1*:66
Kulturrådet, Statens *3*:103, 105
Kulu *3*:101; *7*:71, 84; *10*:126-127, 129
Kuman-er *8*:66; *10*:94, 97
Kumanni *2*:18
Kumarbi *2*:20
Kummuhu *2*:18
Kunckel, Johann *5*:66-67, 69, 73-74
Kundak *8*:49-50
Kung, -lig *2*:80; *3*:23-28, 45-46, 59, 62-63, 130; *4*:52, 62-63, 68, 72-73, 77-79, 82, 84, 102; *5*:5, 7-10, 12-13, 20, 38, 59, 72; *7*:13, 34, 54, 65; *8*:18; *9*:5, 7-13, 19, 27-28, 31; *10*:28, 36, 38-39, 62-63, 68, 72, 75
Kungl. biblioteket, Stockholm *1*:42; *2*:54, 64-66, 82-89, 96-97; *3*:129, 139-140; *4*:112-113; *5*:35, 42, 49, 52, 60, 74, 78, 80-82, 94, färgpl. I-II, V-VIII; *6*:78; *7*:36-37, 40; *9*:84; *10*:135
Kungl. Maj:t *4*:84; *7*:24; *10*:40
Kungsgård *7*:21, 23
Kungälv *2*:56
Kupanta-dLAMA *2*:16
Kupol *1*:23-25, 28-29, 33; *3*:132; *4*:64-65; *8*:9, 29; *10*:6, 8
Kurat, Akdes Nimet *2*:75; *10*:125
Kurban Beyram *7*:57-58,

65, 75
Kurd, -er, -isk *3*:102; *5*:40; *6*:31; *7*:48, 52, 60, 62, 65, 72, 77-79; *8*:54, 59, 63; *9*:79; *10*:30, 121-123, 127-128, 130
Kurdistan *10*:128
Kurgan-kultur *2*:10, 46-50
Kuria *2*:32
Kursk *10*:42
Kurtuluş *9*:77
Kurunta *2*:20
Kuruš. Se *Girs*
Kuşadası *1*:58
Kush Gumbaz *8*:39
Kussar *2*:7
Kuştur *1*:58-61
Kutja *8*:62
Kutuzov, Michael I. G. *10*:77
Kuwait *6*:23
Küçük Çekmece *6*:29; *7*:66, 68
Kültepe *2*:6; *7*:72
Kütahya *9*:51
Kvinn-a, -lig *2*:57-60; *5*:8, 15, 19, 44, 83-86, 88; *6*:6, 13, 21, 24-27, 30-32, 34, 36, 67; *7*:15-17, 31, 49-50, 53, 59, 62, 66-68, 72, 75, 78; *8*:11, 13, 21, 24 41-51, 58, 62-63, 67; *9*:32-36, 38-39, 40, 45-48, 74; *10*:6, 42, 79, 118, 127
Kybele *2*:17-18, 22; *7*:54
Kyriakides, S. *3*:7
Kyrillos *2*:32; *4*:41
Kyrillos Lukaris *2*:83
Kyrk-a, -lig *1*:7-10, 20, 23-25, 28, 31, 33-34, 54, 58-59, 63; *2*:31-32; *3*:12, 130; *4*:5-6, 51, 61-73, 75-78; *5*:18; *6*:6, 9, 14, 30-31, 76; *7*:10, 14, 16, 43-45, 50, 55, 75, 77, 80, 83; *8*:29, 60-61; *9*:10, 13-14, 16-17, 19-21, 28-29, 31, 38-41, 43-44, 84; *10*:5-6, 8-10, 13, 15-16, 21-25, 28, 46, 124, 129
Kyrkofader *1*:28; *7*:5-16; *9*:20, 38
Kyrkogård *1*:15; *8*:19, 21; *9*:14, 16, 77; *10*:109
Se även *Begravningsplats*
Kyrkohistori-a, -ker *1*:22, 35; *2*:31, 38; *3*:42; *4*:36, 105; *6*:9; *7*:8, 15; *9*:10-12, 31
Kyrkomöte *4*:61; *7*:5, 10, 74; *10*:5-6, 12
Kyrkopolitik *7*:10
Kyrkoprovins *5*:19, 25
Kyrrhos *6*:9
Kåldolma *5*:41, 46; *8*:11
Kähler, H. *1*:36
Käll, Lars *4*:6, 9, 13
Källa *4*:101; *7*:43-45, 47, 65; *10*:8
Kämpfer, Engelbert *10*:27, 29, 31-32, 34-39
Kärleks-lyrik, -roman *3*:33-34, 37-39, 41, 47; *10*:46, 58
Kätt-are, -erisk *3*:9, 11; *9*:35; *10*:12
Kök *1*:10, 21; *5*:30, 38, 44-45; *8*:14, 18, 28-29; *10*:66
Köksal, Kadirşan *6*:19
Kökschef *5*:30, 47; *10*:65, 67
Köpenhamn *1*:61; *3*:68, 139; *5*:52; *8*:48; *9*:84
Köpman *2*:88; *3*:48; *5*:20, 28, 52; *10*:27, 39, 85, 127
Köprülü, Fuat *2*:69
Körsnär *5*:65; *10*:103, 108
Kösedağ *2*:44
Kött *5*:30, 34, 40, 43, 45, 65; *6*:24, 34; *9*:39; *10*:76, 114

Labra(u)nda *1*:48-57; *2*:23-29, 88; *3*:138; *4*:5-26, 110, 112-113; *5*:92-93; *6*:76-77; *7*:88-89; *8*:55, 73-74; *9*:82; *10*:133, 135
La Caille, Jean de *5*:52
Lack *5*:68, 72
Lag, -text *2*:8, 10, 12, 22, 74, 76; *4*:58, 79-80, 83-86, 90-97; *5*:12-13, 53; *6*:59, 65-68, 78; *8*:18; *10*:122
Lagerkvist, Bengt *6*:77
Lagerkvist, Pär *3*:107
Lagerroth, Fredrik *4*:82
Laiou, Angeliki *9*:44, 46
Lake Nasser *9*:9
Lamansky, V. *3*:55, 64
Lamm *5*:30, 34, 45; *6*:26, 29, 36-37
Lamm, Carl Johan *2*:89; *3*:112-128
Lamm, Carl Robert *3*:115
Lamm, Jan Peder *3*:112, 118-128
Landenius, Hedvig *3*:139
Landenius, Olof *3*:139; *4*:110; *5*:92; *6*:50, 76; *7*:88; *8*:73; *9*:82; *10*:133
Landgren, Bengt *7*:43, 60-61, 64
Landsflykt *7*:28; *10*:41
Landsförvisning *7*:10
Se även *Förvisning*
Lane-Poole, Stanley *3*:68, 100
Langballe, P. E. *9*:7
Lange, A. *10*:84
Lange, Lorentz *7*:26
Languedoc *4*:67
Kungl. Lantförsvarsdepartementet *6*:54
Laodike *3*:23, 25
Laourdas, B. *4*:48
Larisa *1*:48; *2*:88
Laroche, E. *2*:12, 21-22; *5*:14
Laser (lazer) *7*:83; *10*:124, 130
Lasteyrie, R. de *4*:75
Lateranen, Rom *3*:61
Latin, -sk *1*:76, 78; *2*:13-14, 62, 66, 78; *3*:42, 65; *4*:60; *5*:6, 13, 38, 66, färgpl. IV; *6*:5, 9, 67; *7*:12, 38; *8*:61; *9*:33; *10*:8-10, 15, 25-26, 32, 34, 40, 44
Latmos *4*:5
Laurent, V. *1*:34
Lausanne *6*:63
Lauzière, Balthasar de *10*:26-29, 32-33, 35-44
Lava *7*:79
Laval, Antoine de *2*:58, 65
Lavemang *7*:33
Lazarev, V. *1*:36
Leanders torn *1*:14; *8*:15, 32; *9*:73

Le Bas, Philippe *1*:56
Le Chevalier, J. B. *2*:88; *8*:12, 22
Ledit, Joseph *10*:12
Le Fort, François *10*:40-42
Lefort, J. *3*:40
Legation *1*:4, 8; *6*:49, 72; *7*:37; *9*:71; *10*:60, 83
Se även *Ambassad*
Legationspredikant *1*:7; *2*:84, 87; *9*:66
Legationsråd *2*:87; *5*:46; *10*:63
Legationssekreterare *1*:40; *4*:102; *10*:60, 63, 68, 70, 72
Legend *4*:44, 60, 73; *5*:5, 27-29; *7*:53, 55; *9*:41-43, 46, 48, 55; *10*:8-10
Legoknekt *8*:21
Leibovici, M. *5*:14
Leiden *3*:40
Leijonhufvud, Marie Henriette f. Malmborg *10*:80
Leijonmarck, Carl E. *4*:85
Leipzig *5*:52, 74
Leire, G. J. *3*:99
Lejon *3*:10-11, 26, 59; *4*:23; *5*:68
Le Mans *2*:54; *5*:55
Lemerle, Paul *2*:31; *4*:83
Lenin, Vladimir I. *4*:84
Leningrad *10*:85, 99, 102
Se även *S:t Petersburg*
Leo I *10*:6
Leo VI *1*:30-31; *9*:21, 41
Leopard *2*:48
Le Pouët *3*:56
Lesbisk *4*:17, 19-20, 22
Lesbos *5*:9, 23
Lespinasse, L. N. de *2*:87
Lessing, Doris *3*:29
Lethoon *2*:19
Leutkauff, Wolfgang *5*:52
Levanten *1*:66; *2*:54, 58
Levantinsk *2*:60; *3*:51; *6*:56
Levantinska kompaniet *2*:88
Lewin, B. *1*:20
Lewis, Raphaela *5*:48
Levit-era *9*:39
Lévy-Bruhl, Lucien *5*:7
Lexikon *1*:21; *2*:39; *3*:105; *5*:färgpl. VII; *8*:23, 56-57; *9*:66; *10*:32-33, 35-36, 38-41
Lezgin *10*:108, 113
Liao-dynastin *10*:86, 88
Libanios *2*:39; *7*:6
Libanon *6*:23, 31; *9*:66; *10*:128-129
Licke, Göran *3*:139
Lidman, Sven *1*:42, 46
Lidström, Mats *8*:74
Lidzbarski-medaljen *1*:79
Liedholm, Alf *2*:97
Lilja *5*:75
Liljegren, Henrik *7*:71
Lillie, släkt *5*:75, 81
Lillieblad, Gustaf *6*:33
Lim *5*:54, 58-59
Lima, G. S. *10*:43
Limoges *3*:46, 48, 55
Lind, Birgitta *10*:82
Lindberg, Erik *8*:61
Lindberg, Helene *4*:112
Linder, Erik Hjalmar *7*:59, 64
Lindgren, Astrid *3*:107
Lindgren, Torgny *3*:99
Lindow, Annika *6*:77
Lindow, Kerstin *6*:77
Lindquist, Hjalmar *2*:96
Lindstam, S. *3*:5
Lings, Martin "Abu Bakr Siraj ed-din" *3*:30
Lingvist, -ik *1*:79; *2*:21; *3*:14, 28; *4*:36; *6*:36, 67; *7*:13; *9*:31; *10*:84, 86-87, 96
Se även *Språkforskning*
Linköping *10*:35, 41
Linné, Carl von *1*:9; *2*:87
Linnér, Sture *5*:18; *8*:56
Linz *5*:74
Lira *3*:87, 104
Litania *4*:40, 72; *10*:10
Litau-en, -isk *10*:99, 102
Litteratur, -historia, -historiker *1*:11, 16, 20, 30, 40-41; *3*:5, 14, 16, 20, 28-29, 32-33, 38, 42, 44, 102-107, 110, 115, 139; *4*:29, 36; *5*:7, 13, 18, 30; *6*:53, 58; *7*:12-13, 16, 36-38, 41, 58, 61; *8*:52, 65, 73; *9*:28, 33, 46-47, 55, 78-79; *10*:22-25, 38
Liturgi, -sk *5*:27; *7*:7; *9*:11, 13-14, 16-17, 25, 28, 31, 46; *10*:12, 15, 21
Liutprand *1*:37
Livegenskap *10*:22
Livland *2*:56
Livsträd *9*:färgpl.
LM Ericsson *3*:134; *6*:77
Logogram *2*:7
Logotyp *3*:132-135; *4*:111
Lombardiet *10*:78
London *1*:61; *2*:57; *3*:116; *5*:52; *8*:7; *9*:67
Longinos *9*:13, 17, 31
Loos, Cornelius *1*:3, 39; *2*:84; *3*:129; *8*:57
Lop-Noor *10*:89
Lorenzo de' Medici *3*:51, 59
Loring, Rosamond B. *5*:51-52
Loros *1*:32, 36
Lott(eri) *5*:8, 10, 14
Lotus *4*:16
Lotz, Frederik *4*:112
Loveless, C. *9*:63
Lovisa Ulrika *8*:17-18
Lucullus *3*:26
Ludvig I den fromme *4*:29
Ludvig XI *3*:45
Ludvig XIII *5*:51
Ludvig XV av Frankrike *4*:100
Ludvigsberg, Stockholm *3*:115
Lukaris, Kyrillos *2*:83
Lukas, evangelist *10*:8
Lukianos *2*:39
Lukka *2*:17
Lund *1*:5; *3*:116; *4*:87-88; *5*:94; *8*:7, 56, 62; *9*:82-83
Lund, helig *1*:51; *4*:5, 101
Lund, Märit *8*:74
Lundberg, Arne S. *1*:11-12
Lundell, J. A. *1*:78
Lundin, Birgitta *10*:135
Lundin, Kurt *10*:135
Lunds universitetsbibliotek *5*:52
Lusthus *1*:15; *8*:18
Se även *Kiosk*
Luther, Martin *9*:68
Luv-er, -iska *2*:6, 8-10, 15-22
Lüleburgaz *10*:76

Lütfi Paşa *2*:68
Lydda *4*:65
Lydien *2*:16
Lydi-er, -ska *2*:6, 17, 19, 21-22, 77; *7*:54-55
Lykaonien *2*:17
Lykien *2*:17, 19-20, 24, 80
Lyki-er, -ska *2*:6, 9, 22
Lykovrysis *9*:32
Lyon *2*:56, 65; *4*:58, 111
Lyonnais *2*:58
Lyrik, -er *1*:40-47; *5*:65; *7*:43-45, 47-50, 52-58, 62, 65; *8*:54
Se även *Poesi*
Läder, -industri *1*:71; *5*:66, 82; *10*:105
Läger, militärt *2*:83; *4*:44; *7*:52, 76; *8*:11
Läkare *1*:3, 9; *2*:81, 87; *3*:13; *4*:99; *5*:55, 67; *6*:13, 30; *7*:26; *8*:41, 43, 51; *10*:34-35, 39, 78, 105
Se även *Skeppsläkare*
Läkekonst, folklig *7*:66-68; *8*:45, 47
Läktare *8*:29
Lärare *1*:4, 78; *3*:36, 44, 103-104, 106, 110, 134; *4*:36; *6*:5; *7*:24, 27; *8*:13, 62; *10*:104, 108, 110
Lärbro *4*:39-40
Lärdomshistoria *1*:20, 22; *2*:71
Läroverk *1*:4
Läsa Lätt-serien *3*:108
Löfgren, Oscar *1*:16-17
Löfvenberg, Fredrik *8*:74
Lök *5*:30, 33, 41-42, 44, 46
Lönnroth, Erik *10*:134
Löparbana *2*:24-29
Löpare *2*:26-27; *10*:62, 68
Löwenhielm, Carl Gustaf *2*:88; *10*:60-63, 70, 74-75, 80-83
Löwenstern-Kunckel, Johan *5*:66-67, 69, 73-74

MacCormack, S. *1*:27
Machramá *7*:48-49
Madduwatta *2*:16-17, 22
Madonna *7*:43, 47, 49, 65; *9*:6, 25; *10*:5, 9
Se även *Skyddsmantel-madonna*
Madras *5*:87, 89
Madrid *5*:46; *9*:40
Maghrebinsk *3*:30, 38
Magie, D. *3*:26-27
Magi(k), -sk *3*:32; *5*:7-8, 10, 15; *6*:20, 22; *7*:68; *9*:38-39
Magnarella, Paul J. *10*:121
Magnesia *7*:53
Magnusson, Torgil *3*:140
Magyar-er *10*:93-94
Maharadja *5*:87, 89
Mahmud I *3*:77-78
Mahmud II *3*:67, 81-86; *5*:88-89; *10*:62-63, 83
Mainz *8*:56
Makal, Mahmut *3*:107
Makedonien *2*:35; *3*:9, 17, 25; *5*:88; *6*:25-27, 31; *8*:63
Makedonisk *5*:18; *9*:42
Makrina *7*:6
Maktmissbruk *4*:93-95, 97; *7*:10, 47, 59
Makuria *9*:9-10, 12-14, 16-17
Malalas *9*:10
Malatya *2*:18; *3*:9; *10*:128
Malazgırt *2*:44, 53; *7*:60
Se även *Manzikert*
Mâle, Émile *4*:50, 72, 76
Malik, Adam *3*:29
Malikshah *7*:61
Mallet du Pans, J. *5*:47
Malmæus, Åke *1*:17
Malmborg, August *10*:59-63, 68, 70, 74-83
Malmborg, Emil Adolf *10*:80
Malmborg, Per Adolf *10*:60
Malmquist, Tatjana *1*:19; *4*:112
Malmö *3*:116; *7*:26-27, 34-35, 40
Malmöhus län *10*:125
Malta *2*:57
Mamlukisk *3*:44, 59
Mandsju-rer, -isk *10*:86, 88, 117
Mandulistemplet *9*:27
Mango, Cyril *1*:24-26, 29, 36, 39; *2*:31-32, 43; *4*:48; *9*:37
Maniakes, Georgios *5*:20-24, 28
Manikä-er, -ism, -isk *10*:87, 90, 92
Manisa *7*:53, 65
Manisa Dağı *7*:54
Manoussacas, M. *5*:17, 19; *9*:40
(Le) Mans *10*:29
Mans, R. P. du.
Se *Raphaël P. du Mans*
Mansrum *5*:85
Mantegna, Andrea *3*:60
Mantel *10*:6, 8-10, 12
Mantran, Robert *5*:48; *10*:89, 92, 116
Mantua (Mantova) *3*:60
Manuel I Komnenos *3*:8, 28
Manuskript. Se *Handskrift*
Manvelichvili, Alexandre *10*:38
Manzikert *7*:60-62, 65
Manzur *2*:44
Maqam *10*:46-47, 58
Mar Gabriel *7*:71, 73, 75, 84
Maraş *4*:103; *6*:59; *7*:72
Marby *3*:117
Marco Polo *1*:77; *5*:48; *8*:53
Mardin *7*:71, 73; *10*:127-128
Mari *5*:7
Maria, Guds moder *1*:23-25; *2*:33, 81; *4*:36, 40-41, 43, 45, 47, 57, 69; *9*:6-7, 25-26, 31; *10*:5-16, 18, 25
Se även *Jungfru* Maria
Maria i Sykeon *6*:6, 8
Marica (Mariza, Meriç) *3*:129; *4*:98, 100-101
Marin, Luis *8*:74
Marina, helgon *9*:47
Marinider *3*:73
Marinov, V. *7*:21
Marjamäki, M.-L. *10*:105, 116
Markis *3*:60
Marknad *1*:72; *4*:48; *9*:55, 60, 65; *10*:94, 103
Marlier, G. *2*:65
Marmara-området, -sjön *1*:14, 67; *3*:101; *4*:34, 44, 46; *5*:43, 46; *7*:50, 61; *8*:12, 15; *9*:73; *10*:76, 78

Marmor *1*:15, 24, 51-52, 54, 59, 70; *3*:22; *4*:9, 11-12, 14-15, 18, 23-25, 51, 66; *7*:45, 52, 57
Marmorerat papper *2*:89; *5*:49-82
Marocko *3*:66; *6*:23
Maronit-er *6*:31; *9*:67-68
Marrou, H.-I. *7*:6
Marseille *2*:57, 65
Marstrand *2*:56
Marta, C. *10*:116
Martin, helgon *4*:76
Martin, Fredrik R. *2*:89; *3*:99, 115; *5*:60; *7*:37
Martin, S. *10*:126
Martinianus *7*:13
Martinson, Harry *3*:107
Martyr *1*:35; *4*:72-73
Masson, Emilia *5*:93
Mat, -kultur *5*:29-48, 94; *6*:76; *7*:32, 34; *8*:5, 24, 28-29, 54; *10*:66, 69, 108, 114
Matematik *10*:29
Mathews, Th. F. *1*:33
Mathias Corvinus *3*:45
Matta *1*:69; *3*:117, 140; *5*:65; *6*:38, 41; *7*:76, 78; *9*:49, 54-55, 57-61, 64-65; *10*:105
Se även *Bönematta*
Matteo Bosso *3*:59
Matteus, evangelist *10*:29
Matthaios, V. *9*:32
Maurikios *6*:14
Mauropotamos *4*:42
Mausoleum *1*:50, 56-57; *2*:28-29; *3*:36; *4*:17, 26; *8*:55
Maussollos *1*:50-53; *2*:28-29; *4*:6
Mavo *4*:50, 66, 70-72, 77-78
Mavrogordato, J. *3*:5-6, 8-10, 14, 17-18, 20, 22
Mavromatakis, Nikolaos *9*:32
Maximilian II *5*:52, 64, 73
Maximou *3*:12, 25
Maya *9*:54
Meander *2*:79
Mecenat *1*:5, 12
Se även *Donator*
Medalj *1*:79; *3*:134; *10*:42
Medaljong *1*:24, 27-28, 30; *3*:60; *9*:51, 58, 60, 65
Medbestämmandelagen *4*:94-95, 97
Medborgarrättsrörelsen *4*:92
Medelaserbeidjansk. Se *Azerbaidjan*
Medelhav-et, -området *1*:14, 48, 61-62; *2*:9; *4*:34, 103; *5*:7, 38, 43, 59, 69, 72; *6*:5; *7*:17, 68, 77; *8*:5, 15, 55; *10*:34, 124
Medelhavsmuseet, Stockholm *2*:88; *3*:118; *4*:111; *8*:75; *9*:84
Medici, Lorenzo de'. Se *Lorenzo de' Medici.*
Medicin *2*:34, 40; *5*:67, 69; *7*:68; *8*:58
Medina, Pedro de *2*:58, 65
Meditation *3*:29, 31-32, 34; *6*:8, 11; *9*:39; *10*:14, 20-21, 45, 51
Mediterran *1*:59; *6*:18
Medlemskap (Istanbul-institutets) *3*:140
Medrese *6*:65
Meersseman, G. G. *10*:12, 15
Megiddo *5*:7
Mehmed II Erövraren *1*:39; *3*:41, 44, 65; *4*:82
Mehmed IV *4*:99-102
Mehmed Ali *9*:66-67
Mehmed 'Arif *3*:64
Mehmet, page vid svenska hovet *10*:125
Mehmet Efendi (d. 1773) *5*:79
Mehmet Paşa, storvesir *3*:44
Meier-Brügger, Michael *7*:89; *8*:55, 74
Meier-Lemgo, K. *10*:27, 29, 34, 39
Meillet, A. *2*:12, 21
Mekka *3*:44, 64; *7*:50; *8*:39
Melementzes *3*:12
Meliddu *2*:18
Melik Beg *10*:32
Melik-Şah *2*:44
Melitene *2*:18
Melkiter *10*:123
Mellanösterns förlag *8*:52
Mellersta Östern *1*:12, 18; *6*:23; *8*:60
Mellquist, Einar D. *7*:89
Ménage, V. L. *3*:48, 51-52, 58, 64
Menander Protector *10*:90
Mendel, Gustave *4*:50-51, 56, 65-66
Menges, K. H. *10*:86-87, 89, 93, 99, 116
Mengucek *2*:44
Menstruation *7*:66-68
Merdol, Tahire *8*:58; *10*:126
Meriç. Se *Marica*
Merkantil *2*:71, 82
Se även *Handel-*
Meroitisk *9*:27
Merrifield, Mary Ph. *5*:73, 76-77, 81
Mersin *2*:19
Mert, Özkan *8*:54
Merzifon *6*:59
Mesek *4*:32-33
Mesihi *10*:32
Mesjtjersk-khanatet *10*:95, 118
Meşk *10*:46
Meskene *5*:8-9, 14-15
Mesolongi *9*:67
Mesopotamien *3*:13, 22-23
Mesopotamisk *2*:48
Messina *5*:21
Metafor *2*:42; *3*:33-34, 38-39; *10*:14, 19
Metall, -urgi *2*:15; *5*:51, 53, 75; *7*:52; *8*:28
Methodios, patriark *1*:28; *2*:32; *4*:41; *9*:36-37, 41
Métral, D. *2*:65
Metrik *1*:41; *3*:15; *10*:13
Metr-isk, -ologi *1*:19, 29; *10*:14
Metropolit *5*:18; *7*:10, 16; *10*:19
Mevlana *5*:35; *10*:45
Mevlevi *3*:36; *10*:45-46
Mevlevi Asari *5*:33-35, 46
Mexiko *6*:22
Michalowski, K. *9*:17, 25, 30
Midas *1*:62-63; *2*:80

Middle East Technical University. Se *Orta Dogu Teknik Üniversitesi, O.D.T.Ü.*
Midyat *6*:30-31; *7*:71, 73, 75
Migne, J. P. *2*:34; *6*:11; *7*:15
Migration *1*:19, 22; *8*:38, 60; *9*:64; *10*:87, 90, 92, 94, 96-97, 102-103, 108, 117-118, 126
Mihrab *9*:56, 65
Mikael, ärkeängel *1*:25
Mikael (Michael) III *1*:28; *2*:31; *3*:9, 17; *4*:34-35, 42-45; *9*:34-36, 41-43, 48
Mikael IV (1034-41) *5*:18, 21
Mikael V (1041-42) *5*:18, 23
Mikael Attaleiates *5*:19, 23
Mikael Palaiologos *9*:46
Mikael Strategopoulos *9*:47
Miklagård *2*:75, 82; *4*:30
Milano *2*:51
Milås *4*:5, 112
Se även *Mylasa*
Miletos *2*:23
Milis *5*:38, 48
Militär *4*:80, 82, 96, 104-105; *5*:5, 16, 20, 25, 29, 38, 46, 87, 89; *6*:5, 14-16, 30, 51, 53, 56, 59-60, 68; *7*:35, 60-61, 69, 76-77, 79-80; *8*:18, 21, 25, 28; *9*:11, 43, 45, 67, 70, 77; *10*:9, 20, 25, 31, 36, 41-42, 60, 62-66, 69, 71, 74-76, 78, 80-81, 83, 89, 93-94, 103, 117, 127
Militärattaché *6*:53, 58
Miller, S. G. *2*:27
Millî Kütüphane, Ankara *2*:74; *7*:84
Milliyet *3*:108
Mim *4*:33
(al-) Mina *2*:19
Minaret *1*:70; *3*:132; *7*:80; *8*:9, 16
Mindre Asien *1*:16, 13-14, 21-22, 48, 49, 54, 56, 63-64; *2*:23-24, 29, 37, 77-79, 81, 88; *3*:36, 66, 100, 139; *4*:15, 35, 111-112; *5*:19-20, 24-25, 44, 50, 93; *6*:6, 15-16, 18-19, 24, 37, 54; *7*:6, 61, 77; *8*:52-53, 68, 70; *9*:45, 48; *10*:6, 77
Mineral *5*:59, 67
Minering *10*:43
Miniatyr *2*:79, 81, 83; *3*:117; *5*:61, 63, 82; *7*:38; *8*:41, 44; *9*:40, 54; *10*:61
Se även *Bokmåleri*
Minister, -ium *1*:3, 7, 9-12; *2*:87; *4*:84, 86; *5*:38, 46-47; *6*:53, 64-65, 68; *7*:35-36, 38; *8*:15; *10*:60, 62-63, 65-66, 68-75, 83
Se även *Ambassadör*
(Svenska) ministerhotellet, Konstantinopel *10*:60-62, 74-75
Se även *Palais de Suède*
Minoisk *1*:48, 60-61
Minoritet-er *1*:22; *2*:68; *5*:40; *6*:29, 37, 72; *7*:77; *8*:60, 62-63; *10*:28, 84-85, 104, 106-107, 111, 117, 121
Minusinska stäppen *2*:46, 50
Minuskelskrift *2*:31, 39
Mirakel. Se *Underverk*
Miriofiton *6*:31
Mirza Muhammad Haidar *8*:39
Misjär-tatar, -isk *10*:84, 96, 98-100, 102-105, 112, 117-118
Misr. Se *Egypten*
Mission, -är *1*:7; *2*:32; *3*:29-30; *4*:36, 41; *5*:27-28; *8*:62; *9*:9-10, 12-14, 16-17, 28-29, 31; *10*:27-28, 32, 87, 98
Missiv *2*:89
Mitanni *5*:9
Mitchiner, Michael *3*:68
Mithridates I *3*:23, 25, 27
Mjöl *5*:30, 33-34, 42, 46, 54
Se även *Rismjöl*
Mjölk *5*:33, 35-36, 45
Mjöner, Staffan *8*:58
Mo och Domsjö AB *1*:13, 17
Moberg, Ulf-Thomas *7*:41-65, 75; *8*:53
Mochlos *1*:60
Moda *1*:5
Moderna museet, Stockholm *10*:135-136
Modersmål. Se *Hemspråk*
Moëll, Christian *2*:95
Moforion *1*:32
Mogul-er *7*:72
Moldau *10*:80, 93
Moldaver *10*:80
Moldavien *6*:33; *10*:93
Molin, Hjalmar *2*:96
Monarki *3*:26; *4*:83; *6*:65-66, 69
Monastisk *5*:27; *10*:20
Monchi-Zadeh, Davoud *1*:20, 90
Mongol-er, -isk *2*:44-45, 81, 88; *3*:32-33; *6*:24; *7*:26, 61; *9*:79; *10*:85-92, 94-97, 100, 117
Mongoliet/Mongoliska Folkrepubliken *2*:44, 46; *6*:24; *8*:66; *10*:85-90, 92, 115, 117
Mongolveck *10*:87, 96
Monneret de Villard, U. *9*:14, 30
Monofysit, -er, -isk, -ism *7*:74; *9*:9, 12-14, 16-17, 25, 31
Monogram *8*:18, 25
Monomachos. Se *Konstantin IX Monomachos*
Monoxyla *5*:16, 20
Se även *Båt; Skepp*
Monster *3*:11
Montague, Edward Wortley *4*:102
Montague, Mary Wortley *4*:102
Montelius, Oscar *1*:48
Montesquieu, Charles Louis de Secondat *4*:79-80, 96
Moorsel, P. van *9*:7, 17, 25, 31
Mopsos *2*:17
Moravcsik, Gy. *1*:37; *5*:25; *9*:43
Moravien (Mähren) *2*:32
Mord *1*:28; *4*:43, 46, 56; *6*:14; *7*:53, 61; *9*:36, 39,

41-43, 68
Mordvin-er *10*:97, 100
Mor-er, -isk *2*:60
Morea *3*:46
Se även *Peleponnesos*
Morgan, Gareth *3*:6, 15
Mosaik *1*:19, 23-24, 36-39; *2*:32-33, 81; *4*:64, 73; *7*:43, 50-51, 65, 75; *9*:21, 23, 37
Moses *4*:58; *10*:14
Moské *1*:14, 22, 39, 63-65, 67, 70, 72; *2*:53, 74, 79, 81, 84; *3*:112, 132; *4*:50, 64, 66, 76, 78, 100, 102; *5*:35, 55, 79, 85; *6*:30, 38; *7*:36-37, 43, 50, 76, 80-81; *8*:9, 15, 24, 32, 41, 48; *9*:43, 51, 56, 62, 65, 73; *10*:96, 104, 106
Moskovitisk *10*:95, 118
Moskva *6*:7; *9*:67; *10*:15, 19-20, 26, 35-36, 38-44, 76, 80, 83, 95-96, 99, 102, 118
Mosonmagyaróvár *6*:21
Moss, H. St. L. B. *7*:60-62, 64
Mossa *5*:69
Motala *2*:82
Mouradgea d'Ohsson, Ignatius *1*:3; *2*:87; *5*:30-32, 46; *10*:64, 66-67, 70, 73, 82, 129
Mouries *6*:27
Mucius Scævola *5*:58
Mufflon *2*:48, 50
Muhammad (Mohammed) *3*:30, 38; *7*:43; *8*:31; *9*:68; *10*:45, 49
Muhammad II *3*:67; *5*:30, 47
Muhammad III *3*:72-74
Muhammad IV *3*:76
Muhammad V *3*:96-98
Muhammad VI *3*:98
Muhammad al-Sadiq *3*:91
Muhammedansk.
Se *Muslimsk*
Muhsin Te'sir *10*:32
Muksu *2*:17
Muksus *2*:17
Mulla *6*:34; *10*:109-110
Multan *3*:34
Munck af Rosenschöld, Augusta Charlotta f. Malmborg *10*:80
Munck af Rosenschöld, Thomas *10*:82
Munk *2*:31, 38; *3*:14, 31; *4*:41, 63-64, 71; *6*:6, 16; *7*:10, 83; *9*:14, 19, 32, 35; *10*:8, 16, 22, 28-29
Munthe, Arne *4*:80, 82
Mur *1*:33, 35, 38, 52-55, 58, 60-61, 68; *4*:6, 44, 46, 73, 104; *5*:10; *6*:30; *7*:43, 52, 54, 67, 73, 79; *8*:18-19, 48; *10*:9
Murad III *1*:3; *3*:70-72, 100
Murad IV *3*:76; *4*:80
Murad V *3*:91
Murat III *1*:3
Murid *3*:31; *10*:45
Muristan *4*:65
Murshid *3*:31
Mursili I *5*:8
Mursili II *5*:9, 13
Mus, möss *6*:20-21, 23, 25, 30, 33; *7*:18
Muse-um, -er *1*:18, 21, 64; *2*:74, 77-81; *3*:112, 115-116; *4*:50-51; *5*:65, 68; *7*:50, 53, 65, 72, 77, 84; *8*:19, 21, 25, 29, 34; *9*:17,61
Musik, -ant, -er *3*:11, 15, 31, 60, 104, 106, 108; *4*:54-55, 59; *5*:29, 36, 47, 65; *7*:82; *8*:21, 74; *9*:70, 74, 83; *10*:14, 45-58, 62, 74, 135
Muslim, -sk *3*:17, 28, 38, 41, 55-56, 67, 116; *4*:76, 78, 96; *5*:38, 42, 46; *6*:25, 59-60, 64-66; *7*:72; *8*:52, 61, 63; *9*:68; *10*:28, 37, 57, 66, 70-71, 97-98, 104, 107, 109-113, 117-119, 122-124, 127
Musliman-er *6*:25
Muşmulalık-ön *4*:103
Mustafa *3*:44
Mustafa I *3*:75
Mustafa II *3*:67, 76
Mustafa III *2*:87; *3*:68, 79
Mustafa IV *3*:81
Mustafa Aga *2*:86
Mustafa Ağa (Koca Mustafa Paşa), storvesir *3*:55
Mustafa Kemal. Se *Atatürk*
Mutasım *2*:53
Mülayim, Selçuk *2*:76
Münir bey *7*:31
Müteferrika, İbrahim Efendi *2*:68, 86-87; *5*:78-80, 82 färgpl. IV, VII
Mykene *7*:41
Mykensk *1*:20, 48, 50; *2*:9, 16-17
Mylasa *1*:50, 55; *2*:24, 28-29; *4*:6, 26
Se även *Milâs*
Mynt *1*:80, 30; *2*:21, 82; *3*:44, 54, 59, 62, 65-100; *4*:26, 106-107; *5*:12, 23; *6*:22-23, 35; *7*:47; *8*:23; *10*:68, 77
Se även *Numismatik*
Myntherre *3*:67-68
(Kungl) myntkabinettet, Stockholm *2*:82; *3*:66-100
Myntort *3*:67-68, 71
Myrdal, Jan *8*:53
Mysticism *2*:58
Mystik, -er *1*:42, 44, 78; *3*:29-30, 33, 36, 38; *5*:66; *7*:62-63; *10*:21
Myt-isk, -ologi, -ologisk *2*:5-6, 8, 11, 15, 19-21, 47-48, 50; *3*:8, 108; *4*:32; *5*:29; *7*:13, 16, 58, 68; *9*:78
Målare *5*:65; *7*:11; *9*:39
Måleri *2*:81, 87; *3*:41, 61, 112; *4*:75-76; *5*:52, 69; *7*:45; *9*:11; *10*:15, 61, 80
Målning *4*:22-23, 68,; *5*:50; *7*:72, 80; *9*:17, 19, 21, 25; *10*:8
Mårtelius, Johan *6*:77; *8*:74
Mått *1*:63, 67
Märke. Se *Logotyp*
Mässing *6*:29; *8*:23
Möbler *1*:63; *2*:96; *3*:140; *8*:15, 18, 29; *9*:83
Mödravård *8*:41, 43, 47, 51
Möller, Gunhild *4*:112
Mönster *1*:64, 69, 72; *4*:54; *5*:49, 52, 63, 65-67, 75, 79; *8*:28; *9*:49, 51, 54-55,

57-65; *10*:14, 16
Se även *Ornament*
Nablus *4*:59, 64
Nacka *7*:21
Næss, Ragnar *10*:126
Naima Effendi *2*:68
Nakşibendî *8*:39
Nalbantoglu, Muhiddin *2*:74
Namibia *6*:19
Namn-givning, -skick *8*:48; *9*:14, 21; *10*:35, 39, 45, 100
Namnreform *7*:26
Naos *1*:23-24, 26-28, 30-31, 33
Napoleon I *5*:87-89
Narthex (förhall) *1*:23-24, 26, 28, 30-31, 33-34, 36, 39, 54; *9*:21, 23
Nativa *10*:36, 41, 43, 103-104
Nasaret *4*:66
(C. B.) Nathorsts stiftelse *1*:13, 22
Nationalbiografi *3*:103
Nationali-sm, -st *1*:41; *4*:29-30; *6*:68; *10*:128
Nationalkongress *6*:53-54, 62-63, 69
Nationalmuseum, Stockholm *2*:84, 87; *3*:114, 116-118
Nationalromantik *2*:75
Nationalsång *1*:44
Nationella rörelsen *6*:55, 62
Nattvard *4*:67-68
Naturvårdsverket *3*:134
Nazianzos *7*:6, 9, 12, 16
Neander, I. *10*:95, 116
Neapel, -bukt *1*:60; *3*:59, 63
Nebi Yahya, Sebaste *4*:50, 63-67, 71-73, 76-78
Neceddin Okyay (1883-1976) *5*:79
Nederländerna *10*:125
Se även *Holland*
Nefeszade İbrahim *5*:54, 81
Negelein, J. von *6*:24
Negroid *10*:87
Nekrolog *7*:11-12, 88; *8*:57; *9*:41, 78-79, 82; *10*:134
Nekropol *4*:111
Nektanebos *3*:25
Nelson, Marie C. *10*:130
Nemea *2*:27
Németh, J. *8*:66
Nemonas *6*:26
Nemrud(t) Dağı *3*:24-25; *7*:72-73, 77, 84
Nenis *2*:20
Neolitikum *5*:29
Nerezi *1*:19
Nero *5*:45
Nesa *2*:5-7, 22
Nesili *2*:6, 22
Nesin, Aziz *3*:107
Nesitiska *2*:7
Neşrî *2*:68
Nessana *9*:17, 31
Nestorian-er, -ism, -sk *10*:87, 92, 123, 129
Nestorius *10*:5, 12
Nestorskrönikan *4*:27, 30, 36, 43-44, 46-47; *5*:19, 26-27
Neu, E. *2*:21
Neuilly *4*:104
Neuros *6*:13
Neve, Peter *2*:17
Nevers *4*:70-71
Nevşehir *7*:71-72
Nicaea (Nikaia) *7*:5, 10, 16
Nice *3*:45, 47
Nicolay, Nicolas de *2*:54-58, 60, 62, 64-66
Niğde *6*:30; *8*:63; *9*:färgpl.
Nikaupproret *1*:23
Nikeforos, sakristan 800-t. *6*:16
Nikeforos Botaniates (1078-81) *7*:60, 62, 65
Nikeforos Fokas (963-969) *5*:24; *7*:61
Nikeforos Kallistos *10*:9
Niketas Chomiates *3*:28
Niketas Paphlagoniern *2*:34; *4*:45
Nikolaos, officer *9*:43
Nikolaos, vingårdsarbetare *9*:38-39
(Helige) Nikolaus *10*:16
Nikolaus I, påve *2*:32
Nikolaus I, tsar *10*:76, 83
Nikolaus II, tsar *10*:24
Nilen *2*:39; *5*:45; *9*:9, 27
Nilsson, Birgit *1*:19; *4*:112; *5*:92; *6*:76; *7*:88-89; *8*:73; *9*:82; *10*:133
Nilsson, Ernst W. *3*:99
Nilsson, Harald *10*:135
Nilsson, Martin P:son *7*:68
Nilsson, Mats *6*:23
Nilsson, Sten-Åke *4*:112
Ninive *6*:16
Niobe *7*:53
Niro Khani *1*:60
Nisjnij Novgorod *10*:85, 93-94, 100, 102, 112, 118
Nisjnij-tatar *10*:84, 102, 112, 115, 117
Nobad-er, -isk *9*:10, 12, 27-28
Nobadia *9*:9-10, 12-13, 16-17, 27-28, 31
Nobel, fotograf *7*:76
Nobelbiblioteket, Stockholm *10*:134
Nockert, Margareta *10*:135
Nogay (noghaj(-turkar) *10*:94-95, 118, 124, 129-130
Nointel, markis Charles Marie François de *4*:100, 102
Nomad-er, -isk *1*:22, 68; *2*:46, 48; *4*:38; *5*:29-30, 33, 42-43, 45; *6*:34; *8*:53, 62-63; *9*:9-10, 49, 51, 54-55, 64; *10*:86-87, 95, 97, 117, 127-129
Norberg, Mattias *2*:87
Nordafrika, -nsk *3*:66, 68, 71, 73-74, 81; *4*:106-107; *5*:21; *6*:23
Nordberg, Michael *1*:89; *2*:94; *3*:138
Nordenfeldt, Anna Wilhelmina, f. Malmborg *10*:80
Nordenskiöld, Adolf Erik *1*:77
Nordenskiöld, Johan *7*:21
Nordesjö, Hans *8*:75
Nordisk Rotogravyr *3*:134
Nordiska museet *2*:83
Nordiska rådet *7*:58-59, 62
Nordostpassagen *1*:77
Nord-Rhodesia *6*:22
Nordström, Anna-Lenah

1:20
Nordström, Carl-Otto *8*:55
Noreen, Adolf *1*:78
Norell, Inger *1*:19, 62-75, 89; *3*:140
Norge *4*:88, 94; *7*:37; *10*:60, 126
Noring, Gustaf *7*:26-40; *8*:57
Noring, Knut Persson *7*:26
Norling, Lasse *8*:53
Normann, Michael *6*:38-48, 73, 77; *8*:53
Normanner *4*:44, 48
Norrback, A. *5*:19, 26
Norrköping *3*:99; *10*:108
Norrland, -ländsk *3*:117; *7*:24, 79
Norsk orientalsk forening *3*:40
Norsk-a *6*:20; *8*:56; *10*:63, 80, 83, 114
Nougayrol, Jean *5*:6, 14
Novgorod *4*:27, 30, 34; *5*:17; *10*:9, 11
Se även *Nisjnij Novgorod*
Novokuznetsk *6*:21
Nubien *9*:5, 7, 9-11, 13-17, 19-21, 27-31; *10*:134
Nubi-er, -sk *1*:19; *9*:6-11, 13-16, 19, 21, 25, 27-31
Nubiolog-i *9*:11, 30
Nuhasse *5*:8
Numa *5*:5
Numismatik *1*:19; *3*:66-100, 134; *4*:106-107, 111
Se även *Mynt*
Nunna *4*:71, 75; *7*:10; *9*:35-36, 38-40, 44-48; *10*:6
Nusaybin *10*:128
Nürnberg *5*:52
Nya Testamentet *2*:32; *3*:6; *4*:41, 57; *6*:12; *9*:21; *10*:14
Nyberg, Anders Fredrik *1*:76
Nyberg, Henrik Samuel *1*:16-17, 76-80
Nyfödd *8*:41, 45-47, 50-51
Nyköping *2*:82; *3*:99
Nylander, Carl *1*:17-18
Nylén, Erik *2*:95
Nyman, Lars-Erik *1*:19-20, 89; *2*:67-76, 95; *3*:139-140; *4*:112
Nymphaios *3*:27
Nyplatonism *3*:31
Nyromantik *1*:41
Nyssa *2*:79; *7*:6, 16
Nysätra *7*:23
Näringslära *8*:43, 47, 58
Nöt *5*:42; *6*:31

Obadja *4*:61
Obolensky, D. *5*:16, 20, 22, 26
Obruk *9*:50-51
Obsidian *7*:84
Obstetrik *8*:42
Ockupation *4*:60; *6*:51, 60, 62, 70
Odalisk *4*:80
Ode *10*:14
Oden *2*:11
Odessa *6*:54; *10*:99
Odhner, Bengt *10*:133
Odysséen *3*:23; *7*:13
Offer *2*:11; *5*:5-6, 9-10, 88; *6*:19-20, 22; *7*:57, 65, 68; *10*:104
Oğuz (Oghuz) (-turkar) *2*:44, 46, 69; *5*:29-30, 45; *10*:92-93, 98, 117
Ohio *6*:34
Oikoi, Labraunda *1*:49, 51; *4*:6, 12; *7*:89
Oikonomides, N. *1*:31
Oikos *10*:10, 18-19
Ok *7*:19, 21
Oka *10*:95-96, 99, 115, 118
Okyay, Necmeddin (1883-1976) *5*:79
Olaus Magnus *2*:56; *7*:19
Olba *2*:20
Olearius, Adam *10*:27, 31, 36-37, 39
Olga, furstinna *5*:18
Oliv, -olja *5*:41-43, 46, 72; *9*:68; *10*:76
Olja *5*:67, 72-73, 78; *7*:76; *10*:36
Olofson, Birgitta *7*:83
Olofson, Gunnar *7*:83
Olrik, Axel *6*:20
Olympen (Mindre Asien) *1*:14; *8*:15; *9*:35; *10*:62
Olympia *2*:23-24
Olympias, drottning *3*:25
Olympichos *1*:53, 55
Olympiodoros *9*:10
Olympiska spel *2*:23
Omar, kalif *4*:61
Omar av Malatya *3*:9
Ombudsman *2*:83; *4*:79, 83-93, 96-97
Omen *2*:8
Omskärelse *8*:24; *9*:73
Onomastik *2*:20
Opera *3*:41
Opiemissbrukare *2*:60
Oppianus *2*:20
Orakel *5*:5, 7-15
Orant *10*:8
Oratorium *10*:14, 46, 58
Orchon (Orhon) *2*:46; *10*:88, 90, 92
Orden (religiös) *6*:65; *8*:21, 39; *10*:45-46, 55
Ordos *2*:52
Oreibasios av Pergamon *2*:40
Orhan *3*:67
Orientali-sk, -st, -stik *1*:22, 40, 77, 79; *2*:78-79, 87-89; *3*:12, 29, 37, 114-117, 139; *4*:80, 111; *5*:45-46, 64; *6*:54, 72; *7*:26-29, 37, 58, 60, 65, 72, 77; *8*:7, 33, 70; *9*:9, 30-31, 60, 65-66; *10*:26-27, 59, 134
Orientalistkongresser. Se *Internationella Orientalistkongresser.*
Orienten *1*:4, 9, 19, 78; *2*:83; *3*:112, 114, 132; *5*:6, 53, 59, 63, 73; *6*:55; *7*:17, 37; *10*:39, 94
Orientexpressen *2*:83; *8*:57
(Svenska) Orientsällskapet *1*:4-5
Orm *5*:11; *8*:64; *10*:19
Ornament, -ik *1*:19, 24, 57; *2*:44-45, 50-53, 89; *3*:79, 82, 86, 96, 100; *4*:16-17, 20, 23, 26, 64-65, 69; *5*:53, 62, 64-65; *7*:79, 81; *8*:29; *9*:17; *10*:59
Ornitolog-i *8*:64
Orontes *2*:18; *9*:67
Orta Doğu Teknik Üniversitesi, ODTÜ *1*:17; *2*:71;

6:78
Ortelius, Abraham 2:56
Ortnamn 4:29-30; 8:36-38, 41
Ortodox, -i 1:24; 3:11, 13, 32, 40, 105; 5:46; 6:33; 7:5, 10, 16, 45; 8:60-61; 9:9, 12-14, 16-17, 25, 31, 33; 10:5, 13, 20-22, 24-25, 98, 103, 123, 129
Ortodoxisöndagen 9:33-34
Oruç Beg 2:68
Orudžev, A. A. 6:35
Oryphas 4:42-43
Osborne, Kerstin 10:82
Oscar I 10:60
Oscar II 2:89; 7:34
Oslo 2:89; 3:40
Osman (Bey) 1:45; 3:64, 67; 9:49
Osman, Rifat 4:98-101
Osman-er, -sk 1:40, 64, 70; 2:45, 52-53, 68-69, 71, 78, 82; 3:40-42, 44-47, 51, 59, 62-63, 66-67, 69-70, 72, 100; 4:82, 106; 5:30, 38, 40, 42, 44, 53; 6:63; 7:41, 50, 61, 65, 81; 9:49, 54-55, 64, 70, 74; 10:27, 32, 34, 36, 38, 45, 72, 85, 95
Osmanî Encümeni 2:69
Osmanist 3:48
Osmanska imperiet, riket, väldet 1:3, 10, 64; 2:66, 69; 3:66-67, 100; 4:99; 5:34, 40, 65; 6:55, 58-60, 63, 67; 8:60; 9:49, 71, 74; 10:27, 38, 42, 74, 80, 83
Ost 5:33
Ostasien 1:72; 6:24
Osteologi 1:18, 20
Ostrogorsky, G. 4:35
Ostrorog yalı 1:65
Ostrovo 5:20
Otten, H. 2:21-22
Otterström, Margareta 4:111
Ottomansk. Se *Osmansk*
Oursel, C. 4:73
Ouzo 5:33
Ovidius 7:53
Oxarve 2:82
Oxe 7:17, 19, 21, 23
Oxenstierna, Axel 2:83
Oxenstierna, Bengt Bengtsson 1:3; 10:28
Oxford 5:52; 7:5
Oxgalla. Se *Galla*
Oxus 2:48
Ozak, Muzaffer 10:47
Ozzeter 10:124

Pacifism 3:20
Padua 5:73, 81
Page 5:38
Pagod 5:64
Pahlavi 1:79; 3:39
Paidiskeion 7:57
Pakistan, -are 3:34; 10:109
Paktolos 7:55, 63, 65
Palais de Suède 1:4-5, 8-10, 12-15, 18, 21; 2:84, 86, 97; 8:5, 13-19, 21-23; 9:70
Palaiska 2:6
Palats 1:37, 52, 60, 64, 66; 2:79, 81; 3:6, 12, 60, 112; 4:6, 58, 60, 62, 64, 98, 101-102; 5:44 88; 6:16; 7:31, 41, 43, 45, 79; 8:9, 12, 15, 25; 9:5, 39; 10:63, 65, 78-79
Paleografi, -sk 5:9; 9:21, 25, 28, 31
Paleolitisk 5:29
Palermo 1:28
Palestin-a, -sk 1:9; 2:84; 5:7; 6:23; 7:8, 14, 35; 8:5; 9:17, 19-31, 67; 10:6, 74
Palin, Nils Gustaf 10:62, 72
Palladios 6:12
Pallas Athena 1:57; 4:16, 26; 10:13
Palm, Asmund 2:88
Palm, Thede 10:82
Pal'mbach, A. A. 6:36
Palmenfelt, Ulf 10:126
Palmett 2:50-53; 4:16-17, 19
Pamflett 2:62, 66
Pamfylien 2:17, 80
Pamir 6:34
Pamukkale 2:79; 6:38, 41; 8:53
Pannonien 10:89
Panorama 2:84-86, 88, 97
Panteism 3:32
Panteleimon, helgon 9:47
Pantheon 2:9
Pantokrator 1:26
Paolo da Colle (Pagolo di ser Giovani da Colle) 3:48, 51-52
Papadopoullos, Theodore 6:32
Papegoja 3:12
Paphos 6:32
Papper 2:89; 3:104; 5:49-82; 6:77; 8:54; 10:68
Pappersbruk 5:50-51, 68, 74, 79
Parabel 3:36
Paradis 1:42; 7:50; 9:39
Pardos 5:22
Parfym 5:65; 7:67, 76-77; 10:63: 70
Se även *Rosenvatten*
Paris 2:56-58, 66; 3:40; 4:106-107; 5:46, 87, 93; 7:31; 8:7; 9:67; 10:40
Paris (Alexander-) 2:16
Park 1:64, 66; 10:96
Se även *Trädgård*
Parlament, -arism 4:88; 6:63-64, 67, 69; 10:125
Parthien 3:26-27
Parthisk 3:60, 117
Patmos 9:39
Patriark, -at 1:24, 28-29, 33; 2:30-34, 36, 43, 83; 4:27, 31, 33, 35, 41-43, 45-46, 49, 62; 5:18, 27; 7:72, 74-75; 9:12-14, 36-37, 39, 41, 48; 10:5-6, 9, 13, 19
Patricier 5:21; 6:14; 7:45; 9:35, 45-46, 48; 10:6
Patriot, -ism 1:41, 44; 3:9; 6:68
Patristik 7:5; 9:33, 82
Patroklos 3:23
Paulician-er 3:9-11, 17
Paulsson, Gregor 3:117
Paulus, apostel 1:24, 28, 30; 2:81; 8:34
Paulus Silentiarius 1:24
Paviljong 1:64; 5:36-37
Se även *Kiosk*
Pazaurek, Gustav S.

3:113-114
Pazırık *2*:47, 49-50
Peczenik, Alexander *4*:87, 89-90, 97
Pedagogik *3*:32
Pediatrik-er *8*:41-42, 51, 74; *9*:82
Pelarhelgon *6*:11, 18
Peloponnesos *3*:46
Se även *Morea*
Pencikent *2*:52
Penningbörs *10*:68-69
Pensionär, -shem *3*:110; *10*:103
Pentheus *7*:13
Penza *10*:99, 112, 118
Pera, Istanbul *1*:5, 8, 14; *2*:86; *8*:9, 12, 15-16, 18-19, 21, 25; *9*:70-71, 73-74, 83; *10*:75
Pera Palace, hotell *9*:70
Pergament *5*:53, 59-60; *7*:38
Pergamon *2*:40; *7*:41
Se även *Bergama*
Perge *2*:79-80
Périgueux *2*:51
Peristyl *4*:11-12, 14-15, 24
Pers-er, -isk *1*:20, 22, 35, 41-42, 50, 78-79; *2*:19, 38, 79, 81, 89; *3*:33-34, 36, 38-39, 44, 60, 63, 115-116; *4*:5, 47, 61; *5*:34-35, 40, 49, 58, 60, 63, 65, 68-69, 72-73, färgpl. IV, VI-VII; *6*:14-16, 18; *7*:5, 49, 61-62; *8*:11, 44; *9*:55, 64; *10*:13, 27, 29-32, 34-36, 38, 41, 46, 65
Persien *1*:61, 77-78; *3*:25, 32; *5*:61, 72, 82; *7*:26, 54, 65; *9*:66-67; *10*:5, 26-32, 34, 36, 38-39, 41, 43-44
Persisk Viken *7*:34; *10*:125
Perspektiv *1*:32
Persson, Axel W. *1*:48-50; *2*:88; *6*:72
Persson, Per *1*:78
Pertusi, A. *3*:16, 19
Pesserer, Johann *5*:74, 82
Peter, bysantinsk prins *6*:14
Peter den Store *10*:40, 42-43
Peters, R. *10*:100, 116
Petersson, Bengt J. *8*:75
Pétis de la Croix, François *10*:32
Petjeneg-er (peçeneg-er) *5*:25, 29; *10*:93, 97, 117
Petra (Döda Havet) *4*:62
Petra, Labraunda *1*:55
Petræus, Birger *5*:51
Petrén, Gustaf *4*:88, 92
Petroleum. Se *Olja*
Petrus, apostel *1*:24, 28, 30; *4*:70, 72; *9*:19
Petrus, biskop 300-t. *7*:6, 15
Petsopoulos, Yanni *9*:63
Philae *9*:12-13
Philipisco, polischef, Bukarest *10*:78-79
Philopappo(u)s *3*:10-11, 24
Philostratos *2*:39, 42
Phocas, Johannes *4*:63-64
Phonen *9*:28, 31
Photios *1*:25, 29; *2*:30-43; *4*:27, 29, 31-49; *5*:27; *9*:10; *10*:9
Piacenza *5*:6
Piaster *3*:68; *10*:68
Pierce, R. H. *9*:30
Pigesarmas *2*:20
Pilav *5*:34-36, 44, 46-47; *8*:28; *10*:66
Pilgrim, -sfärd *3*:28, 44; *4*:50-51, 61-63, 71-72, 76, 78; *7*:43, 50; *8*:39; *9*:5, 7, 21, 31-32; *10*:6
Pindaros *2*:20
Pindos *6*:27
Pinoredskap *6*:9, 18
Pinturicchio *3*:43, 61
Pir *3*:31-32, 34, 38; *10*:55
Pir Vilayat Khan *3*:30, 38
Pirat *4*:34
Pirinen, Kauko *10*:116
Pithana *2*:6
Pixodaros *1*:50, 53; *2*:19-20
PK-banken *3*:134; *5*:92
Plačkovica *8*:63
Plagemann, C. J. F. *3*:117
Planhol, Xavier de *10*:124
Plantagenet, ätt *4*:62-63, 71-72, 77-78
Platan *1*:51; *8*:28; *10*:74
Platon, -sk *2*:38-39; *7*:6, 16
Ploss, Heinrich *6*:19
Plovdiv *6*:27; *7*:66-68
Plundring *4*:27, 37, 40, 44, 46, 49, 58, 60; *5*:17; *6*:16; *9*:7, 68
Plutarchos *2*:39
Po, -delta *1*:61
Pococke, Richard *3*:129-131
Poe-si, -t, -tik *1*:35, 40-47; *2*:34, 38, 62; *3*:6-9, 11-12, 14-17, 19-20, 28, 33-34, 36, 38-39, 63, 106, 115; *4*:100; *5*:29, 35, 61, 65; *6*:78; *7*:13, 62; *8*:53; *9*:79; *10*:5, 8, 10, 13, 15-16, 19, 21, 23, 25, 32, 38, 46, 58, 104
Se även *Lyrik*
Poitiers *4*:71
Pokrov *10*:9
Polack *10*:123
Polen *4*:97; *5*:79; *10*:34, 36-37, 102, 115
Poler, -ing, -verktyg *5*:53-55, 57, 61, 66, 78, 81
Polis *4*:97; *7*:28, 31, 76, 79; *8*:24; *9*:77; *10*:20, 65, 78
Politi-k, -sk *1*:17, 53; *3*:20, 27, 31-32, 45, 47, 61, 101-102, 105; *4*:31, 35, 41, 45, 79, 105; *5*:7, 26, 28, 46, 88; *6*:5-6, 8, 15, 53-56, 58; *7*:26, 31, 35, 40, 58, 60-63, 65, 77; *8*:10, 58; *9*:9-10, 66-67; *10*:23, 26-27, 29, 36, 121
Se även *Kyrkopolitik*
Politis, L. *3*:6, 8-9, 14-15, 18, 21
Polsk *4*:87; *5*:28, 75, 79, 82, färgpl. IV; *9*:17, 25; *10*:36, 78, 99
Polygami *6*:67
Pommersk *5*:53
Pompejus *3*:26
Poniatowski, Stanislaw *2*:85
Pontisk *5*:38; *6*:26; *7*:69; *10*:97
Poole, Reginald Stuart *3*:68
Popov, Aleksej *10*:16, 21
Poppe, Andrzej *5*:20, 22-28
Porfyrogenneta *5*:27
Porphyra *1*:37
Porslin *5*:36, 47; *8*:28;

10:70
Port, -al, -ik *1*:33, 51-54, 56, 64; *4*:65-66, 68, 72, 75, 77-79; *5*:6, 88; *7*:52; *8*:11, 19, 25; *10*:65, 69, 71
Porta aurea, Konstantinopel *1*:33
Portefaix, Lilian *3*:140; *7*:89
Porter, A. Kingsley *4*:50-51, 68-70, 77-78
Portocheli *1*:61
Portolan *2*:56
Porträtt *1*:25-26, 29-30; *2*:86-88; *3*:43, 60-61; *5*:58; *7*:60; *8*:31; *9*:39, 67; *10*:42
Portugis, isk(a) *3*:115; *10*:28
Poseidon *1*:48; *2*:27
Posselt, Moritz *10*:41
Post *5*:69; *6*:16; *8*:5, 23; *10*:77, 80
Postel, Guillaume *2*:58
Potatis *5*:44
Prag *5*:53, 74, 81
Predik-an, -ning-ar *4*:27, 29, 31-34, 36, 38-39, 41-49; *7*:9, 12, 15-16; *10*:14, 20
Predikant *1*:7; *4*:37; *5*:79; *7*:12, 15-16; *9*:13
Preger, Th. *9*:42
Prejudikat, -lära *4*:87-89
Premiärminister *6*:68
Preobrazjenskoje *10*:43
President *6*:64-66; *7*:24
Press, tidnings- *1*:20; *2*:97; *3*:104, 107-108, 110-111, 134; *6*:64, 68; *7*:27, 30-31, 40, 79; *8*:55
Preussen *2*:56; *10*:80
Preussisk *5*:53
Priene *1*:57; *4*:16, 26
Prins *3*:28, 40, 44, 47, 57, 63; *7*:62, 65; *9*:19; *10*:98-99
Prinsessa *1*:37; *5*:9; *7*:27-28, 30-31, 40; *9*:6-7, 19, 25; *10*:42, 60
Prinsöarna *1*:66; *4*:46; *8*:5, 15; *9*:73
Priskos *9*:10
Pritsak, Omeljan *4*:48
Procession *1*:35; *2*:83; *3*:59; *4*:41, 43; *5*:47; *8*:25; *9*:38; *10*:9, 12, 62-63, 65-66, 74
Profet *1*:24-25, 28-29, 43; *3*:31; *4*:32-33, 47, 50, 57-59, 61, 76, 78; *9*:67-68; *10*:19, 45, 49
Profetia *4*:32; *6*:14, 18; *9*:36, 42
Prohairesios *7*:6
Prokopios *1*:24; *6*:16; *9*:10, 27
Prokurator *4*:84-85, 96
Pronaos *4*:12, 14
Propyleer, Labraunda *1*:52, 54-55; *2*:24; *4*:6, 18, 24
Proskynes *1*:27
Prosopografisk *9*:47
Prostitution *6*:6
Protes *6*:24
Protestant, -isk *1*:7; *9*:77; *10*:129
Protoasecretis *2*:31
Protospatharios *2*:31
Przjevalskij, Nikolaj M. *1*:77
Präst, -erskap *1*:34, 38, 51, 76, 78; *3*:14, 48, 51, 65; *4*:57, 78; *6*:8; *7*:21,24, 36; *9*:12-14, 19, 36, 38, 66, 68; *10*:16
Psaltare *4*:75
Psellus, Michael *1*:18; *5*:17-19, 23, 28; *6*:13; *8*:56; *9*:44
Psykologi *3*:29-30, 106; *5*:7
Psykoterapi *6*:13, 18
Ptochoprodromos *3*:8, 28
Publicist *5*:47; *8*:33; *10*:23
Puchstein, O. *3*:23, 25
Puduhepa *2*:9
Pulcheria *10*:6, 8, 12
Pulgher, D. *2*:86
Purpur *5*:59-60, 72, 75
Pusjkin, Alexander *10*:23, 25
Pytheos *1*:57; *4*:26
Pythiska spel *2*:23
Påsk *10*:22-23
Påve, -isk *2*:31-32; *3*:42, 59-63, 65; *4*:36, 61-63, 67, 70-71, 79; *8*:21, 25; *9*:68; *10*:5
Päls, -handel, -jägare *4*:30; *10*:65, 70, 79, 103, 105, 108
Pätjänäg. Se *Petjeneg*

Qasr Ibrim *9*:28, 30
Qavsi Tebrizi *10*:32
Quastantiniiiah. Se *Konstantinopel*
Que *2*:19
Quecke, H. *9*:16, 31
Qum *2*:18
Qutb *3*:30

Racine, Jean *3*:46
Radiolog *4*:99
Radioprogram *7*:85; *8*:62
Radloff, W. *5*:33; *6*:35; *8*:67
Raga *10*:46
Rakı *5*:33; *8*:14
Rakvere *10*:104
Ramadan *5*:85; *8*:16; *10*:46, 104
Rami, Arif *10*:104
Ramolino, Letitia *5*:87, 89
Rantala, L. *10*:116
Râouf Bey *6*:53, 55
Raphaël P. du Mans *10*:27-29, 32, 34-35, 39
Raquette, Gustaf *8*:62
Ras, -blandning *5*:30; *10*:87-88, 95-96, 117
Raşidaddin Fadl-allah *5*:80
Rasism *7*:59
Rasputin, Grigorij *10*:24
Rassart, M. *9*:19
Rausing, Gad *1*:89; *2*:94; *3*:138; *4*:110; *5*:92; *6*:76; *7*:88
Ravenna *1*:24; *7*:75
Raynier, biskop *4*:63, 65
Réau, Émile *4*:56, 59, 76
Recitation *1*:42; *10*:45, 104, 112
Redhouse, J. W. *6*:35; *10*:62, 82
Refik, Ahmet *2*:75; *5*:48
Reform, -at, -ion, -or *6*:59; *7*:21; *10*:5, 22, 122
Regel, W. *9*:41
Regemente *4*:102; *10*:42, 62, 65, 69, 80

Regeringsform *4*:83-85, 90, 96
Regeringskonselj *4*:84
Regeringsråd *4*:91-92
Regissör *4*:91
Rehn, Jean Erik *7*:19
Reichborn-Kjennerud, Ingjald *6*:20
Reid, Christina *6*:26
Reimer, Dietrich *3*:113
Reklam *3*:134; *7*:72
Relief *1*:15, 31; *3*:26; *4*:51, 68; *7*:79; *9*:54
Religion, -iös *1*:24, 31, 42, 53, 67, 76; *2*:10-12, 18, 30, 58, 60, 81; *3*:29-32, 36, 38, 42, 101, 105-106; *4*:39, 50, 61; *5*:6, 38, 40; *6*:59-60, 62, 64-69, 76; *7*:5, 62; *8*:48, 59; *9*:9, 13-14, 19, 25, 32, 43-44, 55, 66-68, 78; *10*:25, 41, 45, 58, 84, 87, 90, 93, 95, 97, 104-106, 108-110, 114-115, 117-118, 120-123, 130
Religionshistoria, -iker *1*:4, 11, 20, 22, 79; *2*:78; *3*:140; *5*:7, 14; *7*:89; *9*:78
Relik *1*:35; *4*:59; *6*:16-18; *8*:31; *10*:6, 8-9, 12, 16
Relikvarium *4*:64
Remel *1*:41
Remus *5*:5
Renat, Johan Gustaf *7*:26
Renda, Günsel *9*:84
Renovering, reparation *1*:10, 12, 39, 72, 75; *2*:96; *10*:134
Renässans, grekisk *3*:40
Se även *Humanism, grekisk*
Renässans, italiensk *3*:40, 61; *5*:64; *7*:12
Republik, -ansk *2*:69, 71, 73; *4*:85; *6*:63-65, 69-70
Resebyrå *7*:71, 76-77, 84
Se även *Tursan AB*
Resen, Peder *7*:35
Resenär *1*:3, 64, 77; *2*:87-88; *5*:65, 69, 82; *7*:8, 17, 41, 69; *8*:5, 11, 32-33, 40, 57; *9*:5, 10; *10*:26, 28, 32, 35, 40, 60, 74, 77, 93
Reseskildring *1*:9, 77; *2*:54-58, 60, 65-66, 83-84, 86-88; *3*:129; *4*:51, 64, 76; *5*:55, 68; *7*:17, 23, 42, 69-85; *8*:5, 9, 14, 33, 52-53, 62, 75; *9*:9, 66, 68, 83; *10*:27-29, 40, 76, 83, 134
Residens *4*:98-101; *10*:36
Se även *Palats; Slott*
Restaurang *5*:40, 43; *8*:24, 28; *9*:70; *10*:105, 108, 112
Restaurangarbetare *3*:101
Restaurering *1*:72, 75; *2*:79-80; *6*:78; *7*:80; *9*:44; *10*:8
Se även *Renovering*
Retorik *2*:34, 38-39, 42; *4*:31-34, 36, 39, 47; *7*:12; *9*:27, 33; *10*:15, 18-19
Retsö, Jan *5*:93; *6*:77
Reuterholm, Gustaf Gottfrid *7*:23
Reuterswärd, Brita *8*:59
Reuterswärd, Patrik *3*:139; *6*:76
Revision *4*:83; *5*:38
Revolt *3*:17; *4*:5; *5*:25; *6*:51, 60; *7*:65
Revolution, -är *2*:69, 71, 73; *6*:67; *7*:31
Reyhanli *9*:51
Reynolds, L. D. *2*:39
Rhein, Adolf *5*:52, 64
Rhen *2*:54; *4*:29
Rhodier *3*:45-46
Rhodos *1*:9, 35, 78; *2*:19; *3*:45, 55-57, 65; *8*:57
Rhone *3*:46
Rhos. Se *Rus-er*
Rice, Tamara T. *2*:47, 49; *7*:64
Richard Lejonhjärta *4*:72
Rickul (Riguldi) *6*:21
Riddare *4*:62; *5*:färgpl. II; *7*:72; *9*:5, 7
Riddarroman *3*:47
Riedel, W. *2*:54
Rieu, Charles *10*:33
Rifaat, Halil *7*:33
Rıfat, Kilisli *5*:54
Riksantikvarie *3*:117
Riksarkivet, Stockholm *1*:44; *2*:83, 86, 88; *6*:56; *9*:71; *10*:40, 82
Riksbanken. Se *Sveriges riksbank*
Riksdagen *1*:8; *4*:84; *8*:59; *9*:71
Riksturk. Se *Turk*
Rim *3*:35; *4*:31; *8*:65; *10*:14-15
Rindstedt, Jörgen *7*:89
Rinkeby *3*:101; *8*:58
Ris *5*:34-35, 41, 44, 46; *8*:28
Rismjöl *5*:49, 54
Rit-ual *5*:6; *6*:19-20; *8*:45; *9*:16-17; *10*:45-46, 55, 58
Rjazan *10*:99, 118
Robert College, Istanbul *2*:71
Robert d'Arbrissel *4*:71
Robert de Clari *9*:5, 7, 31
Rochow, Ilse *9*:46
Rodd-tävling *4*:103; *7*:52; *8*:24
Roden *4*:29
Rodez (Frankrike) *4*:48
Rodhe, Birgit *10*:134
Rodhe, Sten *10*:134
Rolfsen, Alf *7*:43, 64
Rom *2*:34; *3*:26-27, 55, 59, 61-62, 65; *4*:36, 79; *5*:66; *6*:56; *9*:7, 68; *10*:5
Roman *2*:38, 41; *3*:16, 28, 46-47, 104, 107; *7*:72; *10*:24
Romanos II (959-963) *5*:27
Romanos III (1028-34) *5*:18, 20; *10*:8
Romanos IV Diogenes *2*:44; *7*:60
Romanos Meloden *10*:10, 13
Romanos Skleros *5*:22
Romansk *2*:51, 53; *4*:50, 67; *5*:färgpl. II
Romare *5*:5-7, 11, 13-14, 44-45; *6*:5; *8*:11; *9*:10, 27; *10*:27
Romé-er, -isk.
Se *Bysantinare*
Romersk *1*:21, 50-52, 54; *2*:9-10, 12, 19-20, 24, 38, 75, 77-78, 80; *3*:24, 26, 42, 81; *4*:60-61, 68, 82; *5*:5, 11, 13, 15, 44-45, 58;

6:18, 66; *7*:5, 76; *9*:27, 67
Rom-institutet. Se *Svenska institutet i Rom*
Romulus *5*:5
Rondas *2*:20
Ronsard, Pierre de *2*:60, 65
Roos, Aarand *1*:19; *6*:77; *10*:123
Roos, Axel Erik *2*:83
Roos, Paavo *1*:18-19; *2*:23-29, 95; *6*:77; *8*:55
Roosval, Johnny *3*:115; *4*:67
Rooth, Anna Birgitta *6*:22-24, 34
Ros *1*:43; *3*:82-86, 89-90, 95-96
Rosén, Staffan *6*:21, 24
Rosenberg, Hilding *10*:14
Rosenhane, Schering *7*:19
Rosenqvist, Jan Olof *6*:5-18; *8*:55, 74; *9*:32-48
Rosenvatten *5*:38, 48; *10*:70
Roslagen *4*:29
Roslags-Näsby *3*:114
Rossini, Giacomo *3*:41
Rostkowska, B. *9*:7, 19, 31
Rostovzeff, M. *2*:53
Rotterdam *7*:27-28, 40
Rouillard, C. D. *2*:65
Roux, J.-P. *5*:14
Rubenson, Sven *5*:93
Rubinstein, Helena *7*:77
Rudbeck, Adolf Fredrik och Carl Olof *8*:9
Rudbeck, Olof d.ä. *10*:34
Rudberg, Stig Y. *3*:139; *7*:5-16; *8*:55
Ruette, Macé *5*:51-52, 78
Ruge, Hans *1*:19; *3*:5
Rum (Rom) *8*:11
Rumeli *3*:45
Rumelien *10*:66, 76
Rumi. Se *Jalal ud-din Rumi*
Rumän, -er, -ska *1*:20; *5*:40; *7*:66; *10*:77
Rumänien *6*:33; *8*:10, 66
Runblom, Harald *10*:120
Rundgren, Frithiof *1*:16-17
Runeberg, Johan Ludvig *7*:10
Run-inskrift *4*:30
Runt- *2*:20
Runtas *2*:21
Rus(er) *2*:32; *4*:27, 29-39, 41-49; *5*:16-20, 22-28
Ruse *10*:76-77
Rustkammare *4*:32
Ruther, Birgitta *6*:23
Ryberg, Anders *10*:134
Ryda kungsgård *7*:23
Rydberg, Viktor *7*:6
Rydén, Lennart *1*:23-39, 89; *2*:94; *3*:5, 138; *4*:110; *5*:16-28, 92; *6*:76; *7*:88; *8*:55-56, 73; *9*:82; *10*:12, 133
Rysk, -a *1*:24, 36; *2*:72; *3*:5, 7-8, 11, 115; *4*:27, 30, 42-44, 48, 84, 96; *5*:25, 27-28, 33; *7*:79; *8*:16, 54; *9*:66, 76; *10*:9-10, 12, 14, 16, 19-25, 27, 35, 39, 41-42, 77, 85-86, 99-100, 102-103, 112-114, 118, 125
Ryss-ar *6*:21; *7*:79; *9*:66-67; *10*:8-9, 39, 60, 77, 93-95, 98, 118
Ryssland *2*:32; *4*:27, 29-30, 48; *5*:27, 45, 88; *6*:53; *8*:10-11, 13, 66; *9*:74; *10*:9, 13, 15-16, 20-21, 24-25, 34, 39-40, 43, 60, 76, 81, 83, 85, 93, 95, 97, 99-102, 112, 114-115, 117-118, 124
Se även *Sovjetunionen*
Rytm, -ik *1*:41; *8*:65; *9*:70; *10*:18
Rålamb, Claes *2*:83; *7*:17; *8*:31
Rålambska samlingen, Kungl. biblioteket *2*:83, 87, 89; *5*:färgpl. VIII
Rättegång *4*:58, 86, 91; *7*:28
Rättsväsen *4*:63, 79, 83, 86-89, 96-97; *6*:59, 66
Röda Havet, -skusten *2*:38; *9*:11; *10*:14
Röhsska Konstslöjdsmuseet, Göteborg *3*:116
Rökeri *5*:34; *7*:68
Rölakan *9*:54
Rönn, Lars *4*:112; *5*:93; *8*:74
Rövare *7*:61-62

Sabastiyah. Se *Sebaste*
Sachs, Lisbeth *2*:95; *8*:58; *10*:84, 116
Sachs, Nelly *7*:41, 60
Saddullah Paşa yalı *1*:65
Sa'deddin *3*:47, 61-63
Sadel, -säck *2*:50; *9*:56, 65
Safavid, -er, -isk *3*:70; *10*:26-27, 30, 33-34
Saffet Paşa yalı *1*:65
Saffran *1*:71; *5*:35, 59
Safi, shah *10*:27
Safranbolu *1*:69-75
Safransklostret *7*:74
Saft *5*:35-36
Sagomotiv. Se *Mytologi*
Şahin, Osman *8*:52
Sa'ib Tebrizi *10*:32
Said Battal *3*:17
Saint Andrews *2*:57
Saint Austremoine *4*:67
St. Clair, A. N. *2*:65
Sahir, Ahmet Celal *1*:41
Said Mahmet Effendi *2*:86-87
Sajan -distrikt *2*:50; *10*:85, 89
Sakaryas *6*:16
Sakristan *6*:16
Saladin *4*:63-64, 66, 76, 78
Salome, Stephen D. *4*:112; *5*:93
Salem *7*:24
Saléninvest AB *7*:89
Salén-rederierna *6*:50
Salihli *6*:29, 35
Salim II *3*:70
Salim. Se även *Selim*
Salome *4*:54, 58-60, 73, 75-76
Saloniki *1*:9; *3*:70; *7*:67-68; *8*:33; *10*:123
Saltuk *2*:44
Samancı, Ahmet *8*:54
Samara, flod *10*:42
Samarien *4*:50, 59, 61-62, 65, 76, 78
Samarkand *5*:50, 61; *8*:34, 37
Samarra *2*:36, 53; *3*:112, 115
Šamaš *5*:6

Same-r *6*:21
Samfundet Kungl. Myntkabinettets vänner *3*:99
Samhällsfrågor *3*:105-106; *6*:59, 67; *9*:66, 79
Sami, Şemseddin *5*:50
Samothrakes, Achil. Th. *4*:104-105
Samsun *6*:30, 51, 59-60, 68; *7*:84
Sande, Siri *3*:140; *7*:89
Sandgren, Folke *2*:94; *3*:138; *4*:110; *5*:92
Sandos *6*:13
Sandstedt, Fred *9*:83
(Anna) Sandströms Fortbildningskurser *3*:115-116
Sangarios *6*:16
S:t Petersburg *9*:67; *10*:85
Sanskrit *1*:78; *2*:12
Santiago de Compostela *9*:7
Santorin *1*:60
Saqiz. Se *Chios*
Saracen, -sk *3*:10; *4*:42; *10*:9
(Nya-) Saraj *10*:94
Sardes *7*:53-55, 63, 65
Sarıaslan, Halil *8*:59
Sarıyer *6*:46
Sarkofag *1*:56; *2*:80; *4*:64
Sarov *10*:19
Sarre, Friedrich *3*:112
Sarruma *2*:20
S A S *2*:96; *3*:138
Sassanidisk *2*:51; *3*:117; *4*:111
Sassenage, Philippine-Helène de *3*:47
Satir *2*:62, 66; *10*:23-24
Satrap *1*:50; *2*:19-20
Satyr *7*:58
Savoyen *3*:41-42, 45-46, 48, 51-52, 65; *5*:73
Sayala *9*:14
Saygun, Adnan *10*:46, 58
Ščerbina, Nikolaj *10*:23
Schablon, -ering *5*:62, 66, 75, färgpl. IV
Schabrak (täcke) *2*:49-50
Schaendlinger, Anton C. *3*:69, 100
Schamani-sm, -st *10*:87, 93, 97
Schejk *3*:30, 32, 38; *10*:46, 59
Se även *Pir*
Schimmel, Annemarie *3*:31; *10*:47
Schleswig *10*:80, 83
Schleswig-Holstein *10*:80, 83
Schliemann, Heinrich *1*:48
Schmidt, Folke *4*:92
Schneeweis, G. *6*:25, 30
Schneider, A. M. *1*:28
Scholie *2*:40
Schououry (Suuri) *5*:färgpl. VII
Schröder, Georg E. *2*:86
Schulte, Alfred *5*:73-74
Schulte, Toni *5*:68
Schuon, Frithjof *3*:30
Schuster-Walser, S. *10*:27
Schück, Henrik *1*:78-79
Schweiz, -are, -isk *1*:39; *3*:30; *6*:66; *8*:33; *10*:40, 125
Science fiction *3*:107
Sebaste *4*:50-51, 59-67, 71-73, 75-78
Sed-er *1*:3, 9; *4*:37, 46, 58; *5*:7; *6*:19-24, 27, 30-32, 34, 37; *8*:24, 28, 61, 64; *9*:38, 49, 55, 66, 68; *10*:16, 29, 71, 79-80, 114, 118
Sedes, Yümni *5*:88-89
Sefardisk *10*:123
Segelberg, Eric *1*:20
Segregation *5*:83-84, 86; *6*:77
Sekretess, -regel *2*:74
Sekt *6*:33; *10*:122-123
Sekterist *2*:60
Sekularisering *6*:65-70
Selçuk den Store *2*:44
Selçuk (stad) *8*:41
Selçuk Kutalmış *2*:44
Selçuk-er, -isk (Seldjuk) *1*:21, 54, 63-64, 72; *2*:44, 46, 50-53, 78-79, 81; *3*:36, 66; *4*:61; *5*:29, 33-35, 38, 44, 46, 50; *7*:61, 79, 81; *9*:49, 64
Seleucidisk *5*:7
Selevkos II *1*:53, 55
Selim I *5*:65; *9*:43
Selim III *3*:80; *9*:74
Semiti-k, -sk-a *1*:20, 78-79; *2*:18; *5*:9; *7*:72
Seneskalk *3*:54-56
Senyüz, İsmail *8*:65
Septimus Severus *7*:50
Septuaginta *4*:32, 49; *9*:27
Serafim från Sarov *10*:19
Seraljen *1*:14, 22; *2*:60, 85; *4*:80; *5*:30, 42, 65, 87-88, färgpl. VIII; *7*:39, 50, 52; *8*:9, 12, 15, 25, 28, 32; *10*:63, 65-66, 70-71, 74
Se även *Topkapı Sarayı*
Seraphino, Paul *10*:61-62
Serb-er, -isk *3*:66; *5*:40; *6*:25
Serbokroatisk, -a *1*:18; *6*:25
Sergatj *10*:103, 105, 115, 118
Sergel, Johan Tobias *7*:58
Sergios, patriark *10*:13
Sergios och Bacchus-kyrkan, Istanbul *2*:81
Serres *6*:27
Sesönk *3*:23-25, 27-28
Sevcenko, Ihor *4*:83
Sèvres *4*:104
Sexualmoral *5*:84-86
Sexuell *5*:83-84, 86
Seyfeddin, Ömer *3*:106
Seyfi, Orhan *1*:41
Şeyh Sadi *5*:35
Shafi-skola *10*:122
Shah *9*:66-67; *10*:27, 29, 32, 34
Shahnát *8*:39
Shahnavaz *10*:38
Shamachi *10*:35-37, 39-40
Shams ud-din Tabrizi *3*:36
Shi'it-er, -sk *9*:68; *10*:27, 34
Shiraz *7*:26
Shirvan *10*:36, 39
Siare *4*:57; *6*:6
Siberis *6*:16-17
Sibir, khanat *10*:97, 118
Sibirien *6*:21, 36; *10*:97
Sibirisk *2*:52; *8*:62; *10*:95, 99
"Sicilianska aftonsången" *2*:81
Sicilien *4*:34; *5*:21, 23
Sickla *7*:21
Side *2*:79-80

Siden *4*:111; *5*:38; *10*:65
Sidenmark, Erik 2:94
Sidero Kapsa (Sidrah Qabsa) *3*:70, 72
Sidon 2:80
Siebenbürgen *9*:60, 65
Siebmacher, J. *5*:53
Siena *3*:43, 61
Siffra, -or *3*:81
Sigill *1*:34-35; 2:9; *3*:11, 21, 26, 58; *9*:35; *10*:59, 62, 66, 68-70, 81
Sigismund, svensk konung *5*:75
Sikkah *3*:67
Sikyon 2:25
Sila *3*:108
Şile *8*:41
Silfverstolpe, Göran *4*:113
Silhuett *5*:51, 58, 60-66, 68, 74-75, 82, färgpl. II-III
Silivri *10*:76, 78
Silke *1*:24; *5*:50; *9*:39
Silko *9*:27-29, 31
Sillén, R. 7:23
Silver, -smide *1*:19, 23-24; *3*:70, 73; *5*:9, 36, 38, 47, 49-50, 59-60, 75, 88; *6*:22; 7:45, 47, 49; *10*:63, 65-66
Silvermynt *3*:67-68, 100
Şimal-moskén, Edirne *4*:100
Simbirsk *10*:99, 103, 118
Simeonsklostret, Assuan *9*:10
Simonides 7:13, 15
Sin 2:18
Sinai *1*:24; *4*:62; *9*:19
Sinan 2:81; *3*:56; *8*:45
Sinkiang *1*:19; *4*:113; *6*:32, 34-37; *8*:36, 38, 61-62, 66
Sion 7:14
Sipylos 7:54
Sir-Darya 2:48
Sirén, Osvald *3*:115
Sirkeci 2:74; *8*:12
Sirri Tarcan, Selim *10*:125
Sius 2:7, 11, 21-22
Se även *Zeus*
Sivas *6*:54, 62, 69
Siverik *10*:128
Siyer 2:67
Sjolochov, Michail *3*:107
Sjuflodslandet *10*:90
Sjukhus *1*:63; *3*:110; 7:10, 12, 16; *8*:43, 45-46; *9*:38, 74
Sjuksköterska *8*:43
Sjukvård 7:12; *8*:41, 43, 58; *10*:46
Sjöberg, Leif 7:43, 52, 57-58
Sjöberg, Åke *6*:77
Sjöholmsarkivet, Riksarkivet 2:83
Sjökort 2:56
Sjöman, -män *1*:10; *9*:39
Sjöslag *5*:22
Sjöstrand, Östen 7:41, 65
Skaldjur *5*:38, 41-43, 46
Skandinavien *4*:30, 48; *5*:20, 23, 26
Skandinavi-er, -sk *4*:29-30
Skanska AB *9*:83
Skatt, -ehus *1*:56; *5*:40; *10*:95
Skepp *1*:14; 2:85; *3*:57, 65; *4*:39, 43-46; *5*:16, 20, 23; 7:49; *8*:15; *10*:34
Se även *Båt; Fartyg*
Skeppsläkare *10*:35
SKF *1*:22, 89-90; 2:95; *3*:140; *4*:112; *5*:93; *6*:77
Skilsmässa *6*:67; *10*:74
Skinn, -säck *5*:33-34; *10*:39, 70-71, 77, 103
Skleros, släkt *9*:45
Skleros. Se även *Bardas Skleros; Romanos Skleros*
Skog *1*:62-63, 67; *6*:29; 7:8, 82-83; *8*:15-16, 18; *10*:78
Skola *1*:63, 67; *5*:61, 79; *6*:8, 30, 59, 65-66, 68; 7:10, 67; *8*:48, 59; *10*:14, 45, 104-107
Skolan för bokhantverk *3*:134
Skolbok, -böcker *3*:106
Skolöverstyrelsen *3*:105
Skomakare *8*:65
Skopje *1*:19
Skoputsare *6*:31, 38, 45
Skot-te, -sk *10*:40, 42
Skottland 2:56-57, 65
Skriftlärd *3*:32
Skrivare *5*:8, 65; *8*:29; *9*:27-28
Skrivkonst. Se *Kalligrafi*
Skrivtecken *1*:48-49; *6*:67-68; *8*:19; *9*:27; *10*:59
Skrå *4*:59; *5*:12, 51
Skuld 2:86
Skulpt-ur, -ör *1*:56; 2:51, 80; *3*:23, 25-26; *4*:50-51, 54, 56, 67-73, 76-78; *5*:94
Skutari (Scutari) *1*:14; 7:49; *8*:9, 15-16; *10*:66
Skyddsmantelmadonna *10*:9-11
Skylitzes, Johannes *3*:17; *5*:17, 19-22, 28; *9*:40
Skyt-er, -isk 2:19, 47; *4*:36, 42, 46; *5*:10
Skådespelare *3*:108
Skånska rekognoscerings-verket *10*:60
Skärgårdsflotta 2:85
Skärva, -or *1*:48, 56; 2:88; *4*:5; 7:72
Slaga 7:18, 21
Slav, -ar *1*:7-8; *4*:41, 47; *5*:45; *10*:77
Slav, -er, -isk *1*:35; *4*:27, 29-30, 36, 38, 41, 46-49; *5*:18; *6*:25, 30, 33; *8*:64; *10*:13, 15, 18, 20-21, 23-25, 40, 97, 124
Slavistik *1*:20
Slott *3*:46-47, 56, 65, 116; *4*:79, 96, 100
Slum 7:66; *10*:76-77
Släde 7:17, 19, 21, 25
Slättung, Bert *1*:20
Smed, smide *6*:9; *8*:29-30; *10*:103
Smith, Gordon *4*:85
Smith, Grace Martin *8*:39
Smuggling *8*:11
Smycke *1*:19; *4*:47; *8*:29, 31; *10*:105
Smyrna *1*:9; 2:19, 23, 88; *6*:51, 54; 7:43, 53, 57-58
Se även *Izmir*
Snideri *1*:64
Se även *Karvsnitt*
Snäcka *5*:59
Soba *9*:9
Sobel *10*:70
Social reform *6*:59-60, 62, 69
Socialantropolog-i, -sk *6*:24; *8*:58-59; *10*:84,

117, 121
Social-kunskap, -vetenskap *2*:71; *3*:29
Socialmedicin *8*:47
Socialstyrelsen *8*:59
Sociolog, -i *1*:20, 22; *2*:69; *5*:94; *6*:64; *10*:84, 104, 111
Socker *5*:35-36, 54
Sockerbagare *5*:30, 47, 67
Sofia *6*:25; *8*:10
Sofia Alexievna *10*:41
Sofiero *1*:11
Sogdi-ana, -sk *5*:50; *10*:90
Sohrner, Björn *4*:112
Sojot-er *6*:36
Soksal, Özer *9*:84
Sokullu Mehmed Pasha *4*:100
Sold *5*:23; *10*:68-69
Solgud *5*:6
Solna *7*:21
Solovieff, A. V. *4*:82
Solsjenitsyn, Alexander *3*:107; *10*:24
Sommarhus *1*:64-66, 71; *4*:101; *10*:61, 74
Se även *Yalı*
Sommarkurs (Istanbul-institutet) *1*:16, 20-21, 90; *2*:77-81, 95-96; *3*:139; *4*:111
Sommarresidens *1*:50; *4*:99-103
Sommer, F. *2*:21
Sorbet *5*:36, 38, 47-48; *10*:63
Soudales Saracenen *3*:10
Souk *7*:58
Soukkan, Türker *10*:84-119
Souksou *10*:102, 118
Souvenir *7*:72, 77
Sovjetisk *7*:77-78; *10*:85, 118
Sovjetunionen *4*:84; *8*:11, 38, 66; *10*:85, 98-102, 104, 107
Se även *Ryssland*
Soyalıs, Kemal Yakup *8*:54
Sozomenos *1*:35
Spanien *2*:56; *4*:71; *7*:19, 34, 59; *10*:28, 63
Span-jor, -ska *3*:115; *10*:63, 123
Sparre, Conrad *1*:3; *2*:84; *3*:129
Sparwenfeld, Johan Gabriel *10*:26-27, 29-30, 35, 37-44
Spel *5*:10; *7*:15, 58; *8*:11
Spetälska *7*:10
Spinalonga *1*:60
Spion, -age *3*:46-47, 52, 56, 61, 65; *7*:28; *9*:66; *10*:78
Sporrongs *3*:134
Sport-klubb *10*:106
Språk, -forskning *1*:4, 6, 16-20, 22; *2*:21, 46, 62, 68, 75, 78; *3*:110; *6*:33; *7*:15, 36; *8*:56, 60-64, 70, 74-75; *9*:5, 14, 16, 21, 25, 27-28, 31, 66-67, 78-79; *10*:24, 26, 29-32, 35-36, 39, 79, 85, 87, 92-93, 95, 98-100, 104, 107, 109, 112, 114-115, 117-118, 120, 122, 124, 128-130
Språkhistoria *3*:42; *7*:12; *9*:11
Språkkurs *3*:110
Språksvårighet *3*:102
Spuler, Bertold *10*:38, 123
Spånga *10*:128
Spädbarn *8*:41, 43, 47, 51
Stadgar *1*:85-88; *3*:140
Stadion *1*:54; *2*:23-29
Stadsbebyggelse *1*:65, 72; *8*:16; *9*:73; *10*:78
Stadskultur *2*:77
Stadsmur *1*:33, 35, 38; *4*:79; *5*:88; *7*:43-44, 76, 79; *8*:5; *10*:6
Stadsplan, -ering *1*:63; *7*:76
Stadsport *1*:33
Stadsprefekt *4*:35, 42
Staf, Nils *3*:140
Stafsundsarkivet, Riks-arkivet *2*:83
Stagnelius, Erik *9*:79
Stall *4*:102; *8*:18, 48; *10*:65
Stallmästare *10*:129
Stambok *2*:89; *5*:52, 55, 58, 63-64, 69, 73-75, 78, 81-82
Stambul *8*:7, 22
Stancu, Zaharia *3*:107
Standardiseringskom-missionen *3*:134
Staraja Ladoga *4*:30
Starets *10*:20
Stasis *6*:11, 18
Statens kulturråd *3*:103, 105, 110
Statens museum för mynt-, medalj- och penning-historia *3*:66-100
Statistik *8*:43, 47, 51; *10*:120, 130
Statsanslag *1*:21-22, 91; *2*:96; *3*:140; *4*:111-112; *5*:93-94; *6*:77; *7*:89; *8*:74; *9*:83; *10*:134-135
Statsråd *4*:84, 86; *6*:54; *10*:134
Statssekreterare *7*:24; *10*:68, 70
Statsskick *6*:56, 62-63, 65
Staty, -ett *1*:35; *2*:27; *4*:26; *7*:52
Staurophoros, amiral *9*:15
Stavanger *5*:92
Stefan, amiral *5*:21
Stefan, eunuck *5*:22
Stefan, värdshusvärd i Sykeon *6*:8
Stein, Aurel *5*:50
Steingass, F. *5*:49
Stenberg, Jan *1*:89
Stenberger, Mårten *1*:16-17
Stenbrott *1*:60-61
Stenius, Lennart *5*:49
Stenmästarmärke *4*:65, 71
Stenografi *5*:8
Stenålder *2*:77
Sterbhus *1*:65
Stevens, Roger *10*:27
Steyr *5*:74
Stilla Havs-området *6*:24
Stipendi-at, -um *1*:4, 11, 13, 17-21, 62, 87, 89-90; *2*:86, 95; *3*:139; *4*:50, 111; *5*:93; *6*:77-78; *7*:89; *8*:18, 74; *9*:83; *10*:40, 134
Stjärna *1*:24; *3*:92; *6*:6; *7*:43-44, 53-54, 67-68; *9*:59-60, 65
Stoa *1*:51, 53, 56; *2*:24; *4*:6
Stockholm *1*:5, 90; *2*:83, 85, 95; *3*:99, 101, 108, 114-116; *4*:80, 111; *5*:81; *6*:50-51, 54; *7*:21, 30-31,

35, 37; *8*:31, 58; *9*:74; *10*:28, 36, 41, 62, 83, 108-109, 111-113, 118, 124-125, 127-129
Se även *Arménmuseum, Bankmuseet, Fotografiska museet, Kungl. biblioteket, Medelhavsmuseet, Myntkabinettet, Nationalmuseum, Nordiska museet, Sveriges arkitekturmuseum, Östasiatiska museet*
Stockholms Borgarskola *3*:115
Stockholms högskola *3*:113, 115-116
Stockholms lokalradio *7*:85; *8*:75
Stockholms läns landsting *8*:54
Stockholms stadsarkiv *9*:71
Stockholms stadsbibliotek *3*:103, 109-111
Stockholmstidningen *1*:76
Stolpe, Herman *8*:54
Storfurstendöme *4*:84; *7*:79; *10*:95, 102
Stork *6*:29, 35; *7*:76; *8*:11
Storvesir *2*:85, 87, 89; *3*:44, 55; *4*:100, 102; *5*:38, 47-48, 88; *6*:54, 60; *7*:33; *8*:25, 27, 29; *10*:62-63, 65-66, 68-72, 74, 77
Strabo(n) *2*:18
Strateg *5*:20; *6*:69
Strategos *3*:8, 10-11
Stridsberg, Magnus *7*:24
Strindberg, August *3*:107
Strojesti *10*:80
Strokirk, O. F. *10*:82
Strousberg, Berthel Henry *7*:34, 40
Struys, Jan *10*:27
Strypning *3*:13; *5*:88
Strzygowski, Jozef *2*:46, 53
Strömholm, Stig *4*:89
Stuck *1*:53; *2*:53; *3*:112; *4*:19
Sturtzenbecher, Mårten *2*:88
Sturve, Britt *8*:61
Stuttgart *5*:52
Stylit *6*:11, 18
Stylobat *4*:12, 14
Stål, -verk *1*:72; *7*:18, 21
Ståthållare *1*:53, 55; *2*:7, 11; *9*:10, 12
Städare *3*:101
(Rikets) Ständer *4*:83; *7*:24
Stäpp-folk *2*:67; *10*:86, 95, 97, 117
Stärkelse *5*:54-55, 58-59, 66
Sudan *6*:23; *9*:9
Sufi-er, -sm, -sk *2*:81; *3*:29-39, 139; *8*:39; *10*:53
Suggestion *6*:13
Sulaiman. Se även *Süleyman*
Sulaiman II (III) *3*:76
Suleiman, shah *10*:27, 29
Sultan, -at *1*:3, 14, 47; *2*:44, 60, 68, 73, 83, 87; *3*:40-41, 44-46, 48, 51, 54-55, 59, 61-63, 65-69, 72-74, 76, 81, 86, 91, 98; *4*:63, 79-80, 82, 96, 98-103; *5*:33, 35-36, 38, 44, 46-47, 61, 65, 82, 88-89; *6*:51, 53-54, 59-60, 62-64, 66, 69; *7*:27-28, 30-31, 33-38, 40, 50, 52; *8*:12, 25-26, 28-32; *9*:51, 66, 74; *10*:62-63, 65-66, 68, 70-74, 79, 83
Sultan Valad *3*:36
Sultanhan *2*:79
Sultanhisar *2*:79
Sultaniza, släkt *10*:79
Sumakh *9*:54, 64
Sumela *7*:82-83
Šumen *6*:28; *7*:19; *10*:77
Sumer, -isk-a *1*:22; *2*:7-8; *5*:8, 10, 12
Sundberg, Halvar *4*:93
Sundberg, Jacob *4*:79-97
Sundberger, Birgitta *6*:24; *8*:61
Sung-dynastin *5*:49; *10*:88
Sunnerstam, Reidar *8*:61
Sunnit-er, -isk *10*:27, 34, 46, 98, 104, 122-123, 127-129
Suomen Islam Seurakunta *10*:105
Suppiluliuma I *2*:8, 16-17; *5*:9
Suzdal *10*:9
Şükrullah *2*:68
Süleyman II (1520-66) *2*:60; *3*:67, 69; *5*:65
Süleyman Çelebi *10*:45
Süleyman Şah *2*:44
Süleymaniye Doğum Evi, Istanbul *8*:45-46
Süleymaniye-moskén *1*:65; *5*:55; *8*:45-46
Sümer, F. *2*:69
Swahn, Sven Christer *7*:59, 64
Swahnström, Gunnar *1*:20 *1*:20
Svanberg, Ingvar *5*:93; *6*:19-37, 77; *7*:66-68, 89; *8*:52-68; *10*:87, 116, 120-130
Svarta Havet, -skusten *1*:14, 67; *2*:6, 10, 23; *3*:44; *4*:30, 34, 42, 46, 48; *5*:16, 22, 38, 42-43, 46; *6*:51; *7*:8, 13, 69, 80, 83-84; *8*:15, 41, 64; *9*:76; *10*:62, 76
Svavel *5*:58-59
Sveaborg *10*:60
Svear *4*:29-30, 34, 48; *10*:20
Svedfelt, Torsten *8*:57
Svenningsen, Christina *7*:89
Svenningsen, Nils W. *6*:77; *7*:89; *8*:41-51, 74
Svenska Akademien *1*:79; *10*:134
Svenska Dagbladet *2*:97; *6*:71
Svenska forskningsinstitutet i Istanbul *1*:3-22, 62, 76; *2*:82, 96; *3*:118, 132-135; *4*:50, 111-112; *5*:92-94; *6*:71, 73, 76-78; *7*:69, 84-85, 88-90; *8*:52, 55, 69-70; *9*:78-79, 82-84; *10*:5, 133-135
Svenska institutet för kulturellt utbyte med utlandet *1*:12; *2*:80; *6*:78
Svenska institutet i Athen *3*:132, 138; *5*:94
Svenska institutet i Rom *5*:94
Svenska kommittén för bysantinska studier *8*:55;

9:5, 84; *10*:135
Svenska numismatiska föreningen *3*:134
Svenska Orientsällskapet *1*:4-5
Svenska Palatset. Se *Palais de Suède*
Svensk-kinesiska vänskapsförbundet *8*:62
Svensson, Sven-Ingvar *7*:88; *8*:73; *9*:82; *10*:133
Sveriges arkitekturmuseum *1*:9
Sveriges bokbinderi- och pappersemballageförening *5*:51
Sveriges Radio (Riksradio) *7*:85; *9*:83; *10*:135
Sveriges riksbank *3*:99
Swiecicka Elzbieta *10*:134
Svjatoslav *1*:36; *5*:18, 27
Svärd *1*:18, 62; *4*:32-33, 39, 56, 75; *5*:färgpl. II
Sydow, Carl Wilhelm von *6*:20
Sykeon *6*:5-6, 16-18
Symbol, -ik, -ist *1*:31; *3*:33-34, 132, 134; *5*:11; *6*:65; *7*:59; *8*:48; *9*:51; *10*:23, 57, 89
Symeon Logothetes *4*:42-45
Synod *2*:32; *10*:16, 19-20
Syr-Darja *10*:90, 93
Syrian-er *3*:101-102, 107; *6*:23, 30; *7*:71; *8*:59-60; *10*:121, 127-128, 130
Syrien *2*:7, 15-18, 44, 84; *3*:8, 13, 26, 66, 74; *4*:62; *5*:7, 9, 15, 23, 59-60; *6*:9, 11-12, 18; *7*:8, 67, 69; *9*:12-13, 20; *10*:74, 128
Syri-er, -sk *2*:18, 44; *3*:31; *5*:40, 60; *6*:11-12; *7*:84; *9*:10, 17, 19, 21; *10*:123, 129
Syrier (turk-assyrier). Se *Syrianer*
Sång *3*:10, 15-16, 31, 33-34, 108; *4*:33, 43; *7*:72, 79; *8*:21; *9*:68, 70; *10*:8, 10, 13, 15-16, 20, 22, 45, 58, 104, 125
Sås *5*:44-46
Säflund, Gösta *1*:20, 90
Säflund, Marie-Louise *4*:113; *5*:93; *8*:55
Sändebud. Se *Ambassadör*
Särkland *4*:30; *8*:57
Säve-Söderbergh, Torgny *8*:74; *9*:9
Söderblom, Nathan *1*:78
Söderbärke *1*:76
Söderlind, J. *1*:20
Söderlind, Stefan *4*:48
Södertälje *8*:59; *10*:128
Sönnergren, Ebon *8*:61
Sörmland *8*:28
Sörsö *6*:21
Söul *6*:24

Tabachovitz, David *1*:16
Tabal *2*:18
Tabriz *3*:36; *5*:61, 63, 65, 82; *6*:34; *10*:32
Taburett *5*:47-48; *10*:66, 69
Tacitus *3*:27; *5*:10
Taduhepa *2*:8-9
Taffeltäckare *4*:104
Tagelskjorta *6*:9
Tahir, Kemal *3*:107
Tahtacı-er *6*:29
Tak *1*:68-69, 71-72; *4*:12, 23-25; *6*:20, 24-27, 29, 31-33, 35, 37; *8*:15, 21, 32; *10*:134
Se även *Trätak*
Talbok *3*:110
Talbot, Alice-Mary *9*:44
Tallinn *10*:103-104
Tallqvist, Knut *7*:28
Tallroth, Tore *1*:17
Tamarmara *2*:5
Tamburmajor *8*:24
Tampere (Tammerfors) *10*:105
Tanbur *7*:79
Tandfällning *6*:19-37; *7*:67; *8*:64, 68
Tandläkare *10*:105
Tandvärk *7*:67-68
Tanrıkut, Yaşar *8*:56
Tanzimat *6*:59
Tapet *2*:83; *5*:58, 74
Tapisseri *2*:60; *5*:64
Taptuk, dervisch *10*:45, 58
Tarabya *8*:5
Tarasios *2*:35-38
Tarhana *5*:42
Tarhu *2*:18
Tarhunt- *2*:11, 20
Tarhuntassa *2*:20
Tarihi Osmanî Encümeni *2*:69
Tarihi ve Restorasyon Enstitütüsü *1*:70
Tarikmos *2*:20
Tariqa's (tarikats) *3*:31, 38; *6*:65
Tarkondemos *2*:20
Tarsus *2*:19; *5*:7; *8*:34, 36, 38-40
Tartarus *2*:20
Tassy, G. de *3*:64
Tatar-er, -isk *2*:60; *6*:33, 35; *7*:66; *8*:66-68; *10*:42, 84-119, 124
Tataristan (Tatariska ASSR *10*:99
Tatios *3*:12
Tatuering *2*:47; *7*:75; *9*:5, 7
Tatvan *7*:76
Taube, Evert *4*:29
Tauhid *3*:31
Taurus-bergen *2*:17; *4*:42; *7*:69, 72; *8*:63
Taverna *5*:40, 43
Tavernier, Jean Baptiste *10*:27
Te *7*:66; *8*:14; *9*:76; *10*:104, 109-112
Teater *1*:54; *2*:28, 80; *3*:106; *4*:33; *7*:27, 57; *10*:104
Teckentydning *5*:5-15
Teckning *1*:39, 64; *2*:54, 56-50, 64-66, 84-85, 87-89; *3*:114, 132-135; *4*:9, 98, 101; *7*:80, 85; *8*:13; *9*:54, 65; *10*:80-81
Tegel *1*:58, 67-68, 72
Tegnér, Ingeborg *10*:82
Teheran *1*:77; *6*:23
Tehus *5*:85
Tekindağ, S. *3*:40
Tekke (dervischkloster) *5*:44; *8*:34-36, 38-40
Tekni-k, -sk *2*:71; *5*:49; *10*:8
Tekniska högskolan, Istanbul *1*:70

Telefon 7:35, 40; *8*:23
Television *10*:46, 85, 98, 105
Tell-el-Amarna 2:16; *3*:115
Se även el-*Amarna*
Temir, Ahmed 2:73
Tempel *1*:18, 48-49, 51-57, 61; 2:7, 20, 24, 27, 80; *4*:5-26, 60, 68; *5*:9; *6*:77; 7:52, 55, 72; *9*:27, 68
Tendürek Dağı 7:79
Tenn *3*:131; *5*:59-60
Tensta *3*:101; *8*:58
Teodorsson, Sven-Tage 2:95
Teokrati *4*:82, 96; *6*:65-66, 69
Teolog, -i, -isk *1*:20, 79; 2:34, 38, 41, 43, 78; *3*:35-36; 7:15; *8*:61, 74; *9*:27, 29; *10*:14, 16, 19, 21
Terebinthos *4*:46
Terentius 2:58
Term, -bad *1*:54; 2:80
Termessos 2:79-80
Terrass *1*:51-56; *4*:6; *8*:15, 28
Teshub 2:8, 18
Tessin, Carl Gustaf 2:54, 56, 62, 64-65
Tessin, Nicodemus d.y. 2:85
Testa, Antoine *10*:61-62
Tetra Pak International AB *1*:22, 90; 2:96; *3*:140; *4*:112; *5*:93; *6*:77; 7:88
Tetrameter *1*:41
Tetrark *4*:57, 59
Teutsch, Günther 7:89
Tevfik Paşa 2:68
Textil, -ier 2:88-89; *3*:115-118; *4*:111; *5*:36; 7:13, 21, 78; *9*:83; *10*:66, 70-71, 103, 105
Thebais *9*:12
Thebe *9*:10
Theimuraz I *10*:38
Thelott, Johann Gottfried 2:84, 86, 97; *8*:14
Theodor, helgon *3*:12; *9*:40
Theodor Stratelates, helgon *3*:12
Theodor från Sykeon (ca 530-613) *6*:5-18
Theodora, kejsarinna 500-t. *9*:12
Theodora, kejsarinna 800-t. *4*:45; *9*:33-35, 41-42, 46, 48
Theodora Rhaoulaina *9*:46
Theodoretos från Kyrrhos (d. 466) *6*:9, 11-12
Theodoros, biskop i Philae *9*:12
Theodoros Metochites *1*:34
Theodoros Prodromos *3*:28
Theodosios II *1*:23, 33, 35, 38
Theodosios, biskop av Anastasioupolis *6*:8
Theodosios, patriark *9*:12-13
Theodotos, trollkarl *6*:14
Theoktistes, helgon *3*:11
Theophanes Continuatus *1*:28; *4*:42, 44-45
Theophanes Graptos *9*:46
Theophilos 2:31; *4*:29, 38, 45; *9*:33, 35, 37, 40-41, 46, 48
Theorell, Sven L. *4*:85
Theotokos *10*:5, 12, 25
Thessalien *5*:88; *8*:7, 63
Thessaloniki *4*:41; *5*:20, 22; *9*:11
Thévenot, Jean de *10*:27
Thevet, André 2:58
Thiel, Viktor *5*:50, 74
Thieme, Thomas *1*:19-20; *4*:5-26, 113; *6*:77; 7:89; *8*:55, 74
Thollander, Axel F. *4*:85
Thomsen, Vilhelm 2:46
Thordarson, F. *3*:40
Thordeman, Bengt *8*:53
Thorsberg, Allan 7:83
Thrakien *4*:104; *6*:33; *8*:53, 64-65
Thuasne, L. *3*:64
Thukydides 2:38
Thule 2:41
Thulin, C. O. *5*:5, 14
Thulin, Carl Fredrik 2:88
Tibet, -ansk *10*:51, 88
Tichvin *10*:9, 18
Tiden-Barnängen *3*:134
Tidning, tidskrift.
Se *Press*
Tidöarkivet, Riksarkivet *10*:40
Tietze, Andreas *3*:40; *8*:65, 67
Tiggare 7:48-49, 57, 76; *10*:29
Tigi Bey *4*:100
Tigris 2:36; 7:75
Tilimsan *3*:73-74; *4*:107
Tillhagen, Carl-Herman 7:68
Timasheff, N. S. *4*:85
Timur-lenk *3*:66; 7:61; *10*:95
Timurtaş(-sch) *1*:3; 2:83; *3*:129-131; *4*:79-80, 83, 88-89, 91-92, 96-98; *8*:10
Tipter (-tatar) *10*:99
Tiryns *1*:61
Titel *3*:24; *9*:21, 28-29, 31; *10*:43
Tjechov, Anton *10*:22-23, 25
Tjerkess-er, isk *5*:42, 46; *10*:30, 124, 130
Tjuvass-er, -isk *6*:35; *10*:87, 93, 100, 117
Tlemcen *3*:73-74
Tmolos 7:55
Tmutorakan *4*:34
Tobak *6*:31; *10*:63, 69, 79
Tobaksbolaget *3*:134
Togan, Z. V. 2:69
Toichobat *4*:12, 14-15, 24
Toktamısj *10*:95
Tokuz-Oğuz 2:46
Tokyo *6*:24
Tolk, -ning *1*:40, 48; 2:86-87; *3*:57, 60, 130; *5*:38, 46-48; *8*:14, 25; *9*:5, 27, 39, 42-43, 47; *10*:29, 34, 61, 79
Se även *Dragoman*
Toll, Christopher *1*:13, 16-22, 89; 2:94; *3*:138; *4*:110, 112; *5*:92; *6*:76; 7:88; *8*:73; *9*:82; *10*:59-83, 133
Toll, Florus *10*:60
Toll, Johan Christopher *10*:60
Toll, Lovisa Fredrika g. Malmborg *10*:60
Tolstoj, Leo *3*:107
Tonsättning *10*:46

Tophane, Istanbul *8*:9; *10*:63
Topkapı Sarayı *1*:64, 66; *2*:68, 73, 79, 81; *3*:40, 48-49, 52-53, 55-56, 63; *5*:65, 68, 87, 89; *6*:48, 77; *7*:50; *8*:25
Topografi *1*:61; *8*:55, 57; *10*:60
Toprakkale *7*:77
Tor *2*:11
Torcello *7*:43
Torn *1*:54-55; *2*:25-26, 29; *3*:46-47, 55; *8*:9, 11, 21-22
Tornberg, C. J. *10*:26
Tortyr *3*:62; *7*:45, 62
Toscana *7*:26
Totem *2*:48, 50
Toulon *3*:59
Toulouse *4*:67-76
Tours *6*:12
Trabzon *3*:70; *5*:38; *7*:69, 77, 83-84
Tradering *7*:15; *9*:10
Trafiksäkerhetsverket *3*:134
Trajanus *4*:104
Transbajkal *10*:86
Transkription *10*:26, 29, 35, 39, 44-45, 89
Translitteratur *2*:31, 39
Transoxanien *2*:46; *5*:29
Transoxansk *5*:30
Transsylvanien *9*:60, 65
Trapp, Erich *3*:6-7, 11-16, 18-19, 21
Trastfältet *3*:66
Treadgold, Warren *2*:35-36, 38, 42-43; *9*:41
Tribut,*-plikt *1*:50; *5*:16, 23, 88; *9*:10; *10*:95
Trichotomi *4*:87
Trikala *6*:27
Trioditis *7*:68
Tripolis *2*:57
Trivia *7*:68
Troilius, Magnus *1*:7
Trojanska kriget *2*:17
Trok-aisk, -é *1*:41
Trokondas *2*:20
Trollkarl *6*:14; *9*:36
Tron *1*:26-27, 31-32; *3*:11, 44-45, 61, 64; *4*:45, 61; *8*:29; *9*:21, 33; *10*:8, 38, 40, 68, 71
Trontillträde *3*:67-68, 70, 72, 75, 77; *4*:45, 63; *5*:18; *9*:33
Trosbekännelse *7*:5, 10, 16; *10*:45
Trosföreställning *7*:62, 67
Trosis *3*:11-13, 22, 24
Trotzig, Dag *7*:17
Trusch *3*:24
Tryckeri *2*:68, 87; *5*:78; *7*:37; *10*:41
Tryjarski, E. *6*:34
Trypanis, C. A. *3*:15
Trä *1*:62-75; *5*:33, 54-55, 59; *6*:9, 27; *7*:19, 47
Träarkitektur *1*:19, 62-75; *7*:45, 69, 71, 79
Trädgård *1*:15, 64; *3*:12; *4*:100, 102; *5*:64; *7*:55, 66, 71, 79; *8*:13, 15-16, 28, 32, 39, 48; *9*:10, 70; *10*:65, 76, 78
Trätak *1*:23, 54; *4*:12, 23
Tröskning *7*:17-25; *8*:57; *10*:125
Trösksläde *7*:17-19, 21-23, 25; *10*:125
Tsar *4*:84, 96; *5*:45; *10*:24, 38, 40, 42, 83, 85, 95, 99-100, 102, 115, 118
Tubaträdet *1*:43
Tubel *4*:32-33
Tuberkulos *8*:43
Tubin, Beyhan *7*:83, 85
Tubin, Eino *7*:80, 85; *8*:73, 75
Tuborg *7*:72
Tudhaliya III *2*:17
Tudhaliya IV *2*:16
Tuğra' *3*:76-80, 82-86, 89-92, 95-96; *10*:66
Tu-kiu (folk) *2*:52; *10*:90
Tull *8*:11
Tulpan *5*:79, färgpl. IV; *7*:69; *8*:32
Tulunid-er, -isk *2*:52-53
Tulut-skrift *3*:73
Tunca *4*:99-100, 102
Tunceli *10*:128
Tungusisk *10*:86, 117
Tunis *3*:91
Tunisien *6*:23
Tunisi-er, -sk *4*:107; *7*:27, 40
Tunnel *8*:23
Se även *Tünel*
Turan, Ş. *3*:64
Turban *3*:43, 60-61; *5*:30; *8*:31; *10*:65, 71
Turin (Torino) *3*:48, 52
Turis-m, -t *7*:69, 71-72, 76-77, 79, 84; *8*:24, 53
Turizm ve tanitma bakanlığı *2*:80
Turk-ar, -isk *1*:3-6, 9-10, 13, 15-22, 38, 40-44, 46-47, 62-68, 70, 75, 78; *2*:24, 44-46, 48, 50-54, 58-71, 73, 76-79, 82-89, 94; *3*:17, 20, 29, 32-33, 38-42, 44-46, 52, 54-55, 57-58, 61-63, 65-67, 69, 71, 73, 75, 86, 99-108, 110-111, 115, 130; *4*:61, 79-80, 82, 96-98, 100-101, 104-106, 112; *5*:14, 29-30, 33, 38, 40-42, 44-46, 49-52, 54, 58-59, 61, 63-69, 72-76, 78-79, 81-83, 86-89, 94; *6*:25, 27-29, 32-38, 50-51, 53, 55-58, 60, 63-68, 72, 76, 78; *7*:17-19, 21, 23-26, 31, 34-37, 39-41, 61, 66, 68-69, 71-72, 77, 79, 84; *8*:5, 7, 9, 11, 13, 18-19, 21, 23, 25, 28-29, 34, 38-39, 41, 43, 47-48, 51-54, 56-61, 63-66, 70; *9*:49, 55, 60, 64-67, 74, 79, 84; *10*:26-27, 30-36, 38-39, 41-43, 45-47, 58, 62-63, 65, 72, 74, 77-80, 83, 85-90, 92-94, 96-98, 100, 104, 107-112, 114, 117-130, 134
Turk-assyrier *3*:101-102, 107; *8*:59-60, 62; *10*:121, 127-128, 130
Turkestan, -er *1*:77; *5*:50; *8*:34-36, 38-39; *10*:86, 90, 92, 124
Turk-folk *6*:24, 32-34; *8*:57, 61-62, 66; *10*:87-88, 90, 92, 95, 102, 117, 129
Turkiet *1*:3-7, 9-11, 13, 16-17, 19-21, 40-41, 43, 49,

60, 62, 65-67, 70, 89-90; *2*:45, 56, 60, 67, 69-71, 73-80, 82-84, 86, 88, 95-96: *3*:25, 32, 34, 36, 97, 101-102, 104, 106-108, 117, 129, 138-139; *4*:50, 80, 96, 111; *5*:35, 41-43, 45, 47, 55, 68, 74-75, 78-79, 81-82, 93-94; *6*:19, 29-30, 35-38, 50-51, 53, 55, 58-59, 64, 67, 71, 76-78; *7*:6, 19, 26-28, 35-41, 53, 58, 63, 65-69, 71-73, 76-77, 81, 84-85, 90; *8*:10-11, 21, 33-34, 38-39, 41, 43, 47, 50-55, 57-65, 68, 70, 73-75; *9*:49, 62, 65, 67; *10*:35, 58, 66, 76-77, 79, 83-84, 111, 121-130
Turkietspecialisten AB. Se *Tursan AB*
Turkiska turistbyrån, Stockholm *2*:96
Turk-Islam Föreningen i Sverige för Religion och Kultur *10*:109, 113, 118
Turkkilainen Kansakoulu *10*:107
Turkmen-er, -sk *5*:30; *6*:29, 36-37; *8*:53; *9*:49, 55, 64; *10*:98
Turkolog, -i *1*:5, 17, 20; *2*:70-71; *8*:13, 38, 52, 56, 65; *10*:26
Turkos *4*:103; *8*:19
Turoyo *10*:128
Tursan AB *2*:80
Tuvin-er *6*:36
Tünel, Istanbul *2*:75; *8*:13, 23
Türk Inkılap Tarihi Enstitüsü *2*:73
Türk Kültürü *2*:73
Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü (T.K.A.E.) *2*:69, 73
Türk Tarih Encümeni *2*:69-70
Türk Tarih Kongresi *2*:67
Türk Tarih Kurumu (T.T.K.) *2*:67, 70, 74, 76; *4*:99
Türk Tasavvuf Musikisini Vakfı ve Folklorunu Araştırma ve Yaşatma *10*:47, 58
Türkiyat Enstitüsü *2*:73
Türkiyat Mecmuası *2*:73
Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu *3*:140
Tyana *2*:42
Tympanon *4*:22-23
Typhoeus *2*:20
Typhon *2*:20
Typograf, -i *3*:134
Tyr *2*:11
Tysk-a *1*:48; *2*:62; *3*:51, 112, 114; *5*:46, 49, 51-52, 66, 73-75, 78, 82, 87; *6*:66; *7*:8, 31, 33-34, 38, 40, 69, 84; *8*:13, 23, 33; *9*:74; *10*:27, 34, 40, 77, 79, 124
Tyska riket *2*:56; *10*:34
Tyskland *1*:8, 79; *3*:101-102; *5*:51, 74, 81-82; *8*:33; *9*:74; *10*:60, 81, 125
Tält *1*:64, 68; *3*:10; *6*:34; *7*:52; *9*:54-56, 65; *10*:74
Tävling *2*:28-29; *9*:35, 41, 46, 48
Törneman, Algot *3*:140
Törneman, Birgit *3*:140
"Törnrosa"-projektet *5*:93

U-båt *8*:16
Ufa (-tatar) *10*:112
Uggla, Emilie Adolfina f. Malmborg *10*:80
Ugn *5*:34, 85; *6*:21, 33
Ugur Kitabevi *2*:74
Ujgur *6*:32, 34; *8*:61-62; *10*:86, 90, 92, 97, 124
Ukraina *3*:66; *6*:33
'Ulama *3*:32
Ulianovsk *10*:99, 103, 118
Ull *7*:49; *9*:55-56, 64
Ullikummi *2*:20
Ullin, Hilda *9*:74
Ullman, M. *8*:50
Ultuna *7*:21, 23
Umar av Karthago *5*:21
'Umar Ibn al-Farid *3*:33, 38
Umbrisk-a *2*:13
Umeå *10*:41
Umraniye *8*:41
Uncialskrift *2*:31, 39 Se även *Bokstavsform*
Undén, Östen *1*:11-12
Undervattensbebyggelse *1*:58-61
Underverk *4*:43-44, 49, 61, 75; *6*:8, 12, 17-18; *10*:8-9, 12
UNESCO *6*:59, 70; *9*:30, 83
Ungern *3*:46, 59; *6*:21; *7*:38; *10*:93, 100
Ung-ersk, -rare *3*:45; *6*:22; *7*:38; *10*:77
Ungturkar *2*:69; *7*:28
Uniform *8*:24; *10*:62-63, 65-66, 68, 71
Universitet *1*:4-5, 7, 18, 78: 90; *2*:69-76, 95; *3*:5, 29, 115-116; *4*:107; *5*:73, 94; *6*:38, 58, 72, 77; *7*:81; *8*:46, 56, 61-62; *9*:66; *10*:120
Universitetskansler *1*:12
Upmark, Dora, g. Lamm *3*:115
Uppbörd *1*:8
Uppfostran *7*:66, 68; *8*:58
Uppland *7*:21, 23; *8*:57
Upplands-Väsby *8*:61; *10*:129
Uppror *1*:23, 50; *5*:21, 23-24, 28; *7*:52, 62; *8*:11
Uppsala *1*:5, 7, 12, 41-42, 48, 76, 78-79, 90; *2*:95; *3*:5, 116; *5*:81; *6*:25, 33, 38, 53, 58, 72, 77; *7*:21; *8*:7, 56, 61, 63; *9*:5, 15, 30, 66, 79, 84; *10*:26, 34, 44, 120, 128, 134
Uppsala universitetsbibliotek *2*:84-85, 88-89, 96; *3*:140; *4*:112; *5*:49, 52, 62, 64, 75, 81-82, 94, färgpl. III-IV; *6*:24, 77; *7*:23; *8*:74-75; *9*:84; *10*:26-27, 29-30, 33, 38-41, 44, 81, 135
Upsala Nya Tidning *2*:97
Ur *7*:73
Ural *10*:93, 97, 99
Urartu *1*:18; *2*:19, 77; *7*:77, 79
Urban II *4*:61-62, 71

Urbanisering *5*:30
Urdu *3*:33, 39
Urfa *6*:59; *7*:71-73, 84; *10*:128
Urhan. Se *Orhan*
Urmia *6*:30-31
USA *3*:30; *6*:22, 34, 55; *9*:44; *10*:108
Uşak *6*:30; *9*:58-60, 65, färgpl.; *10*:126
Utas, Bo *1*:17-18, 76-80, 89; *2*:94; *3*:29-39, 138-139; *4*:110; *5*:92; *6*:76; *7*:88; *8*:73; *9*:82-83; *10*:133, 135
Utbildning *3*:44, 101, 108, 115, 134; *4*:75, 95; *5*:12, 61; *6*:59, 65; *7*:6, 75, 88; *8*:58-59; *10*:104-105, 107, 109, 115, 119
'Utman. Se även *Osman*
'Utman II *3*:75-76
'Utman III *3*:78-79
Utrikesdepartementet *1*:10, 12; *6*:51, 53, 72; *7*:31, 34; *8*:70; *10*:134
Utrikesförvaltning *7*:24, 27; *10*:129
Utrikesminister, -ium *1*:11-13, 46; *7*:34-35; *10*:68-70
Utrikespolitik. Se *Politik*
Utställning *2*:82-89, 96-97; *3*:108, 139; *8*:31
Utvandring *3*:101; *7*:73; *10*:123, 126
Utvecklingsfonden *3*:134
Uzançarsik, İ. H. *2*:69
Uzbek-er, -isk *6*:33, 35-37; *8*:34, 38-39; *10*:27, 124
Uzbekistan *5*:33, 61
Uzunçarsılı, I. H. *3*:64
Ünal, A. *5*:14
Ünver, A. Süheyl *4*:99-103; *5*:65, 68
Ürgüp *1*:21; *2*:78-79; *7*:72
Üsküdar *8*:24, 41, 46; *9*:76
Se även *Skutari*

Vacaresco, släkt *10*:79
Vaccination *8*:43
Vachtang V *10*:38
Vada, Abdürrahim Cabir *5*:48
Waern, Ebba Aurora f. Malmborg *10*:80
Waern Bugge, Ingeborg *10*:81-82
Vahlquist, Fredrik *5*:92; *6*:76; *7*:88; *8*:73; *9*:82
Wahlström, Emma *10*:82
Wahlöö, Per *3*:107
Vakanüvislik *2*:68
Vakarelski, H. *7*:18
Vakıflar-museet, Istanbul *9*:61
Vakıfname *8*:35-39
Val, -rörelse, -urna *2*:74; *5*:43
Valad. Se *Sultan Valad*
Valak-er, -isk *10*:78-80
Valakiet *10*:77, 79-80, 83
Walde, Otto *5*:75
Waldén, Katja *8*:54
Waldmann, H. *3*:23, 25, 28
Valens, kejsare *7*:9-10; *9*:73
Valle, Pietro della *10*:27
(Berit) Wallenbergs fond *1*:22
(Knut och Alice) Wallenbergs stiftelse *1*:12, 16, 21
Wallenborg, Irma *9*:83
Vallfart, -sort *4*:76, 78; *9*:7; *10*:45
Vallmo *5*:59; *9*:68
Vallquist, Gunnel *10*:134
Walser, G. *2*:21
Valuta, -reform *3*:67-68, 86
Valv *1*:24, 26, 28, 30, 33, 56, 58; *3*:13, 22; *4*:64; *7*:52; *8*:9, 19; *10*:66
Van *2*:51, 53; *7*:62, 76-80, 84; *8*:63; *10*:124
Vandringshistoria *1*:79
Vantini, G. *9*:30
Vapen *1*:22; *4*:31, 34, 37, 47; *5*:23, färgpl. II; *8*:31; *9*:77; *10*:63, 65, 71
Vapen (heraldiskt) *1*:15; *5*:52-53, 58, 81, färgpl. I-II; *8*:18, 22
Varg *2*:47-48, 50; *6*:7
Varjager *4*:27, 48
Se även *Väringar*
Varna *5*:16
Varnitsa *2*:83
Warszawa *9*:17
Wartenberg, G. *3*:5
Vasall *3*:91; *4*:63; *10*:94, 118
Washington *9*:67
Vasiliev, Alexander A. *4*:48; *5*:20
Vasmålning *1*:48; *2*:27
Vassale *5*:62
Vatikanen *3*:61; *10*:32
Watkins, C. *2*:21
AB Vattenbyggnadsbyrån (VBB) *4*:112; *5*:93; *6*:77
Vattenmärke *2*:54; *5*:65, 68, 74, 82
Way, Johan *10*:80
Vedanta *3*:29
Vediska *2*:12
Weitzmann, Kurt *5*:60; *9*:19-21, 31
Wellen, G. A. *10*:12
Wellesz, Egon *10*:13
Wellhausen, J. *6*:23
Weman, Torsten *6*:71-72; *7*:88; *8*:57
Wendel, Clar. A. *1*:60
Vendetta *7*:62
Venedig *2*:62, 85; *3*:41-42, 46, 54, 56-58, 61, 65; *9*:32; *10*:5, 9, 34
Venetian-are, -sk *3*:44, 46, 55, 57-59, 67; *4*:44, 48; *10*: 34, 43
Wenzel, M. *6*:23
Vercelli *3*:48, 52
Verina *10*:6
Werne, Bo *9*:83
Vers. Se *Lyrik. - Poesi*
Verslära *3*:36
Versmått *1*:41
Se även *Metrik*
Werup, Jacques *8*:53
Vesir *3*:44; *5*:40
Vespasianus *3*:26
Wessel, K. *9*:25
Vesta-tempel *4*:60
Veste Coburg *5*:52
Westenius, J. B. *7*:27
Westerberg, Ole *4*:93
Westholm, Alfred *1*:16, 20-21, 48-57, 89-90; *2*:24, 77-81, 94-95; *3*:129, 138-139; *4*:5-6, 8, 24, 26, 50, 111, 113; *6*:76
Westin, Ch. *10*:84, 116
Westman, Ann Margret

3:139; *4*:50-78
Westman, Lars *10*:116
Vesuvius *1*:60
(Kungl. Svenska) Vetenskapsakademien *2*:87; *7*:18, 21-23
Vetorätt *4*:94-95
Wetter, Gillis *4*:88
Wetterling, Alexander Clemens *10*:81
Vézelay *4*:70
Wezelius, Tore *10*:126
Whittemore, Thomas *1*:27, 30, 33-34, 36, 39
Viaud, P. *4*:66
Vicekonsul *6*:72
Wide, Sam *1*:48
Widgren, Greger *9*:82-83; *10*:133
Widgren, J. *10*:116
Wien *1*:64; *2*:86; *3*:40, 58, 66; *5*:52; *8*:65; *10*:34, 60
Vietnam *7*:59
Vigenère, Blaise de *2*:62, 65-66
Wigh, Leif *9*:70-77, 83; *10*:136
Wikander, Stig *1*:12, 16-17, 20; *3*:37; *4*:48; *9*:78-79; *10*:134
Viking-ar, -atid *1*:22; *2*:75, 82, 96; *4*:28-30, 44, 48; *10*:93, 100
Wilhelm II *7*:31
Wilhelmsen, E. *10*:126
Vilkuna, A. *6*:31
Villefranche *3*:45
Vilno (Vilnius) *10*:99
Wilson, N. G. *2*:39
Wilusa *2*:16
Vin *3*:33-34, 38, 64; *5*:33, 44
Winckelmann, Johann Joachim *7*:58
Vingård *1*:14, 71; *8*:15; *9*:38
Winther, Wilhelm *6*:50
Wirsén, Einar af *6*:53-56, 58
Visby *7*:76
Wismetka, Illinois *3*:99
Visum *3*:101; *10*:127
Vitryss *5*:45
Wittek, Paul *8*:38
Vitterhetsakademien *8*:70
Vladimir, furste 1000-t. *5*:20, 23
Vladimir, furste av Kiev *5*:18, 24-28
Vogüé, M. de *4*:64-65, 67
Vohsen, Ernst *3*:113
Volga *4*:29; *10*:88, 92-94, 96-97, 99-100, 102, 115, 117-118
Volga-bulgarer *10*:97-98, 117
Volga-finnar *10*:97
Volos *8*:7
Voltaire, François Marie de *3*:130; *4*:105; *8*:25; *9*:68
Voronezj *10*:43
Vrak *8*:32
Wroclaw *5*:74
Wulff, O. *4*:75
Vulkan, -ism *1*:60; *7*:79, 84
Wurm, S. *10*:92, 95, 98, 116
Våldtagning *5*:19, 22
Våxnäs *10*:80-81
Väg, -bygge *1*:55; *2*:78; *4*:62; *6*:16; *7*:54, 65, 68, 71, 76, 80; *8*:11, 28, 41; *10*:76
Väggmålning *1*:53; *2*:52, 81; *3*:43; *6*:76; *7*:80; *9*:7, 17-22, 24-26, 31; *10*:15
Välsignelse *1*:27, 32; *5*:47; *6*:6, 14, 32, 34; *7*:15; *9*:39-40
Värdshus *6*:6, 8; *8*:9
Se även *Krog*
Väringar *1*:22; *2*:32; *4*:27, 48; *5*:19, 23-24, 26
(Andra) världskriget *3*:117; *7*:59; *10*:84, 102, 117-118, 125
(Första) världskriget *1*:40, 64; *3*:97; *6*:51, 53, 59-60; *10*:24
Världsspråk *8*:70
Värmland *10*:80
Värnplikt *8*:47; *10*:126
Västasien *8*:60-61, 63; *10*:121
Västerås *1*:78; *8*:61; *10*:129
Wästfelt, Matilda Margareta f. Malmborg *10*:80
Västmanland *1*:76; *3*:117
Västmanland-Dala nation, Uppsala *1*:79
Västturkestan *2*:48; *10*:90
Västtyskland *3*:101; *7*:79; *8*:56
Se även *Tyskland*
Väv, -stol *5*:85; *6*:41; *9*:49, 51-52, 54, 56, 60-65
Växtfärg-er, -ning *9*:55-56, 64
Wölfe, Lottie *5*:58

Xanthi *8*:65
Xanthos *2*:19-21
Xenophon *2*:23, 38; *4*:113; *7*:69
Xinjiang *8*:36, 38
Se även *Sinkiang*

Yağcıbedir *9*:60
Yakub, italiensk präst *3*:48-49, 51-52, 65
Yalgın, Ali Riza Yalman *8*:34
Yalı *1*:64-65; *4*:99-103
Yalova *5*:79
Yangi Hisar *8*:39
Yankı *3*:108
Yavuz Selim *9*:51
Yazılıkaya *2*:9, 18, 80; *7*:84
Yeats, William Butler *10*:134
Yedikule *9*:73
Yenidoğan *8*:41
Yéréméyev, D. Y. *8*:38
Yeşil Irmak *7*:69, 71
Yesilova *6*:29
Yetkin, Şerare *9*:57-59, 61, 63, färgpl.
Yggdrasil *1*:43
Yıldız (Kiosk) *2*:73; *7*:31, 33
Yıldız Saray *10*:46
Yıldız, Önder *6*:19
Yoga *3*:29
Yoghurt *5*:33, 41-42, 45-46; *10*:76
Yonan, Gabrielle *10*:123
Yozgat *2*:79; *8*:41, 43
Ysaldomos *1*:50
Yunnan *5*:49
Yunus Emre *1*:42-43;

3:106; *10*:45-46, 51, 53, 58
Yurdakul (Mehmet Emin) *1*:44
Yusuf, Cems skrivare *3*:54-58, 65
Yüan-dynastin *10*:88
Yüce, Nuri *8*:39
Yüncü *9*:51
Yxa *5*:9
Yörük *6*:29-30; *8*:63, 66; *9*:55, 64

Zacharias, helgon *4*:57, 64
Zafer Çarçısı *2*:74
Zajaczkowski, W. *6*:33
Zalpa *2*:5-7, 21
Zambaur, Eduard de *3*:66
Zaza *10*:124, 130
Zecchin *3*:67
Zeeland *2*:56
Zeitler, Rudolf *8*:55
Zela *10*:6
Zen-buddhism *3*:29
Zenkovsky, S. A. *10*:97-100, 116
Zer-i mahbub *3*:67. 79-83
Zernaki Tepe *1*:18
Zetterstéen, K. V. *1*:4, 78
Zeus *1*:51; *2*:11, 20, 22, 24
Zeus Labraundos *4*:5-6, 8, 20, 26; *6*:77
Zevi, Shabbetai *10*:123
Zevrak. Se *Båt*
Zeytinburnu *7*:66
Ziegler, K. *2*:36
Zigenare *6*:29-31; *7*:67; *10*:121, 124
Ziianider *3*:73
Zikr-ullah *10*:45, 58
Zılı *9*:54, 60, 64
Zimbabwe *9*:82
Zionism *7*:35
Zizim *3*:47, 55
Se även *Cem*
Znamenie *10*:8-9, 12
Zoe, kejsarinna *5*:21, 23; *9*:42
Zonaras *5*:20
Zonguldak *6*:29
Zoolog, -i *1*:11, 20; *5*:55; *8*:64
Zorn, Anders *9*:71-72
Zorn, Emma *9*:71

Åberg, Alf *2*:97; *10*:133
Åbo *10*:36
Ådahl, Karin *2*:95; *3*:139-140; *6*:77
Åhlén AB *3*:134
Åkerblad, Johan David *1*:9
Åkerström-Hougen, Gunilla *1*:18; *3*:139
Åklagare *4*:85, 91
Ål *5*:8, 10-11, 14
Ångermanland *1*:78
Ångfartygs-AB Tirfing *1*:22, 90; *2*:96
Åskgud *5*:6
(Paul) Åströms förlag, Lund *10*:135
Åtal *4*:79, 83, 85-90, 97
Återanpassning *1*:19

Äggvita *5*:54-55, 66, 73
Äktenskap *5*:83; *7*:61; *8*:58; *9*:55; *10*:104, 107, 111, 114-115, 118, 121, 129
Älg *2*:48, 50
Älvsnabben *2*:56
Ämbetsansvarskommittén *4*:93
Ämbetsbrott *4*:90-92, 97
Ängel *1*:24-25, 27-29, 43; *4*:56-57, 68, 75-76; *7*:43; *9*:45; *10*:10, 15, 18, 22
Ärkebiskop *2*:37; *4*:62, 70-71
Ärkeängel *1*:25, 28, 30; *4*:72; *7*:51; *10*:14, 18

Ödman, Lars *1*:17, 89; *2*:94; *3*:138
Öga *3*:34
Ögel, Bahaeddin *2*:46, 69
Öker, Anne Grete *7*:89; *10*:135
Öl *7*:72
Önnerfors, Alf *7*:61
Öraltaj *6*:34
Örn *2*:48, 54; *5*:12-13, 74
Örn, Philippa *3*:140
Örn, Torsten *3*:140
Örnek, Sedat Veyis *8*:48, 50
Örsan, Rasin *9*:73, 75-76
Örtegren, Gerd *7*:83, 85, 89
Össebygarn *7*:21

Östasiatiska museet, Stockholm *2*:52; *3*:132
Östergötland *9*:66
Österlandet *1*:9; *2*:84; *8*:61; *9*:66
Se även *Orienten*
Österrik-e, -isk *1*:67; *2*:80, 86; *3*:101; *5*:74; *6*:21; *8*:13; *10*:80, 125
Östersjö-n, -området *4*:34; *10*:43, 102, 107, 118
Östgot *4*:48
Östkyrkan *4*:35; *9*:33; *10*:5, 10, 13, 21
Östrom, -ersk *2*:30; *9*:67
Östromerska riket *3*:40; *7*:65
Østrup, Johannes *3*:68
Östturkestan *5*:50; *6*:35; *8*:62; *10*:92
Ötskül (Utskul) *10*:102, 118
Överbefälhavare *4*:57; *5*:25; *6*:15
Översätt-are, -ningar *1*:40-47; *2*:88, 96; *3*:5, 31, 37, 64, 107; *4*:41, 61; *5*:18, 38, 66, 73, 78; *7*:12, 27; *8*:58, 65; *9*:7, 14, 32, 83; *10*:9-10, 14-15, 25, 29-30, 35, 39, 45, 72
Özbek-er, -isk *6*:33, 35-37; *8*:34, 38-39; *10*:27, 124
Özcivelek, Cemal *7*:71, 76, 84
Özkök, Anne-Marie *6*:78
Özkök, Lütfi *6*:78
Özseven, Hüseyin Siret *10*:46
7 Gün *3*:108

Tryckt hos Uno S. Andersons Tryckeri AB, Stockholm 1986

Svenska Forskningsinstitutet i Istanbul upprättades 1962.
Institutet har till ändamål att främja humanistisk forskning i Turkiet under dess olika historiska epoker.
Sedan 1976 utger institutet en årsskrift **Meddelanden** under redaktörskap av Gunnar Jarring och Ulla Ehrensvärd. Årsavgift 75 kr.
Sedan 1978 har institutet också deltagit i publiceringen av det arkeologiska materialet från de svenska utgrävningarna i Labraunda. Denna skriftserie, **LABRAUNDA. Swedish Excavations and Researches,** distribueras genom Paul Åströms förlag, Sölvegatan 2, 223 62 Lund.
Istanbul-institutet utger i egen regi en populär skriftserie. 1984 publicerades Lars Holm: **Brev till Jacob Jonas Björnståhl om ett besök i Konstantinopel/Istanbul.** Pris 85 kr (för medlemmar 55 kr).
Närmare upplysningar lämnas av institutets sekreterare, docent Ulla Ehrensvärd, Banérgatan 10, 115 22 Stockholm. Institutets svenska postgironummer: 2 90 27 - 0